

Berkes József

A VÁROSI FIÚ

Berkes József

A városi fiú

Berkes József

A városi fiú

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
Pilisvörösvár, 2018

Ajánlás

*Könyvemet elsősorban családomnak,
barátaimnak írtam, olvasása közben kérem,
hogy gondoljanak a velem töltött szép napokra.*

Előszó

A könyv nem regény, nem dokumentum, hanem egy család, a saját családom történetét mutatja be olvasmányos formában.

A könyvből betekintést kaphat az olvasó egy keszthelyi iparoscsalád életébe a huszadik század elejétől szinte napjainkig. Mindkét világháború érintett bennünket. Anyai nagyapám az olasz fronton, apai nagyapám pedig Szerbiában harcolt. Mindketten szerencsésen hazatértek, és elsősorban a családra fordították energiájukat. Berkes nagyapám egy, a Redler családból való nagyvázsonyi sváb leányt vett feleségül, míg anyai nagyapám Komárvárosról hozott egy parasztlányt. Apám negyedik, legkisebb gyermekként 1909-ben, anyám 1921-ben született, bátyja után.

Anyám a varrást, apám a cipésmesterséget tanulta ki, mindketten egészen a nyugdíjba vonulásukig ezeket a szakmákat folytatták.

Apám már 33 éves volt, amikor családot alapított. Addig az iparos legényegylet, a cserkészkedés foglalta le idejét. A nősülésre a kora (33 év) és a legénytársak családalapítása miatt adta a fejét. Sok fiatalkori élményt osztott meg velünk, gyerekekkel, amikből néhányat én is közreadok. Mindkét nagyapám még hadköteles volt a második világháborúban. Bevonultak, de Isten most is hazasegítette őket.

Vége lett a világháborúnak, és egy évre rá, 1946-ban megszülettem a Berkes család első fiúgyermekéeként. Ezért adtam magamnak a városi fiú nevet, és könyvemnek a „Városi fiú” címet.

Szüleim sok küzdelem árán neveltek fel bennünket. Iskolai éveimről, gyermekkori csínytevésekről, barátokról bőven írok. Tanulásban meglehetősen jó eredményeim voltak, sajnos a további iskoláimat, elsősorban a szüleim anyagi helyzete miatt csak a helyben lévő mezőgazdasági intézetekben folytathattam.

Majdani családi életem kialakulása itt kezdődött. Megismerkedtem egy, az évfolyamon tanuló ágfalvai lánnyal, aki a feleségem lett. A mezőgazdasági pályát a kerkakutasi tsz-ben kezdtem, menyasszonyom a resz-neki tsz-be került.

Nyolc hónap gyakornokoskodás után sorkatona lettem Tapolcán, ami meglehetősen megnehezítette a közös életünket.

Katonaéveimről, kiképzésről, eredményeimről bőven írok, mert ez az időszak nagyon sok ismeretet adott. A katonaságról, bár volt néhány

negatív élményem is, csak jót mondhatok. Megbecsültek, mert képzettségemnek, iskolázottságomnak megfelelően teljesítettem a szolgálatot. Leszerelés előtt, 1968. augusztus 18-án házasságot kötöttünk. Ha valaki visszanéz erre az évre, akkor látja, hogy számunkra nem volt könnyű időszak. Két nappal rá, 21-én visszarendeltek a kilencnapos szabadságról, és a nászutunk a laktanyában folytatódott, persze nem a szokványos formában...

Aztán 1969. február végén leszereltem, és újra előről kellett kezdeni mindent, a szakmát, a civil életet. Ekkor egy igen mozgalmas időszak indult. Változott a munkahely, a költözések szinte félévente keserítették meg az életünket.

Nagy öröm volt első gyermekünk, Tamás megszületése, de ez azzal járt, hogy csökkent a jövedelmünk. Szüleim nagyon sokat segítettek ezekben az években.

Rá három évre egy gyönyörű kislánnyal lettünk többen, megszületett Ágikánk.

Hosszan írok a Czerszegtomajon lévő családi szőlőnkéről. Sok munkával, kevés jövedelemmel járt, és ami még megemlíteném, hogy 78 km-re jártam lakhelyemről a birtok művelésére, és ez negyven évig tartott.

Az első munkahelyemről 1977-ben távoztam. A változtatást nagyon sok esemény indokolta, de legjobban a gyermekeink taníttatásának jobb lehetőségei.

Munkahelyem a lenti tsz-ben lett. Feleségem Szentgyörgyvölgyre járt, majd amikor én pályát változtattam, a helyembe lépett, és egyedül vezette a mintegy 7000 ha területen a növényvédelmet Lentiben, kollégái megbecsülése mellett.

Ekkor Iklódbördőcén laktunk.

A pályaváltás alatt a politikai életbe való aktív belépést értem. Négy évig voltam üzemi párttitkár. Érdemes elolvasni, hogy akkor milyen buktatókat kellett leküzdeni, és végül a politikai feletteseim elvtelensége miatt még a munkahelyemet is el kellett hagynom. Korábban már egyszer ráfíztem a párttal, de nem tanultam belőle. Igaz szívvel gondoltam, hogy ez a helyes út, és valamit én ronthattam el.

Újra agronómus lettem Resznekén. Szerettem itt dolgozni. Jó eredményeink voltak, egy erős gazdaság megbecsült középvezetője lettem. Itt szereztem meg az egyetemi végzettségemet, ez a három év újra visszazökkentett az iskolapadba. A vizsgákról és az egyetemi évekről részletesen írok.

Négy év, a mezőgazdaságban töltött szakmai munka után megint első-lített a politika.

Egy évet töltöttem a járási pártapparátusban mint gazdaságpolitikus. Nekem nem kellett megfigyelni, jelenteni, csak a szakmai segítséget várták el tőlem, amit legjobb tudásom szerint meg is adtam. Aztán megszűnt ez a munkahely, és megszűnt a párt is, aminek húsz évig voltam tagja. A rendszerváltást követően csodálkozva hallottam, hogy miket követtek el a kommunisták, a munkásörök, de nekem ez új volt, korábban ezt nem tapasztaltam.

A következő évek a zalabaksai tsz-ben teltek. Ágazatvezető, főagronómus, végül a szövetkezet igazgatóságának elnöke lettem, ebből a beosztásból mentem nyugdíjba.

Gyermekeim közben felnőttek, családot alapítottak, és négy gyönyörű unokával ajándékoztak meg bennünket. Végül a tizenharmadik lakás már a miénk, annyi albérlet és szolgálati lakás után. Ezek a lakások is nyomon követhetők a könyvben.

Szinte egész életemben építettem, de amikor kész volt a mű, tovább kellett mennünk, vagy önszántukból váltottunk lakhelyet, a mostani, úgy érzem, az utolsó.

Néhány év politika nélkül telt, de beszerveztek az Agrárszövetségbe, aminek megyei vezetője, az országos elnökség tagja lettem. Aztán ez is elmúlt, és most politikamentesen élem napjaimat.

Élénk civil élet folyik a falunkban. Kiemelten említtem a Zalabaksai Kertbarát Kör, amit tíz éve vezetek, és hat évig egyesületként működött. Életkorunk előrehaladtával visszaléptünk, most 2017-től ismét a kertbarát profil maradt.

A végelszámolt Hagyományápoló, Kertbarát és Kulturális Egyesületben élénk kulturális program valósult meg, előadássorozatok, író-olvasó találkozók, ünnepi rendezvények, kapcsolatteremtés más szervezetekkel (a Muravidéken is).

Tanösvény készült saját erőből, vásároltunk, és felújítás után üzemeltettünk egy cséplőgépet. Helytörténeti gyűjteményünket bemutatásra alkalmas állapotba hoztuk.

Ezeket a történeteket részletesen megírtam.

Feleségem 15 évig vezetett egy kis gazdaboltot, melyről a rövid önértékelését beszerkesztettem az írások közé.

Mint az önéletrajzomban szerepel, verseim gyűjteményes kiadására „Tűz voltam” címmel 2014-ben került sor. A könyvet számos bemutatón ismertették meg az olvasókkal.

A „Városi fiú” című kötetem szerkesztésével párhuzamosan további verseket, rövid történeteket, novellákat szedtem össze, ami „Múzsákhoz” címen jelenik majd meg.

Könyvem megírásához nem vettem igénybe feljegyzéseket, idegen kézből származó információkat, csak a visszaemlékezéseimre alapozok, valamint a családi és saját fényképeimet használtam fel. Ez a könyv emléket állít a régi barátoknak, kollégáknak, szerelemnek, és elsősorban a szülőknek, nagyszülőknek, szűkebb és tágabb értelemben a családnak.

Megismerését szeretettel ajánlom a Tisztelt Olvasónak.

Első könyv

Nagyszüleim, szüleim

Nem kívánok családfát állítani, csak a hatvanöt-hetvenéves elmémet tornáztatom, emlékek közt járok szabadon. Nincsenek dokumentumok, feljegyzések, azt írom le, amire és ahogyan visszaemlékszem. Emlékeim az enyémekek, nem kérek hozzá segítséget másoktól, akik ezeket a dolgokat talán másképpen élték meg. Azok az ő emlékeik. Kell írnom, mert történetemet még a szűk családom is csak részben ismeri, és szeretném, ha emlékeim fennmaradnának, és az én emlékeimben létező már rég elhunyt, vagy még meglévő barátoknak, volt munkatársaknak legalább a neve tovább élne. Elmondom, hogy kik, és milyen emberek voltak a szüleim, milyen géneket kaptam és adtam tovább. Miért, hogyan lettem az és olyan, amilyen vagyok. Megmutatom, honnan indultam, mivé és kivé lettem tulajdonképpen.

Szüleim soha nem számítottak a vagyonosok közé, függetlenül attól, hogy apai nagyapám jól menő asztalosműhelyt vitt, nagyanyám pedig egy gazdag nagyvázsonyi sváb családból érkezett. Négy gyermekük közül apám, a legkisebb, sem a családi szakmát, sem a vagyont mobilizálható részét nem örökölte. Cipészinasnak adták, a nagyfiú folytatta az asztalosipart. Nővérei közül az idősebb, aki csípőficammal született, varrónő lett, míg a fiatalabb, a család szépe, jó partira várt.

Az apai vonallal kapcsolatos emlékeimre majd vissza-visszatérek, mert igen érdekes részletek tárhatók fel, amelyek még a benne élő családtagokat is a meglepetés erejével érinthetik.

Anyám családjáról bár keveset tudok, de ezt a kevés tudást megosztom most az olvasóval. Nagymamám Komárvárosról származott, ahol Tolnai Mária néven anyakönyvezték. Innen hozta nagyapám, aki csereszégtomajikeszthelyi gyerek volt. A nagymamát, mint a mélyen vallásos embereket, csak a családja és a vallás érdekelte, ez jelentette az életét. Varrónőként dogozott. Ezt a tudományát a maga szorgalmából tanulta meg.

Nagyon sok női ruhát varrt meg, hogy besegítsen nagyapámnak a pénzkeresésbe. Rendes klienskörének egyszerű ruhákat készített, de azt szépen. Még én is emlékszem néhány esetre, amikor a ruhatulajdonosok próbára

jöttek. A mamám a gallérjában gombostűvel, a nyakában centivel járkálta körül őket, és igazította alakra a ruhát. A varrógép szinte állandóan ment.

Akkoriban nem mindenkinek futotta új anyagra. Legtöbbször a régi ruhákat szabták át, kis kiegészítéseket tettek rá. Új csipke, fodor, gombok, csatok varázsolták mássá a régi anyagot. Ehhez kellett az igazi tudás, hogy szép is legyen, és kiadja a ruhát az anyag.

Ha jött a nyári szünet, kivétel nélkül minden nyáron már az első napon megérkeztek a pesti unokák. Muci (Irén), a legidősebb, Öcsi (Jóska), a második és a kis Ferkó. Ha ők itt tartózkodtak, ritka nap volt, hogy mi reggeltől estig, sokszor ott is aludva, ne lettünk volna a mamánál. Tehát öt unoka a szünet utolsó napjáig. Az unokákkal pénz nem járt együtt, mondták, az a mama dolga. A kis pénzből minden napra került rendes étkezés, néha gyümölcs, főleg a saját kertből, és sokszor sütemény is. Kedvencünk a sparhelt platniján sült laska, a vizes, sós-paprikás pogácsa, amit édesanyám is tudott készíteni. Tőle feleségem is megtanulta. A mai napig sem ettem olyan finom keltrétest, hájas kráflit, rétest, mint amit a mama tudott sütni. Egészen idős koráig a háztartáson kívül nem érdekelte más, mint a hit, a vallás. Minden reggel eljött Kiskeszthelyről a Karmelba misére. Délután pedig litániára. Körmenetekről, búcsújárásokról sem hiányzott. Mi is voltunk néhány gyalogos búcsún öcsémmel. Élénken él bennem a sümegi búcsú, ahová éjjel indultunk el erdőkön keresztül, hogy a misére odaérjünk. Nem féltünk, mert sokan voltunk, és folyamatos ima és énekszó kísért bennünket. Nagyobbacska fiú lévén én vittem a keresztet a menet elején.

Már középiskolába jártunk, amikor elképedve tudtuk meg a mamától, hogy még soha nem járt a Balaton partján. Nagy nehezen rávettük, hogy jöjjön el velünk, végül ráállt, és nem győzött csodálkozni, hogy Isten milyen szépre teremtette. Papa, mert így szólítottuk, kőművesként dolgozott, nem mint vállalkozó, csak segédként. (Engem is Papának szólítanak az unokáim, talán éppen ebből kifolyólag.) Vagy valaki vállalkozó alkalmazta, vagy vállalatnál dolgozott alkalmazottként.

Máig emlékszem a malter (meszes habarcs) által kimart kezeire. Az újjain a húsig kilátszó mély sebekbe kendermadzagot tekert, hogy másnap dolgozni mehessen. Elképzelni is rossz, hogy milyen fájdalommal járt a fogás, és ez egészen a tél beálltaig nem gyógyult meg.

Legtöbbet a keszthelyi erdészetnél dolgozott, onnan is ment nyugdíjba. Ha télen nem találtak munkát, a rezi kőbányában követ fejtett. Mindig tett valamit. Öregkorában a legfontosabb dolgának a fűtőanyag beállítását tekintette. Aprófát vágott gyűjtősnak, sparhelt-fát a ládába, amit mindig a

karjára rakva hozott be. Különleges feladat volt a szinte szálkára hasított akácfa, amikor disznóölésre készülünk, ugyanis ezzel fűtötte Nagy Lali, a hentesünk a kézi hajtású pörzsölőt. Már idősök voltak, amikor eladtuk a Kiskeszthely, Goldmark Károly utca 12. szám alatti, két utcára nyíló telken lévő házukat, és hozánk költöztek.

Az értékesítést szüleim igen megbánták, de nem ők szorgalmazták az eladást. A Budapesten élő Feri nagybátyámnak kellett a pénz, tele voltak adóssággal, örökké a zaciba jártak. A vételár, kétszáz tízezer forint, akkoriban nagy pénznek számított. Háromfelé osztották, egy részt elvittek Pestre, egy részt mi kaptunk meg, a harmadik letétbe került, és

azt illette majd meg, aki végül elgondozta az öregeket. A hetvenezer forint segített a pestieken, részben kihúzta őket az adósságból.

Volt egy kicsi, a konyhából nyíló helyiség a házukban, amiben mindenféle lim-lom és a Cserszegen termett bor volt néhány fahordóban. Egyszerűen csak kuszliknak neveztük.

Ezt rendezték be szüleim az udvarra nyíló ajtó befalazása és alapos takarítás, festés után a nagyszülőknek. Nagyapáékat megtörte a lakhelyváltás, de így is szép kort értek meg. Nagypapa 88 évesen teljesen ép elmével, az utolsó napig is tevékenyen halt meg. Mondják, a dohányzás káros az egészségre, erre ő rácáfolt. Talán a halála előtti héten már nem gyűjtött rá. Végig dohányozta az egész életét. Fiatal korában még bagózott is. Megérhette az első dédunoka születését, remegő kezekkel ölelte magához Tamás fiunkat, akit, mint engem is kicsi koromban, Tyutyinak, Tyutyikámnak szólított.

Nagymamáról már nem lehet a szellemi tisztaságot elmondani. Egyre fokozódó agyi érlemeszesedése mellett fizikálisan jó egészségnek örvendett. Minden létfontosságú szerve úgy működött, mint fiatal korában. Élete végére már nem ismerte meg a családot.

Mama és Papa a Goldmark utcai ház udvarán

Nagymama, még ép elmével

Apámat jobban elfogadta, mint a saját lányát. Ebéd után kiállt a kapuba, azt kiabálta, hogy éhes vagyok, adjanak enni. Mit gondolhattak rólunk azok, akik csak ezt hallották?

Egyszer anyám megkérdezte tőle, hogy „édesanyám, nem tudja, hol vannak a harisnyái?” A mama nem tudta, de mivel anyám a mosásban sem találta, ezért keresni kezdte. Végül a mama egyik lábán kilenc, a másikon nyolc darabot talált. Papa halála után rohamosan romlott az állapota. A már nyugdíjas apám volt vele, de mivel nem őrizhette folyamatosan, elég meredek dolgokat csinált.

Anyám segédlevele

Nagymama 84 éves korában halt meg teljesen elborult elmével. A Szent Miklós temetőben nyugszanak Mári néniel, atyai nagynéninkkel és sógor bácsival egy sírban, akik már kisgyermek koromban elhunytak. Sógor bácsira én nem is emlékszem. Postás volt.

8
9

Az államnév és családnév naplós felvétele: 67

Évközi értesítő
 a mindennapi iskola IV. osztályáról.

Kérdések: 1932. 10. 26. 19. 19.

Magyarul: kiértékelve

Szorgalma: kiértékelve

Előmenet: kiértékelve

Matematika: 10 napot 10 napot

Nem ígért: 10 napot 10 napot

Jegyzet: _____

Olga néni tanít.

Létszám: Vida Erzsébet 10 napot

Hiányzó: 1932. 10. 26. 19. 19.

Magyarul: kiértékelve

Szorgalma: kiértékelve

Előmenet: kiértékelve

Matematika: 10 napot 10 napot

Nem ígért: 10 napot 10 napot

Jegyzet: _____

Olga néni tanít.

Létszám: Vida Erzsébet 10 napot

Évvégi értesítő.

Vida Maria

a mindennapi iskola IV. osztályának tanulójaként: 1932. 10. 26.

iskolai és végzős bizonyítványt érdemelt:

Magyarul: kiértékelve

Szorgalma: kiértékelve

Vallás: kiértékelve

Magyar nyelv: kiértékelve

a) Betűzés és írásgyakorlás: kiértékelve

b) Olvasás és írás: kiértékelve

c) Írás: kiértékelve

d) Fogalmazás: kiértékelve

e) Helyesírás és nyelvi magy.: kiértékelve

Számolás és mérés: kiértékelve

Földrajz: kiértékelve

Történelem, geográfia és történelem: kiértékelve

Rajzolás: kiértékelve

Ének: kiértékelve

Kézimunka: kiértékelve

Tudományok: kiértékelve

Egyes érben: 10 napot Nem ígért

10 napot. Ha az iskola és a tanítónak nem tudott magyarul, megnevezés és más megjegyzés?

Kor: 10 napot 10 napot

Olga néni tanít.

Létszám: Vida Erzsébet 10 napot

[illegible]

Bizonyítványok

A varrást mint alkotó tevékenységet már édesanyja mellett is gyakorolta. Bár szerette ezt a munkát, mégsem varrónőnek készült.

Úgy mondták, hogy igen könnyen tanult. A záróban minden évben osztályelső volt, kitűnő bizonyítványait büszkén mutogatta.

A négy elemi és a négy polgári után az álma, a tanítónői pálya sajnos nem nyílhatott meg előtte. Anyám ezt a traumát sohasem dolgozta fel. A kőműves segéd édesapa nem bírt két gyermeket felső iskolába járatni.

Az idősebb gyermek, a fiú előtt karrier állt, a premontrei gimnáziumban Básti Lajossal (akkor még Berger Lala) járt egy osztályba. Később a városhoz került, rossz társaságba keveredett, és a szépnak ígérkező karrier véget ért. A fedezetlen váltókat sokáig nyögte az egész család. Végül apja mellett kőműves szakmát tanult, és mint pesti gyári munkás élte le az életét, vállalva a proletársors minden megpróbáltatását. Három gyermeket nevelt, akik örökölték a nehéz sors minden negatívumát.

Apánk büszke volt szaktudására. Bár csak hat elemit végzett, sokat tapasztalt, az újdonságok iránt érdeklődő, olvasott ember volt. Katonának nem vált be, de végigélte a két világháború minden hátországi nyomorát,

A pesti rokonok, Feri nagybátyám és családja: Muci (Irén), Irén néni, alul a kis Feri, fölötté Jóska (Öcsi) és Feri bácsi

szinte chaplini kisemberként. Mindig ott járt, ahol a rövidebbet kellett húzni. 1914-ben még kisgyermek. Apja az olasz frontról néhány levelezőlapot küldött.

Nagyapám a második világégést is kifogta. Kétszer is sorozták, másodszorra rosszabbul járt, mert valami olyan nyavalyát hozott haza, ami végzetes volt számára. Nem az orosz harcmezőn, hanem itthon, a szülőföldjében nyugszik. Én nem ismerhettem, mert még születésem előtt, 1940-ben elhunyt. Apám elbeszélése után emlékeimben hozzá

Berkes nagyapa
(1940-ben meghalt)

tartozik két kórházi szoba-
társa, akik a frontról sebe-
sülten kerültek mellé a
kórterembe, és a város hősi
sírkertjében nyugszanak.

Sajnos a nevük már ki-
kopott az emlékezetemből.
Annak idején kisgyermek-
ként testvéremmel minden
évben gyűjtöttunk rájuk
gyertyát. Ma már az én kis
unokáim is gyűjtanak mé-
csest a keszthelyi Szent
Miklós temetőben minden-

Tábori levelezőlap
Berkes nagyapától,
I. Ferenc József arcképével.
Ez volt a kapcsolat, és akkor
jött haza, amikor a Bőzsi
kilencéves lett.

szentek gyönyörű ünnepén. Szimbolikusan őrájuk és minden hősre, akik itt és másutt haltak és nyugszanak.

Visszatérve apánkra; cipészinaskodott. Mint minden kisgyerekek, ha komoly munkára fogják, nehezen viselte a megpróbáltatásokat, de a csibészségre is hajlamos volt. Jókat neveltünk történeteink, amikor a Pusztai mester úr házánál töltött tanuló éveiről beszélt. Néhány ilyen történetet hadd meséljek el, mert úgy érzem, jellemző lehet az akkori világra.

Berkes nagyapa balról,
mellette a két bajtárs
a második világháborúban

Mezőgazdasági gépek raktára. Balról jobbra: szelelőrosta, fogatos eke, hátul cséplőgép, gőzgép, más típusú cséplőgép

A család a Rákóczi térről nyíló, úgynevezett Szerdahelyi-udvarban lakott, a Pusztai mester úr szomszédságában. (Ma a Skála áruház áll a helyén.) Nagypám is hasonló méretű vállalkozást vezetett, és mint kollégához adta tanulni a fiát. A tanítás mellett kosztot is kaptak az inasok és legények. Az egyik alkalommal a bablevest olyan tányérba merítették apámnak, amelyiknek a pereme mákos maradt. Apám, aki később a dupla terítéket még a szegényes ételhez is mindig megkövetelte, elsírta magát, és hazaszaladt elpanaszolni, hogy hogyan járt. Erre nagypám kézen fogta, és visszament vele a gazdájához, ahol kérdőre vonta a nagyságos asszonyt, hogy micsoda bánásmód van itt. Furcsállotta, mert nálunk az inasok együtt ettek a mester családjával. Pusztainé nem értette a reklamálást, és azt mondta: Nem értem ezt a nagy felháborodást, mester uram, hiszen csak én ettem belőle.

Az inasok feladatai közé tartozott a mester és családtagjai cipőinek mindennapi tisztítása. Apám másik hasonló afférja ebből származott. A kirakott és már kitisztított cipők egyike a kisasszonyé volt, és ő valami hibát talált a munkában. Kérdőre vonva az inasokat kiderült, hogy pont apám volt, akinek a munkájában hibát talált. Odadugta a cipőt a kisinasszonnyal, és kiabálva szidta, majd pofonvágt a megszeppent gyereket, aki gondolkodás nélkül visszaadta a kapott fizetséget. A kisasszony sírva szaladt panaszával az apjához, aki a műhelyben az intézkedésre váró alkalmazottak és tanulók nagy megdöbbenésére nem a kisinast, hanem a kisasszonyt utasította rendre, és azt mondta neki: Elég nagy vagy már, hogy magad pucold a cipőidet. Ezek után többet nem kellett a műhelyben a családtagok cipőit tisztítani, sőt a kisasszonyt kitiltotta a műhelyből.

Két mese következik a vendégszékről.

Az első, amikor a kuncsaftok számára előkészített suszterszéket a sédek vagy az inasok egymás mellett két lyukkal átfúrták, csak egész vékony fúróval, és a lyukakon keresztülhúzott finomfonál végén lévő varró tű így fel-le mozgathatóvá vált. A fonál vége az egyik főkolompos kezében volt. Amikor a kuncsaft bejött a műhelybe, erre a székre irányították.

Miután leült, kezdődhetett a játék. Először csak kicsit húzták meg a fonalat. A vendég ekkor még nem is jelzett, de a szúrások erősödésére egyre idegesebben reagált, míg a végén felállt, és vizsgálgatni kezdte a széket, amin nem talált szálkát, vagy egyéb szúrós dolgot.

A tű ekkor már nem volt a helyén, mert azt lefelé kihúzták a lyukból. Ezt a játékot nem lehetett kétszer ugyanazzal, vagy magasabb rangú kun-

csafttal eljátszani, mert akkor kitört volna a botrány, ami az illető vevő elvesztését eredményezhette.

A második ilyen esetről így mesélt apám:

Amikor vásár volt Keszthelyen, a környező falvakból beözönlöttek a falusi emberek. Volt, aki vásárlási szándékkal, de némelyek csak a beszélgetés kedvéért tértek be egy-egy mesterember műhelyébe. Erre számítva mindig akadt odakészítve egy vendégszék. Történt egyszer, hogy a Rákóczi tér egyik cipésműhelyébe betért egy ilyen ráérős zsidó (ma Várköly) parasztember, és helyet foglalt a vendégnek szánt széken. Már javában folyt a beszélgetés, közben a mester dolgozott, és oda jutott a munkában, hogy a varráshoz szurkos fonalat kellett készítenie. A tevékenység abból áll, hogy bizonyos hosszúságú több szál finomfonalat (ez a kötélgyártók által készített vékony kenderszál volt) a térdükön sodorva szurokkal rögzítettek. Ilyenkor a fonalat hüvelykükkel rászorították a fehér vagy fekete szurokra, és egy határozott mozdulattal végigrántották benne. A húzó kéz ökölbe szorítva nagyot ütött a beszélő ember mellére. A második, harmadik ütés után a vendég megkérdezte: „Útban vagyok, mester uram?” A mester halálos nyugalommal közölte, hogy „nekem ugyan nem”. De mivel tovább záporoztak az ütések, a paraszt odább húzva a széket azt mormogta, hogy „mégis csak útban vagyok, mester uram”.

Volt más affér is bőven, ami néha pofonnal zárult le, de ez abban a világban megszokott és mindennapos eseménynek számított. Az embertelenségben is lehetett tisztességet, szorgalmat, egymás iránti megbecsülést, szolidaritást tanulni, mert akkor ezek a műhelyek az életre neveltek, melyhez az erkölcsi alapot a család és a közösségben évszázadok alatt kialakult szokásrend adta.

Visszarémlik előttem a Szerdahelyi-udvar, ahol kisgyermekkoromban még több szakma is dolgozott. Asztalosok, a vasipari szakmák több műhelye, volt itt cipész, varrónő és még tovább sorolhatnám, hiszen apám írástöredéke szerint a Rákóczi téren harmincnál több iparos élt és dolgozott.

A Rákóczi téren volt egy óvoda, egy cementárugyár, 1 kávéház és egy jósnő, Burka Lujza. Kettő mezőgazdasági gépgyár, 2 műszerkereskedő, 1 bádogos, 2 beszálló vendéglő, 4 asztalos, 7 cipész, 1 csizmadia, 1 vaskereskedő, 3 vegyeskereskedő, 3 kovács, 2 szabó és 3 bognár. A Hajdú utcában (ma Bem utca) 5 cipész, 2 csizmadia. Az Untenberger utcában 7 csizmadia és 4 cipész, 1 borbély, 1 címfestő, 2 géplakatos, 1 bádogos.

Emlékeim.

Keszthelyen születtem, sokszor írtam és nem tudok
aludni az jár az emléke, hogyha megváltott
Városunk, és minden

Apám ^{Bütyk} 17. sz. házban születtem Apám
Antaloz mester volt 4 in voltunk testvérek 1 lány
2 fiú, az első világhá mig nem volt rádió-
tevé nyitott a gyerekek az utcára kerültek, jöttek
nosahozni. Iparos város volt Keszthely. Dáskoci téren
volt 1 óvoda 1 cement árú gyár 1 hávíház és
1 jászó, a Burka Lujza, 2 mészgardarag gépgyár
2 mészkereskedő, 1 brátogor, 2 berüllő vendéglő
4 Antaloz 7 cipész, 1 úrmadár, 1 vaskereshedő
2 3 vegyeskereshedő 3 hóvász, 2 mész és 3 loznár
Még a ^{Bom utca} Hód utca volt 5 cipész, 5 úrmadár
és a Untenberger utcára 7 úrmadár 4 cipész

Apám írástörédéke. Iparos város volt Keszthely

Az inasévek elteltével segéd úr lett, több mesternél is alkalmazták 1942-ig, gyakorlatilag bémunkásként.

A család már erősen nyomasztotta, az abból való kitörést a saját család alapítása jelenthette. Hosszú volt az udvarlás, mert nehezen adta fel a legényéletet. Harmincöt éves volt már, ahogy mondani szokták, erősen benőhetett idáig a feje lágya. De végül is feladta, a már említett hazai el-
lennyomással sem törődve.

A segédlevél

Fénykép a Dezső bácsi műhelye előtt álló cipészsegédekről. Apánk a kirakat bal sarkánál áll. Dezső bácsi nagyanyám testvére volt.

Egy másik műhelyben. Valószínűleg Pusztai úrnál. Apánk a mester felett, fehér ingben.

Szabó Ferenc keszthelyi mester segédjei 1931-ben. Apánk az ülő sorban jobbról a második.

Tervekkel, ambícióval tele vezet-
te oltár elé szíve választottját, a ná-
lánál tizenkettő évvel fiatalabb Vidi
Máriát, az édesanyánkat.

Véget ért számára a mozgalmas
legényélet, a barátokkal való időzés,
az imádott cserkészkedés. Fel kel-
lett készülni a családalapításra, az
otthon megteremtésére, ami azon-
ban nem tűnt olyan egyszerű do-
lognak. Apámat nem nevelték önál-
ló életre. Keresetét a családi közösbe
adta, melynek felhasználásáról nő-
vérei gondoskodtak. Velük élt, és
szinte anyáskodtak felette.

Vidi Mária (Mariska)

Mozgótáborban

A gödöllői jamboree-n 1933 augusztusában, skót cserkészekkel

Nagyapám a frontról hazajőve rövid betegeskedés után meghalt. Nagyanyám soha nem volt meghatározó személyisége a családnak, így a nővérek irányítottak. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy sokat sündörög anyám környékén a kis testvér, rosszallásuknak hangot is adtak. Nem akarták ezt a házasságot, és a nemakarás, mivel nem tudtak tenni ellene, szinte életük végéig egy bizonyos távolságtartásban öltött testet. Gondolom, a már emlí-

Apám leánytestvérei:
Katus ül, mellette Mancsi néni

A Berkes család

tett „kódis” besorolás következménye volt a távolságtartás.

Az új család nem költözhetett sem az egyik, sem a másik házba, amelyek a Berkes család tulajdonát képezték (Bakacs és Erkel utcai ingatlanok), mert azokon a nővérek osztoztak meg.

Közben Mancsi néném is megtalálta álmai partiját. Ők az Erkel utcai házba költöztek, de fő tartózkodási helyük a Bakacs utcában maradt. Ide született Mártika, az unokatestvérünk.

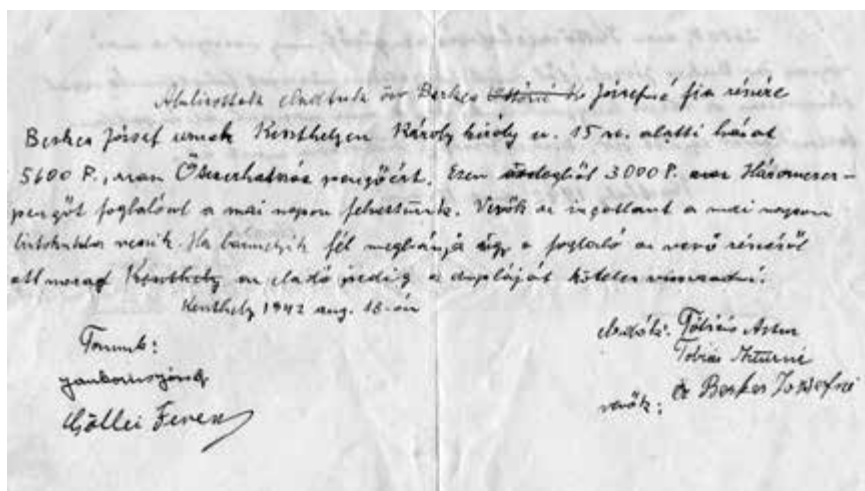
Szüleim esküvői képe

Manci néni és Imre bácsi
esküvői képe

Nuci néni és Géza bácsi
esküvői képe

Az idősebb fiúnak emeletes háza volt, és birtokolta az Erkel utcai asztalosműhelyt, ahová a saját műhelyének államosítása után telepedett be a régi Vaszary Kolos utcából. (1945 után Szalajtó, majd Vöröshadsereg útja.) A már említett emeletes ház udvarán lévő komplett asztalosműhelybe költözött be az akkor alakuló Asztalosipari KTSZ.

A kis testvér részére egy új, szolid ingatlan beszerzése vált szükségessé. Kiszemeltek egy kicsi, egyszobás házat a Károly király utcában (később Szent Imre, ma Móra Ferenc utca), ezt vették meg apámék számára.

Szüleim ebben a kis házban izgul-tak és félték végig a háború utolsó hónapjait. Később elmesélte apám, hogy a házunk előtti hídra telepítettek egy üteget a visszavonuló németek. Innen lötték a Gyenesben lévő orosz csapatokat. Az oroszok hamar bemérték őket, és egy pontos lövés lesöpörte a löveget a hidunkról, a házunk tetejével együtt. Apámék ezalatt összebújva, sírva és imádkozva kuporogtak a szoba sarkában.

Abban az időben sok ház megsérült Keszthelyen belövéstől, bombatalálattól.

Talán a legszomorúbb eset egy ismerős családdal történt meg, nem messze a mi házunktól, a malommal szemben. Éppen vasárnapi ebédnél ültek, amikor bombatalalat érte a házukat. Mindenki meghalt. A ház helyén egy nagy tölcser maradt, amire még én is emlékszem. A telket a mai napig nem építették be, a bombatölcser ma is jól kivehető. Nem messze innen, a valamikori téglagyár agyaggödreibe szórták a visszafelé repülő szövetséges gépek megmaradt bombáikat. Azt mondták, hogy egy ilyen visszarepülő amerikai bombázó tévesztette el a célt, és dobta a láncos bombát erre a szerencsétlen családra. Gyermekkoromban, ha templomba vagy iskolába menve elmentünk a Kománovicsék melletti gazos telek előtt, egy-két szó mindig esett a szörnyű eseményről, mintegy imaként a lelki üdvösségükért.

Apai nagymama. Az adásvételt vele írták alá, valójában a lányok kötötték.

Nyilatkozat.

Alulírottak emlékeztünk szerint igazoljuk, hogy Berkes József cipésmester, Keszthely, Móra Ferenc u. 21 sz. alatti lakos a mestervizsgáztató bizottsági tagsági időnk alatt a bemutatott s általunk kiállított és aláírt behívó alapján nevezett 1938. évi március 8-án mestervizsgát tett a cipész iparból.

A mestervizsga sikerét és eredményességét emlékeztünk szerint igazoljuk, melyet alátámaszt az is, hogy nevezett 1945 évben a cipész iparra iparigazolványt kapott a fennálló törvények szerint melyet csak a mesterlevél csatolása esetén kaphatott meg.

Jelen nyilatkozatunk az elveszett mesterlevél igazolására szolgál.

Keszthely, 1963 június 25.

Kovács István
Kovács István
Keszthely, Deák F.u. 35.

Schneider János
Schneider János
Keszthely, Rákóczi tér 5.

Nyilatkozat a mesterlevélről

Édesapám ipartestületi tagsági igazolványa

A mi tető nélkül maradt házunk a kőműves nagyapám és a barátok segítségével az akkor található anyagokból új tetőt kapott, és közben a háború is véget ért. A helyzet normalizálódott, beindult a munka. Sajnos a pénz, amit kerestek, szinte semmit sem ért. Majd megjött az új forint, apám iparendélyt kapott, és akkor még büszke kisiparosként kereste a mindennapi kenyerüket.

Mestervizsga bizonyítványa elveszett, de a meglétét igazoló tanúnyilatkozatot megtaláltam. (Csak mestervizsgával rendelkező szakember válthatta ki az ipart.)

Születésem

Kis idő elteltével én is bejelentkeztem. Valamikor a világháború befejezése utáni napokban készülhettem. Születésem jeles napja 1946. március 11. már egy viszonylag nyugodt világot mutatott nekem. A család nagy öröme az első fiúunoka érkezésének szólt, hiszen megérkezett, aki továbbviszi a városban nagy tiszteletben álló család nevét. Így lettem városi és fiú egy csapásra.

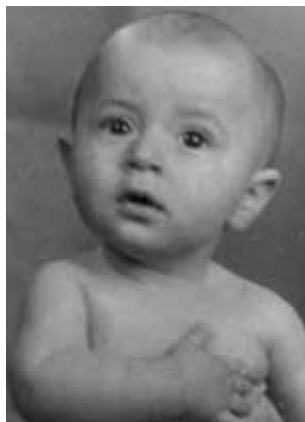

Gyermekkori fényképeim egyike: a meztelen csikó. (Így nevezték kedveskedve akkoriban a meztelen kisgyereket.)

Az új család. Szüleim és anyai nagyszüleim, nagypapa ölében Tyutyi (én). A második gyermek is fiú lett, és a Berkes név be lett biztosítva.

András (Bandika)

A szülői ház a bővítés után

A megnövekedett család már igen szűkösén fért el az egyszobás házban, ezért szedett-vedett, bontott anyagokból nagyapám közreműködésével még egy szobát és fürdőszobát kanyarítottak a már meglévő helyiségek mellé. Anyám volt a culáger (segédmunkás), a villanyt Csönge Dódi, a vizet egy a piac mellett lakó ismerős szakember szerelte be. Házi vízmű volt, a kertben lévő ásott kútról egy kis Niagara szivattyú nyomta a vizet a padlásra lévő 200 literes Wermacht feliratú üzemanyag hordóba. Ez volt az ejtőtartály. A hordót megőriztem, ma takarmányt tartok benne az állataimnak.

Anyánk a gyerekekben kapott némi kárpótlást a sorstól az elvesztett álomért. A családi dolgok, a gyermeknevelés, a háztartás vezetése tompították fájdalmát. Pedagógusi ambícióját a két kislányra nőtt gyereksereg foglalta le. Ahogyan elmondta, nem unatkozott, bőven talált velünk munkát. Az ő szavaiból tudom, hogy a világon létező összes gyermekbetegségen átestünk. (Kanyaró, mumpsz, skarlát, bárányhimlő, szamárköhögés, baleseti sérülések, megfázások és minden más, amit a gyerekseregtől, barátoktól meg lehetett kapni, vagy a rosszság elleni védőoltás hiányából ért el bennünket.)

Amit lehetett, a szülői gyógymódokkal, borogatással, alkalmanként veréssel gyógyítottak, de volt, amihez orvosra volt szükség. Szüleink sokat költöttek a gyógyíttatásunkra. Szerencsére a gyermekbénulás (paralízis) elkerült bennünket, ami akkor még sok ismerős családban okozott tragédiát. Nem lenne teljes a visszaemlékezés, ha itt nem emliteném meg orvosainkat, a sebész Bartoss Lajos és Szűcs Bandi bácsi

Aranyánlat.

Munkálatok bevételei és kiadásai.

1.	32 fm. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	
	1000 m. vascsővel, 1000 m. vascsővel, 1000 m.	
	1000 m. vascsővel, 1000 m. vascsővel, 1000 m.	
2.	10 m. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	1280 Ft
3.	5 m. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	360 "
4.	3 m. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	160 "
5.	3 m. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	126 "
6.	10 m. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	120 "
7.	1 m. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	250 "
8.	1 m. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	60 "
9.	1 m. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	30 "
10.	1 m. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	45 "
11.	1 m. vascső 10-12 mm-es átmérővel, 1000 m.	62 "
	Összesen	3498 Ft

Tisztelettel

Tudó János

Tudó János 1957. ápr. 23.

Ovisok
(Bandika és Józsika)

nevét, Liposits doktort és a szemész Szalóczi Pált, akinek fiával, a rádióból ismert Palival egy osztályban koptattuk a padot az általános iskolában. Hozzájuk rohantak a szüleim, ha baleset vagy valami más esemény, betegség ért bennünket. Mindig készen álltak és gyógyítottak.

Katus néni, Redler Pityu, Baráth Károly és neje, Polgár Feri bácsi és apánk, a gyerekek: Mártyi, Bandi, Polgár Feri és én

Közben gyarapodtunk szellemiekben és testileg egyaránt. Imádtunk óvodába járni, amit mi sem bizonyít jobban, hogy már mint iskolások az iskolából hazajövet is be-bementünk a Rákóczi téri óvodába volt pajtásainkhoz, a játékokhoz, a szeretett óvó nénihez és Mariska dadushoz. Az első osztályt zökkenőmentesen végeztük. Anyánk, ha kellett, velünk tanult, kikérdezett, számon kért. Elismert jó jegynek csak az ötös és a kitűnő bizonyítvány számított. Ez sikerült is a nyolcadik osztály befejezéséig.

Mivel a családjaink hagyományosan vallásosak voltak, mi is ebben a környezetben nőttünk fel. Születésünkkor megkaptuk a keresztséget, amikor elértük azt a kort, hogy elsőáldozók lehettünk, vagy később bér-málkozhattunk, természetes volt számunkra, hogy megkapjuk ezeket a szentségeket is. Nagy családi esemény volt egy-egy ilyen alkalom. Szüleink gondosan keresték a megfelelő „szülőket”, akik főleg a családból, vagy a szűk baráti körből kerültek ki. A fénykép elsőáldozáskor készült, gyerekekről, szülőkről és keresztszülőkről.

Az általános iskolában

Mindketten nagyon jó tanulók voltunk. Ili néni, a tanító nénim (Páncsics Péterné) a család baráti köréhez tartozott, és mivel a szomszéd utcában

Az alsó tagozatos osztályunk, középen Páncsics Péterné osztályfőnök (Ili néni)

lakott, így állandó és szoros felügyelet alatt álltunk. Az egyéb bajokat megelőzendő, a három, utcabeli jó barát, Major Berci, Mátyás Gyurka és jómagam az A, B és C osztályokba lettünk beíratva. Később kiderült, hogy ez nem bizonyult jó ötletnek, hiszen délutánonként együtt lehettünk, és az elkülönítés erős dacot váltott ki bennünk.

Gyakorlatilag négyen voltunk, mert a csupán egy évvel fiatalabb öcsém mindig velünk lógott, Bercinek húga volt, Gyurka öccse meg jóval fiatalabb volt nálunk.

Ez a négytagú „triumvirátus” vitte el a környék összes balháját, gyakran azt is, amit nem biztos, hogy mi követtünk el. Akkoriban még szigorúan be kellett tartani a szabad mozgásra engedélyezett időintervallumot, amelyet anyáink határoztak meg, általában ilyen formán, a nap hosszának megfelelően: „Aztán hat órára itthon legyetek, mert holnap nem mehettek ki.” És ezt be is tartottuk, mert tudtuk, hogy nem üres a fenyegetés. A bezárás mellé általában testi nevelés is járt, így visszagondolva, épülésünkre.

A délutáni idő rövideége ellenére is elegendő kisebb és nagyobb cselekményekhez. A fontosabbak közül néhányat megemlítek: csónakázás a Büdösárkon, innen tovább a Balatonon oldal nélküli csónakban, majd a vizes ruháink szárogatása osztályozott nádkévek tüzelésével. Halászat akácfa karóval a zsombok között nászukat ülő csukákra, majd futás a halóról (persze megismert bennünket, és az apai szigorra bízta a kárpótlást).

Engedtessek meg néhány szó a keszthelyi Büdösárokról. Tulajdonképpen ez egy vízfolyás, amely a Nagy Lajos király utca és a Magyar utca környékén indul. Csatlakozik hozzá a Festetics kastély körbástyája alól csörgedező kis forrás, ami itt bújik ki a Pap utcára. Innen a Rákóczi tér burkolata alatt átbújva talán ma is nyílt mederben folyik egészen a Malom utcáig. Néhol az építkezések miatt leburkolták, föld alá került. Vízhozamára jellemző, hogy ez az árok adott elegendő vizet Nenov Iván bácsi boltgárkertészetének, a későbbiekben Molnár Lajos kertészetének a vasút partján. A Rezgő utcánál folyt át a vasút alatt, és a mai VIA szálló mellett érte / éri el a Balatont.

A „büdös” jelzőt azért kapta, mert az én koromban a város kommunális szennyvize szinte teljes egészében, tisztítatlanul ebbe az árokba került bevezetésre. A mai állapota sem ad okot meglepődöttségre.

Vize szürkés színű, néha habzó és tényleg büdös (csatornaillatú). Rengeteg bomló, szerves anyagot vitt a Balatonba. Meg kell itt említeni, hogy ebben az időben a mosáshoz és a fürdéshez kizárólag szappant használ-

tunk. Ez a mai kemikáliákkal szemben enyhébben terhelte a tavat, nem volt még elterjedt a műtrágyák használata sem.

A Büdösárkon volt a vasút és a Balaton között az ominózus, oldal nélküli csónak, ami beszállásunkkor a súlyunktól azonnal elsüllyedt. A Büdösárok és elvadult partjai gyermekkorunk játszóterei. Csínytevéseink zöme ide kötött bennünket. A torkolatában álltunk órákig a Balatonban, combközépig érő vízben várva a halak kapását. Ritkán sikerült csónakot szerezni, és ekkor a nádas szélében kikötve csak belógattuk zsinórunkat a csapatokba verődött vörösszárnyúak közé. Így rengeteget lehetett fogni. Néha az általunk kifogott, méteres fűz vesszőre fűzött vörösszárnyú keszeg volt a vacsorája az egész családnak. Mi pucoltuk, anyánk sütötte. Most is számban érzem a paprikás lisztben forgatott, zsírban sült apró hal csodálatos ízét. Nem kellett szálkát piszkálni, mert a száлка is fogyasztható lett a reszre sütéstől.

Itt fürödtünk először a Balatonban. A jégolvadás után, már május elején belemerészkedtünk a valójában még jéghideg vízbe, és késő őszig itt volt a szabadstrandunk.

A strandolásról is szólok, hiszen a nyári szünet, főleg kisiskolás korban a fürdőhelyeken telt, anyánk még nem járt munkába, velünk jött, és vigyázott ránk a Városi Strandon, ahol kabint bérelt a család a szigeten. Ebben az időben tanultunk meg úszni, szinte minden úszásnemet ismertünk.

A Libásba (a zámori szabadstrand) magunk jártunk. A Helikon strand messze volt, ezért a távolság miatt azt nem látogattuk.

A fecskés fiúk
(akkor divatos fürdőnadrág)
a szülőkkel a városi
Szigetstrand kabinja előtt

Géza bácsival és családjával a Balatonon

A csínyeink, amik néha ennél a kategóriánál már többek voltak, még most is szinte borzongással töltenek el. Mai ésszel belegondolva átérzem szüleim akkori lelkiállapotát, aggodását. Ilyen lehetett például a következő esemény is.

Több kedvezőtlen iskolai eredmény napvilágra kerülése után, ami úgy került szüleink látókörébe, hogy „Küldd be apádat!”, félve a retorziótól egy éjszakát a közeli füzesben töltöttünk. A fűzvessző kévékből összerakott kazal tetején menedéket készítettünk, ebben húztuk meg magunkat. Fázunk is, féltünk is az éjszakától, de talán jobban a reggeltől, hiszen haza kellett menni, és ez nem mutatkozott sima ügynek. A környék összes felnőtt lakója minket keresett, és mi reggel a világ legártatlanabb ábrázatával, jól átfagyva hazaállítottunk, hogy éhesek vagyunk. Hát kaptunk is. Megértük nyelni.

Télen előfordult, hogy a korcsolyapálya kialakítása érdekében a vasút melletti vizes területre telepített nyárfasuhángokat a kori (korcsolya) élével egyszerűen kirúgtuk. Így szélesebb teret kaptunk a jéghekizáshoz. Ezeket a suhángokat a helyi erdészettől rendelte a város. A költséges újratelepítést azért úsztuk meg, mert az erdészetnél még emlékeztek anyai nagyapámra, aki több évtizedes becsületes munka után tőlük ment nyug-

díjba. Természetesen az igazgatói megrovást csak én és az öcsém kaptuk meg az iskolában a többi résztvevő helyett is.

Ez a koripálya még érettségi előtt is nyomot hagyott bennem, vagy talán inkább rajtam. Vasárnap, templomból jövet, ünneplő ruhában itt kötöttünk ki testvéremmel. A kisebb gyerekek korcsolyáztak, és gondoltam, én is megpróbálom, hogy mit felejtettem. Gyurka barátom öccsétől kölcsönkértem a korcsolyát, és a hegyes orrú félcipőmre felcsavaroztam. A korcsolya a talpam közepéig ért, de ez nem zavart. Elindulás után néhány méterrel az előttem keresztben fekvő nádszálon megállt a korcsolya, és én a lendülettől mintegy megemelkedve az orromon fogtam jeget.

Egy nagy recsenést éreztem, az orrom vérzett, később kiderült, hogy el is törött. Nem korcsolyáztam tovább, és azóta sem húztam a lábamra korcsolyát. Lehet, hogy ez volt a sok kitört nyárfasuháng bosszúja.

Az akkoriban még füves, székéryomokkal barázdált utcánkban alig láttunk idegeneket. Az árkokban tarajos gőtek éltek, békák koncerteztek, és mi, az utca gyerekei teheneket legeltettünk vagy húszan, huszonöten. Zsivaj, játék, hancúrozás töltötte be az utcát. Fiúk, lányok együtt, sötétedésig.

Visszagondolva erre az időre, közel hatvan év távlatából is élénken látom, hogyan hintázik Marika, a bolgárkertész leánya egy lelógó faágon, halloom a félig kidőlt kerítésen őszi fecskék módjára ülő gyereksereg hangos csivitelését.

Szertelenek, jók és szépek voltunk, a felnőttek szerettek bennünket, szem előtt tartottak, féltő gondnal vigyáztak ránk. Tiszteltük őket, és ők viszont emberszámba vettek bennünket. Kis város lévén szinte mindenki ismert mindenkit, ami azt eredményezte, hogy csínyeink rendre kiderültek. Ha jól emlékszem, ez idő tájt bontakozott ki Icu és Kárpáti szerelme a Szabó családban, ami nagy eseménynek számított, hiszen az egész ország hallgatta, mi is.

Kezdtek észrevenni a lányokat, bár csak délutáni pajtások voltunk, mert tanítási időben hermetikusan elzárták őket a leányiskolában. Azoktól szerezhetünk némi információt a titokról, hogy mitől lányok ők, akiknek leánytestvérük volt. A kis cicik növekedésekor idétlenül röhögtünk rajtuk, ami később bámulatunk tárgya lett. Így aztán nagyobb részünket sokáig nem is érdekelt, mi van a szoknya vagy az iskolaköpeny alatt.

Élt a szomszédunkban egy idős házaspár, Barcza Feri bácsi és felesége. Az asszonyt nem nagyon szíveltük, ő sem bennünket. Feri bácsi viszont imádta a gyerekeket, különösen bennünket. Mi csak „Barcaca” néven szólítottunk, amit ő nagyon szeretett. Gyerekük nem volt, így mi vittük a

gyerekzsivajt a házába. Hosszú időket töltöttünk a kis szabóműhelyben, aminek az ablaka a mi bejáratunkra nézett. Sok mesét és igaz történetet tudott, és osztott meg velünk. Amikor a felesége meghalt, Feri bácsi újra házasodott, ha jól emlékszem, az utca felső végében lakó özvegyet, Szánti nénit vette el, és hozzá költözött. A mindennapos találkozások ettől megszakadtak, közben mi is kinőttünk az ilyen típusú kapcsolatokból.

1956-ról

Közben nagy esemény bolygatta fel az addig csendes polgári életet élő várost. Szüleim soha nem politizáltak, istenfélő emberek lévén vasárnaponként templomba mentünk. Mi hittanosok voltunk, ahol számon kérte a pap a vasárnapi ájtatosságunkat. A Deák Ferenc utcai épületbe jártam iskolába, öcsém még a főtéren. Én ötödikbe, öcsém egyel lejjebb.

Már reggel nyilvánvalóvá vált, hogy különleges nap lesz. Tanítóink is a híreket hallgatták, és forradalomról beszéltek. Dél körül jött édesanyánk, és szinte futva húzott haza bennünket. Láttuk az egyetemistákat az egyetem főépületének ablakaiban zászlókkal, valamit kiabáltak. A családban beszéltek, hogy Marika unokanővérem udvarlója, Kiss Lackó is köztük van. Később mesélte, hogy futár szerepet töltött be, vitte-hozta a híreket, könnyen mozgott, mert motorkerékpárja volt, ami akkoriban ritkaságnak számított. A hasaló, villámgéppuskás (golyószóró) kiskatonák az ablakokra céloztak. Szerencsére egyetlen lövés sem dördült el. A katonák fegyelmezetten teljesítették feladatukat, túrték az egyetem ablakaiból rájuk szórt átkokat, a köpködést. Életemben először itt láttam harckocsikat. A T-54-esek az épület sarkainál álltak felemelt lövegcsővel. Aznap délből apánk is hazajött a műhelyéből. Csak ültek a konyhaasztalnál, és hallgatták a rádiót.

Számunkra ismeretlen emberek beszéltek, Nagy Imre, Mindszenty József és sokan mások, közben lassú zene szólt. Nem ismertük őket, nem tudtuk, miről beszélnek, miért hallatszik a rádióból puskaropogás, miért lőnek, ki kivel van, és nekünk ebben mi a szerepünk, hol van a helyünk.

Még sírtunk is, hogy mi lesz velünk, és sokat imádkoztunk. Este nagy tömeg gyűlt össze a főtéren, mi is ott voltunk. Szüleimet nem a forradalmi hangulat, inkább csak a kíváncsiság vitte az utcára. Ima, Hiszekegy, beszédek, Szózat, Himnusz. „Döntsük le a ruszki emlékművet!” kiabálta valaki, és ledöntötték.

Festetics György szobra
a Fő téren, a szovjet hősi emlékmű
helyén 1956-ban.
(Ma a kastély főbejárata
előtt áll.)

Helyére a Balatoni Múzeum raktárából visszaállították a Festetics szobrot, ami ma a kastélyparkban látható. A tömeg ment érte. „Adjátok ki a Gyurit!” skandálták, és a múzeum vezetői elővették az 1945 óta a raktárban porosodó szoborkompozíciót.

A ledöntött szovjet hősi emlékművet később a darabjaiból újra összeszerakták. Jelenleg a Szent Miklós temetőben, fákkal sűrűn benőtt környezetben, de áll. A november elsejei ünnepen gyertyák égnek előtte, virágot látni, ami azt jelenti, hogy a mai emberekből sem vészett ki a kegyelet.

Tudják, hogy az emlékezés nem a hódítónak, a doni győztesnek, hanem az egyszerű kiskatonának szól, aki itt fejezte be az életét.

Néhány nap múlva újra mentünk iskolába. Tanítóink munkáján nem vettünk észre változást. Talán zárkózottabbak lettek, és mintha egy kicsit szigorúbbak is. Senki sem tudta, mi is van tulajdonképpen. Nagy forradalmi hangulatunkban eltöröl-

A szovjet katonák emlékműve
a Szent Miklós temetőben
(2016)

tük az orosz nyelvtanulást, helyette természetesen a németet választottuk. Máig is szégyellem, hogy az osztályunkba járó három kis zsidógyereket ki-közösítettük. Az egyik család közülük, méghozzá az iskola igazgatójának (Sarlós Péter) családja az események után Izraelbe emigrált. Róluk és a velem egykorú Péter fiukról azóta sem hallottam. Ezek a családok előtte köztiszteletben álltak. De ilyen zűrzavaros volt akkor a világ. November elején a rádióból újra fegyverropogás hallatszott, megjöttek a behívott szovjet alakulatok. Még láttunk néhány fegyverest, köztük gyerekeket is, hiszen bőven volt fegyver a laktanyából. Aztán elcsendesedett a világ.

A gyerek fegyveresekről az a véleményem, hogy nem kellene talán ma hősokeket csinálni belőlük. Nem hősokek voltak ők, inkább áldozatok, akiket a felelőtlen felnőttek engedtek felfegyverkezni és hőssé válni, holott a szülői házban vagy az iskolapadban lett volna a helyük. Az általam a kastély melletti körúton látott gyerek, övében kézigránátokkal, vállán dobtáras géppisztollyal, derekán pisztollyal, inkább szánalmasnak, mint hősnek látszott.

Később, már felnőttkoromban, egy 1956-ban Keszthelyen szolgáló kollégától hallottam, hogy a forradalmi hangulatban teljesen felbomlott a fegyelem a laktanyában. A parancsnokok magukra hagyták a katonákat. Ő, mivel nem volt kinek leadni a nevében lévő szuronyos fegyvert és a felszerelést, hazavitte. Aztán nagy gond volt megszabadulnia a szuronyos puskától.

A konszolidáció után szedték össze a fegyvereket, már amit lehetett. Nagyon sok eltűnt, eldugták, elásták őket. Talán az akkoriban emlegetett MUK-ra (Márciusban Újra Kezdjük) készültek. Erre már azonban nem került sor, mert az aktív vezetők nyugatra távoztak, vagy a megtorlásnak estek áldozatul.

Itt voltak a szovjet alakulatok, az elnyomó rendszer megerősödött, az emberek nem voltak hajlandóak kiállni a forradalom ügyéért. A nemzetközi helyzet miatt a nagypofájú Nyugat sem adta meg az akkor igen remélt támogatást.

Ma víziók mentén gondolják tovább az akkori történeteket. Egyesek családja, akik a retorzió áldozatai lettek, gyűlölettel, mások, akik az emigrációból nagy pénzesen hazatértek, a távolban összerakott okossággal, de a zöm, aki nem élte át 1956 eseményeit (később születtek), könyvekből vagy hallomásból szerzett információkra alapozva ítéli meg a szocialista korszakot.

Az események folytak, majd síri csend lett.

Hallottuk, mennek nyugatra a megtorlástól félők. Többen és egyre többen üzentek a Szabad Európa Rádión, hogy szerencsésen átjutottak a határon. Később megtudtuk, hogy nem mindenki. Egyik este a mi házunk előtt is megállt a szürke Pobjeda. Nem kellett félnünk, mert ezzel a szolgálati autóval járt Polgár Feri bácsi, aki a SZOT üdülőknél dolgozott, mint az üzemeltetés és karbantartás vezetője. (A kis Ferivel egy osztályba jártunk, a családok baráti viszonyt ápoltak. Később, a kirándulások fényképein látható ez a baráti család.)

Feri bácsi értünk jött, mondván, „Pakoljatok, Józsi, megyünk nyugatra. Itt a kocsi, a két család elfér benne.” Édesapám rövid gondolkodás után azt mondta, nem megyek, mert én itt itthon vagyok, magyarnak születtem. Eddig is nehéz volt a kenyér, most sem lesz bizonyára könnyebb. Egy új világban nem látom a családom helyét, mi itt maradunk. És itt maradtunk. Ekkor Magdi néni, Feri bácsi felesége is azt mondta: „Ferikém, ugye mi is itthon maradunk?” Ők sem mentek sehová. Mi nem üzentük, hogy: „Oly távol, messze van hazám”, mert itt voltunk a Hazában.

Nem kellett menni, nem vonzotta apámékat a nagy lehetőség és a kalandvágy. Nem disszidált a családuink egyetlen tagja sem. Így nincsen gazdag külföldi rokon, de szégyenkezni sem kellett senki miatt. Később beszélték családon belül a felnőttek, hogy egy tapolcai távoli rokon fiút (tán tizenöt éves lehetett) letartóztattak, mert fegyvert rejtgetett. A családi ebédlőasztal talpában sok lőszer és fegyver volt. Valamelyik társa adta fel félelmében. Az ítélet tizenöt év, amit le is töltött Márianosztrán.

Hát ennyi volt a szűkebb családom számára az ötvenhat. Nem csoda, hogy ez nem hagyott mély nyomokat bennem. Ötvenhatos élményeim elhalványodtak. Kisgyermek voltam, és most nem tisztem nekem, hogy másodkézből szerzett információkból vonjak le következtetéseket, függetlenül attól, hogy némelyek ezt a mai világban oly természetesen teszik, főleg, ha a meg nem történt dolgokra próbálják mai karrierjüket építeni. Ezek az emberek, akik annak idején közel álltak a kommunistákhoz, vagy később párttagok lettek, saját értékelésük szerint természetesen a kényszer miatt tették, amit tettek, és magukat a Torgyán-féle „jó kommunistának” tartják.

Minket a szüleink és a tanáraink elsősorban tisztességes embernek neveltek. Azokon a posztokon, ahol később voltam, úgy érzem, megálltam a helyemet, és ehhez a szülői ház adta meg az alapot. Innen töltökezve bátran nézhetek az emberek szemébe, mint a családom legidősebb fiúgyermeké.

Hát jól elkanyarodtam ötvenhat kapcsán a gyermekkoromtól. De ez is beletartozott. Ekkor már felső tagozatos voltam.

A nyolcadikos osztálykép. (Jakabos Dénes igazgató úr és az osztályfőnök, Szilvi néni a nyolcadikos osztályfényképen.)

Az emigrált igazgató helyére Jakabos Dénest nevezték ki. Tiszteletre-méltó, komoly és nagy tudású ember volt. Az osztály élére egy igen szép, fiatal osztályfőnököt kaptunk, Szilvi nénit, akit modern öltözködése, gyönyörű hosszú barna haja után csak Jampi néninek hívtunk. Rövid szoknyákat, szép nylon harisnyákat hordott. Feltűnő és rendkívül vonzó személyisége miatt szerettük őt, mert kedves, okos, a nyiladozó értelmű kisfiúk nyelvén értő, kiváló pedagógus volt. Még Arató Pistával és az ő köreihez tartozó fiúkkal is bírt. Sajnos fiatalon a halált választotta. Emlékét máig őrzöm azzal a kis mécsessel, melyet minden évben meggyújtok a síremlékénél.

Itt kell még megemlékeznem egy másik csodálatos emberről, nevezetesen egy papról, akit Ekker Bélának hívtak, és a nagytemplomban volt káplán. Ő szeretett meg velünk a hittant. Akkor még igaz hittel jártunk a vasárnapi misére, ministráltunk, befogadtuk őt példaképeink közé.

A mai napig átérzem azt a várakozást, ami a hittanórákat előzte meg, mert a kis katekizmus aktualitásai után, újabb részt ismerhettünk meg Lurkó, az erdélyi havasokban élő kisfiú életéből. Kutattam a könyv után, de csak mostanában, az interneten találtam meg. Hatvan év múlva álltam

neki az újraolvasásának. Tanulságos történetét ajánlom minden fiatal olvasónak.

Néha még hittanórán is szükségessé vált a fegyelmezésünk. Erre igen jó módszere volt. Bár testi fenytetésnek számított, nem bántuk, és a rövidnadrágból kiálló meztelen combunkon napokig viseltük keze nyomát. Ezt aztán nem tudtuk otthon letagadni.

Nemrég a helyi lapból értesültem, hogy nyolcvanévesen elhunyt Ekker Béla székesegyházi kanonok Székesfehérvárott. Emlékét én is tisztelettel őrzöm.

Kapcsolatom a vallással nem felhőtlen. Tisztelem a hívőket, még ha kétlem is Isten létezését, a nagyobb gondom viszont a vallás napi megnyilvánulásával van. Tulajdonképpen nincs hitem. Az egész liturgiát egy szép mesére épített rendszerként fogom fel, amiben a szeretetnek igen kevés szerepe van. Az egyház, különösen a katolikus egyház „vizet prédikál és bort iszik” programja megtévesztő. A szeretetet, mértékletességet és a szerénységet hirdeti, eközben önmaga óriási vagyonokat gyűjt, amiből csak keveset csurgat vissza. (Ez alól léteznek kivételek is, lásd Bőjte Csaba testvér, vagy szűkebb környezetben néhai Mester Vince plébános úr.)

Véleményem szerint éppen az egyház gazdagságából ered, hogy külsőségekben pompázatosak a különböző megjelenések, de a kor igényét nem ismerik fel. A cölibátus mindenáron való fenntartása, mivel Isten szolgálói is csak emberek, a papokat család híján erkölcsi fertőbe kényszeríti. A mai politikai hatalomban való tevékeny részvállalás pedig visszatetszést kelt bennem.

Vissza a történethez! A család szegénysége miatt már a hetedik osztály elvégzését követően nyári munka után kellett néznünk. Édesanyánk sírt, amikor először akasztotta a nyakamba a tarisznyát. Általában dupla zsíros kenyeret, a saját kertünkben termett hagymát, paprikát, paradicsomot,

A *Lurkó* című ifjúsági regény címlapja (internetről)

esetleg gyümölcsöt csomagolt. Másra nemigen tellett, a téli disznóvágásból már csak a zsír maradt. Felvágottakra nem futotta. Öcsém még ekkor kapott egy szabad nyarat, de utána ő is követett. Ma a nagyra nőtt laklikat törvények tartják távol a nyári munkától, pedig sokszor szüksége lenne a szülőknek az anyagi segítségre az iskolakezdéshez, és a gyerek nyári elhelyezése, felügyelete is megoldódna.

Ebben az első évben az erdészetnél lettem napszámos gyerek. Egy igen vegyes brigádba kerültem. Volt abban felnőtt, gyerek, férfi, nő. Amit ott tapasztaltam, abban a két egymást követő nyári szünetben, egész életemben emlékezetes maradt. Tanmeséket hallottunk Rózsi nénitől, aki a régi Cserszeg utcai nyilvános házban volt örömlány. A városi cigánygyerekek egymás közötti évdése is érdekes élményt nyújtott. Máig a szemem előtt van F. Mari, akit ebédszünetben a fiúk lefogtak, lehúzták a bugyiját, és akárhogy is jajgatott, megkopasztották. (A mai jog szerint ez valószínűleg nemi erőszaknak számítana.)

A szinte iskolázatlan emberek és a városi úri gyerekek (ezek voltunk mi) kialakuló kapcsolata óriási türelmet (toleranciát) igényelt. Nem keveredtünk, de nem is közöstittük ki egymást. Érdekes látvány lehettünk, amikor a nyaralóvároson vonultunk keresztül egyik munkahelyről a másikra, hátunkon kapával, kaszával, mint a rabszolgák. Az is előfordult azonban, hogy egyik-másik héten több pénzt vittem haza, mint az édesapám.

Mint már említettem, vannak az életemben nagyra becsült emberek. Ilyen volt Feri bácsi, a munkacapat-vezetőnk is. Állandóan velünk volt, sokat tanultunk tőle. Fizikálisan erős felépítésű voltam, így a különleges munkáknál mindig számba vett. Feladatul a csemetekertek és a fásítások gyommentesítését bízták ránk. Napi tíz órát dolgoztattak velünk két-három forintos órabérben. Egyszer saját kerékpárral, más alkalommal teherautó platóján zötykölődve jutottunk ki a munkaterületre. Nyomorúságomat még az is tetézte, hogy ezen a nyáron harmincnyolc kelés nőtt rám. Egyik még el sem múlt rólam, jött helyette másik, rosszabb esetben egyszerre kettő. Amikor a sármelléki berekben dolgoztunk, és teherautó platóra szerelt deszkaülésen utaztunk, a jobb fenekemre jött egymás mellé kettő. A zötykölődéstől kifakadtak, és úgy nézett ki a fekete klott gatyám, mintha becsináltam volna. A fájdalom mellett még a gúnyolódást is el kellett viselnem. Aztán az utolsót Bartos doktor bácsi felvágta, és kaptam egy penicillin kúrát. Ennek a műtétnek a nyoma ma is látszik a jobb kezem csuklója felett.

Itt, a sármelléki berekben esett meg velem a következő történet is.

Velünk dolgozott Keceli Feri budapesti unokatestvére, akit csak Pimpi-nek hívtunk. Mivel kiemelt beosztásban voltam, nevezetesen a fogatosnak segédkeztem abban, hogy mindkét ló dolgozzon (én vezettem a másik kapálóékét), így az ebédszünetet a lovak mellett töltöttük. Egyik alkalommal Pimpi kitalálta, hogy ő bizony lovagolna egyet. A lovak nem voltak kifogva (csak az istrángot vettük le egyik felől), nyugodtan álltak. Kért, hogy tartsak bakot a fellépéshez, ez így is történt, de amikor a ló megérezte a szokatlan terhet a hátán, megugrott, és ledobta lovasát. Ebből nem tanulva, újabb próba következett, de ekkor a megugró ló engem talált el a szeméremcsontomnál a patkós lábával. Az ebédszünet további részét a földön hasalva a csillagok számlálásával töltöttem.

Pimpi is megharagudott a lovakra, és többet nem kísérletezett velük, mert a földet érés másodjára neki sem ment simán. A lovaktól továbbra sem féltem, mivel beláttam, hogy az ügyben csak magamat és nem a lovat okolhatom.

Ezt bizonyítja egy másik esemény, ami otthon esett meg velem. A szomszédban (Barcza bácsiék helyén) egy faluról beköltözött család lakott, Dorosziék. Doroszi bácsi kovácsmester volt a falujában, és néha látogatták régi kuncsaftjai. Egy nap érkezett egy fogat két gyönyörű lóval. A gazda bement Dorosziékhoz, és a lovakat magukra hagyta. Nem vette le az istrángot, csak a gyeplőt dobta a löcs végére, mondván, úgyis rögtön jön. A lovak legelni kezdtek, de megérezve a szabadságot, megindultak mind gyorsabban, majd vágtaban a szekérrel. Én éppen a hidunkon álltam, és utána iramodtam az elragadott szekérnek. Jó nagy futás után sikerült hátul felkapaszkodnom, majd a bakra felülve kézbe vettem a még mindig a löcsön levő gyeplőt. Akadt közönségem is, akik nem akartak hinni a szemüknek, amikor több utca végigszekerezése után a másik irányból megérkeztem a sértetlen fogattal. Nagyon élveztem a szekerezést és a bizonyítási lehetőséget is.

De térjünk vissza az erdészethez! Mivel a fenékpusztai csemetekertben már olyan nagyra nőtt a gyom, hogy kapával nem bírtunk vele, egyik reggel Feri bácsi két kaszával érkezett. Úgy kezdte, hogy „Fiúk sorba állni! Én meg mutatom, hogyan kell a kaszát fogni, és aztán ti is megpróbáljátok. Hadd lám, hogyan áll a kezetekben.” Mondanom sem kell, nekem jutott az egyik kasza, amit egész nyárban nyűttem, de a kalapálást és a köszörülést Feri bácsi végezte. Nem is tanultam meg ezeket a munkákat. Máig is más kalapálja a kaszámat, és a köszörülésnél is vannak hibák.

Munkába indulás
a Csepellel

Amikor véget ért a szünidő, és elszámoltunk, a kaszát örökre hazavihettem a kalapáccsal, a tokmánnal és a fenőkövel együtt. Nagyon büszke voltam rá, sokáig megvolt, és ezután már én tartottam karban otthon a ház környékét. Később, falura kerülve jól tudtam hasznosítani ezt a tudományomat.

A nyári munka mellett segíteni kellett a kis szőlő megművelésében is. Előbb csak tébláboltunk szüleink mellett, de amikor már meg tudtuk fogni a kapát, ez a tevékenység és a venyigehordás lassan ránk maradt.

Öcsémrel és nagypapával mentünk dolgozni. Mi kerékpárral, nagypapát édesapánk vitte a Csepel motorkerékpáron.

Este, munka után kijött értünk, később már csak ketten, gyerekek jártunk ki. Anyánké volt a kötés, a metszést helybéli parasztok végezték nap-számban.

A szüretetek mindig nagy élményt nyújtottak, bár nem helyben, hanem a lakásnál történt a préselés, feldolgozás. A must a kuszlikban kötött ki.

Néhány év után a tsz csereingatlant ajánlott a Biked-domb nyugati lejtőjén lévő szőlőnkért, mert a birtokunk két oldalán lévő mészkőbányát a mi beékelődött területünk miatt nem tudták fejleszteni. Mit volt mit tenni, el kellett fogadni a felajánlott csereingatlant. Így az enyészete lett a nagypapám által épített kis hajlék az alatta lévő pincével. Ma már nem látni az akkori képet. Egy nagy kiürült bánya van a birtok helyén, igaz, rekultiválva.

A Biked-domb oldalában lévő szőlőt apánk egy kis megtakarított pénzéből vásároltuk Szeleséktől valamikor az ötvenes-hatvanas évek határán. A

Szüretelők 1.

Szüretelők 2.

Édesapám két szép csemegeaszőlő
fürttel

nyugati tájolású domboldalon majd a domb tetejéig nyúlt a birtok az alatta lévő Karmacsi út felett. Két oldalt füves terület határolta. Alul lakott a Nagy család. Nagy János a tsz által üzemeltetett dolomitbányában termelt fehérekövet. Néha lerobbantottak a bányafalból egy szakaszt, azt mindenféle gép nélkül feldolgozták. Kisgyerekként sokat bámultuk ezt az egész embert kívánó munkát. Amint a bányában, a területünk talajában is a fehér kő dominált. Volt kavics, öklömnnyi és egészen nagy is. A nagyokat kihordtuk, a többit meg hegyes kapával forgattuk évente háromszor. Akadt egy vékony réteg termőföld is a kavics között. Maga a szőlő növényállománya jó, mintegy 20-25 évesre volt kalkulálható, zömmel a tájra jellemző olaszrizling fajta.

Szüretelők hazainduló csoportja a nagyapa által épített pince előtt

Ide jártunk kapálni, kötni, szüretelni. Eleinte apám permetezett, még a gálicos világban, majd amikor már beleerősödtem, én vettem át fokozatosan helyette ezt a munkát. Anyai nagypapám is sokat dolgozott itt, még egy kis épületet is felhúzott. Anyánk végezte a culáger munkát. A földben ástak egy 3×6 m-es földpincét, ezt felfalazta a papa, vasbeton gerendák kerültek rá, amik közé téglá boltíveket rakott. Amikor elkészült a boltzással, anyám megkérdezte: „Nem szakad ez be, édesapám?” És akkor a papa két lábbal ugrálni kezdett rajta bizonyítandó, hogy mennyire stabil dolog ez a boltív. Került rá felépítmény is szintén téglából, elől egy szoba az útra néző kettős ablakkal, hátra egy amolyan belépő, vagy kamraféle.

A pincét belakni már nem volt időnk, mert jött a tsz földcsere ajánlata, amit, reálisan szemlélve a dolgot, elfogadtak a szüleim. Akkorra mindkét oldalon annyira kiterjedt a kőbánya, hogy a mi birtokunk akadályozta a terjeszkedését. Az igazat megvallva a talajvíz már nem állt meg, kiszáradt a növényzet is. A fejlesztésnek két éven belül áldozatául esett az épületünk. Ledöntötték.

Az új ingatlan jó fekvésű, enyhén lankás terület, a cserszegi templom felett, a valamikori Szita-birtokból lett kiszakítva. Kiváló, homokos vályog talaját könnyű volt művelni, szőlőállománya is elfogadható korú,

Szüretelők 3. A Biked-dombon.

összetételében vegyes, némi csemegeaszőlő és 90%-ban olaszrizling. Igen jó minőségű bort adott.

Az épület náddal fedett, tömésépület, ami a bor tárolására kiváló. Apám kívánságára a tsz némi átalakítást hajtott végre, a nyitott prés-színből így szállásra is alkalmas helyiség lett. Itt a későbbiek során rengeteg élmény ért. Láttam a birtok virágzását, majd a tönkremenését is. 2004-ben a szomszéd megvette. Itteni élményeimre még többször vissza-visszatérek.

A felajánlott csereingatlan a Sömögye-dűlőn (ma Tervező utca) volt. A tomaji templom felett, déli fekvésű, lankás oldal, homokos vályogtalajjal, 30 év körüli vegyes fehér szőlővel. Itt is az olaszrizling dominált, de termett benne 5%-nyi csemege (Szagos muskotály, Csabagyöngye, Saszla és több ismeretlen, korán érő, édes fajta). Ami a legfőbb előny, hogy nem kellett több száz méter távolságból vödörözni a vizet, mert a bejáratától húsz méterre állt a közkifolyó. Először slagon vételeztünk, majd a másik két birtokostárssal bevezettük az épületeinkbe. Ott, és a kerti csapról vehettünk vizet a hordómosáshoz, permetezéshez és a benti munkákhoz. Akár öntözhettük is a kertünket, gyümölcsfáinkat.

Az első két évben a régi metszőbrigád dolgozott, akiket apám barátja, Németh Kálmán (Benga) szervezett. Négy-öt parasztember, akik igen

Szüret a csereszőlőben, háttérben a tömésfalú, 1846-ban épült nádas pince

nagyra voltak a metszési tudásukkal. Második évben már oda jutott a dolog, hogy szabályosan húzták az időt, hiszen napszám és napi egy liter bor járt nekik fejenként. Én is jelen voltam, amikor ezt apám nehezményezte, amire ők a munka abbahagyásával fenyegetőztek. Apámat még nem láttam soha ilyen mérgesnek és eltökéltnak. A felmondást elfogadva szó szerint elküldte őket a büdös p...ba. Az előző napi bérüket sem fizette ki, Kálmánnal sem barátkozott többet. Távoztukban azt kiabálták, hogy nem találunk az egész hegyben metsző embert, meg hogy szarrá megy ez a szép birtok, amit ők már előző évben rendbe tettek.

Ekkor már gimnazista voltam, és nekiálltunk ketten metszeni. Egyket-tőre elvégeztünk, öcsémmel kihordtuk a venyigét, apánk végezte a lemosó permetezést. Talajmunkák, zöldmunkák, permetezések családi körben, a szüret meg apámék baráti körének segítségével, nagy népünnepéllyel zajlott le. Mondanom sem kell, hordókat kellett vásárolni, mert a régiébe nem fért bele a termés.

Megkötöttük az első értékesítési szerződésünket a Badacsonyvidéki Pincegazdasággal, ahová előbb kevesebb, majd egyre több édes mustot adtunk le. A mennyiség növekedése azért következett be ugrásszerűen, mert tanulmányaim során több szőlészetre járva, az ottani tapasztalatok alapján

Pihenő szüret közben

Horváth Tibi komám és Kulcsár Péter ebédelnek a szállításra előkészített hordók előtt

javasoltam apámnak a tőkés művelésű szőlő minden második sorának alacsony kordonra való felmetszését.

A köztes sorok maradtak tőke-művelésben. Nehezebb lett a munka, de csak úgy ontották a növények a termést. Ezekben az években 8-9000 liter mustot préseltünk, amit a fejadagon felüli mennyiségben szerződéssel értékesítettünk részben édes mustként, részben kétszer fejtett borként.

Rakodás. Minden évben Gép Dezső szállította a mustot darus Csepel teherautójával Keszthelyre, a borforgalmi vállalat pincéjéhez.

A nagy mennyiség miatt ugyan csökkent a cukorfok, de ezt kristálycukorral pótoltuk. Erre a felvásárló is készítetett bennünket, mert bizonyos cukorfok alatt nem vette át a termést. Apám, mivel látta, hogy értek is hozzá meg szeretem is csinálni, fokozatosan kivonult a munkákból. Már igazán nem is neki való munka volt. Anyámnak a szőlő lett az élete. Minden nap kijárt, buszbérletet váltott. Kötött, kapált, kertészkedett. Nekünk, férfiaknak nem kellett ezeket a munkákat végezni. Nehezen tudtam távol tartani a permetezések utáni munkaegészségügyi várakozási időben a szőlőtől. Már elmúlt nyolcvanéves, de még mindig kijárt dolgozni.

Ő tulajdonolta a szőlőt. Amikor öcsémnek a háza építésekor pénzre volt szüksége, beleegyezett a birtokmegosztásba. Megfeleztük a területet, öcsém nagyobb részt kapott, enyém lett a felső fele és az épület. Ő szabadon rendelkezhetett a részével, el is adta egy budapesti orvos házaspárnak, akik azóta sem gondozzák.

Az én területemre holtig tartó haszonélvezet lett bejegyezve anyám javára. Erre azért tettem ajánlatot, mert megígértem anyámnak, amíg él, nem válok meg a szőlőtől. Ezt az ígéretemet maradéktalanul be is tartottam. 2000-ben elhunyt édesapánk, édesanyánk 2003-ban, és én csak

Öcsém által értékesített terület jelen állapotban (2016)

Az épület mai arca (2016)

2004-ben váltam meg a birtoktól az ajánlkózó jó alkalommal. A szomszéd építész mérnök házaspár vette meg idősebb gyermekének, igen jó áron.

Az értékesítéssel nagy teher esett le a vállamról. Közel negyven évig, 78 km távolságból jártam szőlőt művelni Cserszegre. Ha kellett, ha nem, jöttem és permeteztem, mert ha kihagytam eső vagy bármi miatt, máris megfogta a betegség, pótolhatatlan károkat okozva a termésben. Ha a családommal vasárnap Keszthelyre jöttünk, annak az lett a vége, hogy irány a hegy és a munka. Gyerekeimet később emiatt nem lehetett a Balatonhoz vinni, mert a szemükben a Balaton is a szőlőheggyel volt egyenlő. Most itt vagyunk idősen, és sikerült velük megutáltatni a szőlőt, a hegyet olyannyira, hogy azt mondták, amikor nekik akartam adni, hogy folytassák a mi munkánkat, már most feljelentenek bennünket. Kinek és hol?

Néhány mondatot még írnék az általam korábban már röviden ismertetett épületről, amit a tsz igazított el apám minimális kívánságait figyelembe véve. Ez egy olyan egyszintes, két helyiségből álló, vastag tömésfalú épület, ahol a két helyiség egymás mögött helyezkedik el. A pincehelyiség a hátsó falánál már teljesen föld alá bújik, az elejének a padlószintje a kül-

Az egykor bőséges terméseket adó szőlőbirtok ma, metszés előtt (2016)

ső talajszintre ér ki. A tűzfalra egy kis szellőző ablakot vágtak, amit apám kívánságára kicseréltek egy a Hévízi Tófürdő bontásából származó nagyméretű kettős ablakra. Ez bár világosságot adott a helyiségnek, de egyáltalán nem illett az épületre. Terveztem, hogy kicserélem két kisebb zsalus ablakra, de a csere már nem valósult meg. Még szerencse, hogy a bejárati ajtó eredeti állapotában megmaradt, egy antik, kétszárnyú pinceajtó. Mindkét helyiség 6×6 méteres belvilágú, a feladatának maximálisan megfelelő tágas tér volt. Közöttük olyan ajtó adott átjárást, ami kb. 12 cm vastag, kézzel faragott palló egy fából (két darabban, mérete 150×150 cm. Magas küszöbvel, alacsony felső tokkal. Aki nem ismerte az átjárást rajta, a küszöbön ülve gondolkodhatott azon, hogy ki, vagy mi vágta keményen fejbe. Én is és apám is gondolkodtunk itt nagyokat.

A Mogyorósi szomszédok

Alsó szomszédaink Mogyorósiék. A fiatalokkal nem nagyon tartottuk a kapcsolatot, ismertük őket, de csak köszönő viszonyban voltunk. A családban élt egy öreglegény, néhai Mogyorósi Sándor, aki a régi világban csendőrként a határvadászoknál szolgált a Muravidéken.

Beszélgetéseink során sok közös emlék jött fel bennem. Ahogyan beszélt a gosztolai, lendvadedesi, kecskési határszakaszról, egyes részletekre ráismerem, bár csak az én korom állapotait ismertem. Katonás megjelenésű, pödrött bajszú ember volt, aki nem tagadta, hanem büszkén hirdette csendőr múltját. A mi pincénk előtt lévő nagy, faragott kövön szokott üldögélni, és vigyázta a szőlőket a madaraktól és az akkoriban még tekintélyes számú vadnyúltól.

Gyerekkorunkban mi is készítettünk szekrénykulcsból kis pukkanó eszközt, ami nem volt veszélytelen játék. Ennek a töltete gyufafejből készült, szeg volt a gyújtója. Sándor bácsi is ezt a módszert használta, csak nagyban. Egy csőbe puskaport töltött. Előzőleg a cső végét lezárta, rést reszelt rá a gyújtónak, és a töltés után a másik véget lefojtotta.

Édesapám ül a pince előtti faragott kövön. (Ezen a kövön szokott üldögélni Sándor bácsi is.)

A készüléket fogni nem lehetett, ezért egy szőlőkarót fűrt át, ebbe helyezte el a csövet, majd a gyújtónyílásánál újságpapírt tekert rá. Az újságot kellett meggyújtani, és kellő távolságból várni a robbanást, ami kisvártatva be is következett. A madarak és nyulak fejvesztve menekültek. Egyik ilyen bemutató alkalmával azt mondta nekem, hogy „Berkes úr, nem mindig ezzel riasztok ám!” Kérdésemre, hogy „Akkor mivel?” félrehúzta a kabátját, és az övében ott volt szép bőrtokban egy TT pisztoly. Elővette és megmutatta, hogy töltve van a tár. Mondtam az öregnek, hogy ne nagyon mutogassa, mert még baja lehet belőle. Végül is nem a pisztolyból lett a baj. Ahogy idősödött, egyre jobban eluralkodott rajta a csendőrség iránti nosztalgia. Szuronyos puskával adott szolgálatot esténként, a hegyben járőrözött. Ez hamar feltűnt az itt élőknek, és valaki bejelentést tett a rendőrségen.

A nyomozók csöbe húzták az öreget. Segítséget kértek tőle az újonckiképzéshez, amit ő lelkesen elfogadott. A következő alkalommal azt a mesét adták be, hogy fegyver sincs elég, amire az öreg azt válaszolta, nem baj, van neki, és majd ő viszi. Megint ott hagyták Sándor bácsit. Következő nap már két rendőrautó érkezett. Menekült volna az öreg, de elkapták. A házkutatás során megkerült a szuronyos puska, a pisztoly, sok lőszer és gránát. Elvitték kihallgatásra. Mondják, hogy nem bántak vele kesztyűs kézzel. Bizonyíték erre, hogy rövidesen a sümegi kórház zárt részlegére került, és néhány nap múlva belehalt a belső sérülésekbe. Többet nem láttuk.

Liszka néni, az édesanyja kettesben maradt a régi cseléddel, Pandurral, akinek még rendes neve sem volt.

Mogyorósi Liszka néni és Pandur

Liszka néni a szomszédos nádas épület első részében lakott, Pandur a pajtában vagy az istállóban aludt, az évszaknak megfelelően. Valamikor gyerekkorában karolták fel az árvát. A ház körül nőtt fel. Önálló munkát nem lehetett rábízni, de mindig tett-vett valamit.

Mint a kép is mutatja, a mosoly ránőtt az arcára. Apám gyakran beszélt vele, kikérdezte:

- Mi volt ma ebédre, Pandur?
- Én igazán nem is tudom.
- Na, mégis, mi volt?
- Hát... Talán egy kis finom krumplileves.
- És tegnap mit ettél? – Kis gondolkodás után:
- Egy kis finom krumplilevest.
- Hát előtte lévő nap?
- Akkor főzte a Liszka nyénnye.

Néha elküldte boltba Liszka néni. Mivel nem lehetett rábízni a bevásárlást, felírást vitt a boltba kis zacskóban a nyakában. Ebben volt a pénz is. Ezt kellett átadni a boltosnak.

A bolt a mellettünk lévő hegyháton, a Palotánál volt. Pandur fogta a sráglás talicskát, rátett egy vesszőkosarat, és elindult keresztben a hegyben a bolt felé. Egy ilyen útja egész délelőtt megtartott.

Átment a mi birtokunkon is. Ilyenkor apám elbeszélgetett vele:

- Hová mégis, Pandur?
- A bótba küdött a Liszka nyénnye.
- Aztán mit vásárolsz?
- Én igazán nem is tudom, Berkes bácsi.
- Hát azt a nehéz talicskát miért tolod?
- Mer ha efáradok, erre üdögelek.

Liszka néni 96 évesen, Pandur 87 évesen halt meg. Valamikor erős parasztgazdaságuk volt, sok marhát és apaállatokat tartottak. Napszámosok, summások, cselédek dolgozták meg a birtokot.

De térjünk vissza a mi dolgunkhoz! A megnövekedett mustmennyeség feldolgozásához át kellett alakítani a pincét. Két darab mechanikus présrel dolgoztunk. A fal mellé egymás végébe két darab két-két köbméteres beton kádat öntöttem (saját kezűleg). A benn lévő hordóállomány: 1-1 db 920, 867, 650, 450, 380, 350, 2-2 db 100, egy 50 és egy 35 literes. Rendelésre állt szüretre 1 db 450, 2 db 150 literes fa kád, később ezek mellé még vásároltam két 300 literes olasz műanyag kádat. Először egy régi darálóval, majd egy bogyózó-kacsozó géppel dolgoztunk, amire én szereltem

motort. Szüretkor valóságos nagyüzem működött a prэшházban.

Apám és én effektív munkát nem végeztünk. Az ő dolga az volt, hogy leválogassa a szüretelőknél csomagolandó csemege-szőlőket, és járkáljon a szüretelők között, viccelődött a nőkkel, az esetleg ott lévő gyerekeknek mesélt. Sokat pihent, és szemlélte a munkánkat.

Magamnak sem osztottam konkrét beosztást, mert én voltam a karmester, felügyeltem a pince-munkát, néha besegítettem egyik másik elmaradt szüretelőnek. A hordók beállítása, töltése is az én feladataim közé tartozott. Négy-öt személy dolgozott a pincében. Vezetőjük Babos Tibi barátom, évek hosszú során át kiválóan végezte feladatát. Bent mindig rendet tartott.

Arra is ő ügyelt, hogy a puttonyosok ellássák a szedőket fröccsel, friss musttal. Ha ős lévén kirándulók jártak a pincék között, mindig akadt nekik is egy-két pohár ital és pogácsa. Velünk dolgozott Waltner Franci komám, Kámán Kati férje, aki erős akcentussal beszélt a magyart. Ha német ajkú kirándulók jártak a pince környékén, természetesen németül kalauzolta és kínálta őket. Egyik ilyen alkalommal felháborodva jött a szüretelők közé Babos Tibi, mondván, hogy „Már teljesen szétmegy a fejem ettől a sok labanc beszéd-től”. Nagy derűtséget okozott ezzel.

Amikor a legnagyobb terméseket takarítottuk be, a szedők száma a 20-25 főt is elérte. Ez a nagy létszám a szüleim barátai és az én barátaim, később kollégák közül jött össze. Pénzt soha nem kellett fizetni a segítőknek. Anyám egyszer meg is említette, hogy minek gondolkodok az eladáson, hiszen nem sok az a munka, ami engem terhel.

Szüretelők: Erzsi, Mariska és Sanyi

Akkor megmagyaráztam neki, hogy a baráti segítség felénk nem abból áll, hogy ők csak itt dolgoznak, hanem amikor nekik van munkájuk, én megyek és visszasegítek, mert mindenki számon tartja, hol, kinek, mennyit dolgozott.

Szüret napján, az uzsonna után, minden nőt beparancsolt anyám Keszthelyre. Csak egy alkalommal fordult elő, hogy kinn maradtak. Mondanom sem kellett, milyen fergeteges jó kedvünk kerekedett, táncoltunk, énekeltünk éjfél utánig.

Néha borfejtéskor is összejött a csapat. Ilyenkor csak férfiak voltunk, és adhattunk egy kicsit a szórakozásnak, nem kellett annyira rohanni, mint szüretkor. Dolgoztunk, iszogattunk, hegyi gulyás készült. Még anyám sem volt hivatalos, ennek dacára mégis mindig maradéktalanul végre lett hajtva a munka.

Talán öten-hatan lehattunk azon a borfejtésen, amikor késő éjszaka eszébe jutott Kovács Lacinak, hogy ő bizony megenne egy jó tojásrántót. Neki is állt, leütött hat tojást, felverte, egy kis pirospaprikát tett bele, hogy jobb színe legyen. Az asztalnak háttal állva melegítette a zsírt a gáztűzhelyen. Valamelyikünk kitalálta, hogy megvicceljük Lacit, és egy jó kiskanál örölt cseresznyepaprikát dobott a felvert tojásba. A sütés után Laci szép komótosan letelepedett az asztal mellé, és nekiállt a falatozásnak, azaz nekiállt volna, mert az első falat lenyelése után közölte, hogy ez ehetetlenül erős, pedig ő nem tett bele semmit, amittől erős lehetne. Mi sem vállaltuk be a bedolgozást, és a dolog addig ment, hogy én, nagy pörölés közben, bebizonyítandó az ártatlanságunkat, szemrebbenés nélkül megettem a valóban iszonyúan erős ételt. Közben mondogattam, hogy milyen kényes a barátom, meg hogy össze-vissza beszél mindent. Mivel Laci éhes volt, újra nekiállt a tojássütésnek. Mondanom sem kell, újra beoltottuk a felvert tojást, amit, mint az előző esetben, szintén erősnek ítélt. Ezt az adagot Kulcsár Péter ette meg, ugyanúgy szemrebbenés nélkül. A harmadik serpenyőt, bár az is erős volt, Laci üritette ki mondván, biztosan benne lehet a hiba, ha mi állítjuk, hogy nem erős a tojásrántotta.

Olyan bort termeltünk, aminek híre járt, mindig el tudtuk adni, de valami keveset magunk fogyasztottunk el. Apámat én soha sem láttam még csak spiccesen sem, néha a vasárnapi ebédhez elfogyasztott egy deci tiszta bort. Nagypapa néha megivott egy-két fröccsöt.

A pincét nádtető fedte. A padláson lévő szénában aludtunk, sok különleges élmény fűződött ide. Bálint Jancsi, Kóc Jani, Franci koma és még sok jó barát járt itt, akikről külön könyveket írhatnak.

A gyümölcsös mai arca (jonathan és golden fajták)

Egyik ilyen jó hangulatban töltött este végén takarodóra készültünk a padlásra. Elsőnek Bálint Jancsi barátom mászott fel, de még nem jött álom a szemére, így nekiállt egyedül nótázni a sötétben. Szépen szólt a nóta, és sorra szívárogtunk utána. Hogy lássunk is valamit, felvittünk egy égő petróleumlámpát. A padlás tele volt száraz szénával, így nem kis veszélyt jelentett az égő lámpa. Vittem fel bort is úgy, hogy az egyik kezemben volt a korsó tele borral, a másikban poharak. Amikor a létrán már majdnem felértem, alulról ketten, szabályosan feldobtak a szénába.

A technikámnak köszönhetően egy csepp ital sem folyt ki, a poharaknak sem esett bajuk.

A szőlőnk történetét azért írtam ide, mert a hatvanéves távlatokban kezdődő történet, ami 2004-ben az értékesítéssel véget ért, így lett kerek. Szép időszak volt. A munkákba beletanultam, később önállóan végeztem. Apánk átadta a stafétabotot, anyám szinte haláláig ragaszkodott a birtokhoz. A megosztásnál megígértem neki, hogy amíg él, nem válok meg a szőlőtől, s ezt be is tartottam. Öcsém Budapesten élt, nem vett részt a szőlőbirtok művelésében. Még az anyám által háromfelé elosztott bevételért

Édesanyám, Laci bácsi
és Cuni néni a Misina
tetőről jövet

sem jött el, azt anyánk némi kis csomaggal együtt minden évben felvitte Pestre, mondván: Neki két gyereke van, és a másikat is megilleti az a kis pénz.

Most pedig visszatérek a kronológiához, a tinédzser évekhez. Múltak az évek, és az első választás elé álltam, mint későbbi életemben még oly sokszor, mondván, mi legyek, ha nagy leszek. Bár nem voltam igazán tudója a reáltudományoknak, a tanulmányi eredményem arra biztatott, hogy jelentkezsem Pécsre, a Pollack Mihály Építőipari Technikumba.

A felvételire szüleimmel mentünk. Cuni néninél aludtunk, aki apám második unokatestvére volt. Laci bácsi, a férje rendelkezett az iskolában némi ismerettséggel, és ez jól jöhetett. Hát nem jött jól, és mint később kiderült, nem is annyira a produkciómmal volt a baj, hanem inkább a pedigéremmel. Ugyanis apámról azt írta valaki az általános iskolában készített jellemzésbe, hogy MASZEK. Már írtam, hogy 1945-ben kapott iparendélyt, alkalmazottat soha nem tartott, egyedül ült a pángli előtt a háromlábú suszterszékén, és igen megszolgált, keserves kenyeret keresett nekünk.

Néhány példát hadd említsek, bemutatandó anyagi állapotunkat.

A 125-ös Csepel motorkerékpárjával jártunk télire fenyőgubát szedni a gyenesdiási fenyvesekbe, hogy ne fagyjunk meg, és amíg szedtük, sem fázunk. Cipőket készített egy-egy szekér kukoricáért, amit elvittek beszállítatásba. A faluról szerzett disznósír is a közösbe vándorolt. Közben az

adóellenőröktől rettegett, ha sikerült egy kis bőrt, vagy talpat szerezni, azt a financok elől kellett dugdosni. Állandó stresszben élt, bajait hazahozta, amitől gyakran volt feszült a légkör. Hát ilyen maszek volt, aki a fiából építésszt akart nevelni. Öcsém akkor hetedik osztályba járt, és történelemből a kapitalista társadalom felépítését, jellemzőit és szereplőit tanulták. A tanár a tőkést apánkon demonstrálta oly módon, „Mint például a Bandi apukája”. A gyerekek többsége nem értette vagy közömbös volt, de néhányan tovább ragozták a kérdést, és a tanár ahelyett, hogy elnézést kért volna, belement ebbe a játékba olyannyira, hogy öcsém este sírva panaszkodott el a történeteket.

Elmondom, hogy ez a tanár a városi pártbizottság titkári székéből igazgatóhelyettesnek jött az iskolánkba. Apám röviden reagálta le a dolgot. Mondd meg, kisfiam az igazgató bácsinak, hogy az apád lehet, hogy tőkés, de nyilas nem volt, mint ő. És az öcsém meg is mondta. Nem tudni miért, de az ügynek nem lett folytatása, talán mindketten tudtak valamit. Lehet, hogy én is így lettem maszek gyereke, és más iskola után kellett nézni. Származásomat a keszthelyi gimnáziumban nem vizsgálták, így otthon lettem középiskolás diák.

Szüleim, már említettem, a városi polgárság köreihez tartoztak. A kultúra iránt nagyon igényesek voltak. Apám a városi énekkar tenor szolamában énekelt. A Karmelita templomban minden évben szerepelt a passióban. Jártak különböző rendezvényekre, színházba, moziba, és részt vettek a város életében. Baráti körükben az iparos társak családjai, pedagógusaink és a városi társadalom közismert tagjait is megtalálhattuk.

Régi fényképeket nézegetve még most is feldereng néhány közös emlék, kirándulás, ahol én is részt vettem gyerekként. Ebben az időben

Szüleim a híres keszthelyi iparos bálon, a Hungáriában

Árvai Tigris Jancsi (a primás fényképe a sírkövén)

ritka az a vasárnap, amikor a baráti családok ne vették volna kezükbe a turistabotot.

A vasárnap délutáni elfoglaltságok között volt a séta a Helikon strand felé, ami együtt járt a Halászcsárdába való betéréssel. Itt élő cigányzene szólt. A primás Árvai Tigris Jancsi, akinek a Szent Miklós temetőben levő sírjánál emlékezem a sok szép nótára, művészi játékára. Akkoriban gyakran bámultuk őket, és hallgattuk virtuóz játékukat.

Kirándultunk a Hétfenyőhöz (ma Nagyrét, aminek a közepén akkoriban hét nagy fenyőfa állt), majd tovább Büdöskútig a Berzsenyi kilátó érintésével, visszaút a vadvízárokban, a Kőmell és a Csókakő alatt.

Három együtt kiránduló család útban a Hétfenyőhöz: Majorék, Polgárék és mi

A kislányok: Major Kati (masnival) és Polgár Marika

A fiúk: András öcsém, Major Bert, én és Polgár Feri

Így ismertük meg a Szent Mihály-dombhoz fűződő halász legendát, a palacsintafa történetét és sok más. Azt hiszem, hogy a palacsintafa mese ide kívánczik. Ez édesapám története, amit a gyermekeim is tudnak, de már tervezem, hogy négy unokámmal is megismertetem, lehetőleg a helyszínen.

A negyven halász
fogadalmi kápolnája
a Szent Mihály-dombon

Apám meséje

Hát az úgy volt, hogy a cserkészek mozgótáborokba jártak, és ezeken a táborozásokon az őrs tagjai a beosztásuknak megfelelően végezték a dolgukat. A Szent Mihály-dombnál egy fa alatt állt a mozgókonyha, és a szakács éppen palacsintát sütött. Amint az egyik oldal megpirult, feldobta, de hiába tartotta a serpenyőt, csak nem esett vissza a feldobott palacsinta. Kereste, de mivel nem találta, ezért újat töltött. Ez sem esett le. Akárhányat dobott fel, egy sem esett le. Mit volt mit tenni, abbamaradt a palacsintasütés. Amikor vége lett a mozgótábornak, hazamentek a cserkészek. Még sokáig beszéltek, hogy valaki megréfálhatta őket, de aztán lassan feledésbe merült a dolog. A következő évben újra oda szervezték a mozgótábort, hát mit láttak, amikor a sátorhelyre értek? A fa, ami alatt tavaly a mozgókonyha állt, tele volt gyönyörű, aranyzárgára sült palacsintával, csak szakítani kellett belőle. Valaki még a másik felét is megsütötte. A cserkészek titokban tartották ezt a legendát, mert megfogadták, hogy csak a gyermekeknek vagy unokáiknak beszélnek róla. Évekig termett a fa, de bizonyára megöregedhetett, mert amikor mi jártunk ott, már csak virágzott, de termést nem hozott. Beszélük, hogy aki hisz a mesében, a nagy palacsintájában is érzi a néhai cserkészek palacsintájának az ízét. Ugye, milyen gyönyörű ez a mese?

Kilátás a mai campingre. Valahol itt lehetett a mozgótábor, közel a gyönyörű Balatonhoz.

Gyakran velünk tartott Borsitzky Sanyi bácsi, aki mint régi tanárember a természet és a történetek nagy ismerője, egyik ámulatból a másikba ejtett bennünket. Sajnos ezekből a történetekből nem maradt meg az emlékezetemben más, mint hogy csodálatosak voltak.

Szüleink kultúrához fűződő kapcsolata abban is megmutatkozott, hogy mindkettőnket beírtak zenére. Nekem a zongora, öcsémnek a hegedű tanulását írták elő. Volt egy gyönyörű, fekete, igazi bécsi zongoránk. Hamburger (Karl Hamburger gyárában készült) hárompedálos, páncéltűkés. Nem jártam zeneiskolába. Magántanárok kísérleteztek velem, de nem tudtak eredményt produkálni. Kery néni, Edit néni, majd Hilda néni. Az összes eredmény annyi, hogy megtanultam kottát olvasni, és azt lepötyögtetni. Néhány operett-melódiát és a Für Elise című darabot elfogadható szinten játszottam. A „Zongoraiskola” komolyzenei darabjait nem szerettem. A zongora volt az első találkozásom a Hamburgerrel. Számomra ez, a mai fiataloknak a zsömle meg a ketchup jut eszébe a szóról.

Hogy édesanyám elégedett legyen a gyakorlással, kifejlesztettem egy improvizációs módszert a zongorára, ami abból állt, hogy folyamatosan

billentyűztem, állítólag dallamosan, és a hozzá nem értő számára élvezhetően. Valószínű, hogy inkább zeneszerzést, mintsem előadást kellett volna tanulnom. Az akkoriban divatba jövő „kortárs” zeneszerzők között én is megélhettem volna. Amikor a nyolcadik osztályt befejeztem, szüleim megértették, hogy nem vagyok tehetséges, és abbahagyhattam a zenetanulást Hilda néni nagy bánatára, mert ő gyalog jött Gyenesdiásról tanítani, és igen jólesett neki a kis pénz mellett a bőséges uzsonna, amit édesanyám készített számára. Hilda néni egy sváb származású idős hölgy volt, aki a jellegzetes sváb akcentussal beszélt. Soha nem tanult meg helyesen magyarul, de ezzel együtt nagyon szerethető személyiség volt.

Eladtuk a zongorát, valahová Nagykanizsa környékére vitték. Akkoriban nagy pénznek számított az a tizennégyezer forint, amit penészes százasokkal fizettek ki. Mondtuk is, hogy mi még nem láttunk ezen kívül penészes százast. Nálunk még a tízes sem tudott megpenészesedni, mert előbb elfogyott.

Közben öcsém sem járt már hegedűórákra. Őt Bóri és Herboly tanárurak tanították az enyémhez hasonló sikerrel. Belőle mégis művész lett, de festőművész. A zenetanulás, bár más irányban, ám mégis hatott rám. Imádom a zenét, és ez bármilyen jó zenére vonatkozik, legyen az opera, operett, szimfonikus mű, népzene, magyar nóta, dalok vagy popzene.

Talán a szüleim óhaja valósulhat meg Marci unokám tehetségében és zongorajátékában. Tamás fiam is imádja a zenét. Jazz zenekarukban Marci zongorázik, Tamás dobol és egy barátjuk (Titusz) a bőgős. 2015 nyarára elkészült első CD lemezük. (Marci 13 éves.) A trióból mára kvartett lett, mert Adélka (10 éves) mint szaxofonos lépett be a zenekarba.

Ezekben az években nagy változás történt apánk munkáját illetően. Keszthelyen megjelent egy szervező, aki a budapesti Gyógyászati Segéd-eszközök Gyárának készített elő egy cipész részleget, a helyi cipészek be-

A Berkes Trió
a lemezbemutató
koncerten

szervezésével. Nagy Lajos szerezte a kapcsolatot, így ő került szóba mint üzemvezető, és a többi cipészek gyakorlatuknak, korábbi tevékenységüknek megfelelő helyeket kaptak a pángli körül. Góth János, aki a szakmában elismert név volt, a felsőrészkészítésben, szabászatban, a többi a cipőkészítés más területén dolgozott. Eddigre a hagyományos cipész szakma a cipőgyárak dömpingáru termelése miatt annyira tönkrement, hogy sorra jelentkeztek a mesterek felvételre. Apánknak, mivel már nagybabcskágyerek voltunk, hosszas rábeszéléssel sikerült megmagyarázni, hogy hagyja az önállóságot, és mielőtt betelik a létszám, jelentkeznie kell ide. Könnyes szemmel vette kezébe az iparendélyét, bevitte a KIOSZ-ba és leadta. Visszafelé jelentkezett felvételre, ami sima ügy volt, hiszen mindenki ismerte szakértelmét, munkaszeretét. A szakma mestere volt, eredetileg cipész- és felsőrészkészítő mester.

Az elején, mivel még nem alakultak ki a reszortok, minden poszton dolgozott. Értett a méret felvételéhez, a mintakészítéshez, a szabáshoz, a felsőrészkészítéshez és az aljázáshoz is.

Amikor az első hónap eltelt, és hazahozta a fizetését, azt kérdeztük tőle, hogy most akkor mennyi adót kell fizetnie, mennyi pénz kell bőrre, talpra stb. Elsírta magát, és azt mondta, hogy úgy érzi, jól döntöttünk. Nem került idegen környezetbe, kollégái majd mind vele egyidősek, és szinte sors-társak voltak. Tóth Gábor, Szabó István, Görcsi István és még sokan mások, akiknek a nevére már nem emlékszem.

Talán harminc specialista dolgozott a műhelyben. Viccelődés, egymás ugratása folyamatosan ment, de nem emlékszem, hogy valaha is megbántották volna egymást.

Kerékpárral járt dolgozni, és naponta kétszer lábadtak könnybe szemei, amikor elkerekedett a valamikori műhelye előtt. De már nem vágyott vissza a maszekvilágba.

Később, mivel minden munkafázishoz értett, önállóan járt az ortopédiai szakrendelésekre méretet venni. Ilyenkor fehér köpenybe öltözött. Sokszor nevezték doktor úrnak. Eleinte szabadkozott, de azt tanácsolták neki, sose tegye, hagyja rá, ha valakinek így jó.

Láttam egy-két munkájukat. Le a kalappal ezek előtt a mesteremberek előtt! A sok ortopéd láb, amik közül ritkán fordult elő, hogy a kettő egyforma lett volna, mind cipőt kapott. Próba nélkül, a méret alapján passzolni kellett a cipőnek.

Itt dolgozott apám a nyugdíjig, szépen búcsúztak el tőle kollégái. Több elismerést kapott a gyártól, a várostól.

Nyugdíjas éveit az otthoni kis műhelyében töltötte. Mindig akadt tenivaló. Jöttek a szomszédok, a régi kuncsaftok. Volt, kinek talpalás, kinek sarkalás, talpbélés csere kellett, néhány forintért. Mindig talált a pángli sarkában, fiókjában pár száz forintot. Halála után a műhely felszerelését öcsémnel ketten elosztottuk. A pángli, ami egy csodálatos világ volt számunkra, öcsém festőműtermében áll. A szabásasztal, a sokfiókos polc, a kézi szerszámok nálam vannak. A rengeteg kaptafát elosztogattam, eltűzeltem, ma már nagyon bánom. A PFAFF gyártmányú bőrvarrógépet (tűzőgép) odaadtam a barátom öccsének, aki akkor fejezte be a bőrdíszműves iskolát.

Évek múlva náluk, az udvarra kidobva találtam. A rozsdá annyira tönkretette, hogy még kiállítási tárgynak sem felel meg. Az asztala elkorhadt, az állványát megtartom emlékebe. Szeretnék egy cipész emlékszobát kialakítani a zalabaksai házunknál. Vásároltam négy cipész-varrógépet, van már szinte minden, ami a berendezéshez kell. Már csak idő kellene hozzá.

Édesanyám még a ruhagyárban dolgozott, ő is kiválóan teljesített a szakmában. Minden munkafázisban számíthattak szaktudására. Gyakorlati oktatóként, vizsgabizottságban, de a szalagon is kiválóan teljesített.

Rengeteg kitüntetését büszkén mutogatta. Több cikluson át tagja volt a Városi Tanácsnak. Berkes nénit az egész város szerette, megbecsülte. Néhány jelét ennek itt bemutatom.

Édesanyánk a szalagon

Édesanyám kitüntetései

Kiváló dolgozó kitüntetése számtalan

A keszthelyi ruhagyár törzsgárdajelvénye és a miniszteri kitüntetés

Keszthely városért. A kitüntetést és az elismeréseket a városért végzett kiemelkedő munkájáért kapta.

Veszprém megyéért, amit közéleti tevékenységével érdemelt ki

A Vajda János Gimnáziumban

Az osztálykép a második osztályban készült a kezdő létszámmal. Osztályfőnök Pánczél Barnabás tanár úr.

Mint már írtam, nem voltam buta gyerek, így beírtak a helyi gimnáziumba, a reális B osztályba, pedig a humán érdeklődésem nyilvánvaló volt. Jól tanultam, szerettem és tudtam a magyart, a történelmet, a biológiát és a földrajzot, viszont hadilábon álltam ősellenségeimmel, olyanokkal, mint a nyelvek. (Első félévkor még meg is buktam oroszból, úgyhogy tandíjat kellett fizetnem.) A német sem ment, hiába volt az ötvenhatos kiállításunk a nyelvcseré érdekében.

A fizikával is akadt bajom addig, amíg Sárvári Balázs osztálytársammal az első és második közötti nyáron a gimnázium emeleti folyosója végén ki nem építettünk egy komplett fotólaboratóriumot. (Ő volt az a kollégám, akivel két nyári szünetben kőművesek mellett dolgoztunk.)

Nagy fotósok voltunk, én még fényképezőgép-műszerész is, hiszen barátom apjának tükörreflexes Crystal gépében a fennakadt redőnyzárat szétszereléssel javítottam, majd az egészet dobozba téve budapesti szakműhelybe küldtem, ahol egy új gép áráért összerakták, valamint kellő szakmai tanácsokkal láttak el. Ettől függetlenül a labor jól bejött, és többé a fizikától sem kellett tartani, mert Kolos tanár úr annyi ötöst adott nekünk, hogy kunszt lett volna elrontani.

Aztán itt volt a matematika. A nagy, homályos terület. Négy év alatt eljutottunk a négyjegyű függvénytábláig, és ha valahonnan megtudtam, hogy tg, ctg vagy sin, esetleg cosin, egész jól elboldogultam. Néha egyes tananyagnál derengett valami, de összességében inkább csak nulla fölé osztályzatra voltam jogosult.

Valahogyan mégis eljutottam az érettségiig, ahol Csoknyai Évivel bar-tel üzletet kötöttünk. Én tudtam az első világháborút, ő meg a normál parabola csúcsponti egyenletét, és cseréltünk.

Mondanom sem kell, belőle lett a matematikatanár, én meg lettem, ami lettem. Zárójelben jegyzem meg, hogy nekem ez az üzlet közepest eredményszegény matematikából, Évi ötösré érettségizett történelemből.

Egy diákcsinyt most kell elmesélnem, mert Szepesi (matematika)tanár úron csattant. A régi szárnyban, a volt premontrei rendházban volt a tan-termünk, gyönyörű boltozatos szoba. Tornaóra után az olajos padlóba mártott tornacipőinkkel végiggyalogoltuk ezt a boltíves plafont, ami utána úgy nézett ki, mint sok egymás mellett haladó és egymást keresztező gyalogösvény. Szép csendben vártuk P. Nagy tanár urat, az osztályfőnököt, aki jött is oroszórát tartani. Meglepetésében csak annyit tudott mondani, hogy „Kéjem, kéjem”, de ezt sokszor. Meg hogy neki mindegy, de tüntessük el. A szünetben gyorsan beszereztünk kellő mennyiségű smirg-lit, és mire a matekóra elkezdődött volna, már nem lehetett átlátni a mészporon. Az egész osztály dörgölte a plafont. És jött Tibi bácsi, a Szepesi. Az ajtóból dobta a katedrára a naplót és a tudományát. Elrohant az igazgatóhoz, és nem a mészportól fehéren azt hebegte: „Gyere, Jóskám (Dugonics József), mert mindketten öreg tanárok vagyunk, de ilyent még te sem lát-tál!” És valóban, ilyen még nem történt meg az intézet évszázados falai között, sem boltívei alatt. Nagy szerencsénk volt, hogy egy test és egy lélek lévén nem akadt konkrét elkövető, és egy egész osztályt mégsem lehetett kirúgni.

Többen is tanítottak egy-egy tantárgyat, de csak a nevezetesebb szemé-lyeket, tanárokat említem, főleg azoknak az eseményeknek a kapcsán, amikben én is részt vettem, vagy szenvedő alanya voltam.

Talán egy a sok tornaóra közül.

Nem voltam egy sportoló-típus. Egy dologhoz értettem, ez a futás volt, de kizárólag labda nélkül. Úgy futottam, mint a gyík, leginkább rövid tá-vokon. A bajom nem is ezzel gyűlt meg, hanem a magasugrással. Egyik óra előtt tornatanárunk (mai szóhasználattal élve) kiszivárogtatta, hogy osztályozni fog magasugrásból. Akkor még a guruló stílust tanították, és

hogy jól menjen az osztályozás, ugráltunk métert, százhuszat. Aztán jött Árpi (Péhm Árpád tanár úr), és mi felsorakoztunk. A fiúnévsorban én voltam az első. A léc nyolcvan centin. Nekifutok, ugrok, repülök, földet érek. Törött balkézzel. Az óra nekem a sebészeten, az SZTK-ban, a többieknek szabad foglalkozással az udvaron folytatódott. Akkor megfogadtam, hogy ezentúl óvatosabban ugrálok. Ez aztán a későbbiekben nem mindig sikerült.

Matild néni (Kránitz Matild) tanította a történelmet. Már említettem, hogy kifejezetten jó voltam a tárgyból, és ezt a jegyeim is bizonyították. Régen nem úgy hívták, hogy szingli, de a tanárnő az volt, az összes előnyével és hátrányával egyetemben. (Ma inkább vénkisasszonynak nevezném.) A fiúkat jobban kedvelte, a lányok nem nagyon szerették, főleg a kollégisták. Így aztán viszonzásképpen többet is foglalkoztunk vele, mint szabad lett volna. Amikor az új anyagot adta le, általában a padok előtt járkált, és mi a lábaira koncentráltunk, amit határozott fejmozgással kísértünk. (Általában térdig érő aljat hordott, és ez a vastag lábszárait méginkább kihangsúlyozta.) Egy darabig viselte a megpróbáltatást, majd leült a katedra mögé. Így lehetett leültetni Matildot. Az egyik ilyen eset is emiatt történetelt meg osztálytársammal. Kiss Feri az első padban ült, és nem a szemével, hanem a padba szúrt körző ceruzás felével, mintegy géppuskával követte a járkáló tanárnőt. Feri nagyon el volt foglalva a célzással, és nem vette észre, hogy Matild veszélyes közelségbe ért. Ballal kikapta a körzőt Feri kezéből, jobbal pedig egy hatalmas pofont húzott le az ámuló mesterlövésznek, és „Na, fiam, gyere ki felelni!” Természetesen elégtelenre sikerült a büntető. Ezután minden órán első felelő volt Feri, mindaddig, amíg a tanárnő meg nem unta a sok ötös beírását, mert a tudást nem lehetett büntetni. A feleletek szóról szóra, betűről betűre megfelelték a tankönyvben leírtaknak. Ezt mindnyájan bizonyítani tudtuk, mert a feleletet ujjunk begyével követtük a tankönyvben. Máig csodálkozom azon, hogyan lehetett ezt a produkciót végrehajtani.

Az orosz nyelvórákat nem nagyon kedveltük. Talán, mert a tanítás módszere nem volt megfelelő, vagy, mert tanáraink is kényszerből tanítottak, nem tudom, de nem emlékszem rá, hogy az osztályból valaki is el tudott volna mondani önállóan egy értelmes mondatot. Általában valamit kitaláltunk, hogy elmaradjon, vagy legalább rövidebb legyen az óra. Ilyenek közé sorolható az eset, amikor a vaskályha csövét kihúztuk a helyéről, a kéménybe összegyűrt papírt gyömöszöltünk, majd a füstben fuldokolva vártuk a Szverit. Szveri, Szvercsók, a hegyes orrára utaló szó volt, jelentése:

tücsök (természetesen oroszul). Tehát Szveri, azaz P. Nagy tanár úr, a felelősséget átérezve, rögtön a folyosóra küldött bennünket, majd megkezd-
tük az üres tanterem keresését. Persze közben kicsengettek.

Ebben az osztályteremben esett meg, hogy a kulcslyukfelelős, észlelve a folyosón közeledő tanárt, háttal az ajtónak támaszkodott, és erősen olvas-
ta a tankönyvet. Az ajtó kifelé nyílt, a tanár úr, mint mindig, úgy tépte fel az ajtót. Szveri, a balesetet megelőzendő, a naplót eldobva, a melleinél kapta el a hanyatt eső Tóth Ibolyát. Szép, szőke, fejlett lány volt. A zavar és az ijedtség következménye az lett, hogy orosz nyelv helyett osztályfőnöki órát tartott balesetvédelemből a befelé röhögő osztálynak.

A biológia mindenkinek kedvenc tantárgya lett, talán azért is, mert egy igazi jó tündér tanította. Csertán Kálmánné, Gitti néni. Korábban jobb időket élt, hiszen férje hercegi szolgálatban állt, intéző vagy valami hasonló beosztásban. Egy alkalommal a menza felügyeletére osztották be Gitti nénit, és akkor pont darás tésztát főztek. Az egyik gyerek nem evett, és ez feltűnt a tanárnőnek. Odaült mellé, és azt mondta, igazán meg lehet enni, ha az ember nem is szereti, hiszen nem sokszor főznek ilyent. A gyerek erre azt válaszolta, hogy ő ilyen szart nem eszik meg, egye meg maga. Úgy látszik, maga ehhez van szokva. És akkor Gitti néni arról beszélt, hogy valamikor a cselédjük a tizenkét személyes ezüst étkezészetet terítette az asztalra a herendi porcelánhoz, és ahhoz nem darás tésztát szolgáltak fel, de ma darás tészta a menü, és azt ő már igen jó étvággal megette. Az akkori gyerek ettől elszégyellte magát. Nem tudom, a maiak hogyan reagálnák le ezt a dolgot.

Egy kis kitérőt teszek, mert az érettségi előtti biológia-korrepetáláson esett meg velem az alábbi esemény. Korábban említettem, hogy anyagilag nem állt jól a családunk, függetlenül attól, hogy már évek óta robotolt anyánk a helyi ruhagyárban mint szalagmunkás. Ahhoz, hogy tanulhas-
sunk, az egész nyarat és sokszor az éjszakákat is végigdolgoztuk. Amikor már erősebbek lettünk, vagonrakással viszonylag jó pénzt, heti három-
négy száz forintot is megkerestünk, attól függően, hányszor éjszakáz-
tunk a vagonban. Állandó partnerem Mohos Tibi osztálytársam volt. A vagonban én voltam az erősebb, nekem nagyon ment a munka, gondolom az állandó edzés miatt. Reggel, amikor végeztünk, hol náluk, hol nálunk fürödtünk, és anyáink reggelijét is közösen fogyasztottuk el.

Megesett, hogy esett a havas eső, és mi a vagonban, fürdőruhában dolgoztunk. Lehetett, mert forró salakot raktunk, ami így elviselhető hőmér-
sékletűvé vált. Több alkalommal előfordult, hogy jelentkezünk a diszpé-

csernél munkára, de valakik már megelőzték bennünket, nem volt szerszám. A szerszám a rakodtatást végző cég tulajdonát képezte, személyi igazolvány ellenében lehetett felvenni, amit a munka végeztével leadtunk, és visszakaptuk az okmányunkat. 1963. április 4-én az ünnep miatt lazábban vették a szerszámkiadást. Nem kérték el a személyiket, és természetesen, gondolva a továbbiakra, nem adtuk le a lapátokat. Ma már csak az egyik szívlapátot őrzöm. Nostalgizálva, ha a kezembe veszem, azon gondolkodom, hogy az üresen is nagyon nehéz szerszámmal hogyan lehetett eredményesen dolgozni egy szinte még gyerekeknek. Akkoriban fel sem merült ez a dilemma.

A vagonrakást követően fürdés, és irány az iskola, a tanulás. Egy ilyen jó sorozat után mentem arra az ominózus délutáni korrepetálásra, ahol nem bírtam a szemeimmel, mert a fáradtságtól nem tudtam nyitva tartani őket. Kértem Gitti nénit, engedje meg, hogy állva vegyek részt az órán. De ez sem használt, mert a fal mellett állva is elaludtam. Ő hazaengedett, utána aggódóan, mint egy igazi jó tündér kísérte sorsomat, egyengette az utamat.

A nyári munkák közül a legcudarabbnak Bácsics Feri bácsi kőműves brigádjában végzett culáger munkát értékelem. Minden nap, kivétel nélkül mentünk dolgozni Sárvári Balázs osztálytársammal. Nagyon erősek voltunk. Több ház építésén is dolgoztunk egy-egy nyáron, de a legemlékezetesebb Hévízen a nagy parkoló szomszédságában épülő emeletes ház.

Egy egyedülálló idős asszony építtette, Csiszlernének hívták. Két harminc év körüli kőműves segéd és egy öreg malterkeverő bácsi dolgozott velünk. (A nevükre már nem emlékszem.) Akkor még nem létezett a maltervagy a betonkeverő gép, felvonó, így mindent kézi munkával végeztünk. Mi, a két gimnazista és az öreg, reggel hétre jártunk, a kőművesek fél nyolcra.

Az öregnek odakészítettük az oltott meszet, cementet, vizet, és ő nekiállt keverni két nagy ládában az anyagot. Közben mi már a magunk dolgával törődtünk. Kihelyeztük a kőműves ládákat, a ládák közét megraktuk kisméretű téglával, amennyi odafért. (Amikor állásról dolgoztak, akkor ugyanezt az állásokon is.)

Mivel nem rendelkezünk felvonóval, az összes téglát lapáttal dobáltuk fel az emeleti állásra. Ez úgy történt, hogy a malteros bácsi rakta lapátra a téglát, egyikőnk feldobta, a fenn álló elkapta és a helyére rakta. Ebben a munkában cseréltük egymást, mert hamar kifáradtunk, főleg a dobálásban. Ezt követően meghordtuk a malteros ládákat is anyaggal. Közben megérkeztek a mestereink. Kis pálinkázás után nekiálltak a munkának. Úgy dolgoztak, mint egy gép. Téglá, malter, téglá, malter, és ez megállás

nélkül. Az iram csak akkor lassult, ha valami nyílászárót kellett beépíteni. Akkoriban ez a falazáskor került a helyére, és amíg a beállítással bíbelődtek, egy kis előnyhöz jutottunk.

Függetlenül a folyamatos malter- és téglahordástól, tíz órára annyira utolérték bennünket, hogy nem volt anyag a kőművesek előtt. Ekkor lejöttek az állásról, és elmentek a Pöttyös nevezetű műintézetbe egyet inni. Talán fél órát lehettek távol. Ez alatt az idő alatt újra dugig hordtunk mindent. Visszajöve megint a vadállati iram, egészen délig, amikor újra kifogytak a ládák, de ebédszünet lévén mestereink ismét a kocsmába mentek.

Mi is elfogyasztottuk az ebédünket, ittunk rá vizet a slagról, aztán hajrá. Délután volt még egy látogatásuk a Pöttyösbe, de erről már olyan részegen tértek vissza, hogy az utolsó malterokat nekünk, culágeroknak kellett a falra kenni. A fájront este hat óra körül volt. Ekkorra elmosogattunk, összepakoltunk. Kerékpárral indultunk haza. Útközben jól esett a Hévízi-tó lefolyójában a zsilipnél fürödni. Itt mostuk le az egész napos kemény munka porát, bűzét, mocskát. Egész nyáron minden nap dolgoztunk. Mesterünk annyira elégedett volt, hogy a következő év végén, még a tanítási időszakban megkeresett bennünket, és szerződtetett a következő nyárra is. A munka intenzitását bizonyítja, hogy kevés nap esett meg, hogy a trógli nyelét ne kellett volna kicserélni, mert nem bírta az igénybevételt. Így aztán a vadaskerten átkerekezve naponta vágunk új nyelet, ami akácfa rúd volt a kézbe fogható mérettel. Törés esetén csere két-két szeggel, és mehetett tovább a munka. Annyi téglát raktunk rá, amennyit az eszköz elbírt. Ebben a versenyben nem mi voltunk a gyenge pont.

Vissza a gimnáziumba

Akkoriban próbálkoztak az oktatásba bevezetni az életre való nevelés céljából az öt plusz egyes rendszert, úgynevezett politехnikai órákkal, ami heti egy napban, a mi esetünkben mezőgazdasági ismeretek tantárgyat jelentett. Több agrárvégzettségű tanár foglalkozott velünk az évek során. Jártunk termelő nagyüzemekben, kertészetekben, feldolgozókbán. Ezen a napokon más tevékenységeket is be lehetett iktatni. Történt egyszer, hogy kisgyermekkorai pajtásom, Gyurka, aki élt-halt a lovakért, egy hajnali lovaglásból jött az aznapi foglalkozásra. Amolyan csöpörgős időben lovagolt, az esőlé és az izzadt lószag keveréke rettenetesen zavart. Az első két

órán bírtam, de összeszedve a bátorságomat, jelentkeztem, és a tanártól kértem, hogy engedje haza átöltözni Gyurkát. Persze lett nagy röhögés. A tanár odajött, megszagolta és megállapította, hogy tényleg lószag van az osztályban, amit már ő is érzett, de nem tudta megállapítani az eredetét. Gyurka hazament, és átöltözés után folytatta a további programot. Az érettségivel együtt, ennek a politechnikai képzésnek köszönhetően „kert-építő és hajtató” szakképesítést kaptunk.

És most a másik kedves tantárgyam, a magyar nyelv és irodalom kapcsán egy terjedelmesebb részt szánok a gimnázium talán legérdekesebb, legnagyobb tudású tanárának, aki még a régi világból itt maradván, egyéni nevelési elvekkel tette minden egyes óráját emlékeztetéssé számunkra. Őt úgy hívták, hogy dr. Jánki István „Totyak”, a Pista bácsi, így egyszerűen, de kellő tisztelettel. Idős bácsika volt, aki a diplomáját még a párizsi Sorbonne-on szerezte. Talán totyogó járása miatt kapta a melléknevét. Magyar és különféle nyelveket tanított.

Már nem emlékszem pontosan, de tíz körüli nyelven beszélt. Egyik nyári szünet után lelkesedve újságolta: „Képzeljétek, gyerekek, mivel nagyon ráértem, megtanultam portugálul.” Neki ennyi idő kellett hozzá.

Egyik alkalommal Nagy Emma nevű osztálytársunk (ő nem jött velünk az érettségiig) a magyar anyagot nem tudta, és amikor Pista bácsi megkér-

dezte tőle: „Édes gyermekem, te csak ennyibe veszed a saját anyanyelvedet?”, hüppögve mondta, hogy neki nem a magyar az anyanyelve. A kérdés az volt: „Hát melyik, gyermekem?” Emma azt válaszolta, hogy a lengyel. Pista bácsi tovább lengyelül folytatta, és amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a tanuló egy kukkot sem ért, azt mondta: „Tudjátok, gyerekek, egy embernek az anyanyelvén

Vidám csoport osztálykiránduláson a Keszthelyi-hegységben, állnak: balról én, Hosszú András és Kiss Feri (†), ülnek: balról Tóth Vera (†), Pacsi Ibolya (†), Juhász Melinda, Takács Edit és Hajas Irén

kell a legjobban beszélni. Emma csak magyarul tud, ezért javaslom, hogy a magyart vallja a továbbiakban anyanyelvének.” Ezt aztán meg is szavaztuk.

Pista bácsinál a különlegesen értelmezett makarenkói elvek érvényesültek. Először is minden tanulót bevont az óra szervezésébe, melynek értelmében demokratikus úton választottunk felelősöket. A magasabb beosztások: a verskérdezés felelőse (VK), a krétacsomagolás felelőse és még több alkalmi felelős, de a legfontosabb felelős a felelősök felelőse a NORMÁS, akit Takács Edit, alias „Übülke” személyesített meg. Neki igen magas hivatala volt, a tanár úr után közvetlenül következett a rangsorban, rá lehetett hivatkozni vitás ügyekben. A kis füzetének tartalmaznia kellett minden eseményt, minden adatot, jegyet.

Alapelv lett, hogy az osztályzatnak három helyen egyformán kell szerepelnie, mégpedig az osztálynaplóban, a normás kis füzetében és az ellenőrző könyvben. Ha a jegy valahonnan hiányzott, a két másik dokumentum alapján a harmadikba automatikusan bevezetésre került. Az elején mondtam, hogy ő egy kedves, öreg és nagyon tisztességes ember volt.

Ezt kihasználva a diák kifundálta a következőt: Ha érezni lehetett a soros felelést, mert ezt minden diák megérzi, és ha nem akart felelni, megbeszélte Übüllel, hogy írjon be a normás füzetbe egy jegyet, majd az órán kivonult a tanár úrhoz, mondván: „A múlt órán nem volt itt az ellenőrző könyvem, legyen szíves beírni a jegyet.”

A tanár úrnak jóhiszeműsége miatt eszébe se jutott, hogy becsapjuk. A szemüvege fölött kinézett, és megkérdezte a normást, igaz-e a dolog? Természetesen tanár úr, és vitte ki a normás füzetet, amiben már bent volt a jegy. Pista bácsi meg már írta is be az osztályzatot az ellenőrzőbe. Csak a következő órát kellett megvárni, amikor a két alapidokumentum alapján a jegy az osztálynaplóba is bekerült, ezt már Übülke intézte.

Az írásmunkát mindig a tanár úrral végeztettük el, így a hamisításnak még az árnya sem vetődhetett ránk. Viszont a kollektív felelősség elve is érvényesült, mivel az osztálynak kórusban kellett bizonyítani az aktus jogosságát, ugyanis a tanár úr megkérdezte minden alkalommal, „Így volt, gyerekek?”

A hivatalos felelősök mellett az osztály választott speciális felelősöket is, akikről a tanár úrnak nem lehetett tudomása. Ilyen volt például a lesés felelőse. Ez alkalmilag választott, de nagyon fontos funkció volt, ugyanis nem érhette váratlanul az osztályt a tanár megjelenése. A becsengetés után kötelesek lettünk volna a helyünkön ülni, és áhítattal hallgatni az éppen soros verset vagy versrészletet a verskérdezés felelőse által felszólí-

tott tanuló tolmácsolásában. Ez a dolog könnyítése érdekében úgy ment, hogy Kovács András (Dandi VF) verses füzetében minden idézet vagy vers mellé odaírta a vers tulajdonosának a nevét. Így négy évig konkrétan csak egy verset kellett tudnunk, mert ezt kérdezte. Függetlenül ettől a csalafintaságtól, minden verset tudott mindenki a sok gyakorlás miatt. Ha néha előfordult, hogy a lesés felelőse hiányosan végezte a dolgát, és Pista bácsi a padok tetején ért bennünket, vagy kicsit hallgatózva nem hallotta a verset, büntető feleltetést rendezett. Mivel még véletlenül sem kezdte a lányok padsoraiban, így én mindig beleestem, ugyanis a padsorban harmadik, a névsorban második voltam.

Engem ez nem zavart, mert általában felkészültem az órákra. Ha a házi feladatot nézte meg, az is mindig kész, és minőségében is jó, az írásom pedig kifejezetten szép volt. (Ez a mai napig így van.) Büszke is voltam arra, hogy ha a repülő levelem illetéktelen (tanári) kézbe került, nem a fiúk között keresték a szerzőt a szép írás miatt.

Az ültetési rend szerint az osztályteremben a fiúk az ablak mellett ültek. Ebből adódott egy aranyos kis történet.

Megérett a felelés Károlyi Ferinek, aki a kért témánál felnyitott tankönyvet az ablaknak támasztotta, és folyamatosan tartotta belőle az előadást. Pista bácsi érdeklődéssel hallgatta, de mivel az osztály hangosan röhögött, azt állapította meg, hogy Feri zavarja a környezet, ezért javasolta neki, hogy jöjjön ki a táblához. Feri kiment, természetesen egy szót sem tudott.

A lélekjelenléte viszont nem hagyta el, kérte a tanár urat, mivel ő nagyon lámpalázás, és itt szemben áll az osztállyal, mégis inkább a helyén felelne. Ehhez próbaképpen hozzájárult a tanár úr, és a szavazás is pozitív eredményt hozott. Mivel Feri a helyén ismételten kiválóan szerepelt, utasította a normást, hogy jegyezze be a normás füzetbe, hogy ezentúl Károlyi csak a helyén felelhet, ami ezután írott szabály lett, és ha a tanár úr elfelejtette, a normás azonnal közbeavatkozott.

Az írásmunkákra is nagy hangsúlyt fektetett. Alapelve az volt, hogy kétféle macskakaparás létezik, mégpedig egy intelligens (így ír ő), és egy másik, az unintelligens (így ír a Mátyás Gyurka). A dolog ilyenformán zajlott: „Na, hozd ki fiam a füzetedet, megnézem a házi feladatot!” A kérdés a látottak alapján: „Mi ez?” És már tépte is ki az oldalt, meghatározva, hogy azonnal álljon neki és másolja le tisztességesen.

Az okot vizsgálva, tudni kellett, hogy Gyurkának mindig márkás, aranyhegyű töltőtollai voltak, csak annyira rányomta a papírra, hogy a toll megnyílt, karcolt, pacázott. Természetesen a másolat sem felelt meg,

és az új házi feladat mellé a régit is újra megkapta, mert azt az oldalt is kitépte. Állítom, valóban igen dekoratívok lettek az írásbeli munkák. Elégtelen osztályzatot ritkán adott, de akkor mindig megjegyezte, csak azért adom, hogy legyen életcélod. És mi így is vettük. Keményen megdolgoztunk a kijavításáért.

Ha jó kedvvel érkezett, gyakran szórakoztatott bennünket kedvenc viccével, amit „addig még soha nem hallottunk.” „Na, gyermekeim, három szál haj sok vagy kevés?” (Persze el sem tudtuk képzelni.) „Ha nem tudjátok, elmondom. Abban az esetben, ha az ember fején van, kevés, viszont ha a bablevesben, akkor sok.” És ekkor következett a szólni nem akaró nevetés, még a térdünket is csapkodtuk. Ő is nevetett, kis pocakja csak úgy remegett bele.

Látszott az öregben, hogy büszke magára, mert meg tudott nevetetni bennünket. Mi ezt kegyes csalásként éltük meg, hozzátartozott a kapcsolathoz.

Mesélte azt is, hogy mint érettségi elnöknek igen szigorú híre járt. Mondták, jön a keszthelyi vaddisznó. De amikor bemutatkozott és elmondta, hogy ő még soha senkit nem buktatott meg az érettségien (fülig a száj), de a folytatás már nem volt ilyen mulatságos: „Viszont már nagyon sok felkészületlen diák megbuktatta saját magát.” (És a szájak legörbültek.)

Következetesen szigorú volt az irodalmi alkotások ismerete területén. Nem kellett sokat kívülről tudni, de azt pontosan. Gyermekeim, te kicsüfölsz a költőt, mondta egy „a” vagy „az” tévesztése kapcsán. Nem beszélt szépen, de nekünk tudni kellett a helyes mondatszerkesztést, a hangsúlyozást, a hanglejtést, a levegővételt. A magyar nyelv szépségeit tőle és általa ismertük, és szerettük meg. De jó lenne néhány mai médiaszereplőnek órákat venni tőle! Talán ezért viselem nehezen a nyökögést, e-zést, ö-zést, a trágárságot.

Minden diák ismerte afférját egykori tanítványával, Bárdossal, amire több mint ötven év távlatából így emlékszem vissza: Bárdosnak valami baja lehetett a magyar nyelvvel. Idézet szabadon: „Édes gyermekem, köszönd kíméletesen kedves szüleiddel, hogy egy tanuló elhagyja intézetünk évszázados falait. Vedd tudomásul, hogy kibuksz. Most pedig menj a helyedre, vagy különben gyere ki felelni!” Ez a szöveg erős torzítással így hangzott a diákok tolmácsolásában 1963 körül a Vajda János Gimnáziumban: „Étes tyermekem, köszönd kíméletesen ketves szüleittel, hoty ety tanuló elhattya intésetünk éfszászatos falait. Fedd tutomásul, hoty kibuksz!” Ezt a szöveget akkor mindenki ismerte a gimiben.

A kulturális életben nemcsak a tanulmányainkon keresztül, hanem az iskolai és városi művészeti csoportokban való aktív részvételünkkel is folyamatosan bent voltunk. Jó versmondók akadtak közöttünk. Többen táncoltunk a Helikon Néptáncsoportban. Az országos Ki mit tud? vetélkedő példájára iskolai versenyeken mértük össze tudásunkat. Néptánc-együttesünk Merényi Elemérné vezetésével kalocsai lakodalmassal nyert aranyérmet a Helikoni Ünnepségen. Az én párom egy helyes kislány, Szita Bori volt, aki szintén a gimnáziumban tanult, édesapja apám cipész kollégája, így a magánéletben is ismerősnek számított.

Különleges szabó dolgozott akkoriban a város fiataljainak. Neve Gálfi Árpád, de mindenki csak a Buzi néven ismerte. Főleg fiúknak dolgozott, és méretet csak úgy volt hajlandó venni, ha más nem volt jelen. Le kellett ereszteni a nadrágot, a centivel felnyúlt az ágyékig, ott egy kicsit matatott és megállapította a „cakonpart” helyét. Erre azért kellett sort keríteni, hogy a nadrág ne olyan legyen, mint a másik szabóknál, ahol a cél, hogy vágjunk rajta három nyílást, kettőt, amin a láb kijő, és egyet a deréknek. A többit a szíj vagy a nadrágtartó megtartja.

És valóban, a munkái remekművek voltak. Úgy álltak rajtunk, ahogy az kellett. Ha öltönyt akartunk, akkor két szabó dolgozott. Egy, aki a zakót varrta, de a nadrág csak a „Buzi” műhelyéből kerülhetett ki, lehetett az cső, trapéz vagy akár bőszárú matróz. A farmer akkor még nem volt ismert, talán csak Budapesten.

Rendkívül összetartó csapat voltunk. Huszonegy leány és tizenkettő fiú jutott el az érettségi vizsgáig. Mindig segítettünk egymáson, de soha sem elvtelenül.

Az egyetlen párocskán kívül nem alakult ki kapcsolat osztálytárs fiú és lány között. Kapcsolata inkább a lányoknak volt, nálunk idősebb fiúkkal, de ez sem volt gyakori. Mint minden akkori középiskolás lány, osztálytársaink is inkább az egyetemista fiúk után ácsingóztak.

Mi, kamaszkorú fiúk éretlennek tűnhettünk, de azért szerettük a lányok társaságát. Jelenlétükben másképpen viselkedtünk, szebben beszéltünk. Akkoriban nem volt természetes a trágárság, ha olyan helyen jártunk, még virágot is loptunk nekik. Néha előfordult, hogy este a leánykollégium ablakán át kiszöktek, és a Balaton-parton hintáztunk éjfélig. Nem hiszem, hogy valamelyikünk is próbálkozott a közelebbi kapcsolatteremtéssel. Lehet, hogy maflák voltunk, vagy túl tisztességesek.

Közeledve az év és egyben a középiskolai évek végéhez, szalagavatóra készültünk. Erre az alkalomra megkaptuk az új ruháinkat. Mi, fiúk délce-

Osztálykirándulás a győri Szépkilátónál (1962)

gek, erősek voltunk, lányaink szépek, és amire eddig nem is figyeltünk fel, igazi nők lettek. A hivatalos aktus után táncoltunk, jól éreztük magunkat. Az én táncpartnerem, mint már ezt megelőzően annyiszor, Petres Ági volt. Úgy tudtuk táncolni az akkor újnak számító kidobós táncokat meg a twistet, hogy szinte alig értük a földet.

És eljött az érettségi vizsga ideje. A rendház boltíves tornatermében öt elkülönített asztal mellett görnyedtünk, izzadtunk véres verejtéket. Tanáraink sokat segítettek, érezték, hogy nemcsak mi, hanem ők is vizsgáznak, és összességében jól vizsgáztunk.

Én csak a matematikától félttem. Az írásbeli dolgozatom valami véletlen okán hármásra sikerült, és ezt szinte teljesen önállóan oldottam meg. Két jól megoldott példa mellé egy harmadikkal is jól indultam el. De jött az a bizonyos szóbeli. (Korábban már említettem.)

A tétel a normál parabola csúcsponti egyenlete, teljesen homályos foltot jelentett számomra. Szomszédom, aki matematikusnak készült, a zsebkendőjére vezette le, és mivel leejtette, és én mindig szolgálatkészen álltam az osztálytársnők rendelkezésére, ezt feldolgozás céljából átvettem.

A táblánál kellett a tételt előadni. Addig nem is látszott a baj, amíg az elnök meg nem kérdezte, hogy mi a helyzet akkor, ha az x érték negatív

előjelű. Ez nem volt a zsebkendőn. Sűgni a távolság miatt nem lehetett. Zuhanásomban valószínű, hogy leverhettem valamit a polcra, ahol a helyes választ tárolták, mert magam előtt is tisztázatlan helyről közöltem az ámulókkal, hogy akkor a parabola ellenkező irányba fordul.

Beszámítva a négyéves produkciómát megajánlották a hármast, amire azóta is büszke vagyok. Ezt a matematikai teljesítményt csak az egyetemi tanulmányaim során sikerült megüberelnem, de erről majd később számolok be.

Magyarból és történelemből teljesen mindegy volt, mit húzok. Mindkettőt jelesre vettem, de történelemből a legkönnyebbet, a nagy földrajzi felfedezéseket kaptam. Tán tíz-tizenöt mondat után lelőttek, és át kellett térnem a „b” tételre. Természetesen az is ment.

És itt van az a pont, amikor megszolgáltam a normál parabola ügyet. Évi a dumás tantárgyakból gyengélkedett, és kihúzta az első világháborút. Időmilliomos voltam, hiszen nem kellett a magam tételével foglalkoznom, kidolgoztam WC-papírra az övét. Mondanom sem kell, nagyon tudta, így valójában egy vizsgán két jelest is szereztem, egyet magamnak és egyet neki.

A biológia vizsgám, bár fix ötösrre vettem, csak négyes lett. Nem a felkészületlenség, hanem inkább a nagyképűség miatt, hiszen igen biztos voltam a dolgomban. Visszagondolva utána, hogy miket rontottam el, teljesen zavarban voltam, hiszen tudtam, és mégis rosszul oldottam meg a feladatot. Röstelltem is magamat Gitti néni előtt, aki ötöst várt tőlem.

Aztán kiosztották az érettségi bizonyítványokat, és az addig együtt lélegző, együtt síró és nevető társaság szétrebbent. Ki-ki ment a maga útjára.

Az érett társaság egy részét meghívta Rajkai Kati osztálytársunk a Sziligetén lévő házukhoz, ahogy akkor elneveztük, egy utópiára. Kati édesapja a nádgazdaság vezetője volt, és mihozzánk képest igen jómódúnak tűnt. Nyári melegben eszem-iszom, és a jó zene feledtette a megpróbáltatásainkat, úsztunk a Balatonban, csónakáztunk a nádas zegzugos lagúnáiban, este táncoltunk. Valójában itt ért véget a gyerekkor, mert ami ezután következett, egyáltalán nem hasonlított az eddigiekhez.

Az átlag erős négyes rendű érettségi bizonyítvánnyal az álom, ami már anyám álma is volt, újra megvalósulni látszott. Lehetek tanára a kedvenc tárgyaimnak, a magyarnak és történelemnek. Gondoltam én, hogy jelentkezem az egyetemre, az Eötvösre. Sajnos ez a szülők anyagi helyzete miatt nem jött össze. Hosszas tanakodás után, hogy legyen valami belőlem, jelentkeztem a Keszthelyi Agrártudományi Egyetemre. Minden porcikám irtózott a mezőgazdaságtól. Kapcsolatom a földdel, a két nyári napszámos munkára, a politechnikai képzésre, és a saját szőlőben szerzett ismeretek-

re korlátozódott. Ami a legnagyobb baj volt, hogy érzelmileg sem tudtam azonosulni a leendő jövőmmel. Nem készültem a felvételire, így nem is sikerült. Szüleim nagyon bánatosak voltak, azon gondolkodtak, hová küldjenek dolgozni, hiszen érettségivel két év alatt szakma lehetett volna a kezemben. De, és a sors megint közbeszólt, pótfelvételt hirdettek az akkor harmadik évfolyamát indító Felsőfokú Növényvédelmi Technikumba.

Hosszas rábeszélés után beadtam a jelentkezési lapot, és olyan buta nem tudtam lenni, hogy fel ne vegyenek. Hát mégis a mezőgazdaság, mégpedig gyorsabban, mint az előző variációban, mert az egyetemen mégiscsak öt évig tanulhattam volna.

A gimnáziumi osztályunkból négyen kötöttünk ki a Felsőfokú Technikumban, ezek közül ketten értük el a nyugdíjas kort az eredeti szakmában.

Mohos Tibi, az én állandó vagonrakó partnerem az államvizsga után néhány hónapig gyakornokoskodott. Ott valakinek sikerült megutáltatni vele a falusi életet, és a mezőgazdasági üzemekben látottak miatt benzinutas lett a MOL-nál. Innen ment nyugdíjba.

Károlyi Feri egy évig bírta a növényvédelmet, de mivel a Körmenten működő Gépész Felsőfokú Iskola hároméves volt, és így túlkorosság miatt

Az érettségi tablónk

megúszhatta a katonai szolgálatot, első év után átiratkozott oda nappali tagozatra. Gépész lett, de nem sokáig praktizált, szakmát váltott.

Törzsök Endre hosszú ideig dolgozott mezei agronómusként Rédicsen, majd közben elvégezte a mérnök-tanárít, és pedagógus lett az egyik keszthe-lyi általános iskolában. Innen ment nyugdíjba. Sokat betegeskedik, talán ez okozza befelé fordulását.

Pacsi Ibolya, mint üzemi növényvédős és szaktanácsadó érte el a nyugdíjas kort. Sajnos nem sokáig élvezhette a nyugdíjat, mert az alattomos, gyógyíthatatlan betegség 63 évesen végzett vele. Ott voltam a temetésén, egy szál virággal emlékeztem a közös évekre.

Saját pályám története külön történet, hiszen ebbe beleolvad a tanulás, a szakmakezdés, a katonaság, az önálló családalapítás, a különböző üze-mekben szerzett tapasztalat, a politikához, a társadalmi környezethez való viszonyulásom, a karriertörténetem és a visszavonulásom.

Vége az első könyvnek.

Második könyv

Továbbtanulás és a gyakornoki idő

Irány a magyar mezőgazdaság!

Mint már írtam róla, üggyel-bajjal bekerültem a Nagyváthy János Felsőfokú Mezőgazdasági Technikumba. Egy összeszokott gimnáziumi osztály után a sok új évfolyamtárs, szinte az ország minden zugából. Majd százhusz tizennyolc év körüli fiatal, lányok és fiúk vegyesen. Nem egy homogén évfárat, mert az akkori beiskolázási rend lehetővé tette, hogy korábban végzett, már dolgozó fiatalok is közénk kerüljenek. Így például Kerék Árpí, aki mint szobafestő és mázoló már több évet dolgozott a szakmájában. Részben technikumból vagy szakiskolából, vagy mint jómagam is, gimnáziumból kerültünk ide. Megkezdtük az ismerkedést a tantárgyakkal és a tanárokkal. A tantárgyak között továbbra is előjöttek a középiskolában már tanult orosz nyelv és kémia, de megjelentek a szaktárgyak is. Most vettük igazán hasznát a politechnikának és az otthoni mezőgazdasági munkának. Mivel nem jöttem mezőgazdasági környezetből, tanáraink előadásai néha idegenül csengtek a fülemben, nem tudtam az elején a lényegét megragadni. Aztán ez is változott. Rendszeres iskolába járónak számítottam, a két év alatt nem volt katalógusom. Az előadások figyelmes hallgatása és a jegyzeteim alapján végzett többszöri ismétlés sokat segített a közepesenél jobb vizsgaeredmények elérésében. Mint már írtam, igen jó jegyzeteket készítettem, az írásom is szép és olvasható volt. Tankönyvek híján később a vizsgaidőszakokban a lógósok gyakran használták a felkészüléshez ezeket az írásokat.

Előjáróban néhány gondolat a pedagógusokról.

Az iskola igazgatóját Lébényi Sándornak, helyettesét Nemes Ferencnek hívták. Mindketten régi középiskolai tanárok. Mindkét iskolát ők igazgatták. (Ti. itt két iskola működött együtt.) A volt középiskolai tanárok közül Szalmási Sándorné, Litkei Tibor, Kis Tar Gyula, Megyei György és a nagyok, az egyetemről 1956 után eltávolított professzorok: dr. Rainiss Lajos (Lulu bácsi), dr. Bagotay István (Pista bácsi), dr. Kámán Ferenc (Pöfi) és a

fiatalok: dr. Prágai István, dr. Szabolcs János, dr. Hargitai Tibor, dr. Kulcsár Zoltán, Varkói Ferenc, Pete Ibolya, Hinger Lajos és még számos tanár, tanársegéd és oktató. Ők beszéltek, mi pedig egy egész félétven át csak hallgattunk. Aztán egyszer csak ott álltunk elegánsan felöltözve a tanári szobák előtt, drukkk, tételhúzás, a „de én tanultam” bizonyítása, majd az eredmény magunkévá tétele.

Némelyik vizsga után még büszke is voltam magamra, mint például a növénykórtan kollokvium után, ahol a kevés eredményes vizsgázó közül közepes eredményt értem el, ami nagy szó volt a Bagotai tanár úrnál.

Aztán jött a második félév. Mint az első szemeszterben is, ment a dolog, és vártuk az év végi kollokviumokat, szigorlatokat. Néhány tantárgyból elővizsgára is jelentkeztem. Ilyen volt a géptan. Szerettem és tudtam is az anyagot, de biztos, ami biztos, a vizsga előtt még egyszer belenéztem. Ez lett a vesztem. No, nem géptanból, mert az jelesre sikerült, hanem a kedvenc tárgymból, oroszból, ugyanis a belenézés az orosz szeminárium alatt történt, és én nem tudtam folytatni az olvasást a géptan jegyzetből. Hiába szabadkoztam, hogy nem akartam rosszat, és előveszem az orosz könyvet, Fazekas tanár úr kiküldött a szemináriumról, hogy ne zavarják őket a géptan felkészülésemet. Az orosz szigorlat előtt nem izgultam, hiszen orosz nyelvtudásom jónak számított az igencsak alacsony színvonalú tananyaghoz képest. A vizsga előtt még segítettem a nálamnál gyengébbeknek a fordításban, de aztán én következtem. Kihúztam a „Piszmo” című olvasmányt, ami ment is. A tanár úr azonban nem felejtett.

Addig kérdezgetett, amíg már azt sem tudtam, hogy mi az a-ra végződő nőnemű főnév többes birtokosa. Ma sem tudom, és ez nem is érdekel, de akkor ez elégtelen osztályzatot jelentett. Évfolyamtársaim nem akarták elhinni, hiszen mindösszesen három ilyen eredmény született ebben a vizsgaidőszakban.

Aztán jött a nyári szünet, két hét az NDK-ban. Tanulmányi út címén egy hétig dolgoztunk egy Drezda melletti kertészetben, majd egy hétig ismerkedés a gyönyörű várossal és Szász-Svájccal. Kezdték kialakulni a kapcsolatok a német emberekkel. Két hét után már egészen jól ment a beszéd is, talán éppen annak a nyolc évnek köszönhetően, amit a nyelv „intenzív” tanulására fordítottam még az általános iskolában és a gimnáziumban.

Itt nyaralt egy család a Fekete-erdei Qidlinburgból. Két lányuk volt, az idősebbik egy szép, szőke, kékszemű. Nagyon tetszett nekem, talán én is neki. Az akkor kapott fényképet még ma is őrzöm. Így került Margarethe Warnecke az emlékeim közé, a kép hátoldalára pedig a felirat: Du bist wie

eine Blume... Többet nem láttuk egymást, még csak levelet sem váltottunk.

Hazajöttünk, és itthon folytatódott a nyár. Mentős voltam a gyenesdiási strandon. Itt is németek voltak, és eszem ágában sem volt az orosz utóvizsga. De eljött az is, és már annyit sem tudtam oroszról, mint az első megmérettetéskor. A változás híre igaznak bizonyult, mert a nyár folyamán Fazekas tanár úr átment a veszprémi egyetemre tanítani, és a gimnáziumi mumusom jött helyette, Torma Iván tanár úr. Meg is állapította az utóvizsgán mindhármunkról, hogy a tudásunk nem elegendő a továbblélésre, azaz elégtelen.

Margarethe 1965-ben

Ekkor már ősz volt a javából. Még mindig lábadoztam egy nyári balesetből, ugyanis 1965. július 7-én kerítésépítés közben beleléptem egy metszőollóval hegyesre levágott orgonahajtásba, és a kb. egy centi átmérőjű fa három-négy centi mélyen hatolt be a bal sarkamba. Ma mondanák, hogy ilyen munkát nem kell strandpapucsban végezni, de akkor ez volt a lábamon.

Természetesen elmergesedett. Apám kerékpáron tolt el a munkahelelyemről az SZTK-ba, ahol a korábban említett Bartoss doktor úr azt kérdezte tőlem, hogy maradt-e benn valami. Erre nem tudtam válaszolni, és akkor valamilyen szerszámmal benyúlt a sebbe.

Alig tudtam a széken maradni a fájdalomtól. Ő sem talált semmit, így megkaptam a tetanusz injekciót és a tanácsokat. Cipőt nem tudtam húzni, ezért felemás lábbeliben jártam dolgozni, majd szeptembertől újra az előadásokra. Jártunk a második évfolyamra, de még az első sem volt befejezve az előbb tárgyalt sikertelen orosz utóvizsga miatt. Próbáltam más irányba is bebiztosítani magamat a jövőt illetően.

Jelentkeztem az akkor Hévízen induló Vendéglátóipari Szakközépiskolába, ahol a gimnáziumi végzettség miatt második évfolyamon kezdek volna, de azért megpróbálkoztam a második utóvizsgával is.

Most már végképp nem ment, már motiváció sem akadt, és Torma tanár úr készült ledokumentálni az indexbe a sikertelen vizsgát, amikor bejött az igazgatóhelyettes, Frici bácsi, aki engem csak gyepmesternek nevezett.

A nevemet azzal érdemelttem ki, hogy gyakorlatokon nem tudott olyan növényt vagy magot mutatni, aminek ne tudtam volna a latin és magyar nevét. Tantárgya, a növénytermesztés, a kedvenc tárgyait közé tartozott.

Ő is orosz szakos lévén érdeklődni jött, és azt kérdezte Torma tanár úrtól; „Ivánkám, hogy megy a fiúknak a vizsga?” Iván bácsi még előttünk azt mondta, hogy sajnos ez a vizsga is elégtelen. Ekkor Nemes tanár úr kiküldött bennünket. Kisvártatva kijött, hozta a három lecke-könyvet, és felirányított az éppen folyó előadásra. Az előadóba érve láttuk, hogy mégiscsak elégséges volt a tudásunk, bár ezért nem mi dolgoztunk meg. Később kiszivárgott, hogy azt mondta Torma tanár úrnak, nézze meg a szaktantárgyakból elért eredményeinket. Oroszból nem lehet kibuktatni a fiúkat, mert kell a növényvédős a mezőgazdaságnak. Akkoriban érte el dr. Nagy Bálint FM. főosztályvezető, hogy törvény kötelezte a mezőgazdasági üzemeket a növényvédő szakember foglalkoztatására.

Ibolya. A képet nővére, a nála 10 évvel idősebb Krisztina festette az akkor 14 éves Ibolyáról.

A szovjet kapcsolatban elszenvedett kudarc ellenére jó tanuló-nak számítottam. Az első év végi bizonyítványom súlyozott átlaggal számítva is jó rendű volt, és ez elsősorban a szaktantárgyakban elért eredményeimnek köszönhető.

A nyár nagyon zajos és eseménydús volt. NDK, építőtábor Pétfürdőn, utóvizsgák, mentős állás, Balaton, csónak és egy életre szóló kapcsolat. Ekkor jöttünk össze majdani feleségemmel.

Egy évig együtt ültünk az előadó padsoraiban, de nem vettünk egymásról tudomást. Ő menyasszonya volt egy gyerekkori pajtásának, nekem a gimnáziumi osztálytárs, Pacsi Ibolya volt a partnerem. Vele lógtam, de nem mondhatnám, hogy sülve-főve együtt lettünk volna.

Az NDK-ba, bár már együtt jártunk Erzsivel, ő éppen Ibolya miatt nem jöhetett el, ugyanis Szalmásiné tanárnő korábbi barátnőmet patronálta, és azt hitte, hogy a távollét alatt helyre lehet állítani a megbomlott kapcsolatot. Ibolya ott volt, de már nem velem.

A nyár vége felé Erzsi visszaadta a gyűrűt jegyesének. A volt vőlegényt, Csiszár Jancsit én is ismertem, még nálunk is megfordult. Kedves, barátságos fiú benyomását keltette. Az utolsó percig nem hitte el, hogy a szakítás megtörténhet.

Ezt követően egyre szorosabbá vált a kapcsolatunk. Néha elmentünk cukrászdába, moziba.

Erzsikém a Balaton-parton 1965 nyarán

Csónakban

Együtt tanultunk, készültünk a vizsgákra. Már ismerték a szüleim is a leányt. Nem állítom, hogy túlságosan örültek volna neki, mert attól féltek, elveszi a figyelmemet a tanulástól. Visszagondolva, inkább jót tett, mert a munkamódszer, ahogy tanultunk, mindkettőnknek hasznára vált. Én voltam, aki felolvasott és magyarázott addig, amíg kedvesem is tudta az anyagot. Voltunk motorozni apám Csepeljével, kirándultunk, csónakáztunk, egy szóval jól telt ez az esztendő.

Az iskolai évek során sok mindenből kimaradtam, ami csak a kollégistáknak adatott meg. Mivel Keszthely a szülővárosom, és itt éltem a szüleimmel, csupán bejáró és menzás státusban voltam. Ettől függetlenül mindent megtudtunk a benti életből, mert az évfolyamtársakkal ápolt kapcsolat elegendő volt erre.

Néhány ilyen történetet megemlítenék.

Nagy Feri hegedülni tanult, és ezt Bagotai tanár úr felfedezte. Az előadásainak végén soha sem feledte a következő együttmuzsikálást egyeztetni. A kollégista fiúk szerint, akik természetesen meglesték a duót, nagyon

Vizsgaidőszakban a szabadban készültünk

bájos eseménynek számított a koncert. Néha fel is léptek, elsősorban iskolai rendezvényeken. Nem számított egyikük sem virtuóznak, de hallgatható műsort adtak. Természetesen nagy taps volt a jutalmuk.

Más. Egy alkalommal a szemközt lévő kórház főnövére felkereste az igazgatónkat, és mivel baráti kapcsolatban álltak családjaik, jóindulatú figyelemfelhívásként kérte, figyelmeztesse a fiúkat, hogy éjszaka ne mászkáljanak a harmadik emeleten lévő párkányon. Az igazgató úr hitetlenkedve hallgatta, de azért megkérte a nővért, ugyan már, megmutatná-e a manőver helyét.

Kimenve az épület elé megmutatta, hogy melyik ablakon jöttek ki a fiúk, és hová mentek be. Igazgató úr kérve a titoktartást, megígérte az azonnali intézkedést, amit nyomban meg is kezdett. Behívatta a kollégium leány- és fiúrészlegeinek nevelőtanárait, és elrendelte a rendteremtést. Eddig nem említettem, hogy ez a kollégium a középfokú technikumé volt, és a két intézményrészt csupán egy fal választotta el. Az ominózus ablakok a fal két oldalán helyezkedtek el, így az átjárást a harmadik emeleti párkány lehetővé tette. Belülről ez nem ment, mert külön lépcsőház vezetett a kollégiumokhoz. Mondták: fiatalság, bolondság. A mai világban ez már nem jelentene szenzációt, de akkoriban még főbenjáró bűnnek számított.

Visszatérve az iskolához, a második évfolyam már az államvizsga jegyében folyt. A tárgyak előadói egyre többet említették a tételeket, ennek mentén adták le az anyagot. Tisztában voltak vele, hogy itt mindent nem lehet megtanulni, és növényvédő agronómus csak azokból lesz, akik vállalják az önképzést, a további ismeretek fakultatív megszerzését.

Év közben voltak szakmai gyakorlatok is. Talán éppen az elkülönítés miatt soha nem esett úgy, hogy egy helyre küldték volna a fiúkat és a lányokat.

Nekem odaadta apám a Csepel motorkerékpárját, és ezzel látogattuk kedveseinket. Társam Szóó Jóska már akkor udvarolt majdani feleségének, Bence Valinak, én meg Erzsím után mentem.

Amikor a Zalaszentgróti Állami Gazdaságban gyakorlatoztak a lányok, egy együtt töltött nap után Zalaapátiban kellett hagyni a defektes motort, máskor Balatonaligán az éppen ott tartózkodó Györkös apuka segített a szerelésben. Késő éjjel értünk haza, de ez nem vette el a kedvünket az új és új próbálkozástól. Később még sok galibát okozott a Csepel motor, de nem futotta másra, és akkor ez is nagy segítségnek számított.

A táncospárok

Az 1966-os báli időszakban a Növényvédős Bál nyitótáncosai között voltunk Erzsikémmel. Jó volt újra közönség előtt táncolni, hiszen középiskolás korunkban mindketten aktív táncosok voltunk.

A féléves vizsgák jól sikerültek, és választani kellett a gyakorlati helyek közül. Nekem Lulu bácsi (dr. Rainiss Lajos) a következő kérdést tette fel: „Jóska, elmennél-e Kerkakutasra gyakorlatra?” A válaszom: „Igen, csak valaki mondja meg, hogy hol van.”

Ez hamar kiderült, mert az ország nem volt az idő tájt sem nagyobb. A baj csak ekkor jött elő, mert már komoly kapcsolatban voltunk leendő hitvesemmel, és az ő gyakorlati helyének a Győr-Sopron megyei Hegyfalu adódott. Gyorsan kellett intézkedni.

Kapóra jött, hogy Törzsök Csaba kollégánk úgy döntött, mégsem akar mezőgazdász lenni, és így felszabadult a reszneki hely. Megörültünk ennek, hiszen a két falu határa majd összeért. És akkor lehetőséget kaptunk a választott falvak meglátogatására.

A Pacsai Növényvédő Állomás személygépkocsijával (GAZ-69) indulunk nyugat felé, Rédic (Törzsök Lajos), Resznek (Bartal Erzs), Kerkakutas (Berkes Jóska). Kalauzunk Góra József, a Növényvédő Állomás körzeti felügyelője lett. Bemutattak bennünket a helyi vezetőknek, megmutatták a leendő munkahelyeinket, a falvakat, majd visszatértünk Pacsára.

A képen balról: Bakon Feri felesége, Erzs, Bakon Józsefné („Figoli” Bözsi néni) és Nagy Pista, a szintén itt kosztoló agrármérnök

Nemigen beszéltünk a visszaúton, vizionáltuk a jövőt, próbáltuk elképzelni magunkat mint falusi embert. Minden évfolyamtárson látszott, és ez megnyilvánulásukból is kitűnt, hogy más élet előtt állunk, választásunkról hamarosan kiderül, hogy ez lesz-e a végleges életpálya.

Tovább folytak az előadások, és eljött az egy hónapos „nagyüzemi gyakorlat” ideje, melyet a választott termelőszövetkezetekben kellett letölteni. 1966 áprilisában két nagy cucctáskával (az egyik volt csak az enyém) leszálltunk egy majd egész napos utazás után a NAGYBETŰS ÉLET kezdetét jelentő Rédics vasútállomásán. Ott tudtuk meg, hogy Lentiben kellett volna leszállnunk, mert autóbusz csatlakozás csak onnan létezett. Na hiszen, fiatalok vagyunk, és amúgy is csak egy trapp Resznekig, nekivágtunk a gyaloglásnak. Erzsit várták a tsz irodában, gyorsan elhelyezték a falu északi részén, jó messze az irodától és a majortól. Az egyezség szerint a fogadó termelőszövetkezet adta a szállást és a kosztot.

Budaházi Sándoréknál vettek ki szobát, és a szomszédban Bakon Józsefné főzött rá. Így aztán családtag lett mindkét háznál. Mari és Bözsi néni lányukként fogadták, Budaháziék Marika lányával egy szobában lakott.

A tsz-ben gyorsan adtak neki egy rozoga férfi kerékpárt, hogy könnyebben közlekedjen a lakás és az iroda között, no meg a mezőn.

Amikor megtörtént az elhelyezkedés Reszneken, és láttam, hogy kedvesem jó helyre került, tovább indultam észak felé, Csesztreg és Kerkakutas irányába, természetesen továbbra is gyalog.

Még a faluban utolért egy érdekes ember, nagy oldalkocsis motorkerékpárral, aki látva nehéz csomagomat, megkérdezte, hová megyek. Illendően válaszoltam, hogy Kerkakutasra. Erre azt mondta, hogy bár a mezei úton akart menni, de a kedvemért szívesen tesz egy kis kerülőt, és elvisz Csesztregre.

Megköszöntem, és helyet foglaltam a motor hátsó ülésén.

Később kiderült, hogy ő Varga (Friman) Béla. A nagy oldalkocsiban égetett meszet fuvarozott, így aztán egy kicsit mészporosan, de hat kilométer gyaloglástól megkímélve, már a fele úton voltam. Itt a megállóban várakozók tanácsolták, hogy szálljak fel az éppen Kerkafalvára induló buszra. Bár nem tudtam merre esik Kerkafalva Kerkakutastól, de a név hasonló volt, így elindultam. Nem sokan voltak a buszon, de mindenki engem, mint újdonságot vizsgált. Az utazótáska is azt mutatta, hogy valami gyüttment vagyok. Egy ember, lehetett vagy ötven éves, megszólított, bemutatkoztunk egymásnak. Őt Kovács Ernőnek hívták. Kiderült, hogy kerkafalvai lakos. Amikor elmondtam, hogy a kerkakutasi tsz-be jövök gyakorlatra, azt mondta, hogy még bizonyosan találkozunk, mert ő a főkönyvelő sógora, és itt szálljak le, ez a kutasi „egyesház”, innen egy kilométer a falu.

A buszon utazók között beszédtema volt, hogy katonai gyakorlaton a Mókus csárdánál balesetet szenvedett egy kerkakutasi fiú, élet és halál között vitték kórházba. Ő később barátom és segítőtársam lett. Ezzel akkor nemigen foglalkoztam, más kötötte le gondolataimat.

Leszálltam a buszról, és egy nagy sóhajtás után nekivágtam, hogy megközelítsem következő egy hónapom helyszínét. Az első „villámlátogatásból” emlékeztem, hogy hol van a tsz iroda, és mint aki hazajött, beállítottam.

A kutasi „egyesházról” annyit, hogy egy egyedülálló ház állt a két út elágazójában. A Csesztreg–Bajánsenye és Kerkakutas–Alsóerzsébet utak itt merőlegesen keresztelték egymást. A házban egy Kiss nevezetű házaspár élt. Azért említem meg őket, mert egy igen érdekes ember volt a tulajdonos. Mindenkit, akivel találkozott, sógoromként szólított meg. Így lettem én is „sógorom” már a második találkozástól. A nevemet soha nem tanulta meg. Már régen nem áll a ház, de még most is úgy hívják az arra utazók, hogy „az egyesházi elágazó”, vagy a „kutasi egyesház”, vagy az „egyesháznál” kell befordulni...

Az „egyesházi elágazó”. Az épületet Kiss sógorék halála után lebontották, balról a fáknál állt. Szemben Kerkakutas, balra Kerkafalva, jobbra Csesztreg, és az út Alsószentertzsébet felől jön.

Betoppánásom a tsz irodába derült égből érkező villámcsapásként érte az éppen együtt lévő vezérkart. Kiderült, hogy rólam teljesen megfélelkeztek.

A tsz-elnök bár meglepődött, de éles eszű ember lévén egyszerre feltalálta magát. Koszt és kvártély járt nekem, amit a szövetség fizetett.

Csizmadiákhoz nem vihetett, mert náluk épp abban az időben telt ki a becsülete az előttem itt gyakorlatozó agronómusjelöltnek. Ő, mint egy fiatal ficsúr hagyta kiszolgálni magát, ami nem tetszett a háziaknak, és szentül megfogadták, hogy náluk nem lesz többet ilyen lakó.

Hát akkor hová? Kapóra jött az egyik brigádvezető, Kósa Feri bácsi, aki testvérhúgával élt együtt egy éppen csak elkészült házban, a Balla utcában (Ady utca). A húga, Roza néni lehetett vagy hatvan éves, nagyon jól főzött, hiszen korábban papok konyháját vezette.

Roza néni 1966-ban

Mindenképpen alkalmasnak látszott az én kosztoltatásomra. Mivel maguknak való emberek voltak, valamilyen csellel kellett őket pozitív döntésre késztetni. A csel sikerült. Nagy Jóska tsz-elnök (akit mindenki csak melléknévén, Sutyinak hívtak) csavaros parasztesze a helyén volt. Bemutatott Feri bácsinak, és a világ legtermészetesebb módján közölte az öreggel: „Itt van ez a gyerek, maguknál fog lakni, a Roza nénivel már megbeszéltem.”

Az öreg, aki mindenben követte a húgát, azt válaszolta: „Hát, ha a Roza befogadta, akkor csak jöjjön.” Ez kellett csak a Sutyinak, már ugrott is a kerékpárra, és mint később kiderült, előadta ezt a mesét Roza néninek úgy, hogy jön az új agronómus gyakornok, lakni és kosztra. Feri bácsival meg van a dolog beszélve. Roza néni egy nagyot nézett, nem volt az ilyenhez hozzászokva, de néhány mély levegő után bevállalt, hiszen a Feri már igent mondott.

És akkor elvittek megmutatni a házat. Két szoba volt. Az egyikben aludtak az öregek, a másikban csak kavics és mindenfajta lim-lom volt.

Az előszobában állt egy régi ágy szalmazsákkal. Ismertem a szalmazsákokat, hiszen annak idején a Goldmark utcában a nagyszüleimnél sokat aludtunk rajta. Ez lett az én helyem. Ritkán aludtam benne, mert amint kijött a jó idő, Feri bácsival mentünk ki a szénaillatú pajtába. Ott volt igazán jó helyem. Este látni lehetett a csillagokat, hallgattam a tücsökzenét, a pokróc és a régi nagykabát pedig kellemes meleget tartott.

Erzsi, Bodri és a Feri bácsi

Minden érdekelt. A tehenek az istállóban, a disznók az ólakban, a baromfi-állomány és a Bodri, meg a cicák. Ők már az első délután barátaim lettek.

Engem felkészítettek az új környezetbe való beilleszkedésre. Tudtam, hogy a szénának, trágyának nem szaga, hanem illata van. Azt is megtanultam, hogy a bizalom a kölcsönösségen alapul. Csak attól várhatok segítő kezet, aki nek én is nyújtom az enyémet. Egyszerű emberek között nőttem fel, így nem volt furcsa a természetközeli ember viselkedése, egyenes jelleme, jó szándéka.

De most vissza az első napokhoz!

A már említett Csizmadiánénak is megvitték a hírt érkezésemről. Igen fúrta a Juliska oldalát, hogy milyen lehet az új gyakornok, és már másnap este átjött, hogy megnézzen. Gyorsan rájött, hogy most nagyon rosszul döntött, mert éppen az istállóban szedtem le a trágyát a marhák alól. Mondta is, hogy menjek át hozzá, hiszen ők jobb szállást adnának, de nekem első pillantásra kialakult a véleményem róla, amit az idő igazolt is.

Megzerettem a paraszti munkákat, lett legyen az kézi kaszálás vagy szénabetakarítás, építés, tűzifa felkészítés és még egyéb más tevékenység. Sokat tanultam a házigazdámtól, aki ügyes kezű parasztember volt.

Ügyes keze mellett az esze is vágott, talán egy kicsit tudálékosnak mondhatta, aki nem ismerte közelebbről. Elmondása szerint mindig jól tanulónak és szorgalmas diáknak számított.

Egyik kora reggeli kaszáláson

Közismert volt a faluban a róla szóló történet, ami kisdíák korában esett meg. Egyszer, amikor első elemi osztályba járt, nyílt napot tartottak az iskolában. Ilyenkor a szülők és a hozzátartozók beülhettek az utolsó padokba, és meggyőződhetek a kisdíákok előmeneteléről. Az iskolamester úr kérdezett, a gyerekek pedig illendően, tudásuk szerint feleltek.

A kis Ferinek a nagymamája és a keresztanyja ott ült és figyelt. Szemükkel keresték az unokát, de csak nem találtak rá. A nagymamának gyanús volt egy gyerek az első padban, de mivel nem volt biztos a dolgában, odafordult a komaasszonyhoz, hogy „Halla! Ki az a kalánfülű gyerek ott az első padban?” A keresztmama nézte egy darabig, majd így válaszolt: „Alighanem a magok Ferijek!” Aztán ez a kérdés és a rá adott válasz mintegy szállóigévé vált.

Hát tény az, hogy valóban jó nagy „kalán” fülekkel áldotta meg az Isten a Feri bácsit, de nem emiatt maradt öreglegény. A hűg volt rendkívül válogatós, még azt is beszélték róla, hogy a papszakácsnétség is befolyásolta. Amikor kérték, nem ment, később meg kiöregedett az eladósorból. Szülei elhaltával egymásnak maradtak, vigyáztak egymásra. Az irányító szerep Rozáé volt, de a fontosabb dolgokat megbeszélték.

Mindegyik csinálta a maga dolgát, igazi jó testvérek voltak. Az öreg billegve járt, de nem testi hibával született. Az orosz fronton szerezte ba-

Rozs néni és Feri bácsi, a Kósa testvérek (1966)

ját. Mindkét lábán amputálni kellett a kisujját és a talp egy részét, elfagyás miatt. Lehet, hogy így úszta meg a halálos sebesülést.

Ez az egy hónap, amit Kerkakutason töltöttem, bátran állíthatom, hogy meghatározója lett további életemnek. Talán az én hozzáállásomnak köszönhetően, befogadtak. Egy percig sem éreztem magam idegennek, gyűttmentnek. Pontos voltam a munkahelyen, érdekelt minden, amit akkor nagyüzemi mezőgazdaságnak hívtak. A mi tsz-ünk modern üzemnek számított. Megfelelően gépesített, munkaerőben bővelkedő, jól szervezett, mintegy 3000 ha üzemi területtel rendelkező, a megyében közepes méretű gazdaságnak számított.

Neve „Kerkamenti Béke”, szimbolizálta a Kerka két oldalán élő emberek akarátát, egybetartozását.

Alsó- és Felsőszenterzsébet dombos táblái, a székhely község sík öntéstalajai szervesen egészítették ki egymást. Ez azért volt előnyös, mert a csapadéktól függetlenül mindig lehetett valahol dolgozni.

Sokat segített a már befejezéshez közeledő, komplex melioráció, melynek a nagyüzemi táblákat, a vízrendezést, a mechanikai és kémiai talajjavítást köszönhattük.

A helyben meglévő, józan paraszti ész mellé a tudomány társult, melyet a keszthelyi egyetem tanárai és tudós kutatói hoztak a térségünkbe. Máig büszke vagyok, hogy az akkori három bemutató gazdaság mindegyikében (a másik kettő Resznek és Csesztreg) dolgozhattam.

Nemcsak a tsz, hanem a falu közössége is befogadott. A KISZ-es fiatalokkal, a velem egykorú fiúkkal, lányokkal, rövid idő alatt olyan kapcsolatom lett, mintha itt születtem volna.

Ha más szórakozás nem akadt, a fiúkkal vadászni jártunk a falu feletti erdőbe (Kis Tölles). A vadászeszköz a gumicsúzli volt. Bár én nem számítottam a csúzli mesterének, de az egyik alkalommal mégis én ejtettem el egy békát. A vadászat fácánra ment, volt köztünk egy fiú, aki úgy értett a csúzlihoz, hogy a galambot a levegőben is eltalálta. Ő a motorbalesetes Kiss Zoli, aki később még szerepel írásomban.

A paplakba jártunk esténként televíziót nézni, ahol a plébános úr szívesen látott bennünket. Ez az egy készülék működött akkoriban a faluban, egy nagyképernyős Alba Regia. Ne feledjük, akkor 1965-öt írtunk.

A plébános úr, Mester Vince és az édesanyja, Gizi néni az általam megismert emberek között a legszeretettebbek közé tartoztak. Nem hiszem, hogy a plébános úrnak valaha is lett volna egy rossz gondolata. Cselekedetei példamutatóak, áradt belőle a jó szándék, igazi istenes em-

Mester Vince plébános úr édesanyjával és a család gyerekeivel karácsonykor

Az aranymisés kanonok a paptársak és a vendégek között

bernek tartottam. Szívesen látott bennünket, tévéztünk, nagyokat beszélgettünk.

A pákai plébánián teljesített utoljára szolgálatot. A vasegerszegi idősközségben, paptársai között végezte be életét. 2012-ben temették.

Temetésén két püspök és egy érsek celebrált, ötvennél több pap működött közre a lenti temetőben. A rengeteg emberrel együtt én is elkísértem utolsó útján.

A hatvanas években még minden héten jött a mozi a faluba. Csörömpölő készülékével jó-rossz filmeket játszott. Nem a minőség, hanem az együttlét lehetősége vonzott bennünket ezekre a programokra.

Szabad estéimen átmotoroztam Resznekre. Bár menyasszony-vőlegénynek számítottunk, nem aludhattam ott, mert az akkori erkölcsi szabályok nem tették ezt lehetővé.

Ha mégis sor került erre, akkor az ágyakban alvó lányok, Erzsím és a házigazdák Marikája lábánál elhelyezett sezlonek ágyaztak meg nekem. Az egész napi munka után hamar elaludtam, bár alvás előtt, nem tagadom, szívesen közéljük bújtam volna.

Igazán izgalmas és eseménydús volt ez az egy hónap. Olyannyira, hogy a folytatásról, a gyakornokságról külön fejezetet kezdek, de a folytonosság visszaszólít az iskolához. Az egy hónap gyakornoki időről, úgy a szövetkezettől, mind a Növényvédő Állomástól kitűnő jellemzést kaptam, így a gyakorlati jegyem jeles lett.

A két év szorgalma, a családból hozott természet és kétkezi munka szeretete kellő alapot adott arra, hogy bizakodva nézhessek az államvizsga elé. Folyamatosan készültünk. Most vettük igazán hasznát a kiváló jegyzeteimnek, feljegyzéseimnek.

A szakdolgozat is jelesre sikerült. Témám a magtári kártevők elleni védekezés volt. A felkészülés mellett nem nagyon értünk rá magunkkal törődni. Az iskola minden zugában készülő diákcsoportok tanultak. Mi Erzsikémmel a szülői házban tanultunk szigorú felügyelet mellett. Néha rajtakaptuk a nagymamámat, hogy leskelődik utánunk.

Este mindig visszakísértem kedvesemet a kollégiumba. Voltak olyan napok, amikor népesebb társaság jött össze nálunk, jókat dumáltunk, igazi barátságok alakultak, amit az idő már teljesen elhomályosított. A barátok egy része már rég halott. (Botos Csaba is.)

Nemsokára ott álltunk az államvizsga-bizottság előtt. Nekem nagyobb szerencsém volt, mint a kedvesemnek, hiszen ő a vaddisznó hírében álló dr. Nagy Bálintot, míg én a csendesebb, dr. Ubrizsi Gábort kaptam elnöknek.

Ettől függetlenül baj nélkül leállamvizsgáztunk, és friss diplomásként élveztük egészen július végéig a nyarat, a Balatont és egymás társaságát. Ez a két hónap húszévesen még az iskolai évekhez tartozott. Az új élet igazából 1966. augusztus elsején kezdődött.

Kisbágyos Községi Hivatala
P a c s a

Tárgy: Munkára jelentkezés ideje.

Berkes József
Kertész, Városh. F. ud. 21.

Értesítem, hogy a Magyar Tanácsok VB. Meg. Osztálya rendelkezése értelmében
gyakorlati munkájának megkezdésére 1966. augusztus 1-én az illetékes
Járásai Tanács Meg. Osztályán 9 óráig jelentkezzen.

A pontos megjelenség kötelező!

Pacs, 1966. július 7.

Székely Andor
ab. igazgató

A munkahelyre irányító utasítás

A gyakornokok

Újra utazás következett, de már okosabbak lévén Lentiből busszal egészen a falunkba utaztunk. Ez kényelmesebb volt, de már Lentiben el kellett válni, mindketten a más-más irányba induló buszokra szálltunk. Megérkezésünk után elfoglaltuk szállásunkat, megkaptuk az első munkafeladatokat. Én később elhozhattam az édesapámtól kapott Csepel motort (ezzel szedtünk annak idején fenyőgubát), és motoroztam a lányok után. A motoros utam Keszthelyről viszonylag jól sikeredett. Kerülő úton jöttem, hogy ne találkozzak rendőrökkel, mert a motor műszaki állapota nem mindenben felelt meg az előírásoknak. Gondolom, a rendőrök is ilyen motorosokat várhattak az egyik mellékútnál, már majdnem a cél előtt, mert ott álltak, és természetesen megállítottak. Elő kellett vennem az összes dumámat, hogy tovább engedjenek büntetés nélkül. Erzsi, hogy közlekedni tudjon, újra megkapta az agyonhasznált kerékpárt a tsztől. Mondták, így legalább nem kell a hosszú falut és a mezőt napjában többször végigyalogolnia.

Lakása és a koszt újra a korábbi helyen lett, mivel az elmúlt időszak alapján kölcsönösen meg voltak elégedve egymással.

Felhúztuk a családi dobozból szerzett karikagyűrűket, ami elsősorban Erzsi miatt volt fontos, hiszen egy húszéves, városi lány falun, függetlenül attól, hogy nem adott okot a szóbeszédre, védve érezte magát általa. Közeliséget a gyűrű nyilvánvalóvá tette.

Nekem is jól jött, mert a falusi lányok így nem tápláltak az irányomban hiú reményeket. (Ez csak nagypapa koromban jutott tudomásomra. Egy régi ismerős hányta a szememre, hogy észre sem vettem abban az időben. Halkan jegyzem meg, hogy akkor sem tartozott, és most sem tartozik a figyelmemre érdemes nőszemélyek közé.)

Szüleink erről a gyűrűgyűrőről nem tudtak. Biztosan nem tartották volna jó ötletnek.

A reszneki esték a barátkozás, a nagy beszélgetések jegyében teltek el. Lettek barátaink, részt vettünk a színjátszó kör, az ifjúsági szervezet munkájában. Voltunk lakodalmakban, disznótorokban, bálokban. Jól éreztük magunkat.

Itt bizonyosodott be, hogy a noha bor is erősebb nálam, és ez egész életemben intő jel volt. Sanyi bácsi reggel azzal fogadott, hogy „Beittál mán, gyerek?” Ízes nyírségi beszédét nagyon szerettem hallgatni, de ekkor rös-

telltem, hogy nem sikerült az éjszaka tisztára mosnom a teraszt, és ezt neki kellet megtennie helyettem.

Este Gálos Gyuláéknál voltunk disznótorban. A finom és bőséges vacsora mellé noha bort kínáltak. Nem ismerve hatását, mintha víz lenne, szinte vedeltem. A bőséges kaja, közben több liter noha elfogyasztása után, hazagyalogoltunk a falu túlsó felére.

A templom előtt már rogyadozott a lábam. Lefekvés után mintha megfordult volna velem a világ. Szédelegve, éppen kiértem a teraszra, de ott már nem tudtam tartani, és megesett velem ez a csúfság. Berúgtam. Ekkor hallottam kedvesemtől először, de nem utoljára, hogy „Megmondtam, ne igyál annyit!”

Abban az időben más volt az emberek egymás közötti kapcsolata. Ezt az egyenes beszéd, a jóindulat, az önzetlenség, a másik ember megbecsülése, munkájának elismerése jelentette, amit a becsület és nyíltság szavakkal tudnék jellemezni.

Györlander Karcsi

Figoli Bözsi néninél az istállóban lakott egy szerencsétlen, hajléktalan ember, akit mindenki csak „a Károly” néven emlegetett. Nem volt senkije, nem tudtak hozzátartozóiról, maga sem tudta honnan és milyen módon került Resznekre a Bakon családhoz. Valamennyi kis munkát elvégzett, főleg az állatok körül, legeltetett, teheneket őrzött.

Néha fölítették a faluban, és olyankor nem lehetett bírni vele, bár Bözsi néni igen keménykezű asszonynak számított.

Egy ilyen alkalommal spiccesen hajtotta ki a borjas tehenet a legelőre. A legelő tehenet a marhakötéllal a lábához erősítette, és mint aki jól végezte a dolgát, elszunyókált. A tehen legelés közben megindult hazafelé, az istállóban lévő borjához.

A közben felébredő Károly elkezdett kiabálni, amitől az állat megijedt és futásba kezdett, a lábánál fogva vonszolta a szerencsétlent.

Minél jobban kiabált, a tehen annál gyorsabban futott. A futás egészen hazáig tartott, tovább, mint Karcsi nadrágja. Úgy vágta le a ruhafoszlányokat róla. A feneke tiszta seb lett, ami hosszas gyógykezelést igényelt.

Sokáig beszélték elrettentő példaként az esetet, mondván, ha ittál, legalább ne kösd magadhoz a borjas tehenet, ha nem akarsz úgy járni, mint Györlander Károly a Figoli Bözsi néni tehenével.

Bár már 16 éve működött a Kerkamenti Béke Tsz, de még nyomokban kiérződött ebben az időben is a vagyonalapú megosztottság. Jobban megismerve a helyzetet, a három tagközség között is volt rivalizálás. Az erzsébetiek gyarmatoknak nevezték magukat, és ez néha valóban érződött. A székhely község önálló plébániával bíró katolikus „pápasták,” míg a gyarmatok, a Kerkafalvai Református Gyülekezethez tartozó „kálmisták” voltak.

Több család megélte a kitelepítést, de eddigre, legalábbis a látszat azt mutatta, visszazökkentek a régi kerékvágásba. Mivel zömmel elismert, jó gazdának számítottak, egyre többen kerültek tsz-vezető funkciókba.

A tavaszi gyakorlat alkalmával megismertek, rájöttek, hogy terhelhető vagyok a munkában. Ezért és amiatt a szemlélet miatt is, hogy a növényvédősnek nem tölti ki a munkaidejét a szakmája, mindenféle más feladatot is kaptam.

Zalában ez a szemlélet jellemző volt. Így az eredeti szakma tudományos alapú végzése háttérbe szorult, és egyre inkább általános agronómusokká váltunk. Én irányítottam a fogatosokat is, akik a tsz-ben meghatározó, de igen nehezen vezethető, öntörvényű csoportnak számítottak.

Beosztott agronómus voltam a növénytermelésben, helyettesíttem a brigádvezetőket, gyakorlatilag mindig oda küldtek, ahol munka volt. A hozzáállásomat talán egy kicsit ki is használták.

Amikor áprilisban megérkeztem, két brigádvezető dolgozott a kutasi üzemegységben, a házigazdám és Völgyi József, aki amolyan Feri bácsi korú lehetett. (1910 körül születtek.)

Az állattenyésztés brigádvezetője Tóth István, korábbi tsz-elnök (parasztember), a magtáros Mázsa János bácsi (valamikor sommás gazda) volt.

Augusztusra váltottak, a brigádvezetést Farkas István és Nagy József (Devecz) látták el.

Alsószentenrsébeten id. Pongrác Endre volt a növénytermesztő, Kovács Károly a magtáros.

A felsőszentenrsébeti üzemegységet id. Kálmán Elek vezette.

A felső vezetés:

Nagy József (Sutyi vagy Tulsó) elnök (parasztember),
Nagy Ferenc főagronómus (mezőgazdász-mérnök),
Bicsák Jenő főkönyvelő (mérlegképes könyvelő),
Domján Vilmos főállattenyésztő (mezőgazdasági technikus),
Nagy Jenő erdész (erdőművelő szakmunkás).

Katonai bevonulásomat megelőzően (1967. február) változás volt az elnöki poszton, Sutyi lemondott, így a szövetkezet elnök nélkül maradt. Az elnöki tisztséget az elnökhelyettes, a brigádvezető Devecz Jóska vette át. Ő lett a közgyűlés után ennek a tsz-nek az utolsó választott elnöke. Neki már volt elnöki gyakorlata, mert korábban az egyéves elnökképző tanfolyamon lévő Tóth István elnököt (mint elnökhelyettes) teljes jogkörrel helyettesítette.

Később, Nagy Ferenc távozása után, az éppen nálunk gyakorlaton lévő zalabaksai születésű agrármérnök-jelöltet, Borsos Palit bízta meg a vezetés a főagronómusi teendőkkel.

Néha összezsörtünk, mert úgy éreztem, hogy nekem már szerzett jogaim vannak és diplomám, ő meg még az államvizsga előtt áll, nem is biztos, hogy agronómus lesz belőle, és ebben a helyzetben ne dirigáljon nekem. De hát mérnök lett, mert jó képességű ember volt. Nálam négy évvel idősebb, parasztyerekből lett agrármérnök. Szerette, tudta a szakmáját, és én elfogadtam főnöknek. 1975-ig mint jó kollégák dolgoztunk együtt.

Ezekről az emberekről még írok néhány sort. Azt, amit megtudtam róluk, vagy megmaradt mostanra.

Megpróbálom kerkakutasi ténykedésem néhány érdekes epizódját felleleveníteni, hiszen az a hat hónap, amit gyakornokként itt töltöttem, egész életemre adott muníciót.

Mindjárt az első napon, augusztus elsején, amikor az elnök (Sutyi) társaságában látogattuk a létesítményeket és a munkahelyeket, a magtár tetőablakán kinézve, gomolygó füstre lettünk figyelmesek a falu irányából.

Az elnök azt mondta, tűz van a faluban, menjünk segíteni. Nekem még nem volt ilyen irányú tapasztalatom, futottam a füst irányába. És tényleg nagy tűz volt. Belső (Jánosa) Elek ólja, pajtája és az istálló teteje égett. A házigazda és felesége próbálta menteni az állatokat, szekeret, és ami menthető volt. Már addigra érkezett egy segítségük, a plébános úr, azután Sutyi és én érkeztünk. Egyre többen jöttek. Odaértek az önkéntes tűzoltók is. Rászereztek a kútra, de nem indult be a 400-as fecskendő. Nosza, vödörözni, és átszereltek a kézi tűzoltófecskendőre.

Egyszer csak elindult a motor, és a vastag csövön nyomta a vizet. Kiadták a parancsot, hogy átkötni a tömlőt. Valamelyik szétkapta a csövet, de mivel nem volt partnere, én fogtam meg a másik felét.

Nekik tudni kellett volna, hogy nyomás alatt nem lehet egyesíteni a tömlőkapcsot, de nem állították le a motort. Óriási erőfeszítéssel sikerült ösz-

szekőtni a két csővéget. Ekkorra azonban már csak körülbelül száz liter víz lehetett a kútban. Szerencsére még időben megérkeztek a hivatásos tűzoltók, akik megfékeztek a lángokat. Így a lakóház legalább megmenekült. A gazda akkor 9-10 éves fia játszott az ól mögött gyufával, és gyújtotta meg az odatárogatott száraz kukoricaszárat.

A másnapi Zalai Hírlap beszámolt a tűzről. Kiemelte, hogy az első segítő Horváth István elvtárs, a párttitkár volt. Nem Mester Vince plébános úr, vagy mi az elnökkel.

Nagyon felháborodtam ezen a dolgon, de csitítottak, hogy ez már csak így van, nem érdemes foglalkozni vele, hiszen a Pista is ott volt, oltott is, és a sorrend nem fontos. Ebben az esetben ez igaznak látszott.

Mint az előbb említettem, jártuk az elnökkel a munkahelyeket, és épp a magtárban voltunk, ahol a magtáros, Mázsa János bácsi kalauzolt bennünket. Ez abban az időben magas, bizalmi munkakörnek számított, hiszen az itt tárolt és feldolgozott termények jelentős részét képezték a szövetkezet vagyonának.

A magtár a hercegi uradalomból maradt a tsz-re. A kétszintes, faszerkezetes, igen stabil épület befogadóképességét tekintve elégségesnek bizonyult a termés elhelyezésére.

A régi uradalmi magtár a kerkakutasi majorban. Ma már nem áll.

Ezen kívül Alsószenterzsébeten Kovács Károly kezelt még egy kis magtárat. Főleg vetőmagokat, kisebb mennyiségű terményeket, mint például vöröshere magot készítettünk elő ebben a létesítményben. Itt történt a helyiek részére a terménykimérés is.

Visszatérve János bácsihoz, ő nagyon jól tudott bánni az emberekkel. Mindig akadt munkása, elsősorban nők, de néha dolgoztak itt férfiak is, erősebb munkákon. Valamikor a summás időkben mint summás gazda működött. Sokszor mesélt ezekről az évekről. Valószínűleg akkor is jó vezető lehetett. A becsülete mellé szerénység is társult. Egy régi kis házban lakott a „Túlsószeren”. Lakáskörülményei, életvitele is az előbbi jelzőket igazolták. Nem tartott marhákat, mert ez megvádolhatóvá tette volna, és a beosztása is egész embert kívánt. Mindig pontos kimutatásait az év végi leltárok igazolták. Szinte alig keletkezett hiány, vagy eltérés. Akkor a leltár még köböző ládával történt, ami nehéz és hosszú munka volt. Ez annál inkább is igaz, mivel asszonyok végezték. Akkoriban még az asszonyok is emelhettek, amennyit csak bírtak. Bár a megyei munkavédelmi felügyelő (Szcipiádesz elvtárs), aki szerencsére ritkán jutott el ezekbe a külső régiókba, szigorúan ellenőrizte az előírások betartását.

Az állatállomány kiszolgálására daráló működött. A daralós posztot Nagy József (asztalos) és Nagy Pál, majd később Kiss Feri bácsi töltötte be, akinek Zoli fiával, mint említettem, jó baráti kapcsolatban voltam. A darálás poros, egészségtelen, embert próbáló, de fontos feladatnak számított. A közös állomány takarmányellátása mellett a falusi gazdák terményét is darálta, nem pénzért, hanem vámért, ami a mennyiség bizonyos hányada volt.

Tápot abban az időben még nem készítettünk. Az abrak kukorica, árpa, búza és zabdara volt, néha futotta melaszra és cukorrépaszeletre is. Silózunk, jó minőségű szilázs készült.

Még abban az évben Borsos Pali elindította a pépesítést, ami abból állt, hogy a csövesen betakarított kukoricát egy traktorpótkocsira szerelt nagy teljesítményű, villanymotorral hajtott darálóra vittük. A daráló nyitott alján, a pótkocsi alá hulló, tusásan darált, nyers kukoricát szállítoszalagok az egyik silótérre vitték, ahol traktorral tömörítettünk és légmentesen lezártunk. Ez az anyag, fogytaig igen jó, abrak minőségű tömegtakarmányt adott a kérődzőknek.

A szövetkezetnek kiváló fűösszetételű gyepterületei voltak. Nagy mennyiség került betakarításra, aminek elhelyezésére ebben az időben épült a második szénapajta. Óriási méretei miatt a falu férfi lakossága ott szorgos-

kodott egy zalabaksai ácsmester irányításával, akit mindenki csak Pipának szólított. A réti széna mellett főleg a kémiai talajjavításnak köszönhetően termeltünk lucernát, vörösherét, szarvaskerepet is.

Jobb években a második növedéken sikerült magot fogni. Ilyenkor örült igazán a termeltető vállalat körzeti agronómusa, az aprómagos Kovács Pista bácsi, aki a termelési ciklusban szinte mindennapos vendég volt nálunk.

Nem késett sokat, csak aláíratta a naplóját, és rohant is, mondván, hogy még sok üzembe kell mennie, de többször rajtacsíptük, hogy ilyenkor a dedeshegyi szőlőjébe igyekezett az aktuális szőlőmunkákat végezni.

A kutasi szövetkezet foglalkozott rostlentermesztéssel is. A munkák zöme gépesíthető volt, de a géppel kinyűtt növény felkötözése, szállítóeszközökre rakása kézi munkát igényelt. Ebben részt vett a falu apraja-nagyja, hiszen már a szolgáltatáshoz kapcsolva kerültek kimérésre a parcellák.

Szerződésünk értelmében a tábláról közvetlenül a mikosdpusztai gyárba került a termés, amit a gyors Zetor Szuper traktorok dupla pótkocsikkal szállítottak. Az esti rakodást követően kora hajnalban indult a konvoj. Délre hazaértek, a mezőn várták őket a rakodók, és még aznap elvitték a második fordulót is. Természetesen másnap csak egy forduló fért bele a napba, és ez így ment az utolsó kévéig.

Fénykép a lentábláról

Volt bizonyos mennyiség, amit vasúti szállításra szerződött a gyár, ezt a rédcisi és a lenti vasútállomásokon kazlaltuk be.

Az átvevő itt Molnár Ferencné (Köbli Bözsi néni) volt, aki igen lelkiismeretesen végezte a munkáját. Óriási kazalponyvákkal fedtük le a kész kazlakat, aminek a felhúzásában nem minden szállító szorgoskodott. Egyik alkalommal, amikor kezdett esni az eső, mindenki otthagya, és mi ketten húztuk-vontuk a nehéz takarót.

Még idős korában is megemlegette, hogy csak én voltam, aki, bár bőrig áztunk, de segített neki a kazal megmentésében.

Függetlenül attól, hogy abban az időben már rendelkezünk gépi kaszákkal is, a háztáji állomány miatt még meghatározó volt a részesművelés.

Írtam, hogy sok mindennel kellett foglalkoznom, így bedobva a mélyvízbe, a részelést is megkaptam. A szénakészítés harmadában történt. A kaszálás időpontját a vezetés határozta meg, főleg a józan paraszti észre és a több évszázados tapasztalatra alapozva.

Aztán a munka ment tovább egyénileg.

Rétből lehetett vállalni, pillangósnál a kimérhető mennyiség a termőhelyi viszonyoktól, a növedék állapotától és a rendelkezésre álló erőtől függött. A népet nem kellett hajtani. Ha eső vagy rossz idő látszott jönni,

A háztáji állomány részére általában tehenes fogattal szállították a szénát. Én is (balra) segítettem házigazdáimnak.

az egész falu rohant a szénát menteni. Volt, hogy négyszer-ötször kellett összerakni, majd az idő javultával újra teregetni, szárogatni.

A munka nem vesztetett kárba, kellett a takarmány, mert a közös mellett sok állat állt otthon az istállókban.

Akkoriban Kerkakutason kettő, Alsón kettő, Felsőn egy gulya járt a legelőkre. A gulyákat a tulajdonosok őrizték váltásban. A háztáji állomány megegyezett, néha felül is múlta a közösben tartott marhák számát. Bár nem kapcsolatos a szénabetakarítással, itt említem meg, hogy népes létszámú konda is kijárt a faluból az erre kijelölt és alkalmas területekre.

(A kondást Sárkány Sándornak hívták.)

A hajtóerőt ennek a nagy létszámú állománynak az igénye adta. A minőségében is kiváló szénákat a parasztok hármásával petrencézték, a részelés megkönnyítése érdekében.

Nahát, ha küldtek, mentem részelni. Már messziről érdekes dologra lettem figyelmes. A petrencék szabályos ismétlődéssel sorakoztak; két kicsi, egy nagy, megint két kicsi, megint egy nagy, és így tovább a tábla végéig, kivétel nélkül minden gazdánál.

Főnökeim valószínűleg ezt a rendszert akarták megváltoztatni, amikor engem, a gyereket, a tapasztalatlant, az összefüggéseket nem ismerőt küldték ki részelni. A parasztok a tábla egyik végén vártak, ahol a petrencék két kicsivel kezdődtek.

Én a szövetkezet érdekét kívántam képviselni, így a tábla másik végére indultam. Mivel nem mentem feljűk, nekik kellett átjönni. Amikor azt mondtam, hogy „Na, emberek, kezdjük el!”, elszabadult a pokol. A nagy petrencék zömmel a tsz-be kerültek. Voltam én taknyos, gyűttment, mit képzel ez, és még sok más nyomdafestéket nem tűrő jelzővel illetett.

A felmenőimet emlegették. Sáfár Gyula bácsi, az egyik hangadó, még vasvillát is fogott rám. De mivel nem engedtem, és a jelen lévő vezetőségi tagok támogattak, a fogatok és a szállítógépek már ott álltak, csak megkezdtek a rakodást.

Ezt én győzelemként értem meg. Az irodában megállapították, hogy ami nekik évek óta nem sikerült, ez a gyerek elsőre megcsinálta. Kiállásom nem fordította ellenem a falut, sőt a támogatóim lettek többségben.

Házigazdámnak sem tetszett, de lassan megbékélt, főleg azért, mert az én villám is ott volt, és ugyanúgy rakodtam, mint a többi parasztember.

Meg is volt érte a jutalom. A friss széna illata kárpótolt, jóízű alvással pihentem ki a nap fáradalmait.

Egy olyan, ma már szinte mesének tűnő eseményről is kell írnom, ami Alsószenterzsébeten történt meg velem, és mint „Bikaviadal” került be az eseményt végignézők emlékezetébe. Nemrég beszélgettem Bicsák Erikával, a néhai főkönyvelő lányával (ma a lenti Vörösmarty Általános Iskola igazgatója), aki váratlanul azt kérdezte tőlem: „Emlékszel még arra, hogyan fogtad meg a bikát?” „Igen, emlékszem.” És most emlékezzünk közösen!

Amikor valakinek olyan munkákat kellett végezni, ahol sok dolgos kézre volt szükség, a munkatársak, barátok, rokonok, kalákába álltak össze, és egymást segítve tették a dolgukat. Egy ilyen kalákába cseppentem bele, mert Bicsák Jenő főkönyvelő házánál tetőcserét kellett végezni. A régi pala beázott, sok törött volt közte, ennek cseréjénél segédkeztem.

Éppen a legmagasabb pontról bontottuk a régi héjalást, amikor lenn az utcán egy kisebb csődületre lettünk figyelmesek. A csődületet egy növénydék bika okozta, ugyanis elszabadulva rohangu az emberek gyűrűjében, akik nem tudták visszahajtani a mérlegházba, ahonnan meglépett.

Egy darabig figyeltük az eseményeket, majd a fiatalabbak lejöttek a tetőről, segítő a már lenn lévőeknek. Én, a városi gyerek, nem ismerve a helyzet veszélyességét, meg aztán nem is voltam olyan, aki megjed a saját árnyékától, természetesen főszerepet vállaltam, mert láttam már moziban hasonló eseményt.

A szerelő Nagy Jósikával mentünk a hátrahúzó emberek közül az állat után, ami bár erős és nagy volt, a sok embertől félve egyik üres telken át egy kis erdei tisztásra menekült, és mint a spanyol arénában, megállt a térség közepén. Ha valaki közeledett feléje, azonnal támadott, így néhány próbálkozás után felhagytak a befogással.

Ekkor kértem, hogy valaki hozzon egy rudaló kötelet, amit később Jóska barátom kezelt. Jómagam vágtam egy akácfa karót, és így felszerelve léptem ki a tisztásra. Az emberek a környező fák közé bújtak.

A tervem az volt, hogy megközelítem, amennyire csak lehet az állatot, és ha támad, beszaladok előle a fák közé, ahol hátrányba kerülhet. Így is történt.

A bika kergetett, de előnyömet kihasználva egy fa mögé ugrottam, majd a szarván lévő láncot elkapva, körbe vettem vele a fát. Az állat meg volt fogva.

Talán végleges lett volna a siker, de akkor odajött a gazdája, és nem tudni miért, a nála lévő vasvillával fejbe bökte. Ennek következtében a bika minden erejét összeszedve hátraugrott, kitépve a kezemben tartott láncot, és visszaszaladt a tér közepére. Szemmel láthatóan feldühítette a vérző feje. Engem is feldühített a dolog, hiszen komolyan megsérült a

kezem, ahogyan kirántotta az állat a láncot belőle. De mivel meg kellett fogni, újra az előbbi cselhez folyamodtam.

Segítségemre volt a mostanra összegyűlt sok ember, hiszen ez megosztotta a bika figyelmét. Megint szaladtam. A mögé a fa mögé sikerült beugranom, ahová az előbb. Megint megvolt a lánc, és a kötéllel, Jóskával oda rögzítettük a fához.

Ekkor már bátran előjöttek az idősebbek is, és igen szakszerűen felszereszték az állatot. Az orrába visszarakták a pipát a vezető rúddal. A szarvára kötelet kötöttek, amit két oldalról tartottak. A két első lábára rögzített kötelet a hátsó lábai között húzták át, és felkötötték a hátán átvetett zsinórral, hogy ne tudjon belelépni. A fejére tettek egy „kékkötényt”, hogy ne lásson. Szerintük, ha nem lát az állat, sokkal félénkebb, könnyebben irányítható.

Ezután bontották le a fáról a láncot és a kötelet, majd elindult a menet a mérlegház felé. Öt markos férfi vezette az állatot.

A bámész tömeg végig ott lábatlankodott a közvetlen közelben. Hiába mondtuk, hogy ez veszélyes, nem akartak semmiről sem lemaradni. Útközben többször ki kellett rántani az állat első lábait. A térdre eső bika így lelassult és újra vezethető lett.

Lemérés után visszavitték a gazda istállójába és még két hónapig etették. A mérésnél bebizonyosodott, hogy valóban nem kicsi, hiszen közel 700 kilogrammot nyomott. Amikor leadhatóvá vált, nagy óvatossággal vezették elő, de mondták, baj nélkül felment a szállítójárműre.

Így ért véget a bikakalandom. Még sokáig képezett beszédtemát, de ha arra járok, most is dicsérik bátorságomat, ami mai ésszel értékelve inkább meggondolatlanság és fiatalos bizonyítási vágy volt csupán.

Közben egyedül maradtam, mint szakmai irányító. Borsos Pali balesete, amiben én is közreműködtem, csak gyarapította feladataimat.

A baleset úgy történt, hogy a Csepel motorommal indultunk Lentibe. Pali hátul ült, karján egy nagy táskával, természetesen zsebre dugott kezekkel. A motoromon lévő jobboldali lábtartó helyett egy alumínium rúd volt beütve, ami évek óta jól funkcionált. Zalabaksa felé mentünk.

A Csesztregtet Zalabaksával összekötő út kátyúút kerülgettem, amikor az ominózus lábtartó letörött, és Pali barátom, aki minden kátyúnál felállt, a keze a zsebében, lebukfencezett a motorról. Arcra esett, bár viselt bukósisakot, mégis nagyot zuhant. Amikor felsegítettem, és az árokpartra ültettem, látszott rajta, hogy baj van, így egy éppen arra haladó idős emberre bíztam, és rohantam orvosért.

Venczel doktor rendelőjébe úgy rontottam be, hogy „Jöjjön, Pista bácsi, mert nagy a baj!” Ő otthagya az éppen vizsgált beteget (ha jól emlékszem, egy félmeztelen idős nőt), néhány dolgot pakolt az orvosi táskába, és már robogtunk is a helyszín felé. A jobb lábát a letört lábtartó miatt a levegőben tartotta.

Odaérve Györfába, elképedve láttam, hogy Pali az árok szélén áll és cigarettázik. Na, gondoltam, nem nagy a baj. A doktor úr megvizsgálta, és azt mondta nekem, hogy mentőt kell hívni, mert nincs eszméleténél.

Nem akartam hinni a fülemnek, visszavittem Pista bácsit a rendelőbe, aztán jött a mentő, elvitte a kórházba. Úgy hírlett, hogy még napokig volt ebben a tudaton kívüli, látszólag semmit nem mutató állapotban. A kórházban szerették a nővérek, mert mindegyiknek ajánlatot tett, amit ők persze nem vettek komolyan.

Hazajöve még több hónapig tartó betegszabadság következett. Felépülése után sokszor mondta, hogy úgy érzi, „kretty” maradt. Ez saját műszava volt, és ez a „krettyiség” élete végéig elkísérte.

Aztán beköszöntött az ősz, és az istállók körül felszaporodott istállótrágyát ki kellett szállítani a trágyázásra kijelölt táblára. A reggeli eligazításon megbeszéltük a dolgozókkal (főleg asszonyok voltak), hogy amikor a pótkocsiról leborítják, azonnal „szarvasba” kell rakni. Van is erre idő a következő gép érkezéséig. Más feladataim nem engedték, hogy a helyszínre menjek, erre csak késő délután került sor. Már messziről láttam, hogy valami nincs rendjén, hiszen a „szarvas” helyett egy hosszan elnyúló barna csík látszott a távolban.

És akkor olyant láttam, amittől földbe gyökerezett a lábam. A traktorosok, hogy ne kelljen lemenni a mezei útról, kikerülve ezzel a megsüllyedést, az útról az út mellé, egymás végébe borogatták le a rakományt. Az asszonyoknak az egészet át kellett volna villáznia ahhoz, hogy meg legyen a „szarvas” szélessége és magassága. El is kezdték, de elmaradtak, és úgy

Id. dr. Venczel István

döntöttek, hogy nem csinálják tovább. Ahogy a kocsiról lebillentették, az ott volt. A következő kocsi előbbre állt, és így tovább, tovább.

Amikor odaértem, az asszonyaink egy kupacon ültek. Kérdőre vontam őket, ekkor azt mondták, hogy ez embertelen munka, nem nekik való. Honnan tudták? Hiszen neki sem álltak.

Akkor kértem egy vasvillát Magai Gyulánétól (Sári néni) és nekiálltam az összerakásnak. Szó nélkül dolgoztam, kihasználva vagonrakó tudományomat és gyakorlatomat a szerszám forgatásában. Egy darabig egyedül, majd mellém szegődtek, és estére szinte maradéktalanul összeigazítottuk, amit egész nap nem lehetett. Jól elfáradtam, de én győztem.

Sok gondom akadt a fogatosokkal, a traktorosokkal is.

A fogatosok úgy bántak a rájuk bízott jószággal, mint annak idején a sajátjukkal. Eleinte tényleg a bevitt lovakkal dolgoztak, később cserélődtek az állatok, de az irántuk érzett ragaszkodás nem csökkent. Ezeknek az embereknek nem lehetett bebizonyítani, hogy a fogatok ideje lejárt. A sommás véleményüket úgy fogalmazták meg, hogy „a traktor nem szarik a barázdába”.

Igen el kellett találni a hangnemet ahhoz, hogy a közös munkában maradéktalanul helytálljanak. A háztáji munkák elsődlegesek voltak. A saját munkájukat természetesen ingyen kívánták elvégezni. A lovak számára kiadott abrakot kiegészítették az innen-onnan ellopkodott takarmánnyal. Mindig lehetett a szekérben a széna alatt egy kis feketén beszerzett csöves kukoricát, a szarvasmarhák vagy a sertések porciójából elcsent darát találni. Nem haza vitték, csak a lóistállóhoz. Ebből eredően úgy néztek ki a lovak, mintha vágóba készültek volna. Mivel sokat dolgoztak, így nem érte el őket az ún. „ünnepi betegség”.

A fogatosok fő munkája a háztáji (telek) szántás, burgonyaültetés, fuvarozás, szálás betakarítás volt. Mindegyik rendelkezett saját kuncsaftkörrel, amit tiszteletben tartottak.

A tsz-erdőn ők végezték el a kiközelítéseket, a faanyag szállítását.

Meg kell említenem a neveiket, már akik eszembe jutnak a teljesség igénye nélkül: Fehér Lajos, Balogh Ferenc, Nemes János, a kis Szabó, Cseke Zolti, Németh Adolf, Rigó Dezső, Tóth Károly bácsi. Amúgy, ha nem a lovakról volt szó, nagyon kedves, barátságos emberek voltak.

A másik kemény csoportot a traktorosok képezték. A mezőgazdaság nehéziparának általában a szarvasmarha-ágazatot szokták nevezni, de ha ez fokozható, akkor Kerkakutason a traktorüzem a legnehezebb iparnak számított. Erejük teljében lévő férfiakat kell elképzelni jó-rossz kapcsolatokkal, eltérő hozzáállással a munkához, a szövetkezethez.

A fő hangadó Kertész Pál volt, akinek megjárta az első hely, az újonnan beszerzett gép. (Mint egy berepülő pilótának.) Elég az hozzá, hogy a legújabb Szuper Zetor 50-es kezelője volt. Még két Szuper Zetor (Kovács Gyula és Tóth Zoltán), 2 Utos 50-es (tartalék gépek), 4 UE 28 Kis Dutra (ifj. Pongrácz Endre, Vitéz Tóth Gyula, Tóth József), 1 Zetor 3011 (Bertalan Gyula) és 1 Zetor K-25 (Mánfai József) jelentették a gépparkot. Később traktorosok lettek még Bicsák Dezső, Litrop Jenő, Bíró Ferenc, Fülöp Pál, Szmodics Jenő, Böhm Gyula és fiai.

Ezek az emberek úgy dolgoztak, mint a megszállottak. Nem tudtam olyan korán kimenni a határba, hogy ott ne tette volna dolgát egy-két gép. Nem veszekedtek a gépelosztáskor, hiszen minden géptípusnak megvoltak a jellemzően saját munkái. Amit a gép tudott, azt a munkát szerették az emberek is.

Néhányuknál a szeszelés is előfordult, bár keményen küzdöttünk ellene. Történt, hogy ment a kutasi majorban a silókazal építése. Nagyobb gép nem lévén, egy UE 28-as (Kis Dutra) taposta a szállítógépek által behordott, és kézi erővel elteregtetett terményt.

A traktoros, ifj. Pongrácz Endre annyira ittas volt, hogy leszállítottam a gépről, kijózanodásáig én tapostam a kazalt. Másnap elbeszélgettem vele.

Még a felsőfokú technikumban módom nyíltott motorkerékpár és traktor vezetői engedélyt szerezni. Ennek itt és a sztrájk időszakában igen jó hasznát vettem.

Nem voltak igazán megfizetve, de elnézően állt a vezérkar a maszek munkavégzéshez, a fusizáshoz. Ezeket a szavakat ők nem is ismerték, a maszekolást a munkakörük tartozékának tekintették. Valaki talán fellovalhatta őket, mert 1966. november végén, amikor már végeztek az őszi munkákkal, egyik reggelre a tsz-iroda udvarán felsorakoztatták a gépeket. Szószólójuk, Kertész Pál közölte a vezetéssel, hogy addig nem veszik fel a munkát, amíg jelentős béremelést nem kapnak. A követelés jogosságát nem vitattuk, csak a formát furcsállottuk.

Talán a gyakorlatlanság és az alapjában jó szándékú megnyilvánulás vezetett oda, hogy olyankor kezdték a munkabeszüntetést, amikor már vége volt a szezonnak.

Tehát álltak a gépek az irodaudvarban, szépen glédában, még a sorrend is a fontosságot tükrözte, hiszen elől az új 50-es Szuper Zetor állt, a Kertész Pali gépe.

Tárgyalás nem volt. Sem a traktorosok, sem a vezetők nem kezdemé-nyezték, mindenki a másakra várt.

Közben tettük a dolgunkat. A sztrájkolók a magángazdaságukban dolgoztak. Volt munka bőven, az erdőn fát szedtek, már beindultak a disznóvágások, hiszen télen a falusi ember mindig megtalálta az otthoni munkáját.

Leírok egy-két disznóölésről szóló, anekdotának tűnő eseményt.

Farkas István, akit már korábban bemutattam mint az egyik növénytermelési brigádvezetőt, télen a családban szokott böllérkedni. Néhány évvel korábbi télen Csizmadia sógoréknál vágott egy közel hárommázsás selejt anyadisznót.

A család és barátok (disznófogók) már kora hajnalban összegyűltek, pálinkáztak. Aztán kimentek az udvarra, kihúzták a disznót az ólból, és annak rendje-módja szerint Pista leszúrta. Felvették a vért, majd szalmával betakarták a még kicsit rugdalózó tetemet. Erre a nagy ijedtségre újra bementek egy pálinkára.

Kis idő múlva bejött a mama a konyhába, aki a majorságot etette kinn, és szólt a lányának, hogy „alighanem el kell hajtani az anyadisznót a kanhoz, mert járkál az udvarban, és nagyon görög”. Kimenve az udvarra, látták, hogy a levágott disznó járkál az udvaron, és nem görgött, hanem hörögött. Természetesen nemsokára elpusztult, hiszen elfolyt a vére. Az eset után évekig azzal bosszantották Pistát, hogy azután, mint levágta a disznót, még háromszor malacozott.

A másik, velünk esett meg Kósáéknál. Azt eddig nem említettem, hogy Borsos Pali is, hozzám hasonlóan Feri bácsi és Roza néni gyereke lett. Neki, mint falusi fiúnak volt tapasztalata a disznóölés körül, de ezen az éven még csak fogónak állították be.

A traktoros Kertész Pali évek hosszú során át böllérkedett náluk, idén is ez volt a felállás. A két fiatal agronómusnak kellett földhöz teremteni a disznót. Ezekben az években lestem el a disznóvágás tudományát, amit hosszú évekig gyakoroltam.

A jó nagyra nőtt állat levágása (közel a három mázsához) nagy feladatot jelentett. Emiatt előre megterveztük a munkát. Kertész Pali szúrta, Roza néni vette fel a vért, Feri bácsi tartotta az állat orrába az agyarak mögé beakasztott, már patinás borjúhúzó kötelet, ami az istálló falán lógott, ki tudja, mióta, és nagy becsben állt. A többi dolog a két fiatalé volt. Tudtuk, hogy Kertész Pali „nagy mester,” vigyáznunk kell vele, mert azon munkálkodik, hogy megszöktesse a disznót. Ez nem lett volna jó dolog, mert évekig beszéltek volna a faluban, hogy az agronómusok nem tudták megfogni az állatot. A dolog így is indult. Feri bácsi madzagja azonnal elszakadt, de mi elkaptuk az állatot, és ledöntöttük.

Pali ahelyett, hogy megszúrta volna, addig mutyizott vele, amíg az állat felállt, menekülés közben több deszkát leverte a kerítésről, és az első fele már az udvaron állt.

Mi azonban nem engedték el, és akkorát rántottunk a kifelé igyekvő szőrösön, hogy vele együtt berepültünk a kerítés ellenkező végébe, oda, ahová Feri bácsi összerakta a trágyát (gyakorlatilag a trágyakupacra). Ültünk egymás mellett, ölünkben a disznóval. Ekkor már Roza néni utasította a böllért az ökörködés befejezésére, és az állat sorsa beteljesedett.

Aztán egyik éven Kertész Pali bejelentette, hogy többé nem vág disznót.

Ekkor a csesztregi Varga Jenő (Jenci papa) lett megfogadva, következő évben már Borsos Pali vágott. A szúrás kivételével minden sikerült. Mint említettem, ő falusi gyerek volt, és gyerekkorától részt vett a családi disznóvágásokon. Később rám maradt ez a munka, és elkezdődött egy olyan sorozat, ami oda vezetett, hogy telente 30-40 disznót kellett levágnom és feldolgoznom. Béremül egy kis kóstolót kaptam, hiszen csak baráti körben dolgoztam. Amikor rájöttem, hogy ez így nem megy tovább, annyira leálltam, hogy a magunk disznóölésére is más szakembert hívtam meg.

A vezetésben a következő évi tervezést és az éppen aktuális feladatokat végeztük.

A fizikai munkás asszonyok magtári munkával, a vetésekről való vízeregetéssel, a hó eltakarításával foglalkoztak. Az állattenyésztés normálisan működött.

Volt néhány traktoros munka is, amit én végeztem el, hiszen, mint már írtam, az iskolán lehetőségem volt traktoros jogosítványt szerezni. A gyakorlatomat a fiatal lendület és a bizonyítási vágy pótolta, így a legmerészebb munkákba is belevágtam.

Mivel a mi traktorosaink nem dolgoztak, és a munkabeszüntetésben rendíthetetlenek voltak, a nagyobb munkákhoz idegen segítséget vettem igénybe. Azért beszélek magamról, mert Borsos Pali még mindig nem dolgozott, bár már felépült a balesetéből, de elsősorban az államvizsgájára készült. Közben, hogy az elnök lemondott, a főkönyvelővel és a brigádvezetőkkel, elsősorban Devecz Nagy Józseffel vezettük a gazdaságot.

Sok esemény fűződött ehhez az időszakhoz, ami emlékezetes maradt a számomra.

A traktoros munkákat természetesen a legjobb, legüzembiztosabb géppel végeztem. A gép volt traktorosa (Kertész Pál) többször is figyelmeztetett, aminek az idézésétől eltekintek. Tehát a gép, amit kiválasztottam, egy féléves Szuper Zetor volt, egy új jugoszláv pótkocsival.

Talán ezekből a munkákból említenék néhányat.

Akkoriban a szövetkezetben foglalkoztunk sertésenyésztéssel. Mintegy ötven anyaállatot tartottunk, melyeknek a szaporulata zömmel a saját hizlaldába került, de jó esetben a malacok egy részét az egerszegi piacon értékesítettük. Egy ilyen akcióra került sor most is. Felmagasítottuk a pótkocsit, és megkezdődött hajnalban a rakodás.

Mérleget nem vihettünk magunkkal, így még a telepen, az állattenyésztők lemérték az állatokat, piros zsírkrétával vonalakat húztak rájuk, és felrakták a pótkocsira. Hús kilogramm alatt nem volt jel, ezt követően minden vonal két kilót jelentett.

Hajnali négy óra lehetett, amikor Devecz Nagy Jósikával elindultunk Egerszeg felé. Jó idő és jó út volt, így az elsők között érkeztünk a piacra. Hat óra körül már javában folyt az értékesítés. Az áru szép és egészséges, a kereslet óriási volt. Nagy tömeg gyűlt össze, mert a kerkakutasi malacnak jó híre járt az állattartók köreiben.

Ha felemeltem egy állatkát, még mielőtt az árat mondtam volna, amit a vonalak alapján fejben kalkuláltam, már öten-hatan tartották a zsákjukat és kiabáltak: „Ide tegye, ide tegye!” A pénzt Jósika szedte a barna aktatászába. Akkoriban nem kellett bizonylatot adni, sem számlát. A bizonylat és a becsület garanciái mi magunk voltunk.

Nem sokáig tartott az ötven malac eladása. Beültünk a traktor kabinjába, és mint aki jól végezte a dolgát, hazaindultunk. A szerencsés megérkezés után az irodában, amikor Jósika kiöntötte a pénzt, a főkönyvelő nem akart hinni a szemének. Mondanom sem kell, minden várakozást felülmúló jó vásárt csináltunk.

Máskor a rédicsei vasútállomásról értesítést kaptunk, hogy megérkezett a rostlen vetőmag. Röviddel az értesítés után már indult is a traktor, két markos rakodóval. Így hárman, hamar megraktuk a pótkocsit, és az irányt az alsószenterzsébeti magtár felé vettük. Majdnem a magtárig felment a gépem, de a dombos, télies úton egyszer csak megállt.

Szerencsénkre a közelben lakott Szőke Kálmán, aki a Csesztregi Gépalomáson dolgozott, és otthon telephelyezett a gépe, egy 90-es Dutra. Készségesen segített, így gyorsan magtárba került a rakomány. A második fordulót is hazahoztuk, de korán sötétedett, így csak másnap rakodtunk le. Ekkor is igénybe kellett venni Kálmán segítségét.

Sok fuvarom akadt. Jártam Egerszegen anyagbeszerzőként Bogár Jenő bácsival, aki mint kovács dolgozott. Szállítottam Németh (Mihácsi) József tenyészsűzőjét a lenti állattáveteli helyre. Vittem főjavításra a letenyei gép-

állomásra olyan pótkocsit, aminek nem fordult a forgósámolya, mert a golyók helyére patkósarkokat raktak, hogy ne potyogjon szét.

Élveztem a helyzetet, mert fontos munkákat tudtam elvégezni, és szerettem traktorozni.

Ebben az időben már volt segítségem is. A vezetőkkel megbeszéltem a tervemet, miszerint felvesszük a már megemlített katona balesetből lábadozó Kiss Zoltánt traktorosnak. Ezt előzőleg egyeztettem Zolival, aki a barátom volt, és ráállt a dologra. Megszüntette táppénzes állományát, és munkába állt mint traktoros. Természetesen a Kertész-féle gépet kapta. Így ketten voltunk csatasorba állíthatók.

Tudtuk, hogy ez az állapot nem tartható, mert vészesen közeledett a tavasz, és nem akartunk új traktoros garnitúrát, és még ennél is nagyobb botrányt a faluban. A csel, amihez folyamodtunk, megint tőlem származott, amit a vezetők jóváhagytak.

Mai szóhasználatnál élve kiszivárogtattuk, hogy traktoros felvétel van, és a szövetkezet traktorjait jelentkezési sorrendben adjuk ki.

Hogy mikor vitték el a gépeket, nem tudtuk, de reggelre minden traktoros az eredetileg kezelt géppel jelentkezett munkára a majorban, ahol egy kis gyűlést tartottunk, és hogy igazságosak legyünk, ismertettük a tél folyamán kidolgozott új bérszabályzatot, ami az előzőhöz képest bérszínvonal emelkedést hozott, és nem erőltette meg túlságosan a szövetkezetet sem.

Véget ért a sztrájk, aminek eredménye háromhavi munkabér megspórolása volt, amit az új bérrendszerben visszakaptak a dolgozók. Ez járt nekik, mert az elején már írtam, hogy munkájukról csak jót lehetett mondani. Kiss Zolit a szerelőműhelyben szakmájának megfelelő beosztásban helyeztük el. Ekkor már működött a megfelelően felszerelt, új szerelőcsarnok a majorban.

A kutasi sztrájknak nagy híre volt annak idején, de sem a megyei szakmai vezetők, sem a pártvonal nem avatkozott bele. Hagyták a megoldást a helyi vezetőknek.

Vége a második könyvnek.

Harmadik könyv

Katona lettem

A gyakornoki idő egy év volt, de derült égből villámcsapásként érkező behívóparancs ezt a már-már megszokott életmódot igen jelentősen átalakította. Nem estem pánikba, hiszen akkoriban minden egészséges fiatalember, ha eljött az ideje, számíthatott a katonai szolgálatra. Az alkotmányban ez úgy volt rögzítve, hogy *a haza fegyveres szolgálata, minden magyar állampolgár szent kötelessége*. Természetesen, egészséges lévén nem kerestem kibúvót, hamis indokot, hogy megússzam a két évet, bár ismertem olyanokat, akik rengeteg energiát fektettek ebbe.

Nem tudom hogyan, de én voltam abban a tavaszban az egyetlen bevonuló a környezetemből, bár voltak velem egyidős, egészséges fiatal emberek az ismerősi körömben. Távolról ismertem azt a két zalabaksai fiút, Varga Sanyit és Svercsics Jóskát, akik szintén megkapták a behívót.

A sorozáson engem, mivel főiskolai végzettségem volt, Keszthelyre, egy légvédelmi lokátoros egységhez soroztak, kollégáimat gépkocsivezetőnek vették számításba.

Amikor megvittem Resznekre a kedvesemhez a bevonulás hírét, nagyon szomorúak voltunk, mert előre láttuk azt a sok nehézséget, amit az elkövetkezendő két évben le kell küzdeni. Egymás közelsége is hiányozni fog. Éreztük, hogy ez a próba vízvázlasztó lesz életünkben.

A leszerelés után úgy tűnt, hogy elröppent ez a két év, de amikor elkezdődött, egy örökkévalóságnak tűnt.

Nem volt szerencsém az iskola befejezését illetően sem. A mi évfolyamunk és az utánunk következő évfolyam beleesett abba a váltásba, amikor kifuttatták a főiskola és egyetem utáni féléves tartalékos tiszti képzési formát, és a diákokat előfelvétellel iskolázták be. Így az 1966–1967. évben végzőkre kétéves sorkatonai szolgálat várt.

A sorozás szerint 1967. március 30-án Keszthelyre vonultunk be a komendáns parancsnokságra. Ott már sok fiatal szorongott, ez a szorongás nemcsak a kis helyiséggel, hanem a belső feszültséggel is magyarázható volt.

Bízam benne, hogy mivel a szülővárosomban vagyok, nagy baj nem lehet, itt laknak a szüleim, sok embert ismerek, majd csak lesz valahogyan, és lett is.

Sorban szólítottak bennünket, és egyszer csak én is rákerültem. Ott álltam egy asztal előtt egyedül, az asztal másik oldalán egy csomó főtiszt, a papírjaimat meg engem vizsgálgattak. Aztán meghozták a döntést, pont úgy éreztem magam, mint egy bíróságon a vádlott ítélethirdetésekor, pedig nem követtem el semmit. Meztelen voltam mindenféle értelemben.

Kiderült a papírok közül, hogy nekem van traktoros jogosítványom, amit még a főiskolán szereztem. Ez kinyitotta előttem a harckocsivezetői pályát, és az utat Tapolca felé.

Kellett Tapolcán a gépkocsivezető is, így a két kollégám is velem utazott. Itt aztán elváltak az útjaink, ők a szállítószázadhoz kerültek, és bár „kopaszok” voltak, a civil életben megszerzett jogosítványt elfogadták, és rögtön beosztásba kerültek.

Mikor a behívót elolvastam, többek között az is rá volt írva, hogy „egynapi élelmet hozzon magával”. Ezt nem vettem komolyan, és úgy indultam katonának, hogy még egy keksz sem volt a zsebemben. Gondoltam, nem lehet igaz, hogy itt nincs kaja, pedig igaz lett. Ismerőseimet jobban felkészítették, mert rengeteg rántott húst hoztak. Még leszerelés után is megemlegettük, hogy én lettem volna a békeidők első halálos áldozata, ha önáluk sincsen ennivaló. (Sanyi már vagy tíz éve meghalt.)

Ekkor még mindig civil ruhában voltunk, de kezdték név szerint szólítani és csoportokba állítani a katonákat. Átvonultunk a fürdőházba, ahol le kellett vetközni meztelenre, a civil ruhát beosztott katonák belegyömöszölték olyan cukros zsákokba, amiben még zörgött a cukor maradéka. Az én vadonatúj, szürke hágo anyagból, méret után varratott öltönyöm is ilyenbe került, de mivel nem fért simán bele, az én öltöztetőm surranós lábbal gyömöszölte be. Szóvá is tettem, hogy ez disznóság, és akkor meg is szereztem az első fekete pontot. Megfürödtünk az először forró, majd a szappanozást követően jéghideg vízben. Törölközést követően rovartalánítás következett. DDT-t fújtak a hónaljunkba és az ágyékunk szőrzetére.

Ez volt az első illatanyag, amit megismertünk. Aztán egy gatya, egy nadrág, megkaptuk a gyakorlóruhát. Nem számított mekkora volt, fel kellett venni.

Akkoriban 43-as inget viseltem, ennek megfelelően a 38-as inget nem tudtam begombolni, a zubbony ujjá csukló fölött tíz centivel véget ért. A nadrág nem ért bele a surranóba, a surranóból meg talán már két korosztály is leszerelt, бүдös is volt, félretaposott, meg mint később kiderült, gombafertőzött.

Később, már a körletben módunk adódott egymás között elcserélgetni a ruhadarabokat, ugyanis volt olyan katona, akinek két-három számmal nagyobb ruhát osztottak.

A katonaruhát nem szégyelltük, akárhogy is nézett ki, mert ezt úgy adták, és inkább az országnak kellett volna szégyelleni rongyos katonáit. Később a posztóköpeny hossza miatt lett bajom, mert leért a csizmaíig. Levágni nem lehetett, bélyegző volt benne, deréktájon meg azért, hogy előlről passzoljon. A hátára háromszoros ráncot húztunk. Mégis büszkén viseltük. Aztán mikádókat kaptunk, amelyek méretben is jók voltak.

Ekkor már harckocsivezetőnek számítottam. Bár még nem láttam közelről ilyen acélszörnyet, de az „iskolaszálad” körletében voltunk. Az iskolaszálad, rendes nevén „harckocsivezető-kiképző szálad” a tapolcai 6904 alakulat laktanyájában került elhelyezésre, egy harckocsiezreddel együtt.

Az iskola nemcsak a tapolcai ezrednek, hanem az út másik oldalán lévő rakétásoknak, a nagyatádi, zalaegerszegi alakulatoknak, és még ki tudja kiknek nem képzett lánctalpas harci járművekre vezetőket. Száladunk tisztesiskolaként is funkcionált egyben, mert nyolc hónap alapkiképzés végén felvarrhattuk az őrzetői csillagot.

Az őrzető elvtárs

József a keresztnévem, de ettől függetlenül váltam a szálad egyik józsikájává. Itt az idősebb katonák minden újoncot „Józsikám”-nak neveztek. Olyan vezényszavak röpködtek, hogy „Józsikám, ugorjon ki a zsebéből!, Józsikám, gombolkozzon be, mert megfázik!, Józsikám, ébresztő!, vagy ...sorakozó!, természetesen a ...b...ssza meg! ezzel együtt járt. Itt voltunk először urak, mert magáztak bennünket.

Gondolkodni nem kellett, a tisztesek ezt megtették helyettünk. Okosan tette, aki szótlánul megállta, és végrehajtotta a parancsokat. Ezekből pedig volt bőven.

Tapolcán a laktanyában az elhelyezésünkre egy négyszintes, T-ala-

kú épületben került sor. Ennek a földszintjén és alagsorában kapott helyet a mi századunk, felettünk a három emeleten szállásolták el a három harc-kocsizászlóalj katonáit. Mi nem öregedtünk meg itt, mert nyolc hónapig, az időszak végéig „kopaszok” voltunk, aztán szétszórtak bennünket a harci alakulatokhoz. Én egész katonaidőmet ennél a századnál szolgáltam le. Talán az iskolai végzettségemnek köszönhetően, Ács László hadnagy kiválasztott kiképző rajparancsnoknak. 1969-ben innen szereltem le. (Köz-rejátszhatott ebben, hogy ő is keszthelyi, szomszéd utcabeli gyerek volt.) Megállapítottuk, hogy nem nagy a korkülönbség köztünk, mert én a főiskola és a gyakornokoskodás után 21 évesen vonultam be, ő meg két éve végzett a tiszti főiskolán.

Végig jó, szinte baráti volt a kapcsolatunk. Később szép katonai karriert futott be, Görögországban katonai attasé lett, ha jól tudom, ezredesi rendfokozatban fejezte be pályáját. Leszerelésem után talán egyszer, véletlenül találkoztam vele. Néhány éve Hévízen, a vízben beszélgettem Jóskával, a bátyjával. Tőle tudtam meg róla néhány dolgot.

A kopasz társakkal nagyon jó kapcsolatunk alakult ki. Különösen Sági Gyurit, egy zalakoppányi gyereket választottam barátomnak. Mi számítottunk a század személyi állományából az „értelmiségnek”. Nekem főiskolám volt, neki közgazdasági érettségije.

A többi társunk szakmunkás vagy gépkezelői vizsgával rendelkezett. Mint már írtam, a traktoros vizsga volt a fontos.

Az első sorakozón kiemelte bennünket. Ez így zajlott le.

Kiállt az egyik tiszthelyettes, és elkiáltotta magát: „Józsikáim, ki tud maguk közül gépelni?” Ketten jelentkezünk Gyurival. Ő a közgazdasági technikumban tanulta a gépírást, én meg a kerkakutasi tsz régi Remington gépével gyakoroltam.

Kiléptettek bennünket és közölték: „Józsikáim, maguk fogják takarítani a századparancsnoki irodát.” Hát ennek semmi köze nem volt az írógéphez, viszont a feladat jelentős volt. Öt padlós iroda, mellékhelyiségek és egy folyosó.

Az irodák padlóját minden hónapban fel kellett súrolni, a klasszikus módon beereszteni és felfényezni. Szőnyegeket mostunk, a bútorokra különösen nagy súlyt fektetett az írnok, akit Scher tizedesnek hívtak, és a maga fajtájában nem számított egy kopaszbarát tisztnek.

A munka mindennapos volt. Este, amikor a század folyosóján elüvöltötte magát a napos (Takarítást megkezdeni!), mi Gyurival kértünk engedélyt a századparancsnoki irodába vonulásra.

Én mentem elől, Gyuri utánam, mert két katona már csak alakzatban közlekedhetett a laktanya területén, és az iroda külön, a főkapunál volt. Ott lejelentkeztünk az írnoknál, aki meghatározta a munka irányait, és dolgoztunk, amíg ő azt nem mondta, hogy visszamehetünk a körletbe. Akkor újra alakzatba fejlődünk, és lejelentkeztünk a századnapos asztalánál.

Eddigre a század már végzett a takarítással, és végrehajtotta a takarodót. Mivel csendben kellett lenni, felszólítottak bennünket, hogy csendesen tisztálkodjunk meg, végezzük el szükségünket. Hiába mondtuk, hogy az irodában már mindez megtörtént, muszáj volt végigjárni az utunkat, és hogy összejárkáltuk a körletet, még fel is mosatták velünk a WC-t, fürdőt és a folyosót.

Hát így nézett ki abban az időben az értelmiségi tevékenység. Nehéz volt, de mindig vidáman tettük a dolgunkat. Egyik vasárnap, nem lévén látogatónk, még egy kis extra munkát eszeltek ki számunkra a tisztések, hogy ne unatkozzunk. Mint már említettem, századunk a földszinten került elhelyezésre, az épület bejárata pedig a T-alakú épület két szárnyának a csatlakozásában volt. Itt járt át több száz ember. Gyakorlatilag nem lehetett tisztán tartani, mert a folyamatos felmosástól vizes cementlapon állandóan lábnyomok voltak.

Ide osztottak be szívatásra bennünket úgy, hogy egyikünk egyik, másikunk a másik oldalt mosta. Unatkoztunk, ezért megkértük a felügyelettel megbízott Lőrincz őrzetetőt, hogy dolgozhassunk együtt, amihez hozzá is járult. Énekelni kezdtünk katonadalokat, ami egy idő után úgy felerősödött, hogy kijöttek a többi tisztések is nézni bennünket. A három épülettel arrébb lévő ügyeletes tiszt telefonon érdeklődött, hogy mi történik nálunk. Lőrincz biztosította az őrnagy elvtársat, hogy rögtön intézkedik, és amikor kijött, azt mondta, hogy „Danógassanak a kurva annyuknak!”

Hozzám állt közelebb (nem lelkileg), és engem sértett meg jobban. Jó erőben lévő fiatalember voltam. Elkaptam bal kézzel a nyakánál a nálam majdnem egy fejjel alacsonyabb tisztet, felemeltem a falnál úgy, hogy nem érte el a lába a földet.

Már lendült a jobb kezemben lévő felmosóröngy, hogy belevágom a képébe, de meggondoltam magam, és leeresztettem Lőrinczet. A tisztések nem avatkoztak be. Sokáig emlegették, hogy „Momó, ha akkor a Berkes szájon vág, még most is köpködnéd a fókát”. Egymás között Momónak hívták tisztés-társukat. Nem lett belőle ügy, mert érezték, hogy ők is megüthetnék a bokájukat.

Türelmes, szolgálatkész katona voltam. Nem vitatkoztam a paranccsal, lett légyen az bármilyen megalázó is. Direkt rájátszottak az iskolai vég-

zettségemre. Egy alkalommal a WC-t kellett dugulásmentesíteni. Úgy döntöttek, hogy én leszek a legalkalmasabb erre a célra. Megmutatták, hogy mi a feladat. Ez még nekem is sok volt. A katona valószínűleg készkarva lehúzta az angol végébe a felmosórongyot, ami elakadt.

Addig jártak rá, amíg karimáig nem lett. Természetesen az összes tisztes figyelte, mi lesz ebből. Én nagy lelki nyugalommal felgyürköztem és belenyúltam a sűrű masszába. Kivettem a dugulást okozó rongyot, de erre már mindenki elhagyta a helyszínt. Nem gondolták, hogy megteszem. A tisztesek válogatott kitolásokat találtak ki. Indítékuk az volt, hogy velük is így bántak kopasz korukban.

A harmadik szakaszban szolgáltam. Parancsnokom Fidler Sándor hadnagy, egy sor tiszthelyettessel, rajparancsnokom Váradi Mihály sorállományú szakaszvezető, helyettese Kaiser László őrzető volt.

A tiszti állományt a századnál Barócsi Imre őrnagy (századparancsnok), Tóth Ferenc főhadnagy (technikai helyettes), a szakaszparancsnokok hadnagyi rendfokozattal (mind fiatal tisztek) és egy sor tiszthelyettes szakaszparancsnok-helyettesek adták. A szolgálatvezető Csontos József törzsőrmester volt.

A kiképzéskor a sorállományú rajparancsnokok voltak velünk, minden szakaszban kettő, egy harmadik időszakos és egy második időszakos. Ők voltak az igazi urak. A kinevezett példaképek, akik dicsérhettek, jutalmazhattak, fenyíthettek, és ha úgy tartotta kedvük, meg is alázhattak bennünket. Panaszra csak a szolgálati út betartásával nyílt lehetőség, amit a legtöbb esetben nem ajánlottak.

A kiképzés három időszakra tagozódott. A tervezett két évet osztották fel háromszor nyolc hónapra, így egyszer nyolc hónap jelentett egy időszakot.

Az első időszakom viszonylag jól telt, mert mint már említettem, Bálint Jancsi barátomtól még itthon kaptam előképzést, így kevés váratlan esemény történhetett meg velem.

Néha megjelent a századnál az ezredparancsnok politikai helyettese, egy őrnagy, aki politikai és katonapolitikai dolgokról, a Varsói Szerződésben és a KGST-ben aktuális eseményekről tartott előadást. Ilyenkor az egész század jelen volt, kimaradni csak a szolgálatnak volt lehetősége. Itt bármilyen jellegű eseményt bemutathattunk, előterjeszthettük panaszainkat, sérelmeinket.

Én, mint már írtam, az igazam tudatában eléggé szókimondó katonának számítottam, és egy ilyen alkalomkor a következő kérdést tettem fel az őrnagy elvtársnak: „Ki lehetett az az ember, aki egyik katonatársamat (nevére már

nem emlékszem, valahonnan a Bakonyból jött) harckocsivezetőnek, de egyáltalán katonának alkalmasnak találta?” Ez a fiú olyan idegbetegségben szenvedett, amit kis kora óta az orvostudomány sem tudott kezelni. Folyamatosan rángatózott, ebből kifolyólag nem tudott az evőeszközzel bánni, nem mindig találta el a piszoárt, és ehhez hasonló jelei voltak a betegségének.

Az őrnagy megígérte, hogy utána néz a dolognak. Már másnap hívták a fiút a gyengélkedőre. (Ez a hely a katonaságnál az egészségügyi ellátást biztosította.) Két hét múlva a katonatársam civil ruhában távozott a laktnyából. Gyakorlatilag nekem köszönhette, hogy mentesült azoktól a gyötrelmekről, amik rá vártak volna.

Irodatarakító kollégámmal számos olyan dolgot is elvállaltunk, ami színesítette a benn töltött időt. Ilyen volt a hadsereg bajnokság, amit háromtusában rendeztek. A plakátverseny és a Ki mit tud a technikában? vetélkedő.

A hadsereg bajnokság Zalaegerszegen, a Hadosztálynál, a Petőfi Laktnyában került megrendezésre. Úszás, futás és pisztolylövészet sportágakban. Az egész századból csak mi ketten voltunk rá alkalmasak, mert aki le tudta úszni az ötven métert, az nem találta el a céltáblát, és ennek az alkalmatlanságnak számos variációja miatt nem felelt meg. Nekünk ez összejött, és Zalaegerszegről valamiféle dicsérő oklevelet hoztunk haza.

Sági Gyurival Budapesten, civil ruhában

Később a plakátverseny a népek és haderők közötti barátságot akarta bemutatni. Az én plakátom közepén egy baráti kézfogás volt, egy fehér és egy fekete ember fogott kezét. Ezt a kézfogást temperával festettem meg. A kép nagyon jól sikerült. A kézfogás körül a témához kapcsolódó cikkek, fényképek kerültek elhelyezésre. Többen készítették plakátot, de csak az enyém volt a KISZ-klub falára felhelyezve.

A technikai programot, mivel anyagigényes volt, inkább Sági Gyuri barátom szervezte. Kitaláltuk, hogy Gyuri Pesti munkahelyéről beszerezhető a szükséges anyag, így kértünk egy napi eltávozást Budapestre.

Menetlevelet és nyílt parancsot kaptunk az útra. Vonattal mentünk. A nap jól elhúzódott, és világossá vált, nem érünk haza éjjelig. Bementünk a budapesti komendáns parancsnokságra, ahol előterjesztettük kérésünket, hogy segítség kell. Elhelyeztek bennünket az egyik század körletében, majd reggel új papírokkal Tapolca felé indultunk.

Itt már vártak bennünket. A hozott anyagból maradandót sikerült alkotnunk, aminek a témájára már nem emlékszem, de arra igen, hogy nagy sikere volt.

Közben folyt a kiképzés a tantermekben, a keszonban és természetesen a vezetési pályán.

A tantermi foglalkozás egyértelmű volt. A hadi tudományokat tisztok oktatták, kiegészítve a speciális technikai órákkal, ahol a harcjárművekkel kapcsolatos felépítési, vezetéstechnikai, valamint a fegyverzettel kapcsolatos tudnivalókat sajátítottuk el.

Fiataltisztjeink a tiszti iskolán megszerzett tanári diplomával rendelkezve jó vagy rossz előadók voltak. Engem érdekelték a történelmi témák, a különböző korok fegyverzete és ezek használata. Politikai előadást néha civilek is tartottak a hadsereg és a város kapcsolatából adódóan.

Az első három hónapot a laktanyában töltöttük. Vártuk rá, és készültünk a katonai esküre, ugyanis csak ez után léphettünk a kapun túlra. A kinti világtól elszakítva éltünk, és tudomásunkra hozták, hogy csak a jó teljesítménnyel lehet kiérdemelni a kimaradást, az eltávozást vagy a szabadságot. Ezekkel igen fukarul bántak. Aki kimaradásra kért és kapott engedélyt, csak Tapolcára mehetett. Elsősorban a szórakozni vágyók kértek kimaradást. Ennek legtöbbször büntetés volt a vége a szeszessital fogyasztás miatt. A két év alatt összesen kétszer voltam kimaradáson, egyik alkalom a fogorvoshoz vezetett, a másikkra a már említett plakátkészítéshez való papír vásárlása miatt került sor.

Szabadidőmet levélírással töltöttem, majd minden nap kaptam Erzsitől levelet, és természetesen a válasz sem maradt el. Mindig tervezgettem, hogy egyszer újra átélem a levelek hangulatát, elolvasom őket, mert kedvesem megőrizte mindet.

Kellett spórolni a kimaradással, mert valamennyire az eltávozás, de főleg a szabadság adott lehetőséget Erzsimmel és a szüleimmel való találkozásra. Ha közben kimaradásokat veszek igénybe, azt mondhatták volna, „hiszen most volt kinn, Józsikám”. Az eltávozások általában Keszthelyen teltek a szülői háznál. Ide utazott Erzsikém, és ez egy délutánt, estét és a másnapot jelentette számunkra. Elmentünk cukrászdába, moziba, vagy csak otthon örültünk egymásnak.

Amikor a pár nap szabadságot élvezhettük, én utaztam Resznekre.

Ilyenkor segíthettem a ház körüli munkában, részt vettem a baráti körben zajló eseményekben, szüreten, disznóvágásokon, a helyi kulturális életben. Büszke voltam rá, hogy a huszonhárom hónap katonáskodás ideje alatt negyvenhét nap szabadságot töltöttem le. Ez akkor soknak tűnt, de belegondolva a későbbi évek katonáinak lehetőségeibe, hogy szinte bejáróként katonáskodtak egyesek, megalázóan kevés volt. E néhány nap kiérdemlése tett bennünket jó és kiváló katonává. Hajtani kellett, a parancsot nem lehetett „megb...ni, mert szaporodott”, és csak a jó munka után lehetett odaállni a kéréssel a századsorakozóra. A laktanya elhagyása sem volt egyszerű dolog. Ha úgy ítéltük meg, hogy minden rendben van, a kapunál a szolgálatos, attól függően, hogy milyen ing volt rajta, még visszazavarhattott a körletbe egy kis kiigazításra. Elsősorban a haj volt a fő baj. Ha a katoná elment a laktanyán belüli (egy-egy öregkatona által üzemeltetett) fodrászatba, kapott olyan frizurát, amivel a civil életben nem lehetett megjelenni. Ha civilbe öltöztél, a VÁP-os gyorsan felismert a haj alapján.

Később már én is nyírtam a kifelé igyekvőket. Sok volt a kuncaftom, mert én mint sorstárs, éppen annyit vágtam le, hogy átférjen a kapun a viselője. Az ágyon lévő sapkámba gyűlt némi kis aprópénz, a munkadíjam.

Az első időszak végén mi is örvezetők lettünk. Kiválogatták közülünk a leszerelő kiképző rajparancsnokok helyére az alkalmas új állományt. A többi elvezényelték a távoli harcalakulatokhoz. Sági Gyuri, Németh Laci, Török Jóska, Khern Karcsi (†), a barátaim is elmentek. A Tapolcán maradottak már nem voltak igazi barátok. Nem sokat adtunk egymásra, mindenki az egyéni sorsát egyengette, néhány púderolós is akadt köztünk. Dolgunk volt bőven. Tanultunk, de már tanítottunk is. A hivatásosok és a harmadik időszakosok minket láttak el annyi munkával, hogy alig bírtuk. A fegyelem tartása is ránk terhelődött.

Ez a munka újabb nyolc hónapig tartott, aminek a végén tizedes és másodosztályú harckocsivezető, kétszeres kiváló katona lettem. Ezeket az eredményeket annak köszönhettem, hogy feltettem magamban: ha már itt kell lenni, teljen eredményesen az idő.

A következő említésre méltó események a harmadik időszakban történtek velem, ami élénken maradt meg az emlékezetemben.

Egy alkalommal hétvégi eltávozást kaptam Keszthelyre. Barócsi őrnagy írta alá. Szombaton kezdődően vasárnap éjfélig. Pénteken rájöttem, hogy ezt kérhettem volna már péntek délutántól is, hiszen már nem volt kiképzés, és szolgálatba sem kellett mennem.

Fénykép a katonai
eredményekről.
Leszereléskor már
háromszoros kiváló katona,
szakaszvezető és első
osztályú harcokcsivező
voltam.

Elmondtam Ács Lacinak, hogy milyen meggondolatlan voltam. Kértem, adjon egy papírt péntektől. Mivel nem volt jogosult a főnököt felülbírálni, ezért mellé tette, hogy vigyázzak, mert ha lebukok, ő nem vállalja be a csalást. Én sem lettem volna képes őt bajba sodorni. Minden gond nélkül átjutottam a kapun, mert volt kimaradási engedélyem aznapra. És, hogy még elérjem a keszthelyi vonatot, nem a szabályos útvonalon, hanem a sínek között rohantam az állomás felé. Elöttem loholt Kovács Attila hadnagy, a második szakasz parancsnoka, szintén a vonatra. Egyszer csak eltűnt előlem, és ekkor a vagonok közül előlépett a komendáns járőr. Megállítottak, és kérték a papírokat.

Odaadtam a nagyon féltett kimaradási engedélyt. Mondták, hogy ez rendben van, de mivel közlekedési szabálysértést követtem el, a papírt elveszik, és jelentkeznek az ezredügyeletes tisztnél. A lebukás teljes volt. A hadnagyot, mivel civilben volt, a rendőrök vizsgálták és büntették meg. Már beleéltem magam a szeretteimmel való találkozásba, bár nem aznap vártak, így aggodalmat nem okoztam.

Lógó orral ballagtam vissza a laktanyába, és jelentkeztem az ezredparancsnoki ügyeletes tisztnél. Éppen Knolmár őrnagy volt az ügyeletes

tiszt, egy jóindulatú, nagydarab ember, aki azt mondta a jelentésem után, hogy „gratulálok, szakaszvezető elvtárs, menjen fel a körletbe, és reggel jelentse a dolgot a századparancsnokának!”

És mint mondta, fel is mentem a körletbe. A szolgálat azt gondolta, hogy bejöttem a kimaradásról. A körletben az ágyamon ültem. (Nekem lehetett, mert én voltam a szobaparancsnok.) Azon törtem a fejemet, hogyan mehetnék ki a laktanyából észrevétlenül, mert eltökélt szándékom volt, hogy most kimegyek, függetlenül a mindig példamutató, kiváló és a szabályzatokat betartó mivoltomnak. A személyi állomány még nem jött vissza a kulturális foglalkozásról. Már kezdett sötétedni, és én kiugrottam a körlet ablakán.

Óvatosan mentem a laktanya hátsó kerítése felé, és a szénraktárnál, ahol a repülőtér kezdődött, átbújtam a kerítés résén. Ismertem az utat a repülőtér füves síkján keresztül a Szent György-hegy és Raposka felé, hiszen ezen a terepen futottunk a hadsereg bajnokságkor, és a reggeli torna során is használt terep volt. A szigligeti útra értem ki, ahonnan Ederics és Keszthely felé irányítottam a futólépést. Szinte végig futottam, mert nagyon jó volt a kondícióm, bár a kimenőcipő nem a legjobb sportszer.

Két óra 45 perc alatt értem haza a szülői házhoz (27 km), ahol nagyon megörültek nekem. Természetesen nem mondtam el az előzményeket, így másnaptól már az érvényes eltávozási engedély birtokában boldogan élveztem az együttlétet. Már csak az aggasztott, hogy hogyan jutok újra a laktanyába. A papírom vasárnap éjjelig szólt, és hogy idejében beérjek, a Csepel motorkerékpárral mentem vissza Tapolcára.

Természetesen a motort nem vihettem be a laktanya területére, így a kerítésen kívül levő vasúti rámpa mellé helyeztem el. Majd jelentettem a kapuügyeletnek, hogy időben bevonultam, és lefeküdtem a körletben.

Éjjel nem hagyott nyugodni a gondolat, hogy egy esetleg érkező szerelvény összezúzza a motoromat. Kimentem érte, és a kapun keresztül behoztam a technika tanterembe, ott elrejtettem egy harcoksimotor-makett mögé.

Néhány napig ott volt, majd Barócsi őrnagy felfedezte és megkérdezte, hogy mi az. Természetesen megjelentettem neki, hogy az egy motor. Mondta, hogy nem azt kérdezte, hanem ami mögötte van. Elmondtam neki a sztorit, és akkor ő kiadta a parancsot, hogy azonnal távolítsam el onnan. Belátta, hogy ezt csak egy újabb kimaradással tehetem meg, amit én örömmel teljesítettem.

Ezzel nem fejeztem be a lebukásom történetét. Az elvett kimaradási papír még mindig az ezredparancsnoki irodában volt, és veszély forrását jelentette.

Egy napon jött az ezredírnok, akit a századunknál szállásoltak el, és azt kérdezte, mit ér nekem egy papír, mert ő nem engedte tovább az eljárást, így valójában az nem is létezett. A kantinban megbeszéltük a tennivalókat. Ez volt a két év alatti egyetlen fegyelemsértésem, ami valójában nem is volt az.

A kiképző rajparancsnokok a század állományába tartoztak. A nevükön és gondozásuk alatt egy-egy T-34-es harckocsi volt. Nekem is volt egy ilyen „győztes” technikám. Nem volt vele sok bajom, mert a szakasz katonái karbantartották. Amikor vezetési gyakorlatokra mentünk, mindig én vezettem. Jó volt vezetni. Erős, könnyen kezelhető, egyszerű gép volt. Élveztem a vezetést. Képes volt a 80 km/óra sebességre.

Ilyenkor, ha a nedves fűvön rohanó, 36 tonnás monstrum egyik botkormányát teljesen magunk felé húztuk, a gép a saját függőleges tengelye körül többször megfordult. Nem kellett félni a borulástól, hiszen ennek az irdatlan tömegnek a súlypontja nagyon alacsonyan volt. Tiltott, de igen jó szórakozás volt. Erre a manőverre csak a T-34-es tank volt alkalmas, mert sima lánctalp volt alatta.

Modernebb tankokat a zászlóaljaktól vezényeltek hozzánk. Így T-54, T-55 típusok tartoztak az ezred állományába.

T-34 típusú tank. Illusztráció, internetről.

T-54-es tank. A szakasz és Ács László hadnagy, a parancsnok (1968-ban).

Egy alkalommal a vezetési gyakorlatról sötét este vonultunk be a laktanyába. A harcjárművek egyes oszlopban haladtak, szinte járhatatlan úton, hiszen a tankok állandóan ezt használták. Én második voltam az oszlopban. Az előttem haladó parancsnoki T-54-es valamilyen ok miatt egy gödör fenekén leállt. Nem tudták elindítani. Mögöttem állt az egész oszlop.

Kis idő múltán rádión parancsot kaptam, hogy az erdőben, amelyik körülvelt bennünket, kerüljem ki az elakadt gépet, vágjak utat. Nem tudtam, mi van körülöttem, ennek ellenére megkezdtem a parancs végrehajtását. A lövegcsövet hátra fordítottam. A T-34-est balra kormányoztam 90 fokban, és teljes gázzal előre! Semmit sem láttam, mert a vezetőnyílást a falomb folyamatosan takarta. Egy kis idő után jobbra derékszög, majd hosszan előre és ismét jobbra. Ekkor újra kiértem az útra.

Ezen az új nyomvonalon jött utánam a többi lánctalpas harcjármű. A laktanyába érve volt csak módom megvizsgálni a harckocsit. Síralmas képet mutatott. Körben hiányoztak a sárvédők, hátulról a tartalék üzemanyaghordók. Minden elveszett, amit nem védett a páncél.

Este a körletben Takács Józsi, a helyettesem elmondta, hogy ő egész idő alatt kinn állt a felső, parancsnoki nyílásban, és bár már sok mindent lá-

tott az életben, de ilyent még elképzelni sem tudott. Gyakorlatilag a harckocsi előtt nem volt akadály. Derék vastagságú fákat tört vagy tiport le az egyes sebességben teljes fordulattal haladó gép. Ő is meggondolatlan volt, mert ha egy faág abban a magasságban keresztben áll, derékban vágja el.

A harckocsi erejét még egyszer volt alkalmam megtapasztalni. Gyakorlat után a telephelyen folyt a karbantartás. Ennek első állomása a sártól, egyéb szennyeződéstől való megtisztítás, magyarul a mosás volt. Sorban álltak a gépek a mosó előtt. Egy T-54-es a mosón, egy a mosó előtt, utána az iskolaszázad Garant típusú gépkocsija, majd még egy T-54-es harckocsi. Egy katona mosta az éppen soros gépet, a következő vezető nélkül várakozott. A Garant gépkocsi vezetőfülkéjében öt katona „summantott” (ez a műszó a munka alóli önfelmentést jelentette).

A mögötte lévő T-54-es vezetőülésében ült egy első időszakos katona (Zsidó honvéd), akinek még nem volt engedélye a harcjármű önálló kezelésére.

Már az alapképzésen túl volt, és erősnek érezte magát. A szintén ott tartózkodó öregkatona engedélyével beindította a gépet, hogy előbbre járjon vele.

A tank elindult, és kezdte tolni az előtte álló gépkocsit. Valószínű, hogy megjírdt a katona, mert az egyes sebességben lévő harckocsi kézi gázkarját maximálisra húzta ahelyett, hogy levette volna a gázt.

Az eset után mesélte Máté honvéd, a gépkocsivezető, hogy ők mit tapasztaltak. Egyszer csak elindult előre az autó. Ő automatikusan a fékre lépett, mert már előfordult, hogy katonák megtolták az autót, hogy megjíresszék a benne lapítókat. De az autó nem állt meg, sőt egy lövegcső vége jelent meg a ponyván keresztül a kabin felett. Majd elérték az előttük álló T-54-est. Ekkor már ropogott minden. A benn ülőknek sikerült kiugrálniuk, szerencsájükre, mert a gépkocsi, mint a harmonika roppant össze, felismerhetetlenné váló kabinnal. A roncs tolta a maga előtt álló harckocsit, mígnem az megakadva a kerékvető kőben, lefullasztotta az önállósult gépet. Borzalmas látvány volt.

A Garant utasai épségben megúszták. Zsidó honvédot a hadbíróság hat hónap futkosóra (büntetőzászlóaljba) küldte, amit dicsérettel letöltött, de ettől függetlenül ezt az időszakot nem számították bele a katonai idejébe.

Előfordult, hogy a kiképzés előrehaladtával már nemigen akadt tenni-való az állomány számára. A tisztek tudták, hogyha a katona ráér és unatkozik, akkor gondolkodni kezd, és ez előbb vagy utóbb fegyelemsértéshez

vezet. Egy ilyen alkalommal kitalálták, hogy a külső körlet területén felhalmozott, mintegy ötven teherautónyi kavics nem jó helyen van, mert akadályozza a kiképzést. Tehát el kell hordani onnan. Megkeresték az új depónia helyet, és kiadták a parancsot a századsorakozón: „Áthordani az anyagot!” A végrehajtás megszervezését ránk, rajparancsnokokra bízta, ők pedig elfoglalták törzshelyüket az alagsorban lévő kártyaszobájukban. Néha fel-felküldtek egy tiszthelyettest körülnézni.

A munka feltétele nem volt meg. Még lapát akadt, de szállítóeszköz, mint talicska vagy kézikocsi nem. Összeszedtük tehát a laktanya területén lévő vödörket, szeneskrigliket, fásládákat, rossz lavórokat. A munka több mint egy hétig tartott. Hülyeségnek tartottuk, de végrehajtottuk.

Ekkor már voltak a laktanyában megfelelő rakodógépek, billenős szállítójárművek, amikkel egy napig tartott volna, de más volt a cél. Még mindig jobb volt, mint a dörögdi gyakorló pályán lövészgödört ásni gyalogsági ásóval a sziklába.

Megesett, hogy több vagon brikett érkezett a vasúti rámpára. Egyik alkalommal az én szakaszomat jelölték ki a kirakodás végrehajtására. Tóth Márton főtörzsőrmester irányítása alatt mentünk felvételezni a lapátokat. A század fixes Garantját adták a szállításra. Amikor nekiálltunk – bár nekem, mint gyakorlott vagonrakónak előbb is –, nyilvánvalóvá vált, hogy ezekkel az ásólapátokkal nem lehet brikettet rakni. Mire felemeltük a lapátot, egy darab szén sem volt rajta. Kértem, hogy a katonákat hívják vissza, és nekem meg az általam kiválasztott három katonának adjanak egy-egy szívlapátot, és kirakjuk. A válasz az volt, hogy akkor mit csinál a többi. Erre nekem sem volt ötletem, így maradtak az ásólapátok, a sok katona, és szinte csupasz kézzel hajtottuk végre a parancsot.

Még egy esemény az előbbiekhöz. Valakinek útjába került a nem régen elhordott kavics, és mivel mégiscsak az eredeti hely volt a megfelelő, visszahordatták velünk a korábbiakban bevált módszerrel.

Már írtam, hogy jó viszonyban voltam a szakaszparancsnokkal, Ács főhadnaggal.

1968 nyarán rendszeresen jártunk Keszthelyre, kiképzés után, délutánonként. A közlekedést Laci T5-ös Pannóniájával oldottuk meg. A motor a nőtlen tiszti szálláson volt, onnan Laci bejött vele a laktanyába. Itt helyet cseréltünk, és mint szolgálati járőr hagytuk el a laktanyát. Ő szabadon mozgott, nekem pedig nyílt parancsom volt Keszthelyre (nem egészen hivatalos).

Estig fürödtünk a Balatonban, majd hol nálunk, hol az ő édesanyjánál megvacsoráztunk, és késő este visszamentünk Tapolcára. Lacit letettem a nőtlen tisztai szállás előtt, lezártam a motort, ezután gyalog bementem a laktanyába. A kapus szolgálat ugyanúgy tisztelgett a nyílt parancs felmutatásakor, mint amikor kijöttünk délután a kapun.

Egy ilyen alkalomkor a laktanya felé motorozva defektet kaptunk a hátsó kerékre. Sötét este volt. Forgalom semmi, a távolból fényt láttunk, ebbe az irányba kezdtük tolni a motort.

Amikor elértük a házat, ahonnan a fény szivárgott, bekopogtattam. Egy középkorú férfi jött ki. Látva, hogy mindketten katonaruhában vagyunk, azt kérdezte: „Mi a baj, fiaim?”

Illendően elmondtam a történetet, és kértem, engedje meg, hogy másnapig itt maradjon a motor.

„És ti hogyan kerültök vissza a laktanyába?”, kérdezte. „Természetesen gyalog.”

És ekkor nagy megdöbbenésünkre azt mondta, hogy van neki egy motorja, azzal elmehetünk, és ha másnap hozzuk az új belső gumit, visszajövünk vele. Ez az ember eddig soha nem látott bennünket. Először szabadkoztunk, de aztán megtetszett az ötlet. Előhozta a motort, egy vadonatúj Tátrán robogót.

Kérdeztem Lacitól: „Te már ültél ilyeneken?” Nemleges válasza után én láttam neki az indulásnak. Emlékeztem, hogy önindítója van, és az indítógombját a bal kormányon kell keresni. Néhány fordulat után simán elindult. Mivel nem tudtam a sebességváltó kezelését, nagy gázzal, csúsztatott kuplunggal indultam, nehogy lefulladjon a motor, és a gazda hozzá nem értésünk miatt meggondolja magát. A kapuban Laci is felült, és integetve jótevőnknek, elhúztunk Tapolca felé.

Másnap délutánra kimaradást kaptam. Tapolcán megvásároltam a belső gumit, és szerszámokkal felszerelve elindultam javítani. A gazdától kérdeztem, hogy amikor elmentünk a motorral, nem gondolt-e arra, hogy szélhámosok vagyunk. „Nem biza, sőt nagyon jól aludtam az éjjel.” válaszolta.

Segített szerelni is. Amikor végeztem, és megköszöntem a segítségét, búcsúzásképpen azt mondta, nagyon örül, hogy segíthetett. Soha nem láttam többé. Mai ésszel visszagondolva egy hasonló esetben nemhogy motort nem adnának, de még az udvarból is kikergetnének, rendőrt hívva. Istenem, hát nagyot változott a világ.

Vízi kiképzés

A harcokcsivezető-kiképzés egyik legfontosabb részének a víz alatti átkelés begyakorlását tekintettük. A begyakorlásra azért volt szükség, mert vízi akadályokon adott helyzetben ezek a monsthumok vagy kompon, vagy hídon, vagy vízen keresztül tudtak átkelni. Arra az esetre, ha a víz mélyebb volt a gázlómagasságnál, és várhatóan előnthette a gépet, így a motor is vízbe érne, ezért fel kellett készíteni a harcokcsit a víz alatti üzemre. Kétféle módszert lehetett alkalmazni. Nevezetesen a búvócsővel vagy a levegőcsővel való szerelést.

A búvócsőves módszer abból állt, hogy a mintegy 70 cm átmérőjű csövet, aminek az alja passzolt a torony felső nyílására, tömítéssel felcsavarozták, rugós szeleppel lezárták a kipufogónyílást, és már mehetett is a gép a víz alá. A levegőcső esetében más volt a helyzet. A cső csak 25 cm átmérőjű, hosszúságát tekintve ugyanolyan 4 m hosszú volt, mint a búvócső. Ezen a csövön nem lehetett különleges helyzetben kimenekülni. A felszerelése ugyanúgy történt, mint azt az előbbieken írtam. Minden nyílást eltömítettünk. Mivel a beszállás csak a vezetőnyíláson keresztül történt, a többi nyílást nem is bontották fel. A lezárása egyszerű manőver volt. Ez a része a dolognak ment is, de a katonák felkészítése hosszú ideig tartott. Tantermi foglalkozásokon sajátítottuk el a lényegesebb elméleti tudnivalókat. Megismerkedtünk az úgynevezett IP készülékkel, aminek használatában mindenkinek nagyon profinak kellett lennie. Ez a víz alatti használatra kifejlesztett, önmentő készülék biztosította rendkívüli esetben a levegőt a víz alatt tartózkodók számára.

Működési elve az volt, hogy a kilélegzett levegőt egy ballonba fújtuk, majd egy frissítő szűrőn keresztül újra belélegeztük. A készülékhez egy gázálarchoz hasonló gumi maszk, és természetesen rugalmas összekötő tömlő tartozott. Némelyik katonának magának a víz alatti mozgásnak a ténye is nehezen volt értelmezhető. Nem bíztak a készülékben, és amikor megtudták, hogy több mint négy méter mélyről kell majd felszínre jönni, bepánikoltak, pedig még igen messze jártak a víztől. Először azt kellett megtanítani, hogy bármilyen úszásnemben, de legalább egyszer végig tudják úszni a keszon 15 méter hosszú medencéjét.

Lehet, hogy a hülyét járatták velünk, de legalább fél év elment a vízhez szoktatással, és csak ezután léphettünk tovább. Gyanakodva nézegették a makettből kivezető páncélajtót, pedig a belsejét még nem is látták.

Aztán néhány hét múlva elkövetkezett ez is. A csigalépcsőn lementünk abba a bizonyos harckocsi küzdőtérbe, ami pontos mása a T-54-esnek. Ülések, lövegfar, egyszóval minden a helyén. Mindenki beült minden helyre, de főleg a vezetőüléssel kellett barátkozni. Ide még tisztek, tiszthelyettesek is lejöttek, de tudatták, hogy a gyakorláskor többen, éles helyzetben csak a vezető tartózkodik a küzdőtérben. A keszonban elárasztáskor a sorállományú tisztesek kísérték a katonákat, segédkeztek, ha valami nem megfelelően történt.

Nagy baj esetén módjában állt a tisztesnek rádión kérni az elárasztás felfüggesztését. Ilyenkor ki lehetett szivattyúzni a vizet, de csak egy bizonyos szintig, mert azután tovább folytatódott az elárasztás. Kopaszkatonakoromban egy alkalommal ereszkedtem le a keszonba, de amikor másod- és harmadidőszakos lettem, több tízszer. Így alkalmam adódott látni, hogy a nagypofájú melldőngetőből hogyan lett beszari kisember.

A gyakorlásra azért helyeztek ilyen nagy hangsúlyt, mert a víz alatt rekedt járműből csak akkor lehetett kijönni, ha a külső és belső nyomás kiegyenlítődött. Erre csak úgy kerülhetett sor, ha a harckocsit feltöltötték vízzel, így valójában már nem terhelte a felette lévő vízoszlop nyomása. Addig az ajtót nem lehetett kinyitni.

Ez a dolog a keszonban úgy zajlott, hogy a csigalépcsőn lement a makettba a kezelő személyzet, és elfoglalták a helyüket. Parancsnok, toronylövész, géppuskás, töltőkezelő és a vezető. Ekkor lezárták a keszont. Mindenki felvette és beüzemelte az IP készüléket. Ekkor a benti parancsnok jelentést tett a gyakorlatot irányító tisztnak, hogy a személyzet kész, és megkezdődött az elárasztás, folyt a víz.

Feszült volt a várakozás, de egyszer csak megtelt a kabin, és kinyithatóvá vált a kibúvó nyílás, a katonák szép egymásutánban az úszómedencén keresztül felszínre jöttek. Mindig a parancsnok hagyta el utoljára a kabint. Az ajtó bezárult, szivattyúzás, és ez addig ment folyamatosan, amíg mindenki el nem végezte a feladatot.

Hála Istennek, erre élesben nem került sor. Én csak a Kalocsa melletti (Öregcsertő) vízi bázison jártam, de az öregkatonák mesélték, hogy két évvel korábban a Duna alatt rendezték a víz alatti átkelési gyakorlatot, ami több veszélyt hordozott magában.

A kalocsai bázis egy folyóhoz hasonló mesterséges tó, amiben nem keresztben, hanem hosszában mentek a felkészített gépek. Lehet vagy 200 m hosszú, elején-végén lejárattal, oldalrézsűvel. A vízmélység olyan, hogy kb. 1-1,5 m-rel lepi el a tornyot, tehát elárasztás nélkül nem lehet kibújni a járműből.

Néhány általam átélt eseményt leírok, ami itt történt a mi katonáinkkal: Levegőcsővel ment a gyakorlat. A cső a harckocsi tartozékaként (két darabban) van szerelve.

Az átkelő gépben csak a vezető tartózkodhat. A víz alatt haladva a külvilággal rádiós irányítással, a vízen kívül periszkóppal látva a terepet, közlekedett. Amennyiben hiba miatt a periszkópba víz került, teljesen átláthatatlanná vált. Ilyenkor a vezető csak a rádióra és a megérzésére hagyatkozhatott.

Egyik nap Volner honvéd ült be a következő átkelésre a harckocsiba. Indulási parancsot követően szépen leereszkedett a vízbe, és jó irányba indult, de hiába korrigálta a gyakorlatvezető az irányát, jobbra-balra imbolygott a partok között. Láthatóan összezavarodott, és ez a kérés után nyilvánvalóvá vált. Hiába hangzott el az állj parancs, csak haladt előre a gép, egyenesen a sorban álló harcjárművek felé.

Tóth Márton főtörzsőrmester, hogy megelőzze a bajt, nekidőlt kinyújtott karokkal az orrpáncélnak, és meg akarta állítani a 36 tonnás, 360 lóerős monstrumot.

Még szerencse, hogy meggondolta magát és félreugrott, mert nagy csattanással ütköztek a gépek. Az álló járműnek leszakadt a lánctalpa és a jobb

A levegőcsővel szertelt T-54-es jön ki a vízből a kalocsai bázison a gyakorlat befejezésekor

oldali kihajtoműve. Az anyagi kár nagy volt, de szerencsére személyi sérülés nem történt. Kiderült, hogy a periszkóp megtelt vízzel. Csak egy homályos folt volt a katona előtt, emiatt esett pánikba.

Itt akartam megtanulni a tehergépkocsi-vezetést. Svercsics Jóska barátommal beszélgettünk a bázison. Koromsötét nyári éjszakán üldögtünk a sátor előtt. Eszembe jutott, hogy eddig még nem adódott lehetőségem tehergépkocsi vezetésre, bár ezt nagyon érdekesnek találtam volna.

Jóska felvetette, hogy az ő kocsijával akár meg is próbálhatnám. Tetszett a dolog. Beültünk, barátom elmagyarázta a sebességeket, és lassan elindultam. Lámpát nem kapcsolhattunk, azt gondoltuk, hogy elég a fény, meg úgysem jár arra senki.

Egy ideje már autóztunk, de egyre kevesebbet láttunk. Mondtam Jóskának, kapcsoljon már egy kis világosságot, amit Jóska meg is tett. És akkor, ha nem ülünk, bizonyára földbe gyökerezett volna a lábunk. A felvillanó fényben egy kis embert láttunk a lökhárító előtt. Bandi bácsi volt, az ezredtörzsfőnök. Kiugráltunk a kocsiból, és szó nélkül odaálltunk eléje. Azt kérdezte: „Ki a kocsni hivatalos vezetője?” Amikor ez kiderült, elmondtuk, amit el kellett mondani.

Mivel az alezredes korábbról is ismert bennünket, csak annyit mondott, hogy „Jóska, vigye vissza a kocsit a helyére, és húzzák meg magukat így leszerelés előtt! Ha még egy dobásuk lesz, sohasem szerelnék le!”

Rendben befejeződött a vízi gyakorlat, visszatértünk Tapolcára a körleteinkbe, és végeztük a már megszokott dolgainkat.

Bandi bácsi intelmeit nagyon betartottuk, és a maga idején leszereltünk.

A családalapítás kezdetei

Magánéletemben is nagy változásra készültem. Úgy döntöttünk a párommal, hogy összeházasodunk. Nagyon szegények voltunk, de számos dolog szólt a frigy mellett. Erzsikém dolga volt az anyagiak előteremtése, és az esküvői szertartás, a vacsora megszervezése.

Nekem a szabadság intézése, a személyes részvétel volt a feladatom.

Rengeteget dolgoztam, hogy ne tagadhassák meg a szabadságadást. Meg is kaptam a maximális kilenc napot, és a civilruha-viselés engedélyét. 1968. augusztus 17-én elhagytam a laktanyát, és Sopronba utaztam, ahol

várt rám a kedvesem. Összejött a család, és másnap, 18-án megjelentünk a mintegy húszfős násznéppel a soproni anyakönyvvezető előtt.

Kimondtuk az igent, illetve én kijelentettem, mert az anyakönyvvezető kérdésére, hogy „Kijelenti-e ön, Berkes József, hogy feleségül veszi az itt jelen lévő Bartal Erzsébetet?”, azt válaszoltam, hogy „KIJELENTEM”. Ezt felszólításra, igenre változtattam. És mint azt az elmúlt évek bizonyították, jól tettem.

Bár nem voltam istenfélő ember, de a családom kedvében járandó, egy kis templomba mentünk egyházi esküvőre. Az eskető pap a szélesebb családhoz tartozó Hildebrand atya, pannonhalmi paptanár volt. A rokoni szálat apó-

Az esküvői képünk

som második felesége, Mária jelentette. Neki volt fiatalabb testvére, aki Polán Imre néven lett bencés szerzetes. Ekkor gyóntam és áldoztam utoljára.

A hivatalos aktusok után az Almon lévő kisvendéglőbe mentünk, ahol elfogyasztottuk a szerény vacsorát. Szerény volt, de együtt volt a család. Az én szüleim is jelen voltak, bár sokáig úgy gondolták, hogy nem lesznek ott. Anyám ugyanis nem akarta a házasságunkat. Milliós kifogása volt. Főleg, hogy még ráérünk a leszerelésig. Apám, aki ebben az időben a Soproni Szanatóriumban volt beutalt, inkább elfogadta az ötletünket. Mivel anyám egyben őt is meglátogatta, végül is úgy döntöttek, ott lesznek. Eltökéltek voltunk, és ők tudták, hogy nélkölük is összeházasodunk.

Vacsora után Ágfalvára utaztunk. Kevés hely volt a lakásban. Nekünk egy négyszemélyes rekamié jutott. A baj csak az volt, hogy ötünknek ágyaztak rá. Mellettünk fiatalabbik sógorom aludt a feleségével, lábtól az öcsém.

Így telt a nászén. Jókat röhögtünk később a szerencsétlenségünkön.

Másnap mindenki hazaindult. Mi öcsémmel és nagymamámmal Keszthelyt vettük célba.

Egy kis autóbusszal jöttünk a 84-es úton. Csak mi négyen utaztunk, sem fel-, sem leszálló nem volt. Sopronhorpácsra érkezve a sofőr javasolta, hogy nézzünk körül egy kicsit a búcsúban, mert nagyon sok időnk van, ráérünk. Leszálltunk. Öcsém a céllövöldéhez állt be. Több sikertelen lövés után a lövöldés cigányasszony felháborodva kergette el a pulttól, mert akkor vette észre, hogy nem a pálcákra céloz, hanem már a negyedik baba szemét lövi ki. Sietni kellett a lelépéssel.

Azóta, ha Sopronba megyünk, mindig szóba kerül a céllövölde Sopronhorpácson.

Keszthelyen egy éjszakát töltöttünk. Nem voltunk nyugodtak. Valami volt a levegőben, de akkor még nem tudtuk, hogy mi.

Augusztus 20-a volt. Reggel motorra ültünk. Apám kis Simson Star motorjára, és elindultunk Várpalota, első szerelmes hetünk helyszíne felé.

Útközben érintettük Badacsonyt, és mert a Kisfaludy-házban terveztük az első kettesben elköltendő ebédünket, itt megálltunk. Jó magasan, a hegy oldalában van ez a vendéglő.

Majdnem a célig felkapaszkodott a motor, de két személlyel nem bírta végig.

Megálltam, megmagyaráztam ifjú feleségemnek, hogy ott van előtünk a cél, én felmegyek a motorral, jöjjön utánam, ott várom. Fel is mentem, vártam, de csak nem jött. Kis idő elteltével visszaindultam a keresésére. Nem találva, elindultam egy oldalsó úton. Jó messze megtaláltam. Már visszafelé jött. Zokogott, hogy elhagytam, szinte vigasztalhatatlan volt. Természetesen már ekkor is neki volt igaza. Na, azért megebédeltünk, és tovább indultunk. Késő délután érkeztünk Várpalotára. Sógoroméék adták kölcsön a Tési-dombon lévő lakásukat, ugyanis erre az időre ők Hajdúszoboszlóra kaptak beutalót. Elhelyezkedtünk. Ez az éjszaka lett a tulajdonképpeni nászéjszakánk. Jól éreztük magunkat, és a nap fáradalmait kipihenendő kellemes álomra hajtottuk a fejünket.

Reggel nem akartunk korán kelni, mert úgy terveztük, hogy a rendelkezésünkre álló hét a pihenésé lesz. Kilenc óra felé csengettek. Feleségem ment ajtót nyitni. A postás volt.

Távíratot hozott.

Az anyakönyv után először írta a kézbesítő könyvbe új nevét: Berkes Józsefné.

Érdeklődve bontottuk a távíratot, amiben ez állt: „AZONNAL VONULJON BE! Parancsnok.”

Csak álltunk, és nem tudtuk, hogy mi van, és miért történt ez velünk.

Reggel már hallottuk a rádióban, hogy a Varsói Szerződés hadseregei baráti segítségnyújtás keretében átlépték a csehszlovák határt. Nem gondoltuk, hogy ez minket is elérhet.

Sajnos elért, mert a Keszthelyre küldött távíratot édesanyám utánunk irányította.

Mit volt mit tenni, a távíratot kézbesítették, ha nem vonulok be, az egyenlő a hadbíróssággal, így kezdtünk megbarátkozni a gondolattal. Még megebédeltünk, majd a lakást lezárva útnak indultunk Keszthelyre. Nem szóltunk egy szót sem, átöltöztem a katonaruhába, elbúcsúztam síró kedvesemtől, aki megígérte, hogy minden nap eljön a laktanyába. Vonattal Tapolcára utaztam, és lejelentkeztem a parancsnokomnál. Első kérdése az volt: „Miért jöttél be?” Hiába mondtam, hogy azonnal indulok vissza, már késő volt.

Feleségem beváltotta az ígéretét. Egész nap velem, velünk volt, mintha a század látogatója lett volna. Az ezred kiment Szlovákiába. Az iskolaszázad a helyén maradt. Mi láttuk el a laktanya szolgálatait. Én lettem az egyes (laktanya)őrség parancsnoka. Normális esetben az őrségnél két felvezető volt, most ez négyre emelkedett. Ők kettesével váltották egymást az őrkatonákkal. Én nem is hagytam el az őrszobát. A fogda egyik helyiségét rendeztem be rezidenciának. Itt és az őrszobán töltöttük a nászutunkat. Szinte az egész laktanya minket kényeztetett.

Aztán letelt a nászút, visszajött az ezred, és minden beállt a régi kerécsapásba.

Nyár volt, ragyogóan sütött a nap. A laktanyában éltük a katonák megszokott életét. Tanultam és tanítottam, mert nem véletlenül maradtam a kiképzőszázadnál. Tantermi foglalkozásokat veztettem, terepen gyakoroltuk a harcászati és alaki mozgásokat.

Jó erőben voltam, elmondhatom, hogy nem akadt olyan feladat, amit ne tudtam volna végrehajtani. A szakaszom reggeli tornáján bevezettem,

hogy futunk a reptéren bizonyos távokat, majd visszafelé levezetésképpen séta, indiánszökdelés, békaügetés, futás.

Mire az ezred befejezte a reggeli tornát, visszaértünk, és a többiekkel együtt vonultunk nótázva a körlet felé. Elértem, hogy három hét alatt mindenki teljesítette a távot, a katonák nem reklamáltak a terhelés miatt, mert érezték, hogy a sok hadi tudomány (marhaság) mellé kell az erőnlét az elviseléshez.

Talán egy hónapig ment a futásra alapozott tornánk, de akkor egy pocakos alezredes volt az ezredügyeletes, és megtekintette a reggeli tornát. Feltűnt neki kis csoportunk a távolban. Amikor visszaértünk, magához rendelt, és magyarázatot kért a fegyelemsértésre.

Volt magyarázat, de mivel a szabályzat ezt a módszert nem írta le, ezredkihallgatásra rendelt.

Másnap reggel ott álltam az ezredparancsnoki épület emeleti folyosóján a sor végén.

Medveggy Mihály alezredes, az ezred parancsnoka meghallgatott, majd tovább lépett. A sorban ott állt Smajda százados, az ezred sporttisztje, aki, amikor rá került a referálás, beszélt ennek az edzésformának az értékeiről. Szerencsémre azt elérte, hogy nem kaptam fenytést, de parancsban megjelent, hogy mindenki köteles a reggelitorna-vezető utasításainak megfelelő gyakorlatokat végezni. Így ért véget a kezdeményezésem.

Ezután az én embereim is unott pofával, a mielőbbi végét várva végeztek, vagy akik tudták, el is summantották a reggeli tornát.

A második időszakomban szervezett háromfordulós tájfutó verseny tapasztalatai készítettek arra, hogy dolgozzam a katonák erőnlétének javításával.

Itt ugyanis bebizonyosodott, hogy bár a szakasz legjobbait választottam magam mellé, a táv második felén már én vittem a három felszerelést (géppisztoly, tártáska, gázálarc, málhazsák). Nekem ez ment, de társaim nem bírták.

Az ezredparancsnok rendkívül szigorú, nagy tekintélyű katona volt. Vele kapcsolatos két anekdotát kell itt megemlítenem. Mindkettőben Szilágyi százados, a szállítók parancsnoka volt a másik résztvevő.

Egyszer, amikor Szilágyi százados adta az ezredügyeletesi szolgálatot, a felsorakozott szolgálatok várták az ezredparancsnok érkezését. Felhangzott a kürtjel, és begördült a parancsnoki Warszawa a tisztelgők elé. Szilágyi százados odaugrott a gépkocsihoz, felnyitotta a gépkocsi hátsó ajtaját. A parancsnok, miközben szállt ki, fogta az ajtóoszlopot. Még mielőtt elengedte volna, Szilágyi bevágta az ajtót. Az alezredes erre hangosan azt mondta „Fusson százados elvtárs!” A százados kérdése az volt: „Hová fussak, alezredes elvtárs?” Miska azt mondta: „Mindegy, csak fusson!” És Szilágyi elfutott, talán még ma is fut...

A másik esemény a „Vogé” nevezetű étteremben történt egy este. Medvegy alezredes a családjával ült a meglehetősen teltházias vendéglőben. Beljebb még volt üres asztal, ide igyekezett a háta mögött őt követő családjával Szilágyi százados. A szűk átjáróban ülő parancsnok mellett nem fértek el, így sapkához emelt kézzel kért engedélyt: „Alezredes elvtárs! Szilágyi százados, a szállító század századparancsnoka kérek engedélyt feleségemmel és két kiskorú gyermekemmel továbbhaladni.” Erre Miska csak annyit mondott: „Marha!”, és arrébb húzta a székét.

Öregkatoná voltam már, amikor téli vonatozásra kaptam parancsot. A harcjárművek nagyjavítását egy titkos gödöllői szakműhelyben végezték, ide kellett elszállítani az ezrednél szolgáló egyik T-54-es harckocsit. Az előkészítés nem az én feladatom volt. Az előírás szerint feltöltötték üzemanyaggal, minden tartozékkal, és felvontatták egy vasúti pórekocsira. Több napra vételeztem élelmiszert, vizet, téli holmit. Amikor kész volt, én is elfoglaltam a helyem a HK mellett a vagonon. Nagyon hideg volt, mínusz tíz és húsz fok között. Le-fel járkáltam, de nagyon fáztam. Egyszer csak jött egy mozdony, és elhúzott a tapolcai állomás egyik külső vágányára. Itt álltunk másnapig. Leszállni nem mertem, mert a vasutasok sem tudták megmondani, mikor indul a tehervonat, ezért tovább fagyoskodtam. Nagy sokára megmozdult a szerelvény. Aznap elértünk Fonyódig, ahol megint holtvágányra kerültünk.

Már alig éltem, úgy át voltam fagyva. Itt jöttek a vasutasok, és gázolajat akartak venni, de én, a becsület példaképe, vigyáztam eskümhöz híven a nép vagyonára, nem adtam. Leszállva a kocsiról a sínek mellett sétáltam. A szerelvény előtt állt egy „Szergej” dieselmotordony, járó motorral. Felkértem a meleg vezetőfülkébe.

Rázott a hideg, a mozdonyvezető forró teával kínált. Aztán itt is maradtam a ferencvárosi rendező pályaudvarig, ahol elbúcsúztam jótévedőmtől. Másnap délután Gödöllőn voltam. A műhely valahol egy erdőben volt, ahová én már nem mehettem be. A kapun kívül levették tőlem a papírokat.

Amikor jelentettem, hogy előírás szerinti feltöltött állapotban átadom nagyjavításra a gépet, majdnem felelősségre vontak a több mint ezer liter gázolaj miatt, amit hoztam. Mégiscsak el kellett volna adnom a vasutasoknak Fonyódon. Amikor visszaértem, akkor mondták az öregkatonák, hogy ilyen esetben, mire Gödöllőre értek, már üres tartályokkal utaztak, mindent eladtak. Tanulság, hogy mielőtt elindulunk valahova, tájékozódjunk, hogy okosabbak legyünk.

Korábban már írtam különleges eseményekről, de van még történet, ami ide kívánczik.

Valahol a Veszprém melletti gyakorlótéren történt, hogy a kiképzés szünetében a katonák kis csoportokban pihentek a harckocsikban, a fűvön ülve, ki hol. Az egyik gépben is volt egy kis csoport katona. Mivel jó idő volt, kívül a páncélon is többen ültek. Egyszer csak lövés dördült, és a lövegcső mellett, a géppuskanyílás előtt ülő Bochstetter honvéd előre bukott.

A szerencsétlenség mellett az volt a szerencséje, hogy a lövés nem ért csontot, vagy nemesebb szervet. A váll alatt hatolt be, majd a testen áthalolva elől távozott a lövedék. Sokáig volt kórházban.

A baleset a szabályok be nem tartása miatt következett be, ugyanis a tisztek minden esetben ellenőrizték a fegyvereket, ami most elmaradt, és az utolsó lőszer a csőben maradt. A küzdőtérben eszetlenkedők közül valamelyik elsütötte a géppuskát. Rosszabb vége is lehetett volna.

A másik két eset Oravecz Jenő honvéddal esett meg, még kopaszkatona korunkban.

A kislótéren tartottunk pisztolylőgyakorlatot. Elméleti és gyakorlati oktatásokon estünk át, majd következett a lőgyakorlat. Ács László hadnagy vezette a lövészetet. A szánkba rágta, hogy a csőre töltött pisztoly a rövid csőve miatt veszélyes, csak a lőirányba vagy felfelé szabad tartani. Ettől függetlenül Oravecz, mint egy karmester, úgy mutogatott a fegyverrel. A hátrább álló főhadnagy a következő parancsokat adta ki: „Oravecz honvéd, fegyvert felfelé tart! Tárat ki! Fegyvert ürits!” Ekkor még a katona felfelé tartott pisztollyal állt. A főhadnagy odament a háta mögé, és a surranós lábával úgy seggbe rúgta az értetlen embert, hogy az orra bukott. Természetesen újra kezdődött a felkészítés.

A másik alkalom a harckocsitelephelyen történt. Egy-egy vezetési gyakorlatot követően nagy karbantartás folyt a telephelyen. Ekkor sok olyan dolgot is meg kellett csinálni, ami nem lett volna szükséges, de elő volt írva. Leszedették velünk a T-34-es harckocsi motorháztető páncélját. Négy katona vitte a több mint hárommázsás páncélt. Jenő beállt közéjük, és ott imitálta, hogy egyedül is elvinné, mi meg nyögünk alatta. Hiába figyelmeztettük, hogy ez nem játék, csak nem tágított.

A helyszínre érve háromra ledobtuk a nehéz vasat. Természetesen Oravecz honvéd lába alatta maradt. Mivel beton volt alul, mint egy prés, levágta a surranó elejét a nagyujjal együtt. (Mi történt azután vele? Leszerelték?)

Ezt a pár esetet azért írtam le, mert a sérülések mind elkerülhetők lettek volna, ha a katona a parancsoknak és a szabályzatoknak megfelelően teszi a dolgát.

Esetem a tsz-es szakaszvezetővel

A harmadik időszak már lassan a vége felé közeledett, mi is, mint a korábbi időszakokban szolgáló öregek, vártuk az előléptetést. Novemberben ez meg is történt, szakaszvezetők lettünk. Ez azért volt fontos, mert jelentősen emelkedett a zsold, jöttek a kitüntető jelvényekkel járó plusz pénzek, amik önálló pénzgazdálkodásra nyújtottak lehetőséget. A galléron lévő három csontcsillag már rangnak számított. Mire költöttem az illetményemet?

A laktanyában jelen volt a Kossuth Könyvkiadó. Rendszeresen figyeltem a kínálatukban lévő könyveket. Innen vásároltam magamnak olvasnivalót és versgyűjteményeket. Amikor a pénzemnél többet választottam, mód nyílt a részletfizetésre, így leszerelésre egész kis könyvtáram lett.

Még egy eseményt leírok, mielőtt elbúcsúzom a katonaélettől.

Egyik vasárnap látogatóm érkezett. Ez számomra nem volt különleges esemény, mivel aki meglátogatott, a feleségem volt. Erzsikém, ha tehette, mindig jött, hozta az otthoni illatokat és a finom hazai kajákat.

Nem is lenne említésre méltó a dolog, ha nem alakul ki az a helyzet, hogy a nagy ebédelőben csak ketten beszélgettünk. A több száz katona közül csak nekem jött látogatóm. Barátaim tudták a századnál, hogy itt van a feleségem, és többen is lejöttek hozzánk beszélgetni. Valamelyik kitalálta, hogy minek vagyunk itt ebben a nagy hodályban, amikor a századparancsnoki irodában jó meleg van, és meghittebb a környezet. Át is mentünk.

Az ezredszolgálatban ilyenkor volt mindig egy tiszthelyettes, az úgynevezett látogatóügyeletes. Ő, amikor észlelte, hogy a látogató eltávozott, ezt a tényt közölte az ügyeletes tiszttel, gondolva arra, hogy ilyenformán lejárt az ő szolgálata. Igen ám, de a látogató nem lépett ki a kapun, tehát valahol a laktanyában van, mert ezt a tényt a kapuszolgálat erősen állította.

Nekiálltak keresni a Berkes Józsefné nevezetű látogatót.

A keresésben nem volt logika, mert senki sem gondolt arra, hogy megnézze, hogy hol van a Berkes szakaszvezető, akihez a felesége jött. Még az ügyeletes alegységet is beriadóztatták, így közel száz katona kereste a kámforrá vált szőke nőt.

Dél körül kijöttünk az irodából, és mintegy öten-hatan kikísértük Erzsit a kapuhoz. Ott állt a bál, és amikor kilépésre jelentkezett a feleségem, igen csúful beszélgettek vele. A kapuügyeletesnek nyílt különlegesen nagyra a szája, főleg akkor, amikor közöltem vele, hogy kikísérem a feleségemet a nőtlen tiszt szallóig. Addig erőlködött, amíg el nem kezd-

tem magyarázni neki, hogy akármit is csinál, akkor is kimegyek, mert nekem ő nem parancsol, hiszen csak egy szaros továbbszolgáló szakaszvezető, akinek a rendfokozata pont olyan, mint az enyém, a különbség csak abban van, hogy mivel az övé a váll-lapon van, ő soha sem szerel le, az én napjaim meg már régóta ráférnek a centire. [A „centi” a szabók által használt 150 cm-es viaszkos vászon mérőszalag, amit az öregedő katonák a várható leszerelést megelőző 150. napon kezdtek el centinként levágni. Vitás ügyekben elegendőnek mutatkozott a centi felmutatása, ami szó nélkül közölte a vitatkozóval az öregkatona (nem hivatalos) jogállását.]

Az elhatározásomnak megfelelően elindultunk kifelé. A kapus azt kiabálta utánam, hogy majd folytatjuk, ha visszajöttem. Nagy balhét nem mert csinálni, mert ismert, tudta, hogy nekem erősek a pozícióim. Én egy jó hírű kiképző rajparancsnok vagyok, ő pedig a szállító századnál lévő, még a tényleges idejét töltő, nem különösebben tisztelt személy. Valójában, mint kapuügyeletesnek engedelmeskedni tartoztam volna, mert ebben az esetben ő szolgálati előjárónak számított.

Ahogy ígértem, a nőtlen szálló előtt elbúcsúztam Erzsitől, és visszaindultam a laktanyába.

Elöttem egy főtiszt lépkedett ráérősen, így megelőztem. A kölcsönös tiszteletadás után rám szólt, hogy hová sietek, amire én azt feleltem, hogy valójában én is ráérek, mert vasárnap lévén nincs igazán dolgom. A főtiszt Varga alezredes volt, az ezredparancsnok helyettese, és a szolgálatok ellenőrzése céljából jött a laktanyába. Beszélgetni kezdtünk. Kérdezte, hogy hol és milyen beosztásban szolgálok. Honnan jöttem, hol élnek hozzátartozóim. Illendően válaszolgattam a kérdéseire. Amikor oda jutottam, hogy nős vagyok, és a feleségemet kísértem ki, aki Reszneken él, akkor azt kérdezte, hogy miért nem kértem magamat a lenti-zajdai alakulathoz.

Válaszommal tökéletesen egyetértett, ugyanis azt mondtam neki, hogy itt jó helyem van, megbecsülnek, de ha kértem volna az áthelyezést, újra, mint egy kopaszkatona kezdhettem volna a szolgálatomat.

Jól elbeszélgettünk, gyorsan telt az idő. Egyszer csak azt vettem észre, hogy az ezred kürtöse fújja az előjáró, ezred vigyázz kürtjelet. Az egész laktanyában megállt az élet. A kapuszolgalat felsorakozott, és mi szinte elléptünk előttük úgy, hogy a parancsnok ügyet sem vetett a jelteni kívánó szakaszvezetőre, mivel teljesen lekötötte a velem való beszélgetése. Amikor az alezredes kézfogással utamra engedett, majd elindult a parancsnoki épület felé, nem állhattam meg, hogy be ne intsek a még mindig ámuló továbbszolgálónak.

A katonaévek nagyban meghatározták további életemet. Komolyabb lettem, talán nagyobb felelősségtudattal indultam újra az immár tényleg nagybetűs élet felé. Volt már saját családom, bár még csak ketten alkottuk azt. Tele voltunk tervekkel, tenni akarással, ambícióval.

Ezeket sok kitérővel, kanyarral tudtuk megvalósítani, de sajnos volt olyan is, amiről az évek során le kellett mondani.

Feleségem Keszthelyen várt. Innen együtt indultunk Resznekre, az új élet első állomása felé.

Vége a harmadik könyvnek.

Negyedik könyv

Újra civilben

Az esemény nem spontán, nem váratlanul következett be. Tudatosan készültünk rá.

Valamikor február elején a tiszti kar megkezdte felkészítésünket, hogy hogyan illeszkedjünk bele a majdnem két éve elhagyott civil életbe. Hiába mondták egyes katonák, hogy erre semmi szükség, azért tudat alatt elismerték, hogy sok olyan impulzus érheti őket a civil életben, amit eddig még nem tapasztaltak. A laktanyában megállt az idő. Monoton programok egymásutániségában teltek a napok, évek. Odakinn, a civil életben más helyzetek alakultak. Átalakult a környezet, emberek jöttek-mentek, egyszóval nagyobb léptekkel haladt a világ.

A családok már nem azok voltak, amiket két éve otthon hagytunk. Többen saját családot alapítottak, elhagyták a szülői házat. Tulajdonképpen ez az életkor maga is hozott változásokat.

1967 márciusában egy egyedülálló legényember vonult be, és két év elteltével, mint komoly nőember indultam haza.

A leszerelőket csoportokban engedték ki a kapun, a vonatok indulási idejét figyelembe véve. Felhívták a figyelmünket, hogy még a honvédséghez tartozunk, bármikor visszakerülhetünk, ha nem megfelelően közlekedünk, vagy nagyon elengedjük magunkat. Ilyen baj nem történt, bár igen felszabadultan viselkedtünk. A kísérő tisztek megvárták, hogy a vonat elhagyja a tapolcai állomást, és innen már önállóan utaztunk tovább, a „haza” felé. Keszthelyre mentem. Itt vártak a feleségem és a szüleim. A hazafelé utat a városon keresztül tettük meg, bár a másik irányban jóval közelebb lett volna a házuk. Azonban meg kellett lobogtatni a leszerelő zászlókat, látni kellett a városnak a mi nagy örömmünket. Elvonultunk a gimnázium leánykollégiuma előtt is, bár már nem volt itt ismerősünk, csak a „Matild” (a valamikori történelemtanárnőm). Kiabáltunk neki, és ő kinézett az ablakon. Megismert, és amikor kérdésére válaszolva elmondtam az öröm okát, sok szerencsét kívánt. Később a negyvenéves érettségi

A Szunyogh Kati néni-féle ház Reszneken. Nem sokat változott a közel negyven év alatt.

találkozón rákérdeztem erre az eseményre, azt mondta, emlékszik rá, és jólesett neki, hogy ha fura módon is, de megemlékeztem róla.

Végül elérkeztem a szülői házhoz. Betoppanásomkor nagy öröm fogadott. Már nem kellett félni, hogy behívóparancs vagy a terminus letelte újra megszakítja a civil életet.

Másnap felszedtük a feleségemmel a sátorfánkat, és elindultunk régi-új otthonunk felé. A megszokott vonalon érkeztünk délután Resznekre.

Nagy levegőt vettem, amikor beléptem a Szunyogh Kati néni-féle ház szobájába, ami egyben a ház összes infrastruktúráját is jelentette.

Ez volt ugyanis a szoba, konyha, fürdő, gyakorlatilag az összkomfortunk. Gyorsan begyújtottuk a már bekészített fűrészpóros kályhát, és pár perc múlva kellemes meleg lett nálunk. A kályhát még apósomtól vásárolta feleségem kétszáz forintért, amit a vasúti darabárus ingyen szállított a rédcisi állomásig. Innen a tsz-esek hozták haza.

Mivel csak a kályha volt meg, a betéteket a rozsda már rég megette, így nem lehetett fűteni vele. Csiszár Lajos bácsi, a kovács, ingyen csinált hozzá két új tartályt. Eszébe sem jutott, hogy pénzt kérjen érte. Így aztán melegedhettünk, hiszen február vége felé járt az idő. Másnap lejelentkeztem a munkahelyemen, ahol, amíg én katonáskodtam, nagy változások történtek.

Csesztregi vezetők: Horváth József tanácselnök, Koródi János főagronómus, Fentős Jenő tsz-előnkhelyettes, Bicsák Jenő főkönyvelő, Kerkakutasról Nagy Ferenc agrármérnök, Sutyi Nagy József volt elnök

Egy kis üzemből vonultam be, és egy nagy, egyesült gazdaságba jöttem vissza.

Úgy hívták, hogy „Csesztregi Petőfi Mgtsz.” Tulajdonképpen a három szomszédos gazdaságból kreált egy nagyüzemet a politikai akarat. Érkezésemkor még a régi szerkezetben dolgozott az üzem. Így én mint központi agronómus irányítottam a növényvédelmet.

Az átalakítást, amiben már én is részt vettem, most nem taglalom, mert a későbbiekben bőven foglalkozom vele.

Új elnök és elnökhelyettes irányított. Az elnök a valamikori Kerkafalvai Április 4. Tsz, az elnökhelyettes pedig a Csesztregi Petőfi Tsz korábbi elnöke lett.

A későbbiekben bemutatom őket, mert sokszor és sok helyen avatkoztak bele az életembe.

Amikor katona lettem, a szakmám szerinti státusban, mint növényvédős dolgoztam. Katonaidőm alatt Mihályka Gyula kollégámat alkalmazták, de mivel az én helyemet fent kellett tartani, így őt nem véglegesítették. Gysuzinak menni kellett, és végül a gutorföldei tsz-ben vállalt állást, ami szakmailag nagyobb kihívást jelentett a gyümölcságazat miatt, mint Csesztreg, ahol csak szántóföldi tevékenység folyt.

Szerencsére nem voltam a munkahelyemen, amikor 1968-ban száj- és körömfájás miatt teljes egészségügyi zárlat alatt volt az üzem és Csesztreg község. Mesélték, hogy milyen visszaélések, embertelen megoldások, dári-dózás stb. történtek. Jobb volt ebből kimaradni, de a méltóságukban és anyagilag is megalázott emberek még sokáig emlegették a doktor urakat és tetteiket.

Valamikor márciusban, már nem emlékszem, hogy milyen konstrukcióban, egy kis pénzhez jutottunk, és elhatároztuk, hogy most megtartjuk az igazi nászutunkat. Budapestre utaztunk.

Szállásunk egy Szent István parki lakásban volt, közel a Duna-parthoz.

Fiatalok voltunk, ebből kifolyólag nagyon jól éreztük magunkat. Talán itt fogant első gyermekünk, Tamás. Végigjártuk az általam már korábbról ismert helyeket. Mint a kisgyermekek, örültünk az állatkertnek, a vidámparknak, a moziknak és a jó ételeknek. Aztán újra itthon. Munka és a házkörüli tennivalók sokasága.

Sajnos megint költözés.

Ezekről a költözködésekről érdemes említést tenni. Ha arra gondolok, hogy a jelenlegi házunk a tizenharmadik lakóhelyünk, amiben először szobák, albérletek, szolgálati lakások, majd saját tulajdonú ingatlanok voltak, belerázkódom.

A Gasparics Simon-féle ház. Az első szobát adták ki.

Hát akkor kezdjük az elején! A gyakornoki idő alatt én Kerkakutason, a Kósa testvéreknél laktam, ahol mint családtagot fogadtak be. Kedvesem ebben az időben a reszneki Budaházi családnál lakott mindaddig, amíg a család leánygyermeké, Marika számára szükségessé nem vált a szoba, ugyanis férjhez készülődött menni.

A falu másik végében laktak Gasparics Simonék.

Ők adták ki az egyik szobájukat a számára. Különös emberek voltak, kiváltképp Simon bácsi.

Egy kékkötényes, tipikusan keményfejű parasztember, szigorú erkölcsökkel. Nem sokáig tartott ez az állapot. Újra költözés a felső faluba, Simon Ottokár üresen álló házába. Mire belaktuk volna a házat, vevő jelentkezett rá, és így újra odébb kellett menni. Akkor jött az alsó faluvégen a már említett Szunyogh Kati néni háza, ahová leszerelésem után én is beköltöztem. Ezek a lakások annyiban voltak jók, hogy klímájukban, állapotukban alkalmasak voltak a normális emberi életre.

Itt esett meg velem egy aranyos kis történet:

Feleségem a „jól felszerelt” konyhánk egy főzőlapos villanyrezsóján készítette el a vasárnapi húslevest, az egyetlen egyliteres zománcos fazékban (pohár), amiben a kis tétel miatt a leves olyan képet mutatott, mint egy zavaros mosogatólé. Hívott az asztalhoz, de én mielőtt leültem volna, mondtam neki, hogy ezt a koszos lötytyöt még kiöntöm a vödörbe. Kétségbeesetten kiáltott rám, hogy ne, mert az a leves. Összeborulva nevtünk. Azóta is meg-megemlegetjük a koszos lét. Ez is bevonult a történelmünkbe.

És bekövetkezett egy különleges fordulat. Már korábban írtam róla, hogy míg gyakornokként dolgoztunk, a fizetésünk két részből állt össze: Nyolcszáz forintot az államtól kapott a szövetkezet támogatásként, ehhez tevődött hozzá a szövetkezet által biztosítandó négyszáz forint, így lett a bér egyezerkettőszáz, amihez adódott a lakás- és étkezési támogatás.

A fordulat azért következett be, mert Erzsit két szövetkezet alkalmazta, nevezetesen a nemesnépi, ahonnan az állami státust kapta, és a reszneki, ahonnan a többi javadalmazás származott, és itt volt a fő állomáshelye.

A sors fintora folytán a nagy egyesülési hullámban a nemesnépiek nem a reszneki, hanem a szentgyörgyvölgyi tsz-hez való csatlakozás mellett döntöttek.

Előkerült a kérdés, hogy akkor a növényvédős máshová került státusát a reszniekiek átvállalják-e. Ismerve az akkori vezetést, nem is várhattunk más döntést, mert esetükben nem a megye egyik legjobb üzemi növényvédőse került górcső alá, hanem „az idegen, a gyüttment és főleg a nő”, akire

A tiporszegi ház. Mai állapotában, teljes felújítást követően. A fák között a „macskás” kút.

nem lehetett távlatokban alapozni. Inkább lemondtak a szinte ingyenes munkaerőről.

Maradt a státus a nemesnépi tsz jogutódjánál Szentgyörgyvölgyön, és ez felhozta az újabb költözködés szükségét. Valamikor nyáron költözködtünk. Fliszár Kálmán, a Szentgyörgyvölgyi Kerámia Melléküzem gépko-csivezetője pakolt át bennünket.

Mivel jól gazdálkodtunk, ez a hurcolkodás már egy teljes napot vett igénybe. Két fordulóval, a barátaink segítségével odaszállítottuk a cuccunkat a számunkra kijelölt ház mellé. Innen lassacskán minden a helyére került.

Most bemutatom, hogy hol helyeztek el bennünket. (Akkori állapot szerint.)

Volt, helyesebben mondván még van is egy ház Típuszégben (a község egyik szege, falurésze), ami a tsz tulajdonát képezte. Régi, a tájra jellemző, elől háromablakos kulákház.

Az utcafronton egy nagyobb és egy kisebb szobával. A kisebb szobában lakott az agronómus fiatalember, akit csak Nixon néven ismertünk. Ő minden hétfőgőn hazautazott a szőleihez. A nagyobb szobát fenntartották a Csesztregről bejáró főkönyvelőnek (Szabó Gyurka bácsi), amely-

nyiben az estébe nyúló munka vagy a rossz idő miatt nem tudna hazajutni, legyen hol aludnia.

A mi lakrészünk az épület konyhája, ami a szobánk lett, és a kamra, amiben a konyhát rendezhettük be.

Tudatom, hogy ebből a „szoba”-helyiségből nyílt a már több éve beomlott pince lejárója. Bár eltöltötték, de a szobák padlózata és a megrokant töltés közötti dohos levegő a mi lakásunkon keresztül szellőzött. Valamikor állt egy kemence is itt, amit ugyan elbontottak, de a bontás nyomát még csak meg sem próbálták eltüntetni. A pincéből feljáró svábgarak éjjel, ha szükségünkre kellett menni az udvari latrinára, csak úgy ropogtak a lábbelink talpa alatt.

Mivel a háznak egyáltalán nem volt szigetelése, a falakban lévő víz a plafonig felkúszott, és a fal alján összefolyt.

A konyhánknak nevezett helyiségben hetente cseréltük a falvédő papírt, amivel otthonosabbá szerettük volna tenni egy kicsit. Nekünk reggelente nem adatott meg a száraz ruha kellemes érzése, mert minden vizes, dohos volt.

Így visszagondolva, ennél embertelenebb körülményeket készakarva sem lehetett volna teremteni. És ezek után még munkát is vártak tőlünk, sőt különös kegynek tartották, hogy szállást adtak.

Fizetni bár nem kellett érte, de az elnöknel hiába reklamáltunk, nem segített a bajunkon. Az elnököt Horváth Eleknek hívták, magyarföldi parasztember volt, aki egyébként jól vezette a gazdaságot.

Az udvaron állt egy mély kút, amiből vízzel láttuk el magunkat, ebből mosakodtunk, főztünk, ittunk. Az ottlétünk alatt átértünk egy kúttisztítást, mert egy kismacska beleesett, és akkor vettük csak észre, amikor már szőrfoszlányokat húztunk fel a vízben. A kút úgyne-

A „macskás” kút. Lefedve, eredeti állapotban. A láncot és a vödörket leszerelték.

vezett kétvödörös kút volt. Ez úgy működött, hogy egy hosszú lánc végeire körülbelül egyenként húsz-húsz literes fa vödört szereltek. Amikor az egyik vödör lefelé ment, a másik jött felfelé, tele vízzel. A vödör megmerítéséről a vödör felső széléhez rögzített vassúly gondoskodott. Hát ebben jelent meg a macskaszőr. Mivel a kutat nemcsak mi használtuk, hanem a szomszédok is, nagy baj volt a lezárása. Ezért mielőbb megoldást kellett keríteni a kút tisztítására, ami ettől függetlenül is aktuálissá vált már. A kút méreteinél fogva nehezen akadt vállalkozó, de végül egy a faluban lakó, ilyen munkákban jártas, bizonyos Gaál nevű ember vállalta.

Egyik vasárnapra megszervezték az embereket. Már jó korán elkezdődött a víz kihúzása. Sajnos olyan szivattyú nem volt, ami a harminc méteres mélységből felhozta volna a vizet, ezért a vödörök jártak megállás nélkül le-fel.

Közben folyamatosan figyelték a víz mélységének alakulását. A több mint egy órás vödörzés után a szakértők megállapítása szerint már le lehetett menni, és neki lehetett fogni a tisztításnak. Gaál (sajnos nem emlékszem a keresztnévére, ezért most elnevezem Pistának, így a továbbiakban Pista) egy vastag kötél végét körülvette a mellkasán (biztonsági kötél), és beleállt az egyik vödörbe. Az emberek közreműködésével lassan leereszkedett a kútba.

Kiszállva a vödörből, megkezdte az előbb iszapos, majd később egyre több darabos anyag felszínre juttatását a folyamatosan le-feljáró vödörökben. Volt benne tetőcserép, deszka, téglá, vödör, vasdarabok és még ki tudja mi nem.

A macska is előkerült. Mivel két méter átmérőjű, betonozott kútban dolgozott, a munkához elég levegő és világosság állt a rendelkezésére. Pista nem tartozott a beszari, pánikoló emberek közé, így bírta a munkát. Mesélték, dolgozott bányában is. Egyszer csak jelezte, hogy végzett, kifogyott a szemét, a kút falát is letakarította, lehet felhúzni, és újra beleállt az egyik vödörbe.

Lassan, egyenletesen húztuk a vödört, és a biztonsági kötéllal követtük a mozgást. Már látható volt az ember, amikor megtörtént, amire számítani is lehetett, megszaladt a lánc, és csak a kötélén lógott az ember. Erősen tartottuk, majd az ő közreműködésével sikeresen felszínre segítettük a nap hőst. Amikor már szilárd talajon állt, szinte egyszerre sóhajtottunk. Ha nincs a kötél, ami átvette a felvonó szerepét, végig leszalad a lánc. A felgyorsulástól el is szakadhatott volna, és biztosan végzetes tragédiát okoz. Így az ijedtségen túl más baj nem történt. A hozzáértők elvégezték a kút klórmentes fertőtlenítését, és mintegy kéthetes várakozás és tisztító vízkiemelések után

újra használható lett a kút. Tanulságképpen a káva és a tetőzet közötti nyílás drótfonatkerítést kapott, megelőzendő a hasonló szennyeződést.

Arról még nem tettem említést, hogy ebben az udvarban volt egy harminc férőhelyes növendékmarha-istállója a szövetkezetnek.

Az állatok tartása és a gondozás folyamatos mozgást követelt, ki-be jártak a fogatok, traktorok hozták-vitték a takarmányt, trágyát. Egyszóval nem volt valami kellemes a környezet.

Ettől függetlenül mi itt is megteremtettük a baráti körünket. A fiatalok és az idősebbek is befogadtak bennünket. Jártunk a Balaicz kocsmába rezezni, kártyázni, beszélgetni. Záróráig tartó sörözések után nemegyszer megessett, hogy háznál folytatódott a hangulatos együttlét. Ilyenkor még egy ötliteres demizson is megürült. Másnap aztán nehezebben ment a munka az átlagosnál.

Melke Laci, Németh Pista, a Géczi gyerekek, Nagy Laci, Sebők Jenő és a veje meg még sokan mások. A Géczi család, sok-sok barát és ismerős.

Közben ebben a szívélyes baráti körben, a már leírt embertelen környezetben fejlődött a kisfiunk. Első naptól fiút vártunk, függetlenül attól, hogy a születendő gyermek nemét az orvostudomány is csak sejteni tudta.

Amikor megmozdult a magzat, feleségem éppen Géczinével, a baráti körhöz tartozó védőnővel beszélgetett. Nagy volt az öröm, de nekem egyre sürgetőbb feladatommá vált, hogy megoldást találjak áldatlan lakásállapotunkra. A megoldást Kerkakutason, kezdő éveim falujában találtam meg.

A kismama

A kutasi „Tamás-ház”

Akkoriban költözött Tamás Pista bácsi (a Tamás-cigán) Zalaegerszegre, és az üresen maradt kis házába lakót keresett. Bejelentkeztem, és mivel régi ismeretség fűzött össze bennünket, meg is kaptam a kulcsokat. Igen méltányos, szinte csak jelképes bérleti díjat fizettünk. A házban volt egy viszonylag nagy szoba, ami az előszobából nyílt. Ugyaninnen mehetünk be a konyhába és a kamarába. Ez a ház száraz, nekünk éppen megfelelő nagyságú volt. Ide nyugodt szívvel hozhattam a majdani családomat. Az udvarról nyílt a valamikori istálló, ahol nyulakkal foglalkoztam. Szép Újzélendi Vörös állományom folyamatosan ellátott bennünket hússal. Az udvaron a majorságnak is megfelelő elhelyezést nyújtó boronaépítmény állt.

Érdekes volt az udvar, mert ebben négy családi ház épült. Leghátul, a telek felől lakott a Korosa család: Péter bácsi és Sarolta néni. Leányuk, aki Sári névre hallgatott, a szövetkezeti irodában dolgozott mint könyvelő. Ő talán két évvel korábban született nálunk.

Az ő házuk előtt épült Csepek Józsi bácsi és neje Anna (Naca) néni háza. Fiuk, Józsi már korábban elhunyt betegség következtében. Leányuk, Mariska, Varga Ferenc novai vízvezeték szerelő feleségeként élt Novában. Mariskának két leánya született: Márta és Katalin.

Mártikával, a későbbi „Mártással”, mintegy szülő–gyermek kapcsolat alakult ki, amit a mai napig mindkét részről ápolunk.

A harmadik szomszéd a Tóth család. Pista bácsi, Hermina néni, lányuk Erzsébet és fiuk Pityu, akit később másik néven Árpának neveztek.

Egyik háznál sem volt autó, viszont jelentős mennyiségű szarvasmarhát tartottak, és hajtottak naponta a legelőre. Nálunk nem volt szarvasmarha, de szomszédjaink mi előttünk hajtottak ki, ami természetesen egy bizonyos speciális szennyeződéssel járt együtt. Itt éltünk, és ekkor még ez volt a természetes. Szó nélkül takarítottuk fel az otthagyt tehénszart, mert ez nem volt még trágya.

A barna hajú kislány Márta,
és húga Kati

Bár egy darabig még Szentgyörgyvölgyről jártunk berendezkedni, de előbb-utóbb eljött a költözködés ideje. A Csesztregi Petőfi Tsz tehergépkocsijával Hermán Lajos költöztetett. A költözés több részletben zajlott le, mert már jócskán volt mit áthordani, és újabb szerzeményeink is lettek. Lassan minden a helyére került, és végre búcsút inthettünk a rossz emlékű Tiporszegi-háznak.

Visszakanyarodva házigazdánkhoz: A bemutatásakor említettem, hogy Tamás cigánnak hívták. Ez egy ragadványnév, amit azért kapott, mert nagyon jól cimbalmozott, zenekarban is játszott. A zenekar a baksai cigányzenekarok mellett igen népszerű lett a környékbeli falvakban. Főleg a Vas megyei szélén lévő falvak jöttek számításba.

Közeledett a tél és a szülés kiírt ideje. Hogy ne érjen meglepetés bennünket, barátunk autójával átköltöztettük feleségemet a már összegyűjtött kelengyével együtt a szüleimhez Keszthelyre. Elhelyezkedés után én visszautaztam Kerkakutasra, mert másnap munkába kellett állnom.

Munkám egész embert kívánt, hiába volt tél és munkaszünet a földiken. Terveztük a következő évi termelési ciklust, a mellékelfoglaltságaim, a kocsisok és a traktorok munkájának szervezése és elszámoltatásuk mindig adott feladatot. Nem lehetett napi kapcsolat a családom és köztem, bár levelet gyakran váltottunk. Akkor még nem létezett mobiltelefon, de valahogy nem is hiányzott.

Amikor a sűrű hóesés már olyan méreteket öltött, hogy akadozott a közlekedés, a járhatatlan utak miatt traktorok szállították a mezőkben a kenyeret és a tejet is, rá gondoltam, milyen jó, hogy szeretteim biztos helyen vannak a szüleimnél.

Munkába a „Böhmbusszal” közlekedtünk. Ez a „busz” valójában Böhm Gyula bácsi Zetor 50 Szuper traktora volt, és a mögé akasztott pótkocsi, a bodegával. A bodega rögzített padokkal ellátott bádoggal házikóként állt a pótkocsin. Ha jól felöltöztünk, nem fáztunk, mindenesetre legalább a fűtől megvédett bennünket.

Néha az ÁFÉSZ is használta a „Böhmbuszt” a falusi kis boltok árufeltöltése érdekében. Az utak olyannyira járhatatlanná váltak, hogy a honvédség eszközeit is igénybe kellett venni egy-egy sürgős esetben.

Történetem ezzel az állapottal kapcsolatban, hogy Borsos Pali kollégánál a kislány, Balázska megbetegedett.

Venczel Pista bácsit (körzeti orvos) traktorral kihozták hozzá, aki megállapította, hogy tüdőgyulladása van a kisgyerekeknek, és mielőbb kórházba

Roza néni Balázskával, Feri bácsi Tamással

kell juttatni. Hívták a mentőket, de mivel nem volt alkalmas terepjáró járművük, a honvédség segítségét kérték.

Másnap délelőtt a mezőkön keresztül megérkezett egy T-54-es típusú harckocsi a betegért. Nagy volt a csődület, mert az idősebbek még nem láttak ilyent, főleg nem Kerkakutason. (Erről leírok egy anekdotát a történet befejezése után.) Tehát megérkezett a harckocsi, a gyereket bebugyolálták, apja, anyja is beszállt, és elindult a küzdelem, ami a Zalaegerszegi Kórházig tartott erdőn-mezőn, hegyen-völgyön keresztül.

Valamikor délután érkeztek a kórházba, ahol a kisfiú a gyermekosztályra, az édesanya a szülészetre került.

Öt hónapos terhesen nem lett volna szabad elkísérni a gyermekét. Vetélés, több hetes kórházi kezelés következett. Második gyermekük kislány lett volna.

Rendkívül hideg volt (mínusz 18-19 C fok körül), a páncélon belül ez még két-három fokkal kevesebb lehetett, és ezen felül a vezető irányítását végző parancsnok és a vezető búvónyílása nyitva lévén, állandó huzatban utaztak.

Vissza az anekdotához!

Várta a falu a harckocsi érkezését. Ki-ki a saját portáján vagy előtte tartózkodott. A falu patakjának hídja mellett lakott a Tóth család (Vitéz Tóth György), de egyszerűen csak „vitézgyuriéknak” hívták őket. Felesége Mari néni és leánya, Marika voltak még a családtagok.

066.156

A távirat helye	Pelvezdhirat	Postai szám	Reklam	Nap	Óra, perc	Postai megjegyzés
	Kerkafalváról	10N	9	2	11:00	

TÁVIRAT

Fiú és nővér

601

Vette:	
megkaphat	nap óra, perc
	1944

Továbbított:	
megkaphat	nap óra, perc

Fiú és nővér jól vannak

Aug 9

A távirat telefonon érkezett, a postás hozta Kerkafalváról.

Mari néni jól értesültnek számított a faluban, mert mindig az utcára nyíló konyha ablakában álldogált, a feje ott látszott a félrehúzott függöny között. Az esetet és a látottakat így mesélte el a helybéli élelmiszerboltban másnap:

„Hallák, én illent még nem láttam! Egyszer csak gyűtt valami. Széles is vót meg lapis is, sok apró kereke vót oszt ollan nyomórúdféle állott ki az elejibü.”

Ilyen ízes és pontos meghatározást, mint volt harckocsivezető, azóta sem hallottam.

Egyszer csak megérkezett a várva várt hír:

Szerencsésen megszületett a kisfiunk, a megegyezés szerint a Tamás nevet kapta.

Más apuka ott van a szülőszobában, vagy legalábbis előtte, én a szülést követő napon kaptam meg a táviratot a rendkívüli időjárás miatt. Mivel szombaton és vasárnap nem jártak a buszok, a vonatközlekedés nem jöhetett szóba, maradtam a faluban, várva a hétfőt, hátha beindul az élet.

Hogy jobban teljen az idő, elmentem a kultúrházba, ahol bál volt. Az asztaltársaságomban Tamás Erzsi, aki a tsz-ben könyvelőként dolgozott, helybéli lány volt, és Teri, az unokatestvére, valamint Völgyi Vendel, aki szintén unokatestvérük. Ezek a fiatalok velem egykorúak, a baráti körhöz tartoztak. Kisfröccsöt ittunk, beszélgettünk, egyet-kettőt táncoltunk, múltattuk az időt. Aztán éjfél lett, és akkor már elmondhattam, hogy megünnepeltem a kisfiam születését.

Vasárnap ráértem kipihenni a fáradalmakat, amikre csak igen halványan emlékeztem a befejezésül elfogyasztott fél liter konyak miatt. Azóta nem iszom meg a konyakot, bár nem az volt a hibás.

És eljött a hétfő. Jól felöltözködtem, vastag zokni, vastag jégeralsó és csizmanadrág, magas szárú bőrcsizma, sok pulóver, bőrkabát és a fejemen prémes usánka volt, fülre csatolva. Ketten gyalogoltunk a nagy hóban, mert hajnal lévén a tsz traktora még nem nyitotta ki az utat. Fújt az északi szél, és torlaszokat épített a kelet–nyugati irányú, mintegy egy kilométeres útra. A kutasi egyesházhoz érve egy darabig várakoztunk, majd Kerkafalva felől megérkezett a lenti járat (a „Miska” busz), amit az alsószennerzsébeti Robb Mihály vezetett.

Azt nem említettem, hogy az útitársam, Belső Gyula, az AKÖV (ma Volán) busz vezetője volt, akit műszakba vártak Zalaegerszegre.

Felszálltunk a buszra, és egészen a Cupi Csárdáig jutottunk el. A tervünk úgy szólt, hogy itt megvárjuk a Lentiből jövő zalalövői járatot, és Lövről busszal vagy vonattal továbbmegyünk Zalaegerszegre. Tehát a csárda előtt toporogtunk. Bementünk volna, de a kocsmáros sem érkezett meg, így nem volt nyitva.

Közel tizenegy órakor jött egy busz Lenti felől. Meglepődve láttuk, hogy a „Miska” busz. Miska bácsi miután beért Lentibe, még csináltattak vele egy járatot, de mivel ő volt az egyik üzemelő járat, elküldték Lövről felé is.

Így azon a buszon folytattuk az utat, amelyikről két órával azelőtt leszálltunk.

Hiba nélkül, bár egy kicsit csúszkálva, Miska rutinjának köszönhetően befutottunk a lövői központba. Megdöbbenve értesültünk róla, hogy Egerszeg felé járhatatlan a közút és a vasút is, magyarul nem indulnak a menetrend szerinti járatok. Gyalogosan messze volt Zalaegerszeg, így valami más alkalmatosság után kellett nézni. Benzinkút állt a főtér közepén, és ott megláttunk egy ponyvás, platós UAZ gépkocsit. Nosza, kérdezzük meg, hová megy, és nem vinne-e el bennünket egy darabon.

Azt mondta, hogy szívesen elvisz bennünket, de a kabinban négyen vannak, ha felülünk a rakományhoz, ami nem akármilyen, akkor mehetünk.

Ki nem találtuk volna, mi a rakomány! Tényleg nem akármilyen, mert a vágóhídra szállított nyolc darab vágni való sertést. Más választás nem lévén, felültünk a disznók közé, akik türelmesen viselték társaságunkat.

Egerszegen az Aranybárány szálloda előtt leszállva, megköszöntük a fuvert.

Elváltunk Gyuszival egymástól. Ő elment a telephelyre. Utána mesélte, hogy egész héten szolgálatban volt, mert kevés hadra fogható gépkocsi és vezető állt rendelkezésre.

Odamentem az egyik, a szálloda előtt posztoló taxihoz. Beszálltam, és kivittem magamat a vasútállomásra. Mondta a sofőr, hogy ha tudja a beszállásom előtt, hogy milyen bűdös szagom van, biztosan nem visz el.

Röviden elmondtam neki az utazásom eddigi történetét, akkor megérően gratulált, és további jó utat kívánt.

Vonatom Zalaszentiván, Ukk, Tapolca átszállással estefelé érkezett Keszthelyre.

Úgy, ahogyan voltam, elmentem a szülészeti klinikára. Bűdösen, koszosan és rendkívül fáradtan léptem be a kórterembe, ahol ott voltak szüleim és az öcsém.

Öcsém szegfűcsokorral, nyakkendősen, én disznószarosan és bűdösen. Mindenki azt kérdezte, ki ez az ember. Csak az anyémek tudták, hogy ki vagyok, honnan és hogyan jöttem. Boldogan öleltem magamhoz Erzsikémet, majd büszkén nézegettem fiunkat az üvegfalon keresztül. Egy kis kopasz, vörösesszőke fej látszott ki abból a pólyából, amiben már én is voltam születésemkor. Szégyennel, de be kell vallanom, nekem jobban tetszett a mellette lévő baba, egy fekete, nagyhajú. Utána gondoltam bele, hogyan állt volna a szám, ha nekem őt mutatják be anyémként. Erről a kislányról (mert kislány volt), feleségem elmesélte, hogy szemgolyó nélkül született, mert édesanyja a terhesség alatt rubeolafertőzéssel esett át, és a baba rendellenes fejlődését nem vették észre. Ők is harckocsival jöttek Reziből, és annyi szenvedés után ezt a sorcsapást kapták a gondviseléstől.

A látogatás néhány napig tartott, majd a már megnyíló utakon autóbuszszal visszautaztam Kerkakutasra.

Ettől kezdve minden hétvégén utaztam, együtt örültünk a fiunknak, szerettük egymást, boldogok voltunk.

Az odautazás borzalmaitól mentesülhettem volna, ha a tsz elnöke, Tóth Vilmos a kérésemre, ami a terepjáró gépkocsi igénybevételére irányult, nem azt válaszolja, hogy az üzemi feladatok miatt nem áll módjában ezt engedélyezni.

Amikor hazaértem, megkérdeztem Varga Emilt, a gépkocsi vezetőjét, hogy merre járt hétfőn, azt mondta, hogy egész nap az iroda udvarán állt, nem volt sehol.

Még több ilyen elnöki hatalomfitogtatást is le fogok írni, ami miatt sok lehetőségtől estünk el.

Én éltem a munkás hétköznapiakat, kezdett tavaszodni. Indult a munka a földeken. Kétlaki életet éltem, a munkahely és Keszthely volt a fő tartózkodási helyem. Már beleléptünk az áprilisba, amikor elérkezettnek láttam az időt arra, hogy hazahozzam a családomat.

Újra próbát tettem az elnöknél a gépkocsi elkérésére.

Most sikerrel jártam, de ez sem nekem szólt, ugyanis Kása László főállattenyésztő, aki a kerkafalvai tsz-ből jött, éppen Szentpéterföldre, utána Egerszegre akart menni, és így nem merte megtagadni tőlem sem az engedélyt. Tulajdonképpen Zalaegerszeg és Keszthely közötti táv volt csak téma, de látszott rajta, hogy nem lelkesedett az ötletemért.

Az odaút tapasztalatából kiindulva, öltönyben és fehér ing-nyakkendősen indultam. A Ford Consul gépkocsi jól viselkedett, bár Szentpéterföldre előtt kezdett esni a hó. Így rövidre vettük a látogatást, és hamarosan Zalaegerszeg felé robogtunk. Egerszegen Laci kiszállt, és én a gépkocsivezetővel, Simon Lászlóval tovább, sietősre véve mentem Keszthelyre. Mivel ekkor már 5-10 cm-es volt a hó, és erős szél fújt.

Gyorsan bepakoltunk, gyerek, csomag, búcsúzkodás, indulás vissza. Csúszkált a gépkocsi, de haladtunk. A kisebb hófúvásokon keresztülvitt bennünket a lendület, de Pölöske után egy hosszú egyenesben elakadtunk. Két torlaszon kézzel átástam az autót, de aztán végleg megrekedtünk. Hosszú sor állt az úton. A többi kocsiban ülő férfiakkal együtt kiszálltam, és sorban, egyenként áttoltuk a hóakadályokon az autókat. Volt, aki félreállt, és segített a többieknek, de jó párán ki sem szállva az autójukból léleptek. Nagy nehezen túljutottunk ezen az útszakaszon. Elképzelhető, hogy mennyire fáztam a nejlon ingben és a vékony öltönyben, átázott cipőben.

Egerszeg felé robogva a hóbordás úton a sofőr bevallotta, hogy a benzin talán kitar a benzinkútig. Már arrafelé meg kellett volna tankolnia, tudva, hogy egy csecsemő nem bírja ki a hidegben utazást.

No de beértünk, felvettük a kollégát, és baj nélkül hazaérkeztünk. Kutasi házunkban meleg volt, mert Naca néni befűtött, hogy a kis Tamás meleg otthonba kerüljön. Megöleltük egymást, és fáradtan nyugovóra tértünk.

A hirtelen jött tél nem tartott sokáig. Gyorsan kijavult az idő, lehetett dolgozni a kertekben. Feleségem minden nap sétált a falu járdáján a kisfiunkkal. Szép, mély kocsija volt. A falusi gyerekek ezt az újdonságot látva kikunyerálták, hogy hadd tologassák a babát. Boldogok voltak, amikor Erzsi megengedte nekik. Az egyik ilyen kislánnyal nemrég találkozá megemlítettem, hogy emlékszik-e arra az időre, amikor még kilátszott a bugyija a szoknyácska alól, és a babakocsit tologatta Kerkakutason. Igen, emlékezett, pedig már ő is nagymama. (Balogh Valikának hívják.)

Ebben az időben került a családba egy kislány (korábban már említettem a nevét), akit később Tamás fiunk Mártásnak nevezett el. (Igazi neve Varga Márta.) Mártika talán első vagy második osztályos lehetett, és a nyári szüne-

teket a nagyiéknál, Csepek szomszédéknál töltötte, illetve nálunk. Imádkozta a kisfiunkat, szabályos pótmama volt. Ha valahová el akartunk menni, Naca néni és Mártás voltak a gyerekfelvigyázók. Mártást a mai napig mint lányunkat szeretjük. Ausztriában él, de ha itthon van, minden alkalommal meglátogat bennünket. Mi is voltunk a vendégei. Ragaszkodása, úgy érezzük, egy életre szól. Gyönyörű és nagyon okos leánya van, ma még tanul. Zsuzsi, Sabine a neve. A családnak csak Zsuzsi.

Volt egy esemény, ami nehezen indult, de végül is kellemes emlékekkel zárult le. Ez pedig a csesztregi Szabó Pista és a szomszéd leánya, Tóth Erzszi egybekelése volt.

A kerkakutasi udvarban

Zsuzsikát kereszti egy Jezsuita páter Hallban, szülei: János és Márta (a korábban említett „Mártás”), valamint Gyöngyi, a keresztmama

Már korábban beszéltek a faluban, hogy nagy lagzi lesz. Kutason a lányos háznál, és külön Csesztregen, Szabóéknál.

Tudtuk, hogy az itteni szokás szerint a szomszédokat meghívják a lakodalomba, ezért csak lapítottunk, szabályosan bujkáltunk Pista bácsi elől. De aztán nem úsztuk meg, mert átjött a szomszéd megkérni, hogy átpakolhassanak néhány bútort, ami a lakodalomban akadályt jelentett volna. Mi ezt megengedtük. Jól telepakolták a szobánkat, és mielőtt elmentek volna, átadták az oly rettegett meghívót. Esküvőre és az azt követő lakodalomba. Összesen száz forintunk volt, ezért féltünk a lakodalomtól.

Annak rendje és módja szerint kiöltöztünk, Naca nénire bíztuk Tamást, és elmentünk a csesztregi anyakönyvi hivatalba, meghallgatni az igent. Utána busszal haza. (Az utazáshoz különbusz állt rendelkezésre, mert az új ember az AKÖV-nél volt garázmester, és ez járt neki a vállalattól.)

A lakodalmas nép elhelyezkedett a feldíszített szobákban, mi meg arra számítva, hogy úgysem keresnek bennünket, elmentünk a kultúrházba, moziba. De nem jól gondoltuk. A gazda, felfedezve hiányunkat, kerestetni kezdett bennünket. Valamelyik vendég megmondta, hogy a faluban látott bennünket, és az örömapa utánunk küldte a vendéghívót.

Mi a sötétben az utolsó sorban lapítottunk, amikor bejött Lőrincz Józsi, a vendéghívó, és hangosan szólított, hogy „Berkes Józsi és felesége jöjjen ki!”

Na, most mi lesz? Meg sem mozdultunk, még egyszer szólt, majd mondta a mozis Benkő Lajosnak, hogy kapcsolja fel a villanyt. A sorok között járva megkeresett, valósággal kitranszporált bennünket, és elkísért egészen hazáig.

Mit volt mit tenni, megigazítottuk a szerelvényünket, a két ötvenest beletettük egy-egy borítékba, és átmentünk a lakodalmas házba. Belépéskor átadtuk az egyik borítékot a násznagynak, és helyet foglaltunk. Már folyt a vacsora. Nekünk a belső szobában volt helyünk, a távoli rokonok és a falusi barátok, szomszédok között.

Hozták a levest, gyorsan utolértük a többieket, rendkívül finom és bőséges volt a vacsora. Ez minden lakodalomban így volt, hiszen olyan szakácsnők főztek, akik a főzés, sütés tudományának igen nagy mesterei voltak.

Cigányzenekar játszott, a vacsora alatt hallgatókat, majd a vacsora vége felé mulatóst, később tánczenét.

A zenekar az első szobában húzta, de behallatszott hozzánk is. A többiekkel együtt én is énekelni kezdtem. A mi szobánk jobban bírta, mint az

elsők, így a primás átjött hozzánk, akit követett a kontrás és a bőgős is. A lakodalom központja áttevődött a belső szobába. Később beindult a tánc, ahol szintén én kerültem a középpontba. Éjfélkor menyasszonytánc, s ekkor a kalapba került a másik borítékunk is.

A lakodalom hajnali négyig folyt megállás nélkül. Majd a vendégek egyenként elszállingóztak a szálláshelyekre. Arra gondoltam, hogy ezzel megvolt a lakodalom, de nyolc óra felé megjelent újra a vendég hívó, átparancsolni bennünket a lakodalmas házba.

Egész délelőtt ettünk, ittunk, nótáztunk, táncoltunk. Ebéd után jött a busz, felszállt a lakodalmas nép jó része. Csesztregre mentünk a másik lakodalomba, ahol nagy ovációval fogadtak bennünket. Táncoltunk, mulattunk még az utcán is. A falu apraja-nagyja kivonult, hogy lássa az eseményt. Amikor megelégtünk a dáridózást, buszra ültünk és visszamentünk Kutasra. Ide elkísértek bennünket a csesztregi mulatók is.

Ettünk, ittunk, nagyon jól éreztük magunkat. Nem emlékszem rá, hogy valaki is nagyon részeg lett volna. Kiugráltuk magunkból az alkoholt, meg a temérdek étel is közrejátzott a józanság (szalonspicc) fenntartásában. Feleségem többször átment megnézni kisfiunkat. Ő nem ivott, mert még szoptatott, és ez a kettő nem fért össze. Éjfélkor abbamaradt a zene, behozták a tortákat, ez a nap végét jelentette, de elbocsájtásunk előtt a házigazda kérte, hogy jöjjünk vissza reggel, és folytassuk. A háromnapos lakodalom harmadik napját „gazdaasszony-lakodalomnak” hívják. Ez amolyan takarításra, mosogatásra szánt nap. A banda húzza a nótákat, a vendégek eléneklik a maradék énekeket, eljárják a még visszalévő táncokat. Étél, ital az asztalokon, mindent szabad, ami az előző napokról visszamaradt. Már a második naptól én voltam a lakodalom lelke. Mielőtt végleg elhallgatott volna a zene, a szomszéd azt mondta nekem:

„Jóskám, ha te nem vagy itt, ez a lakodalom már szombaton véget ért volna.”

Ezt én is észleltem, mert túl sok volt az úgynevezett savanyú ember a társaságban, akikre fokozatosan átragadt az én jókedvem, és vált a nehezen induló lakodalom fergeteges és nagyon sokáig emlegetett bulivá.

Most már csak ki kellett húzni azt a két hetet, ami még a fizetésig hátra volt, mert említettem, az utolsó százasunkat mulattuk el. Szerencsére a tej előre ki volt fizetve, a kenyérrel meg spóroltunk, vagy nem vettünk. Sokszor előfordult, hogy húson, boron, krumplin éltünk, mert pénzünk nagyon szűkösen volt. Hús az udvarról, bor a cserszegi hegyről, krumpli a kertből került az asztalra.

Tamás és Erzsi, már a csesztregi lakásban

A kerkakutasi évek szép emlékek. Barátaink évtizedekig emlegették a közös élményeket. Ez a falu a második szülőföldemmé vált. Végig megvolt a kapcsolatom a valamikori házigazdáimmal, Feri bácsival és Roza nénivel.

A makadám utakon való kerékpározás 1969 nyarán megváltozott. Én és a műszaki vezető (Szabó Pista) kaptunk egy-egy MZ 125-ös új motor-kerékpárt, amivel könnyebbé vált a közlekedés.

Érdekes megfigyelésem volt a makadám utakkal kapcsolatban. Amikor valamelyik faluból elköltöztünk, még abban az évben, de legalább a következőben megtörtént az út portalanítása. Ez vonatkozott a kerkakutasi útra is, amelyik a járás utolsó makadámútként elég sokáig kitartott.

Bár kellemes volt a környezet, azért szerettünk volna Csesztregre költözni, gondolva arra, ha letelik a gyes, feleségem munkába járása egyszerűbbé válna.

Csesztregen van óvoda, iskola, tehát a jövőnk kilátásai javulnának. Az 1970-es év második felében a szövetkezet irodája átköltözött a volt tanács épületébe, és a régi Venczel-házban, az eddigi tsz irodában két szolgálati lakás kialakítása kezdődött meg. Az egyiket Kása László főállattenyésztőnek ígérték. A másiknak sokáig nem volt gazdája. Csak találgatások voltak. Én is számítottam rá mint családos ember, bár nyilvánvaló volt, hogy az elnöknél nekem nem voltak nagy esélyeim. Végül mégis én kaptam

meg. Talán a vezetőségben azok voltak többségben, akik a reálisan gondolkodók közé tartoztak.

Költözésünk április negyedikén zajlott le. A két és fél éves itt-tartózkodás alatt annyit gyarapodtunk, hogy Hermán Lajos Csepel tehergépkocsijával kettőt fordult Kerkakutas és Csesztreg között. Későbbi költözködésünk mindig több fordulóval történhetett meg.

Egy nagy és egy kisebb szoba volt a házban, előszoba, konyha, kamra, fürdőszoba. A bejárat előtt közösen használtunk egy zárt teraszt. Néha itt tartottunk baráti összejöveteleket, beszélgettünk, iszogattunk, később feleségeink itt babáztak, pihentek.

A ház alatt lévő pincét a két lakó közösen használta. Itt a pincében helyeztem el a boroshordóimat. Egyik éven szüret után meghoztuk a 450 literes hordóban lévő, már forrásba indult murcit. Cserszegen nem volt időnk a feljavítására, ezért erre a csesztregi pincében került sor. Valahogyan kiment a fejemből, hogy a forrásban lévő anyagot merülő fokolóval nem lehet vizsgálni, mert az eredeti cukor egy része már átalakult alkohollá, és fals eredményt mutat a készülék. Ennek ellenére én belehelyeztem a fokolót, ami a szüretkor frissen mért 17 cukorfok körüli értéket mutatott. Ezt az anyagot addig javítottam, amíg 21 fokot nem mutatott.

A forrás gyorsan beindult, majd egy idő után leállt, és kezdett letisztulni a bor. Ízeltük, és megállapítottuk, hogy nagyon finom, csak valamenynyire szabad cukor maradt benne, ami nem volt baj, mondván, majd tavasszal befejezi a forrást.

Gyönyörű tiszta lett, lefejtettem, íze vermutra emlékeztetett.

Az én borom nagyon ízlett az állatorvosnak, s mivel nem volt szemérmes ember, sokszor le kellett vinnem a pincébe néhány pohár borra.

Aztán a szomszédom, Korosa Gyula bácsi arra hívta fel a figyelmemet, hogy kollégám (Németh Jenő) gyakran megy le a pincémbe, amikor nem volt otthon senki, de még csak nem is egyedül.

Mikor kérdőre vontam, azt felelte, hogy ezt az anyagot mindenkivel meg kell kóstoltatni. Gyorsan lelakatoltam a pinceajtómat.

A másik eset apósommal történt meg. Családjával, feleségével és Laci fiával tartózkodtak nálunk. Amikor letelt a látogatás, csomagolás közben kitalálta, hogy kellene az útra vinni egy kis borocskát. Kinézte a legkisebb hordót (15 literes), és hébérrel megtöltötte belőle a literes zöld üveget. Örült az önálló munkának, nem is szólt nekem a ténykedéséről. A vonaton kóstoltak, és a 13 év körüli gyerek megszomjazott. Víz nem vittek, apósom kitalálta, hogy egy kortyocskából a jó borocskából a gyerekeknek

A zárt terasz és a lépcső, amiről Erzi nyolc hónapos terhesen legurult (mai állapot).

sem árt meg, hiszen csak a falatot kell lenyelnie. Laci behúzott az üvegbe, és ugyanazzal a lendülettel nagy ívben ki is köpte az italt. „Hülye vagy édes gyermekem”, mondta apósom. „Nem való ez neked”, és ő is megkóstolta a nedűt. Természetesen ő is kiköpte, méghozzá a vonat ablakán. Hazaérve Ágfalvára, mostoha anyósom telefonált, és érdeklődött, hogy mi volt az üvegben, amit még a vasutas apósom sem tudott lenyelni. Kiderült, hogy az apósom ecetes borral kevert borseprőt tankolt fel. Nem csodáltam, hogy nem ízlett neki.

Kása szomszéd hétköznap a másik lakásban lakott, de a hétvégéket Szentpéterföldén, a szülei házában, vagy Kati húgánál töltötte Zalaegerszegen. Jó szomszédi kapcsolatunk alakult ki, hiszen a tsz-ben is együtt dolgoztunk, mellérendelt viszonyban, mint főágazat-vezetők.

Egy kicsit visszakanyarodok a tsz életére. Mivel a gazdaság mérete és szerteágazó tevékenysége szükségessé tette, az elnök jogász szakember után nézett, bár magát jogilag nagyon magas szinten állónak tartotta. Tény és való, hogy korábban a Járási Tanácson a begyűjtési csoportnál (padlás-seprők) eltöltött idő alatt, és azóta is a közlönyöket bújta, jegyeztelte, de már nem tudta elkerülni a Tsz Szövetség által szorgalmazott jogász alkalmazását. Először másodállásos jogászokat alkalmazott, majd közvetítéssel hozzánk került Dr. Hoffeker József, egy pécsi kádármester

fia, aki maga is kitanulta a kádár szakmát. A tsz-elnök ott alázta a jogászt, ahol csak tudta. Vélt jogi tudására alapozva a megbízásokat úgy adta ki, hogy „a nevezett ügyben a ...törvény ...szakasz. ...bekezdés ...pontjai szerint kérem eljárni.”

Beadványt, iratot csak ő írhatott alá, folyamatosan piszkálta, vizsgáztatta, egyszerűen macerálta a jogászt. A faluban vettek a doktor úr számára egy házat, a régi Fujsz házat, amibe a felújítás után elhozta a családját. Felesége (Göögös Ildikó) egy szőke, hosszú hajú, magas nő volt, aki rendkívül divatosan öltözködött. Maga varrta a ruháit, és másoknak is dolgozott.

Kislányuk Hettyike (Hildegard) talán egy-két évvel lehetett idősebb, mint az én fiam. Hamar beilleszkedett a jogász a hasonló korú középvezetői társaságba. Megismerve történetüket, megállapítottuk, hogy Jóska egy igen bohém gyerek. Sok olyan hőstette volt, amit máig sem felejtettem el. Egyik ilyen, amikor Zamárdiban a Balaton-parti kempinget bérelték, és Ildikó túrós tésztát főzött volna ebédre. A tészta már megfőtt, de nem volt otthon túró és tejföl. Mondta Jóskának, ugorjon le a szomszéd közértbe, és vásároljon be. Jóska fogta a táskát és ment. A bolt előtt összetalálkozott egy régi cimborájával. Beszélgetésbe elegyedtek, majd az éppen érkező vonatra felszállva, elindultak bele a világba. Egy hétig turnéztak a Balaton körül, majd ugyanazon a napon (egy héttel később) ártatlan képpel hazállított, vitte a túrót és a tejfölt. Természetesen nem úszta meg ilyen egyszerűen, de ezt már hősieken tűrte.

Kitalálta, hogy disznókat fog tartani a kicsi, házak közé beékelődött udvarában.

Kezdetleges ólakat épített, ahol nem volt megoldva a trágya és trágyalé kezelése. Megvette a malacokat, mintegy hatvan darabot. Takarmányt is venni kellett nekik, így igen sokba került a tartás.

A finanszírozáshoz a zalabaksai takarékszövetkezetből vett fel kedvezményes kölcsönt, aminek egy részét befektette a sertéstartásba, a másik, nagyobb részét elköltötte. Mondják, egy-egy ilyen egerszegi vagy pesti kiciruccanás alkalmával tízezreket költött, többször úgy kellett kiváltani, mert erre nem volt fedezete.

Közben a szomszéd Lacival mi is belefogtunk a disznótartásba. Hátul a kertben építettünk szabadtartásos ólakat. Ide vettük a malacokat. Szakmailag jobbak voltunk, mint jogász kollégánk, hiszen Laci állattenyésztő szaktechnikus és parasztyerek volt. Szépen nőttek az állatok, egymást kisegítve gazdálkodtunk. Közben eljött az idő, hogy Kása szomszéd is feladja a legényéletet. Bejelentette, hogy összeházasodnak menyasszonyával,

a kerkafalvai Császár Gyula erdész Judit nevű leányával. Kitűzték az esküvőt, mi is hivatalosak voltunk a lakodalomba. Utána az új pár nászútra ment Pécs környékére Gyula bácsi Škoda Octaviájával. De ott voltak a disznók, amelyek gondozását én vállaltam a kétételes időszakra. Telt-múlt az idő, már vártuk haza az új párt, és akkor az egyik délután lila foltokat láttam a disznain. Bár már írtam, hogy nem én voltam a szakember, de annyit tudtam, hogy ez az egyik betegség, a sertésorbánc jele.

Bánatos voltam, de mit volt mit tenni, kiöltöztem az egyetlen öltönyömbbe, és elballagtam az utcában lakó állatorvoshoz, aki a tsz-ben kollégánk volt, és kértem, jöjjön ki megnézni és kezelni az állatokat. Éppen vacsoránál ültek.

Dr. Matyi Andrásnak hívták, de mi kollégák csak Bandinak szólítottuk. Bandi leültetett az előszobába a telefonasztalka mellé, kihozott egy hétdecis üveg szabolcsi pálinkát és egy kupát (ez volt a híres Matyi-kupa, tulajdonképpen egy kétdecis, arany szélű kávéspohár), hogy fogyasszak. Én szorgalmasan fogyasztottam, közben elment a villany is, meg a kép is. Reggel ébredés közben azon gondolkodtam, hogyan kerültem haza, és ugyan mi lett a disznókkal. Banditól és a feleségemtől nem mertem megkérdezni a dolgokat, viszont darás volt a zakóm ujjja, disznószaros a cipőm. Kimenve, az ól körül injekciós dobozokat, ampullákat találtam, a disznók pedig gyógyultan, élénken futkároztak.

A nászút után kiegészült a szomszéd család is. Erzsi és Jutka jól kijöttek egymással. Jutka gyakorolta a gyerekkel való bánást. Kisfiam és a szomszédok viszonya is felhőtlenül alakult. Lacit Tacinak hívta.

Abban az időben rendezték Budapesten a mezőgazdasági vásárt. Jóska kitalálta, hogy menjünk el az ő kocsijukkal. Kása Lacinak volt jogosítványa, így ő lett a sofőrünk. A kocsi Hoffekerék dínósárga Volkswagen Charman-Ghia gépkocsija lett. Kora hajnalban indultunk, egészen Teskándig jutottunk. Addigra olyan mértékben felmelegedett az első agy, hogy folyt ki a csapágyból a zsír. Bementünk a téglagyárba, ahol az egyik karbantartó állított valamit a féken, így tovább tudtunk menni, de a fékhatás nagyon rossz lett. Eljutottunk Zamárdiba.

Ez a település volt Jóska korábbi terepe. Megebédeltünk a Paprika csárdában, ahol a személyzet nagy ovációval fogadott bennünket. Jól elment az idő, már nyilvánvaló volt, hogy nincs értelme a fővárosba menni. Úgy döntöttünk, hogy megkerüljük a Balatont. Tihanynál átmentünk az északi oldalra a komppal. Badacsonyban vacsoráztunk, Jóskán már erősen látszott az elfogyasztott alkohol. Az énekesnővel közölte, hogy milyen csinos abban a lila abroszban.

Kása Laci itt már könyörgött, hogy menjünk tovább. Fáradt volt, és valami miatt nem kívánta az üdítőitalokat. Nagy nehezen elindultunk Zalaegerszeg felé. Itt Jóska kiadta a parancsot, irány az Aranybárány!

Már nyitva volt a bár, ide mentünk be. Én még soha nem voltam ilyen éjszakai mulatóhelyen, és fáradt is voltam, de nekem nem volt döntési jogom.

Laci többször is felszólított bennünket, hogy induljunk haza, de nem talált meghallgatásra. Egyszer csak ultimátumot kaptunk. Itt hagy bennünket gépkocsistól, és majd másnap hazamegy a busszal.

Kezdett világosodni, kellene hazaindulni. Beültünk az Aranybárány előtt álló gépkocsiba, én a vezetőlülésbe, Jóska mellém. Elmentünk Laci hűgához, ahol felcsengettük alvó barátunkat. Az ajtón lévő kis ablakon keresztül elküldött bennünket a síkosba, mert amit éjjel mondott, azt megmondta.

Mit volt mit tenni, elindultam Csesztregre. Rendőr- és balesetmentes út végén akkor értünk haza, amikor az állatgondozók már a munkahelyekre igyekeztek.

Az még ide kívánczik, hogy akkor még nem volt személygépkocsihoz jogosítványom, és bár korlátozott mennyiségben, de ittam is.

Ez után a kitérő után kanyarodjunk vissza a disznóhizlaláshoz!

Mi is felvettük a kedvezményes kölcsönt. Ennyi pénz még nem volt a kezemben.

Jogász barátunk ezt kihasználva kölcsönként tőlem 30 000 forintot, hogy takarmányt tudjon venni. Később felajánlotta igen kedvező áron a 70-80 kg-os állományát megvételre, mert nem tellett a maradék pénzből takarmányra.

Akkor már tudtuk, hogy életviteléhez kellett ez a rengeteg pénz, de még a disznóságai nem derültek ki. A család sem tudott a dologról. Felesége sem értette, miért vannak állandó pénzzavarban. Amikor már a kölcsön törlesztő részleteket sem tudta fizetni, robbant a bomba. Rendőrség nyomozott, kiderült, nekünk is van nem törlesztett kölcsöntartozásunk, holott nem kértünk kölcsönt. A nyomozati anyagból tudtuk meg, hogy Jóska vett fel pénzeket a nevünkre. A kölcsönigénylő lapokat ő írta alá. Még meg sem próbálta másolni az aláírásunkat. Az ő kusza, össze-vissza betűivel írt. Nyilvánvaló volt, hogy a takaréokban dolgozó hölgyek is közreműködtek az ügyben. A bíróság a jogász urat három és fél évre, a takaréki vezetőjét és helyettesét is 2,5 és 2 év börtönre ítélte, aminek nagy részét szorgalmasan le is töltötték. Bennünket csak tanúként hallgattak ki. Nem voltunk hibásak, mert az ügylet tudtunk nélkül zajlott le, és ezt a vádlottak egybe-

hangzóan ki is jelentették. Mi Lacival nem vallottunk ellenük. Sem érdekünk, sem a betyárbecsület nem engedte ezt meg. Amikor Jóska bevonult a börtönbe, családja elköltözött Pécsre a faluból. Nemigen volt róluk hír. Tudtuk, hogy Ildi elvált, és újra férjhez ment, majd rövidesen meghalt. A kislány a nagyszülőkhöz került.

A tárgyalás után egy fél évre megjelent Csesztregen egy idős úr, engem és Kása Lacit kereste. Bemutakozott: „Hoffeker József vagyok, kádármester Pécsről.” Azért jött, hogy ajánlatot tegyen nekünk, mert szerinte ennyivel tartozik a régi kádár család jó hírnevének a fia tetteiért. Láttaj rajtunk, hogy nincs a szívünkben harag, beszélgettünk, még a fia gyermekkorá és iskolai évei is előkerültek. Az ajánlata a következő volt: Az általam adott 30 000 Ft készpénz kölcsönt azonnal kifizeti. A tartozás további részét (ezt vették fel tudtunk nélkül), a másik 30 000 Ft felét most, a másik felét egy év múlva maradéktalanul átadja. Ennek ellenében írjunk alá egy nyilatkozatot, hogy a fia nem tartozik nekünk.

Erről az emberről sugárzott a becsület, a szégyen és a fájdalom. Bízunk benne, és aláírtuk a nyilatkozatot. Így 45 000 forinttal lettem gazdagabb, Laci pedig a tartozás felével, 15 000 Ft-tal.

Simon Lászlót nem kártalanította, mert a nyomozás során és a tárgyaláson össze-vissza beszélt a fiára. Ő a büntetés letelte után peres úton érvényesíthette a tartozás megtérítését.

Pontosan egy év elteltével kaptam egy rövid levelet. Az volt benne, hogy X napon keressem fel pécsi otthonában. Trabanttal mentünk, feleségem és édesapám kísért el. Hoffeker úr kiegyenlítette a tartozását, elbeszélgettünk és hazautaztunk. Kása Laci is megkapta a tartozást. Így ért véget számunkra a Hoffeker-ügy.

A büntetésből jó magaviselet miatt elengedtek. Egy pár év múlva nagy megdöbbenésre megjelent nálunk Jóska. Bocsánatot kért az egész családtól. Elmesélte, hogy édesapja meghalt, ő átvette a kádár üzemet, és mivel értett a szakmához, új profillal beindította a termelést. Vele volt új felesége is. Hetyike is nagylány lett, újra jó kapcsolatban volt az apjával.

Közben folyt az élet a faluban és a munkahelyen.

Tamás fiam két és fél éves korában óvodaéretté vált. A teljesen szobatiszta, talpraesett, önálló kisfiú reggelenként kerékpárjával ment az óvodába. Nem kellett beszoktatni, nyugodtan mehattunk dolgozni. Orvoshoz is bátran vihattuk, mert ő a Pista bácsihoz ment, és soron kívül benyitott a rendelőbe, függetlenül attól, hogy hányan voltak előttünk. Feleségem gyes-en volt még fél évig. Én tettem a mindennapi dolgomat.

Nagy lendülettel vettem részt az ifjúsági mozgalomban. Mint KISZ-tag, az abban az időben létrehozott csesztregi csúcsszervezet vezetője lettem. A tanácselnök Horváth Józseffel jó munkakapcsolatot alakítottam ki. Egy ciklusban még a Községi Tanács tagjának is megválasztottak. Akkor már több éve tagja voltam az MSZMP-nek.

Tagfelvételemkor az ajánlóim a honvédségi KISZ-alapszervezet taggyűlése és Horváth István kerkakutasi párttitkár voltak. Abban az időben ezt én büszkén vállaltam. Meggyőződésemm volt, hogy egy olyan szervezet-hez tartozom, amit azért hoztak létre, hogy az egyszerű, dolgos emberek jobban tudjanak boldogulni.

Nem volt az elkötelezettségem miatt lelkiismeret-furdalásom, azóta sincs. A régi életterem falvaiba nyugodt szívvel térek vissza. Sok helyen máig látszik a kezem munkája. Barátaim sem tagadtak meg.

A kultúrház mellé épülő ifjúsági klub kivitelezésének egyik mozgatórugója, fő szervezője lettem. Minden munkájában részt vettem. Avatására én vásároltam meg a bútorokat, a karambolasztalt. Elindítottuk a mai napig élő falunapot mint ifjúsági találkozót. Ennek emlékhelyéül egy oszlopot készítettünk betonból.

Ma a világháborús emlékmű áll a helyén a falu központjában.

Az ifjúsági klub építésekor. Töltés kavicsot raktunk szalagra. Elöl Horváth József tanácselnök.

Aranykoszorús KISZ-jelvény

Aranykoszorús KISZ-jelvényt, és ennek a kitüntetésnek volt része egy jutalomút, ahová feleségem is velem tartott. Vonattal Kijevbe utaztunk. Itt töltöttünk több mint egy hetet. Megismerkedtünk a várossal és környékével, találkoztunk hasonló korú fiatalokkal, akik a mi szórakoztatásunkra voltak mellénk állítva. Nagy élményként éltem meg a hajóutat a Kijevi-tengeren, ami tulajdonképpen a város felett épült gát mögött felduzzasztott óriási vízfelület volt. Az itteni emberek nevezték el tengernek a méretei miatt. A szállodától autóbusz vitt bennünket a Dnyeper folyóhoz. Itt hajóra szálltunk, és a hajózsilipen felszilipeltek bennünket a tengerre. Itt tett a hajó egy jó nagy kört, majd vissza a zsilipen a kikötőbe, és kiszálltunk.

Az utazás mintegy öt órát vett igénybe, késő délután lett, mire újra a parton voltunk. Vártuk a buszt, de csak nem jött. Nemsokára érkezett a küldönc, hogy ne is várjuk, mert elromlott, induljunk gyalogosan.

Mindnyájan a kiránduláshoz öltöztünk. Nyár volt, tikkasztó meleg. Feleségemen egy frottír strandruha volt. Kis boleró felső, alul térd alá érő

Szerettem ezt a mozgalmas életet, de ezeket az órákat a családomtól lop-tam el.

Ez az egyetlen tettem, amit őszintén bánok, és nem tudom megbocsájtani magamnak, hogy igen keveset tudtam foglalkozni a gyermekemmel. Amikor elmentem dolgozni, még aludt. Délben az óvodában volt, este, amikor hazakeveredtem, már aludt. Tudtam, hogy nem jól teszem, mégsem változtattam rajta, mert hízogató volt, hogy körülrajonganak, és népszerű vagyok.

A KISZ-ben végzett munkámért megkaptam az Aranykoszorús KISZ-

csípőnadrag. Ez az öltözet teljesen kiakasztotta az ukránokat. Főleg a nők voltak megbotránkozva.

A villamoson egy idős nő hangosan pörölt, és kampós bottal ütögette feleségem tomporát. A járdán köré kellett állnunk, mert szemtelenkedtek vele a férfiak.

A szállodába érve tudtuk meg, hogy ilyen dolgok, a nők utcán való dohányzása és még sok más, tabunak számítanak. Közben jó üzleteket költöttünk. A hajóútról visszatérve a szálloda előtt szinte lehúzták rólam az izzadt frottír pólót. Kétszer annyit kaptam érte, mint amiért itthon vettem. Megvették a magyar farmeromat és még sok egyéb holmit.

A program szerint repülőgéppel utaztunk Herszonba. Ez az oblaszty (terület) a mi megyénk testvérmegyéje volt a Dnyeper-deltájában, a Fekete-tenger patján. Egy kis géppel utaztunk. Ekkor ültünk először repülőgépben. Eléggé zötyögős utunk volt. A nagy zuhanások a pilóta szerint attól voltak, hogy a gép ritkább levegőjű légtérbe került. Egy-egy ilyen szintesés-kor akár 50-80 métert is esett hirtelen a magasságunk. Gyönyörű látvány volt tízezer méter magasságból a Dnyeper zöld kígyója. Az utakon közlekedő autók játék kisautónak látszottak.

Már nem tudom, mennyi ideig repültünk, de egyszer csak szólt az utas-kísérő, hogy csatoljuk be a biztonsági öveket, mert leszállunk Herszon város repülőterén.

Azt gondoltuk, hogy beton kifutópálya lesz, irányítótorony és sok kiszolgálólétesítmény, emberek, nagy forgalom, de a repülőgépünk egy libalegelőre szállt le.

Több falkában legelték a libák a füvet. Egy kis embercsoport állt egy ócska busz mellett. Ide kanyarodott a repülő. Ez a kis csoport volt a fogadóbizottság. Megyei ifjúsági vezetők, városi elöljárók és egy piros nyakkendős pionírőrs, akik énekeltek, köszöntőt mondtak. A felnőttek is üdvözöltek bennünket. Itt derült ki, hogy mi egy megyei KISZ-, szakszervezeti- és pártküldöttség vagyunk.

Ezt a szakszervezetis (Gelencsér) elvtárs, a csoportvezetőnk mindedig titkolta előlünk. Kellett volna a kisgyerekeknek valami viszonzás a fogadásért, a pionír jelenyekért, amit kitűztek mindegyikőnk ingére.

Volt néhány darab aprópénz, 10, 20 és 50 filléres, ennek is nagyon örültek. Csak az arcbőrünk égett, de az nagyon. Bevittek bennünket a városi elöljáróságra, ahol folytatódott a fogadás, este drúzsba. Enni- és innivaló rengeteg, zene, tánc késő éjszakáig.

Másnap kirándultunk egy mezőgazdasági üzembe. Kíváncsi lettem volna, hol tartanak, ehelyett a buszunkkal utaztunk keleti irányba, véget nem érő búzatáblák között. Lassan délfelé járt az idő, és mi még mindig a keleti irányt tartottuk. Egyszer a távolban feltűnt egy kis nyírfaliget. Ide kanyarodtunk be, és láss csodát! A fasorban terített asztalok sora állt. Megrakva minden jóval, étellel, itallal. Már nem érdekelt bennünket a mezőgazdaság állása. Forró káposztalevest kaptunk nagydarab hússal. Második fogásnak ízletes sertéspörköltet adtak burgonyával, káposztasalátával. Mellé újbort szolgáltak fel a népviseletbe öltözött csinos, fiatal lányok. Szóltak a gombos harmonikák, orosz népdalokat énekeltek a helybeliek profi módon.

Az asztalon a vodka számlálhatatlan számú üveggel állt. Ittuk is bőven. Tanítottuk az ukrán barátainkat vodkát inni. A poharak a mi mustáros poharunkhoz hasonló, vastag falú üvegpoharak voltak, amikbe vendéglátóink egy-egy keveset öntöttek. Mi, mintha ahhoz lennénk szokva, tele poharakkal koccintgattunk. Természetesen igen hamar bekövetkezett a harcképtelen állapotunk.

Asszonyaink, lányaink táncoltak a vendéglátókkal és a nekünk oda-rendelt helybéli lányokkal. Késő estére tisztult ki az agyunk, de akkor már újra Herszonban fürödtünk a kikötött nagy tengerjáró hajók között a Dnyeperben.

Aztán visszarepültünk Kijevbe. Még egy eseményt leírok, ami itt történt meg velünk. Sétáltunk a városban. Egy téren arra lettünk figyelmesek, hogy egy sárga GAZ tehergépkocsi egy szintén sárga, nagy tartályt húz a tér közepére. Ott leakasztotta, utána, ahogyan jött, eltávozott. Kis idő múlva érkezett egy anyóka háromlábú székkal, és helyet foglalt a tartály mögött.

Ekkor már kezdtek szállingózni az emberek, hosszú egyes sor alakult ki. Időben észbe kapva mi is beálltunk a sorba. A néni kinyitotta a tartály hátsó ajtaját, ahol rengeteg üvegekorsó volt, majd elkezdte csapolni a finom, hideg sört.

Mi is megkaptuk a magunkét, amit magyaros lendülettel gurítottunk le, és tartottuk ismétlésre a nénike elé. Ő egy szót sem szólva a sor végére mutatott, ami már a tér másik végén kígyózott. Ezt aztán nem vállaltuk be.

Csodálatos emlékekkel, csomagokkal ültünk vonatra, és hazaindulunk. Keszthelyen felvettük Tamást, akire a nagyszülők vigyáztak a kirándulásunk alatt. Tovább éltük a megszokott életünket, sokat meséltünk a barátoknak az utazással kapcsolatban. Kisfiunknak hozott ajándékok közül a legnagyobb sikere a Kolja névre keresztelt fiúbabának lett. Cipelte,

tologatta a dömperrel, ez lett a kedvenc. Később még Ági is sokáig nyűtte, de Kolja bírta a gyűrődést.

Itthon nem történt ezalatt különleges esemény.

Az udvarunkban két garázs állt. Az egyik garázs a korábban említett Ford gépkocsié, a másik ekkor még üres volt, majd később az én Trabantnak adott helyet. Még nem volt személygépkocsiból vezetői engedélyem, és mivel szükségét éreztem, beiratkoztam az MHSZ-nél induló tanfolyamra. A tanfolyam végén első próbálkozásra sikeres vizsgákat tettem, és kézhez vettem a jogosítványt. Mivel a motorkerékpár és a traktor miatt már volt könyvecském, így csak belebélyegezték az újabb kategóriát. Ezt még majd említem a későbbiekben.

A vizsgát követően nem azért lett Trabantunk, mert annyira sok volt a pénzünk, hanem a közlekedés igényelte elsősorban a keszthelyi szőlő miatt. Szentgyörgyvölgyön a húsbolt vezetője, Szigeti bácsi árulta az IE 71-74 frsz-ú fehér Trabantját 44 000 Ft-ért.

Nem gondoltam komolyan a vásárlást, de az egyik brigádvezető, Csóbor Lajos (Pálpál Lajos) biztatott, hogy kisegít, ráérek havonta törleszteni. Megbeszéltem a feleségemmel, és ráálltunk a kölcsön felvételére. A szüreti bevételből és a fizetésből másfél év alatt törlesztettem. Máig hálásan emlékszem rá az önzetlen segítségért.

A Trabant az első autónk, hozzáépítve a „kisház”, valahol Borsod megyében. A sátor mögött Tamás ül.

Jó kis hároméves autót tudhattunk magunkénak, amivel sokat kirándultunk.

1973-ban lehetőség nyílt arra, hogy véglegesen letelepedjünk Csesztregen.

A korunkbeli fiatalok közül néhányan építkezésbe kezdtek, ekkor készült az „Anyós nélküli utca”. Már kinéztük a telket, és a Járási Tanács ajánlására mi is benyújtottuk a letelepedési segély iránti kérelmünket.

Bár mindkettőnknek megírt volna, de hátha sok pénzt kapunk, csak én nyújthattam be. Az elbíráláshoz kellett a tsz vezetőségének az ajánlása, amit az elnök saját döntése alapján olyan körmönfontan fogalmazott meg, hogy a döntést előkészítő Mészárovcics István értékelése így hangzott: „Ne haragudjon Jóska, de ez a papír olyan, mintha Tóth Vilmos arról adott volna írást, hogy a tsz-nek a következő öt évben is szüksége lesz istállóra.”

Természetesen elutasítás volt az eredmény, pedig már terveztük, hogy az a 20 000 forint elég lesz az alapozáshoz, szülői segítséggel tető alá hozzuk, és ha lassan is, de elkészül a házunk. Fájó szívvel néztük, ahogyan a kollégák építkeztek. Segítettem nekik a kalákában, de ők nem tudták ezt nekem hasonló munkában visszaszolgálni.

Tovább laktunk a szolgálati lakásban, és álmodoztunk a majdani saját házról.

Dolgoztunk mindketten. Feleségem átjárt Szentgyörgyvölgyre. Ment a szokásos növényvédős munka, természetesen hozzácsapva a különféle egyéb tennivalókat.

Levelező helye:	„Pászti” MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐSZÖVETKEZET 8973. CSESZTREG P. I. 6. Telefon: 13	Kelt: 1974. aug. 2. Számunk: 856 /1974.
Összintézőjék:	Címzett: Zala megyei Tanács VB. Lenti Járási Hivatala Elelmiszerüzemelési és Kereskedelmi Osztálya	Összintézők: Tóth/R.R.
Számuk:	8961. L e n t i	Tárgy: Nyilatkozat le- telepedési segély- hez.

Szövetkezetünk vezetősége kijelenti, hogy felsőfoku növényvédő szakemberre szövetkezetünknek a következő 5 évben is szüksége lesz.

Lentgyörgy, 1974.
Mészárovcics István
CSÉSztREG

/: Tóth Vilmos :/
tsz elnök

Az eredeti írás másolata

Családi életünkben is újabb változás előtt álltunk. Bejelentkezett második gyermekünk.

A terhesség elején még dolgozott a feleségem a munkahelyén, majd az orvos javaslatára táppénzes állományba került. És ekkor egy szerencsétlen baleset következett be a terhesség nyolcadik hónapjában. A párom megbotlott a lépcsőfeljáró legfelső fokánál, és valóssággal legurult a hét lépcsőfokon. Nagy lett az ijedtség, hiszen előrehaladott állapotos volt. A bokáját fájalta, ami erősen fel is dagadt.

Az éppen nálunk vendégeskedő öcsémet küldtem el az orvosért. Venczel Pista bácsi, a körzeti orvosunk éppen nem tartózkodott otthon. Szenvedélyes vadász lévén, leesen üldögélt. Edit néni, a felesége megígérte, hogy mihelyt hazaér a férje, azonnal küldi hozzánk.

Vártunk türelmesen, de mivel már beesteledett, én is elmentem. Még akkor sem volt otthon, hazatértem után kb. fél órával jött át hozzánk. Látható volt rajta, hogy nem csak a vadászat viselte meg. Leült az ágy szélére, tapogatta feleségem lábát, és az alábbiakat közölte velem:

„Jóska, én azt sem mondom, hogy el van törve Erzsi lába, azt sem, hogy nincs. Adok egy beutalót, és reggel vigye be a röntgenre Lentibe, addig borogassák olomecetes vizes ruhával.”

Kérdésemre, hogy megkínálhatom-e egy pohár borral, azt válaszolta, hogy igen.

Átmentünk a másik szobába, ahol a második pohár bor után elkezdett sírni, csak úgy patakozottak a könnyei. Kérdeztem, mi történt, Pista bácsi, azt válaszolta: „Jóska, gyerekkoromban ebben a szobában a szőnyegen hasalva olvastam a Verne-regényeket.”

Egészen vigasztalhatatlan volt az öreg. Akkor jött érte másodszor Pisti fia, aki amolyan nyolcadikos forma gyerek lehetett. Az anyja küldte, hogy csalogassa haza az apját. Nagy nehezen hazament vele.

A kismama és a nagyfiú

Másnap a sebészeti szakrendelésen megállapították, hogy nem történt más baj, mint egy kis ütést kapott a bokája, javasolták, hogy borogassa, pihentesse. A nőgyógyász is megállapította, hogy a babának sincs semmi baja. De mivel a dagadás másnapra sem apadt le, a fájdalom sem szűnt, ezért bementünk a zalaegerszegi kórház baleseti ambulanciájára, ahol megállapították: bokacsontrepedése van. Gipszet kapott, majd hazamentünk. Ahogyan a dagadt láb jött helyre, és kezdte visszanyerni az alakját, ezt a gipsz nem követte, és egyre jobban lötyögött a lábán. Egy darabig bírta, majd kérte, hogy távolítsam el, amit metszőollóval meg is tettem.

A szülés február végére volt kiírva, így felkészülve a téli nehézségekre újból a keszthelyi kórházat választottuk. Már saját autóval utaztunk, ez nagyban megkönnyítette a közlekedést.

Készültünk kislányunk fogadására. Egyszer csak eljött ez a nap is. Most nem kellett a disznók hátán utazni. Rendesen felöltözve mentem a szülészetre. Volt virág is a feleségemnek. Nem tartózkodtak sokáig Keszthelyen, mert igyekezni kellett haza kisfiunkhoz, akinek megígértem, hogy hozom a kórházból a hugicát. Hugica az Ágnes nevet kapta. A keresztségben is. Mert beleegyezésem és tudtom nélkül megint kereszttelőre került sor a Karmelita Bazilikában. Ezúttal a keszthelyi Szabó Laci, akit szakmája után figarónak hívtak városszerte (apámnak volt a keresztfia) lett a keresztpapa, felesége a keresztmama. Nem tartottuk a kapcsolatot, talán kétszer látogatták meg a keresztlányukat, aztán a leány lakodalmában voltunk ismét együtt.

Első gyermekünk keresztanyja Kósa Roza néni. 1970 elején Kerkakutasról utazott gyereklátogatóba, és ha már ott volt, gondolták a szüleimmel együtt, ugyan miért ne kereszteljék meg a gyereket.

Feleségemnek a keresztelés ellen sok kifogása volt, például, hogy hideg a templom, erre befűtötték a sekrestyét, meg nincs megbeszélve az apjával stb.

Magával a kereszteléssel nem volt bajom, hiszen ez a katolikus lelkületű családban természetes cselekedetnek számított. A baj az volt, hogy én tagja voltam az MSZMP-nek, és ezért a pártban nem járt dicséret, sőt!

Magam jelentettem a tudomásomra jutott eseményt a pártbeli feljebbvalóimnak. Természetesen fegyelmi eljárás indult ellenem. A dolgot még cifrázta, hogy nemcsak egy egyszerű párttag voltam, hanem a járási pártbizottság tagja, akinek a fegyelmijét csak a járási pártbizottság tárgyalhatta.

Nosza, a Járási Végrehajtó Bizottság kijelölte a fegyelmi bizottságot. Németh Gyula bácsi Lendvajakabfáról, Lackner elvtárs a Volán vállalatból és Gyuricza Sándor a járási apparátusból lettek a fegyelmi bizottság tagjai.

Ők meghallgattak engem, elmentek Kerkakutasra, meghallgatták Roza nénit, és hogy alapos legyen a kivizsgálás, a párt autójával elutaztak Keszthelyre a szüleimhez is.

Minderről a fegyelmi tárgyaláson szereztem tudomást.

Az előterjesztő Németh Gyula bácsi volt, aki elmondta tapasztalataikat és megállapításaikat: „A lényeg az, hogy az esemény úgy történt meg, hogy Berkes elvtárs nem tudott a dologról, azon nem vett részt.” A tárgyaláson sok okos, kioktató hozzászólás hangzott el a VB tagjai részéről, majd Bogár Lajos, a Járási Tanács elnöke, aki nekem jó emberem volt (később írok erről), határozati javaslatot nyújtott be, ami így hangzott:

„A fegyelmi vizsgáló bizottság jelentését a VB, mint illetékes fegyelmi bizottság elfogadja, megállapítja, hogy a fegyelmi vétség elhárítása Berkes elvtársnak nem állt módjában, de mivel az esemény megtörtént, javasolja majd a Járási Pártbizottságnak, hogy részesítse Berkes József elvtársat »DORGÁLÁS« pártbüntetésben.” Ez a határozat a VB határozata lett.

Mint már említettem, a büntetést csak a Járási Pártbizottság szabhatta ki, ezért a következő ülés elé terjesztették. A hátsó sorban ültem a nagyteremben, amikor a VB javaslata elhangzott. Felálltam és meghajoltam, mintegy elfogadva az egy emberként hátra forduló sokadalom akaratát. Tudtam, hogy ez a döntés példastatuálás volt csupán, mert azok, akik felettem ítélkeztek, százszor nagyobb és több vétséget követtek el, elkerülve a felelősségre vonást. Mire a második gyermekünk keresztelője miatt kellett kiszabni pártfegyelmit, már egyszerű ügy volt, mert nem voltam a járási szervezet tagja, sőt a kétéves elévülési idő is eltelt. Ismét megdorgáltak.

A fegyelmi tárgyalás során, amikor Busa elvtárs (járási első titkár) megkérdezte tőlem, hogy hogyan fordulhatott elő másodszor is, azt válaszoltam neki, hogy képzelje magát az én helyembe. Ha elfoglaltsága miatt megkér engem, hogy vigyázzak két gyermekére, és én élve a helyzettel, elviszem a gyermekeit a templomba, megkereszteltetem őket, mondja meg, hol van az a politikai súrolókefe, amivel lemoshatná a keresztvizet. Erre nem volt mit válaszolnia, ezért ebben maradtunk.

Ági megkeresztelése után is lejátszották ugyanezt a fegyelmi eljárást. Bár ismét vétlen voltam. Utólag bántott a dolog, hogy legalább vettem volna részt a keresztelőn, ha már borítékolva volt a várható következmény.

A keresztelésért kapott fegyelmi az életemben csak mint érdekesség merült fel, nem jelentett számomra semmit, a meggyőződésemet sem törte meg. A gyerekek egészségesek voltak, és szépen nőttek. Feleségem a gyest vette igénybe. Mivel nagyon gyengén álltunk anyagilag, kitalálta, hogy

gyermekmegőrzéssel foglalkozik. Szomszédunkban, Kásáéknál is megszületett az első kislány, Bernadett (Dettike, később Betti), Kulcsáréknál is jött a gyermekáldás, és mivel a tanárnő édesanya dolgozni akart, ezért Gábort is megkaptuk. A kis bölcsődébe Detti, Gábor és Ági jártak. Reggel, mielőtt az anyukák elmentek volna dolgozni, hozták a gyerekeket. Este, munkaidő végétével jöttek értük. Nagy meglepetéssel működött a bölcsőde. Tamásnak is nagyon tetszett a sok gyerek, ha otthon volt, játszott velük. Ő ekkor már önállóan ment óvodába. Imádott gyerekek közé járni, mindenki barátja volt. Az óvó néni még nagyfiú korában is emlegette tetteit.

Közben a tsz-ben átszervezést hajtottunk végre. Az eddigi üzemegységrendszer, ami a valamikori kis tsz-ekre épült, megőrizve a szerkezetét és a vezetői felállítását is, már elavult. A növénytermesztésben a nagy tömbök lettek jellemzőek, így a régi üzemszervezési formák akadályozták a korszerű vetésváltást és a tervezést.

Az új állattartó telepek sem fértek bele a régi gondolkodásba, a műszak és az erdő is központi irányítást igényelt. Az üzemegységeket megszüntettük, létrehozva az ágazatokat. Rendelkezésre álltak a megfelelő szakemberek, így csak a formát kellett kijelölni, a célokat meghatározni és mellérendelni a megfelelő anyagi hátteret.

Az alábbi ágazatok kerültek kialakításra:

Növénytermelési főágazat – vezetője Berkes József szaktechnikus

Állattenyésztési főágazat – vezetője Kása László szaktechnikus

Erdészeti ágazat – vezetője Szabó Antal erdőmérnök

Műszaki ágazat – vezetője Kulcsár István szaktechnikus

Az új főmezőgazdász – Kóródi János technikus, akit Borsos Pál mezőgazdász mérnök váltott

Az elnök és a főkönyvelő maradt a korábbi: Tóth Vilmos tanácsakadémia-végzettség, Bicsák Jenő mérlegképes könyvelő

Függetlenített elnökhelyettes – Fentős Jenő parasztember

Az üzemen belüli kapcsolatrendszert úgy alakítottuk ki, hogy a kerületekben (korábbi üzemegység) maradtak a helyi vezetők, akik a mindennapos vezetői megbeszélésre (eligazítás) kötelezően bejöttek a központi irodába, ott egyenként referáltak a végrehajtott munkákról, leadták a dokumentumokat, majd megkapták a rövidtávú és napi feladat meghatározást. Hazamenve ezek végrehajtásán munkálkodtak.

Az ágazati vezetők folyamatosan ellenőrizték a kint folyó tevékenységet, heti egy alkalommal pedig nagy ellenőrző körutat tartottunk. Ez úgy

zajlott, hogy minden ágazati szakember beült a GAZ–69 típusú terepjáróba, és elindultunk. Először a csesztregi telepet, műszaki bázist, központi magtárt, fűrészüzemet néztük meg. Az újfalusi istállót követően a kerkakutasi iroda, major, magtár, majd kerkafalvai iroda, állattenyésztés volt a soros. Utolsó állomásunk minden esetben Alsószenterzsébet volt. Ide rendeltük Felsőerzsébetről idős Kálmán Eleket, mert hozzá már nem jutottunk fel. Domján Vilmos helyi vezető a kis irodában tájékoztatott bennünket a heti történésekről. Itt megállapítottuk a megállapítani valókat, utána átvonultunk a kocsmába, ahol Zsohár Lajos (Kopasz Lajcsi), az egy-ség vezetője fogadott bennünket.

Ettünk, ittunk, és mint akik megtették a dolgukat, igen jól éreztük magunkat. A fogadás legtöbb esetben dáridózássá vált, kártya, rex, amíg láttunk a kocsmá mellett, pályán, teke.

Ez eleinte tetszett nekem is, de mivel nem voltam játékos típus, az előbb felsoroltak egyike sem volt szenvedélyem, egy idő után kezdtem unni. Kása Laci már nem is jött velünk.

A turné hasznosságáról nem voltam meggyőződve, és lassan elmara-doztak ezek az utak. Véleményem szerint igen furán nézett ki, amikor egy-egy munkahelyen dolgozó fizikai munkás ellenőrzésére négy-öt ereje teljében álló fiatalember szállt ki az autóból. Mondtunk néhány okosat, majd továbbálltunk.

A vezetés a mindennapi találkozásokban és az ágazatok kapcsolatrend-szerének kialakításával valósult meg.

Az ágazat vezetése mellett speciális feladatunk volt a növényvédelem közvetlen irányítása is. Erről csak nekem volt papírom, ezért nem is hagy-tam beleszólást a hozzá nem értők részéről. Jó kis brigádom volt, akik megszerezték a szükséges alapfokú ismereteket.

A méregraktárat Both Kálmán kezelte. Ezt mindig rendben találta az ellenőrzésekkor a növényvédő állomás főfelügyelője, Fövényesi János. A permetezési napló és a táblatorzskönyv vezetése is rendben volt.

A permetezésben Farkas József, Gergulecz Tibor, Rigó István traktorosok, Kósa Ferenc szerkeverő dolgoztak. Ezek az emberek közel a nyugdíjas korhoz, rendkívül fegyelmezetten, az utasítások szigorú betartásával tették a dolgu-kat. Én is vigyáztam rájuk, mert a fiatalabbak közül nemigen lehetett beisko-lázni új permetezőmestereket, a vegyszerektől félve nem vállalták a munkát.

Fentős Jenő elnökhelyettest még nem említettem. Ő volt a régi csesztreg-i tsz elnöke. Takács Jenőnek is hívták, mert eredetileg takácsnak (szövő szakmunkás) tanult.

Nem mondom, hogy nem értett a mezőgazdasághoz, hiszen parasztyerek volt.

Jóindulatú, nyílt véleményű embernek ismertük, de az elnök mellett nemigen rúgott labdába. Azért említem őt, mert az egyik elhíresült történetem az ő generálásával jött létre.

Lévén ő az egyházközség vezetőségének tagja, egyik gyűlésükön ajánlatot tett az adott témában. Nevezetesen a templom külső pucolásáról értekeztek.

Varga Imre plébános úr tájékoztatta a testületet a Lenti Építőipari KTSZ ajánlatáról, amiben egy tétel igen megütötte a fülüket.

Ez a tétel a templom körbeállványozása, 200 000 Ft-ért tényleg tetemes summának számított abban az időben. Ehhez jött hozzá a javítás és meszelés költsége. Mindösszesen olyan összeg jött ki, ami messze meghaladta az egyházközség lehetőségeit. És ekkor jött a nagy ötlettel Jenő bátyám, hogy a Berkes Jóska kimeszeli, hiszen az istállókat is ki tudja meszelni. Ennél arra célzott, hogy még működött egy nagynyomású szivattyúval szerelt Rapidtox 2 típusú favédelmi permetezőgépünk, amihez tartozott 40 méter tömlő és szórópisztoly. Ebbe kevertünk oltott meszet, némi kis klórmeszet,

A csesztregi templom. Mai utcarészlettel, már a régészeti feltárás és teljes rekonstrukció után.

majd az istálló falára permetezték a már említett dolgozók. Ez úgy-ahogy sikeres munkának látszott, de csak a fertőtlenítést szolgálta, esztétikailag hagyott maga után kifogásolni valót.

A mi technológiánkat ajánlotta az elnökhelyettes a velem történő előzetes egyeztetés nélkül. Én úgy értesültem a dologról, hogy parancsba kaptam: „Jóska, ki kell meszelni a templomot!” Hápoztam egy kicsit, de aztán belementem a dologba, és elkezdtük a felkészülést. Szélcsendes, jó idő volt, berendeltem a brigádot, és az előkészített anyaggal odavonultunk a templom mellé. A munkában Both Kálmán (60 éves), Gergulecz Tibor (34 éves), Farkas József (58 éves) és jómagam (27 éves) vettünk részt. A permetezőgépet Farkas József Kis Dutrája hajtotta, a másik kettő személy a tömlő mellé lett beosztva. A gép elindult, és a szert nyomta a templom falára.

Ameddig a nyomás felvitte a meszet, nem is volt baj, addig a két ember végezte a permetezést, de a tornyot és a külső fal tetejét nem értük fel.

Kis tanakodás után megállapítottuk, hogy vagy létra, vagy állvány kell, végső esetben a toronyból kifelé is meg lehet csinálni. Mivel a két előbbi nem állt rendelkezésre, maradt a toronymászás.

Végiggondoltam a lehetőségeimet. Az embereim alkalmatlansága erre a feladatra nyilvánvaló volt. A már említett erzsébeti bikaviadalnál bebizonyosodott bizonyítási vágyam és a meggondolatlanságom, ami engem hajtott fel a toronyba, de ekkor már két gyermekem volt. Jól átgondoltam a feladatot mielőtt döntöttem. Ha ésszel dolgozom, meg lehet csinálni, mondogattam magamnak.

A torony minden oldalán volt egy ablak, amelyek alkalmasnak látszottak arra, hogy le és felfelé, és a falakra is permetezhessek. Három harang volt a toronyban. Miután elfoglaltam a helyemet az első ablakban, a nagyharang kötelét kikötöttem a harangbakhhoz, hogy ne szóaljjon meg, a másik végét a derekamra. A kisharang kötelével felhúztam a tömlőt, rögzítettem, és kézbe vettem a szórópisztolyt, majd az egész készlettel kimásztam az első ablakon.

Kinn, a lábamat a falhoz támasztottam, a derekamon lévő kötel tartott, és ekkor jelt adtam a szivattyú beindítására. Óriási súly nehezedett a tömlőre, amikor megtelt a szerrel. De szórta a szórófej az anyagot, gondolkodni nem volt idő, és én permeteztem. Amikor már elégségesnek véltem a szert, leállt a szivattyú, majd ezt a manővert még háromszor megismételtem.

A templomhajó felett nem kellett a falon lógni, mert kimehettem a tetőre. Innen, a kúpcserépről könnyebbnek tűnt a feladat. Amíg a munka folyt, sok néző gyűlt össze. Drukkoltak, hogy ne érjen baleset.

Természetesen az elnökhelyettes nem dugta oda az orrát, pedig övé lett volna a felelősség, ha valami baleset történik. De hála Istennek, nem történt. Szerencsésen lemásztam a toronyból, a harangkötelek is a helyükre kerültek. Gondolható, hogy milyen meszesek voltunk. Ennek ellenére Varga Imre plébános úr behívott bennünket az ebédlőasztal mellé. Megköszönte a munkát, Terike a házvezetőnő finom töltött káposztát hozott, beszélgetés közben a plébános úr zalatárnoki borát kortyolgattuk.

Kifelé jövet kaptam ötszáz forintot, ami akkor több volt, mint a tsz-ben egy heti keresetem.

A nézők között, mint később kiderült, ott volt Szabó Sándor pártcsúcs-titkár is, akinek a legfontosabb dolga az volt, hogy bejelentse a járási pártbizottságnak, hogy a kis titkár kimeszelte a templomot.

Utána évekig minden értekezleten elmondta a járási (később nagyközségi) titkár, Árkovics József, hogy egyes elvtársak meg templomot meszelnek. Nem tetszett nekik, de én büszke voltam a tettemre.

Ezt a történetet már megírta Horvát József, az akkori tanácselnök a Csesztregi évek című könyvében. Ő másképp írta meg, amit meg is kifogásoltam nála, mert elferdítette a szerepemet, és az ötlet sem tőlem származott. Én parancsot hajtottam végre, amit nem állt módomban megtagadni.

Volt még egy, ugyanehhez a növényvédő géphez köthető afférom, de ez az elnökkel, ami hozzásegített az amúgy sem felhőtlen kapcsolatunk további elmérgesítéséhez. A gépnek ehhez annyi köze volt, hogy a nagynyomású szivattyú mellett felszereléséhez tartozott egy axiálventilátoros porozóberendezés is. A működési elve az volt, hogy a portartályból adagolóberendezés juttatta a por alakú növényvédőszert a ventilátorba, ami nagy mennyiségű levegővel minimum 20 méterre vitte ki az anyagot.

A gép kezelője fenn ült a gépen egy vasból készült, merev (rugózás nélküli) ülésben, miközben a gép haladt a védelemre kijelölt növénykultúrában. Amennyiben hátszél volt, messzebb vitte, ha szembe szél fújt, a kezelőre hozta vissza az anyagot.

Akkoriban a növényvédelemben a DDT, HCH, WOFATOX porozószeret használtuk rovarkátevők ellen. Ezek a szerek amellet, hogy erős mérgek, még rákkeltő hatásuk miatt is fokozottan veszélyesek voltak. A felhasználásukat először korlátozták, majd teljesen kivonták őket a forgalomból.

Mi is használtuk ezeket a szereket, de így ötven év távlatából elmondhatom, hogy egyetlen dolgozónk sem halt meg daganatos betegségben. Használtuk a védőfelszereléseket, és amennyire lehetett, kerültem ezeknek a fokozottan veszélyes technológiáknak az alkalmazását.

Ennyi bevezető után rátérek, hogy mi is okozta az elnökkel történt összekülönbözésemet.

Korábban említettem, hogy az egyesüléskor Varga Imre volt a tsz főagronómusa, de mivel adódott nyugodtabb, városi munka, így elhagyott bennünket, és a Lenti Fűz és Kosáripári Vállalat igazgatója lett. A vállalatnál fűzvesszőtermelő és kosárfonó egység is működött. A fűztelepek Rédics, Resznek, Murarátka községek határában voltak. Egy időben én is dolgoztam itt másodállásban növényvédő agronómusként, de Varga úr idejében ez már nem állt fenn.

Miután megállapították, hogy a kedvező időjárás miatt a veszélyesnél nagyobb egyedszámú fűzvessző ormányos és vesszőszú károsító van, védekezni kell.

A raktárukon már évek óta állt megfelelő mennyiségben a Wofatox porozószer. Imre tudta, hogy az előző munkahelyén (nálunk) rendelkezésre áll ez a gép.

Eldöntötte, hogy beszél az elnökkel, és bérbe veszi. Az elnök kapott az alkalmon. Tudta, hogy én is végrehajtottam ugyanilyen védekezést a saját fűzesünkben, miért ne csinálnánk meg a lenti, több mint ötven hektárt.

Termelőszövetkezeti HIRADÓ
1972. június

Javul a növényvédelem, de lehet még jobb

sokkal rosszabb a helyzet. Főleg perméző mesterből van hiány, mivel vegyszeres növényvédelmi munkát csak szak- vagy betanított munkás végezhet.

A növényvédőszeresek felhasználásánál kevesebb hiányosság mutatkozik, mint a raktározásnál. A jelenlegi növényvédőszer raktár állagát és helybeni elhelyezését tekintve csak nehezen felel meg a követelményeknek. Termelőszövetkezetünknek sürgősen megoldást kell keresni a raktár jobb elhelyezésére. A nagy mennyiségű növényvédőszer felhasználás ellenére eddig mérgezéses baleset egy fordult elő üzemünkben, ez közérthető annak, hogy dolgozónk betartják a baleseti oktatáson elhangzottakat, általában viselik a védőfelszereléseket.

Az elmúlt évhez viszonyítva a mezel pocok-terítkezés sokkal igényesebb. Állandó figyelem alatt tartjuk a góccokat, az árok- és útpartokat. Az esetleges fellépés eseteire a megfelelő mennyiségű vegyszer rendelkezésre áll az irtáshoz.

Növényvédők a fűzesben

Agunánál a növényvéde- a következő évre beütemeztük a ta-
armelés szerkezetétől adó- laifutólatlanítás előkészítést fűzes ott

Az ominózus porozógép üzem közben a saját fűzesünkben

Tóth Vilmos tsz-elnök

Behívatott az irodájába, és mintha azt mondaná, hogy tegyek a tűzre, közölte a tényállást, miszerint készüljek fel a brigádommal, és két napon belül jelentkezzem Varga Imrénél, és kezdjem meg a porozást Lentiben. Erre nekem még a lélegzetem is elállt. Kettőt nyeltem, és megkérdeztem tőle, hogy ez kivel lett megbeszélve? Közölte, hogy ő beszélte meg a lenti igazgatóval. Röviden elmondtam, hogy bár rendelkezünk alkalmas géppel, amit odaadok a feladat végrehajtására, de sem én, mint szakmai irányító, sem az idős dolgozóim nem vállaljuk ezt a munkát. Örülök, hogyha az üzemi feladatokat végre tudjuk hajtani. Ez nem tartozik bele a munkaköri le-

írásomba, egyszóval nem vállalom. Az elnökön látszott, hogy igen felment a pumpája. Vörös lett a feje, gondoltam, talán most megüti a guta, de nem ütötte meg, hanem e helyett az íróasztalát kezdte verni ököllel. Azt mondogatta, hogy erről ő állapotodott meg, és vegyem tudomásul, ő a szövetkezet elnöke. Igen merész voltam, amikor azt válaszoltam, hogy eddig minden feladatot végrehajtottam, erre viszont nem vagyok hajlandó. Ekkor már én is vertem az ő íróasztalát az öklömmel, holott szívesebben ütöttem volna a fejét. Hogy ön a tsz elnöke, erre meg nincs mit mondanom, mert ez igaz.

Az affér közben a titkárnői szobában hallgatóztak a kollégák. Amikor kijöttem, azt mondták, úgy kellett a vén zsarnoknak. Eddig még senki sem mert ellene szólni, és én ezt megtettem. Nem állítom, hogy az azelőtt sem jó kapcsolatunkon javított volna, de megmutattam, hogy van, aki ki mer állni a dolgozói védelmében a meggondolatlan vezető embertelen utasítása ellen. A megoldás az lett, hogy a füzes kölcsönvette a gépet, és a saját növényvédős embereivel elvégezte a munkát. Amikor visszahozták, olyan állapotban volt, hogy többé már nem lehetett a növényvédelemben használni, leselejteztük.

Tartalékos katonák

Egyik nap délutánján fáradtan estem be a központi iroda udvarán lévő irodámba, ahol a többi középvezetővel együtt állt egy-egy íróasztalunk. Itt végeztük a papírmunkát, beszéltük meg a napi feladatainkat, másnapi tennivalónkat. Valójában úgy rontottam be. Legnagyobb megilletődésemre a főkönyvelő és egy katonatiszt beszélgettek bent. Ismertem őt, Csóka őrnagy, a lenti hadkiegészítő tiszt volt. Leültem a helyemre, és éppen pakolni kezdtem, amikor megszólalt a katona és azt kérdezte, hogy „Maguknál nem szokás kopogni és megvárni az igen visszajelzést, ha be-begy valahová?”

Nem talált jó kedvemben, és meg is sértett ezzel a beszélésével. Ekkor már három éve múlt, hogy leszereltem a katonaságtól, de még élénken élt bennem a szabályzatok szövege, hát tartottam neki egy rögtönzött előadást arról, hogy jelen szituációban ki kicsoda. A főkönyvelő a szövegkezelés minden helyiségében otthon van, de ön itt vendég, akit, mivel véd a vendégjog, és nem tudhatja, hogy ebben a helyiségben én vagyok a rangidős, ezért beléptemkor nem kell felállnia. De ilyen pimasz szöveget én kikérek magamnak. Csak az mentette meg a kitessékeléstől, hogy Jenővel beszélgettem.

Én részemről el is felejtettem ezt az affért, de nem egészen egy hónap múlva kaptam egy tartalékos behívóparancsot Lentibe. Nyilván ő intézte.

1973 áprilisán vonultunk be a falunkból hárman, Pesti Sanyi és Fentős Pista barátaimmal, de a többi bevonuló is a környékről érkezett.

Most is civil ruhában vonultam, mert nem volt kint nálam a felszerelés. Tanulva a kopasz bevonulásomból, nem a legjobb ruhámban, és kajával felszerelve indultam. A tsz Gaz 69-es kocsijával vitt bennünket Varga Emil Zalaegerszegre, de mivel már nyitva volt a kislengyeli kocsmá, betértünk, és néhány felest magunkhoz vettünk. Természetesen kissé megkésve érkezünk a helyszínre, és hogy ne zavarjuk az előadást, szép csendben helyet foglaltunk a hátsó székeken. A mondata befejezésével az előadó őrnagy azt kérdezte, kik maguk, és hogyan suhannak be, mint a kontrafékes vadászkutya.

Sanyi barátom, aki nálunknál sokkal jobban állt, valószínűleg már otthon is leeresztett egy-két felest, mélyen felháborodva közölte, hogy mi tisztos családapák vagyunk, akik becsülettel leszállították katonaidőjüket, ők Pistával megjárták már mint tartalékosok a 68-as csehszlovák háborút, és egyébként meg kontrafékes vadászkutya ám a kib... édesanyjának a k... p...ja. Most az őrnagy nézett egy nagyot, de nem forszírozta a dolgot.

Az eligazítás során bemutatták nekünk a kísérőnket és majdani zajdai parancsnokunkat, egy századost, aki Zajdán szolgált. A katonák csak Suba Gyuriként emlegették. Nem kellett tudnunk a nevét, mert megszólításuk csak rendfokozat, egymás között pedig a Suba Gyuri elég volt. Harminchatan vonultunk be, ebből 12 vezető, 12 toronylövész, 12 buktás kiképzésre. Csak mi vezetők számítottuk magunkat a magasabb helyre, a többi nyúl kategóriába tartozott. Mi tizenketten különböző helyeken, de harcokcsivezetői besorolást kaptunk. A nyulak mindnyájan gyalogsági beosztásokból, kiszolgáló alegységekből kerültek ki. Új beosztásokat kaptunk. A vezetőket, mondták, hogy a PSZH különböző típusainak hadrendbe kerülése miatt kell átképezni. A nyulakból ugyanígy toronylövészek lettek, szintén a PSZH-ban. A harmadik csoportot valamilyen típusú aknavetők kezelésére tanították meg.

Eljött az idő az indulásra. Alakzatba állítottak bennünket, majd a menet elindult a kiegészítő parancsnokságtól (ma a ferences rendház része) a vasútállomás felé.

Itt figyeltem csak fel Pesti Sanyi szerelékére. A surranó nem volt befűzve, az egyik nadrágszár betúrva, a másik kívül.

A zubbony végig kigombolva, félig-meddig betúrva a nadrágba. A nadrágot a szíj csípő alatt tartotta. A mikádó is begombolatlan, a derékszíj hanyagul a hasa alatt.

A málhazsákok egyik vállpántján lóbálta. Egy rongyos hajléktalan biztosan elegánsabban nézett ki.

Hamarosan jött a Lentibe tartó vonat, ott a részünkre foglalt kocsiba szálltunk fel. A vasútállomás felé egy Horváth Gyula nevű szilvágyi gyerek (bizonyos Fákszi Gyuszi) idegelte a Subát, hogy engedje meg neki bemenni az útból boltokba, kocsmákba, cigarettát venni. Persze hogy nem engedte meg, mert attól félt, hogy az egész alakzat szétesik, és az Isten sem állított volna újra sorba bennünket. Gyula ezt a műsorát minden állomáson eljátszotta, sikertelenül. Csöpörgő esőben értünk Lentibe.

A vonatról leszállva az eleje bement az állomás mellett lévő Gödör, „Gödörország” névre hallgató műintézménybe, ahol helyet foglaltak és rendelték. (Ma Salamon Söröző a neve.) Innen nagyon nehezen tudta kibotolni a parancsnokunk a katonákat. A csapat másik fele már a mintegy 100 méterre lévő ABC előtt haladt, majd megállt. Az utolsó ember akkor hagyta el „Gödörországot”. Csak állt az egység az út közepén, a forgalom pedig haladt. A mellettünk elsuhanó járművek ránk verték a sarat.

Valami technikai hiba miatt csak ekkor érkeztek meg az értünk kiküldött járművek. Alacsony ponyvával szerelt teherautók voltak, úgyhogy

egészen lehajolva lehetett csak állni. Padok nem lévén össze-vissza dülöngéltünk. Zajdán aztán már vártak bennünket az alakulótéren. A reniteneket a szolgálat rögtön a fogdába vitte kijózanodásig, minket az alegységek körleteiben szállásoltak el. Jókat beszélgettünk katona élményeinkről a sorállományú katonákkal. Viszonzásképpen bemutatták laktanyájukat, tisztjeiket.

Minket nem velük együtt képeztek, hanem csak a mi részünkre állítottak össze programot. Az elméleti foglalkozásokat külön tartották a vezetők és a toronylövészek számára, de a vezetési gyakorlatokra mindig együtt mentünk. A vezetést Mészáros Ernő technikás százados irányította. Kis Mészinek hívták, mert kis növésű, aranyos, jóindulatú embert ismertünk meg benne. Minket válogatás nélkül „kódernek” szólított, ami valószínűleg a káder szóból eredhetett. Egy hibája volt, az italt nagyon és mértéktelenül szerette. Talán ezért is került hozzánk, de mesélték, hogy halálát is ez okozhatta, gyógyíthatatlan betegséget indukálva benne. Reggelente összehívott bennünket, hogy megbeszéljük a vezetési útvonalat. A célt úgy határoztuk meg, hogy az mindig valakinek a házához vagy a hegyi birtokához vezessen.

Így aztán jártunk a Káricsán, az Iklódi-, Szécsiszigeti-, Tornyi-, Teskándi-, Tormaföldi-,

Lenti-, Dedesi-, Medesi- és a Cser-hegyen. Lovászipan Tóth Árpádnál a három PSZH a domboldalban álcázta magát, mi pedig vágott fával bevettük a bádog permetezőhordó fenekét, azt használva nagydobként. Nálam nem volt hegy a közelben, így az udvaromon sorakoztunk fel. A pincém-ben lévő ötszáz literes hordó közepéből több mint tíz centit apasztottunk. A kocsik sorállományú vezetői is velünk ittak, ezért néha olyan cselekményekre ragadtatták magukat, mint például Csesztregen, hogy kinn a faluban tartottak bemutatóvezetést, iskoláztatták a gépeket. A tanácselnök csak rám való tekintettel nem tett jelentést a laktanyában.

Élelmezésünk ezeken a napokon mindig hidegkaja, amit egész napra vételeztünk. A piáért nem fizettünk, egy-egy nap két-három helyet keresünk fel.

Az egyezségünk szerint mindig akadt három józan, akik bevitték a gépeket a telephelyre. A századost általában úgy kellett felülről belelógatni a harcjárműbe. Esténként a lakásánál tettük ki. Így, és általában szerencsésen zajlott le a vezetés. Jól mentek ezek a monsthumok. Egyszer a hernyéki egyenesben 140 km/óra sebességgel nyargaltam. Nem kellett félni, mert jó fékekkel szerelték fel őket. Győri RÁBA gyártmányok voltak.

Egy esetet szeretnék elmesélni, ami itt történt meg velünk.

Egyik reggelen jött a napos, hogy szedjem össze az öregeket, menjünk a századkihallgatásra. Engem keresett meg, mert én voltam a rangidős közöttük. Ilyen invitálásra nem lehetett mit mondani, összetoboroztam a tizenegy embert, felvonultam velük a parancsnoki épületbe. Bekopogtam, aztán az igen válaszra bevonultunk. Rendeztem a sorainkat, majd katonásan, sapka nélkül tisztelegve beadtam a jelentést: „Örnagy elvtárs, a tartalékos vezetők, parancsára felsorakoztak.” Ott kapásból kaptunk olyan eligazítást, hogy csak na.

Főleg azt emlegette a parancsnok, hogy ha nem is vagyunk sorkatonák, de mivel egyenruha van rajtunk, be kell tartani a katonás rendet, végre kell hajtani a parancsokat, tisztelettel tartozunk előjáróinknak, a tiszteknek.

Mély levegőket vetünk, nem tudtuk, miről van szó, de amikor azt mondta, hogy óvakodjunk a hasonló eseményektől és leléphetünk, nem is firtattam a letolás okát. Kifelé jövet az épületből szembe jöttek velünk az öreg toronylövészek.

Kérdeztük, hogy hová mennek. Rangidősük azt válaszolta, hogy kihallgatásra vannak rendelve. Kérdeztük, miért. Mert az este átmentek az alakulótéren, és az ÜTI „állj” felszólítása ellenére széjjelszaladtak, meg még el is küldték melegebb éghajlatra. Valamelyik sorkatona felismerte, hogy az öregek voltak, de azt nem tudták, melyik tizenkettő.

A túlbuzgó napos kiskatona minket ért elsőnek. Mondtam, hogy ne menjenek tovább, mert mi már megkaptuk az eligazítást helyettük. Tényleg visszajöttek, és senki sem kereste őket.

A másik afférom Suba Gyurival történt. Reggel a mosdóból jöttem le a körlet felé, amikor szembe jött velünk a századosunk. Azt kérdezte, nagykabátban mosakszom-e. Mondtam neki, hogy nem nagykabát, csak atlétatrikó van rajtam, mert hideg van, és nem akarok megfázni.

Egyébként én is félmeztelen mosakszom, nemcsak itt, hanem még otthon is. Ezt a válaszomat szemtelenkedésnek minősítette, ezért kapásból kihallgatásra rendelt. Eszem ágába sem volt kihallgatásra menni, végeztem a dolgomat, mintha mi sem történt volna. Délutánra eltávozási papírom volt, és nem akartam reszkirozni egy esetleges fenytést egy héttel a leszerelés előtt. Másnap reggel megint összefutottam vele. Megkérdezte, mi volt a kihallgatáson. Nem tudom válaszomra azt kérdezte, miért. Mert nem voltam kihallgatáson, ugyanis elmaradt. Egyet legyintett és otthagyt.

Majd megint leszerelés következett, immár végleg.

Újra civilben

Az egy hónap nem nagy idő. Simán visszaálltam a munkába. A családtól nem szakított el a szolgálat, hiszen gyakran itthon voltam. Tamás még élvezte is a katonaruhámat.

1972 novemberében (ma már majdnem fél évszázada) egy rosszul beállított gyalugép csonkolta a bal kezem két ujját, és a katonakönyvembe bekerült, hogy „Háború esetén szakszolgálatra alkalmas”.

Hát hogyan kerültem a gyalugép közelébe?

A szembe szomszédban lakott a Hermán család. Lajos nagy hegesztő volt, a munkahelyén is ezzel foglalkozott. Kitalálta, hogy építsünk gyalugépet. A gépállomáson az esztergályosok akkoriban sorozatban gyártották a gyalutengelyeket. Sok embernek készült, ezért Lajos elintézte, hogy nekünk is legyen. A váz vas anyaga is a cégtől került ki. A háromfázisú villanymotort a tsz-ben leselejtezett csávázógépről mentettem. A gép készen volt, de még senki sem próbálta ki.

Éppen elkészültem a borfejtéssel, kimostam a Kulcsár (Tempusz) Tibortól kért borfejtő kádat, és a sráglás talicskán elindultam vele az anyós nélküli telep felé. Közelítendő, át akartam vinni a Hermán fivérek udvarán, de Lajosnál több „szakember” állta körül a gyalugépet, amire közben felkerült a motor is. Én is megálltam, majd amikor próbára került a sor, én vettem kezembe a munkadarabot. Az erdőn valamelyik fakitermelő motorfűrészszel kinagyolta, eléggé ún. pámvalcos és durva felületű volt. Annak rendje-módja szerint nekitoltam a fát a forgókésnek, és sikeresen lesimítottam az egyik felét. Amikor megfordítottam, hogy a másik felét is eligazítsam, a sima felületen megcsúszott a kezem, a fát a kés kivágta a kezemből, ennek következtében a bal kezem belebukott a gépbe. Egy ütést éreztem, és amikor megnéztem a kezemet, egy felismerhetetlen roncsot láttam. Gyorsan elszorítottam a csuklómnál és egy vágtaiban elfutottam Venczel doktorékhoz. Velem futott Lajos is, akit nagyon bántott az eset. Természetesen Pista bácsi vadászott, a család vacsoránál ült, és én a konyhán át törtem be egészen a rendelőig.

Edit néni, a doktor úr felesége leültetett a mosdó elé, majd fedőkötést tett a kezemre, bár nem nagyon vérzett a sebem. Elküldte a háztartási alkalmazottat a patikába valami erős fájdalomcsillapítóért, amiből kettőt bevetetett velem három deci fonyódi borral. Na, ez jól hatott, eközben

megérkezett a mentő. Elindultunk a baleseti sebészetre. Útközben végig beszélgettem a mentősökkel. Nem éreztem magam rosszul.

A műtétet Varsányi doktor végezte. Az amúgy is rövidre „szabott” ujjaimból még le kellett vágni, hogy a bőrt rá lehessen húzni a sebre. Az érzéstelenítők hatása éjfél körül múlt el, ekkor kezdett nagyon fájni a kezem. Fel-le sétáltam a folyosón. A pokrócba burkolózott nővért zavarhattam a pihenésben, mert elég gorombán szólt rám. Kérésemre hozott fájdalomcsillapítót, és akkor elaludtam. Tizenkét napig voltam kórházban, mert szennyezett volt a sebem, és megfigyelés alatt álltam. Szerencsére nem fertőződött el. Igen rossz beteg voltam, mivel a bal kezemen kívül nem volt más bajom. Ehettem, ihattam, amennyit akartam.

És ment a pialás egész nap. A járókelők láttak el borral bennünket a parkban lévő gyümölcsös pavilonból. Az első arra járónak kiadtuk a tászkát, no meg a pénzt. Ő megvásárolta, majd a kerítésen át beadta a borokat.

A kórteremben középre húztuk az asztalt, körülültük, ment a kártya, az ivás. Estefelé már igen jó kedvünk volt. Végül a főnővér megelégedve a dolgot, panaszt tett az osztályvezető főorvosnak. Engem, mint főkolompost, szinte fegyelmileg küldtek el az osztályról, amit nem is bántam, hiszen a viselkedésem célzott provokáció volt, haza akartam kerülni.

Ebben az időben érte baleset Lajos apósát, aki a mellettünk lévő égett kórteremben volt. Lajos így apósa mellett engem is látogatott. Töménytelen itallal érkezett nap mint nap. Miután hazamentem, két nap táppénz után munkába álltam, még begipszelt kézzel. A Pannonia kuplungját bár nehezen tudtam kezelni, de motoroztam, elvégeztem a feladatomat.

Nem éreztem jól magamat a munkahelyemen. Ez a légkör romlásából következett. A közvetlen vezetőm, akivel annak idején együtt kezdtünk Kerkakutason, Borsos Pali sok ellenem irányuló támadást kivédett. Még védett a párttitkárság is, hiszen a csesztregi tsz pártalapszervezetének vezetőjeként nem volt egyszerű kikezdeni. Mellette a csesztregi KISZ csúcsetetés titkára, a KISZ járási bizottságának és VB-nek is tagja voltam. A politikai életben végzett munkám alapján szóba jött, hogy a nyugdíjba vonuló Szabó Sándor után várományosa lehetek a csesztregi pártcsúcsetetés titkári posztjának. Sanyi bácsi, a valamikori gépállomás-igazgató, egyszerű ember volt. Mindig kommunistának vallotta magát, bár néhány megnyilvánulása nem erre vallott.

Fia, Laci, a baráti körömhöz tartozott, ma is barátom. Megkezdődött az előkészítő munka. Megjelent nálam a Járási Pártbizottság két munkatársa, Raj János és Pálos László. Azt kérdezték, hogy mit szólnék hozzá, ha en-

gem javasolnának a Csesztregi Párt Csúcsvezetőség titkárának. Úgy éreztem, ez az ajánlat nagyban meghatározza a további életutamat, ezért nem dönthetek magam, meg kell kérdeznem a családomat. Két hetet kaptam a gondolkodásra.

Két hét alatt a szüleimmel és a feleségemmel is átgondoltuk az ajánlatot. A helyzetet ismerve, az elnyerhető pozíció ugródeszka lehetett volna a további karrierem, akár politikai, akár gazdasági irányú fejlődéséhez. Szüleim nem nagyon örültek, de rám bízták a döntést.

Amikor újra megjelentek ezek az emberek, igent mondtam. Ekkor két tartozék feltételt támasztottak elém. Az egyik, hogy iratkozzam be a Marxista Esti Egyetemre, a másik pedig, hogy jelentkezsek munkásörnek.

Gondoltam, ha ez hozzá tartozik, akkor jelentkezem. Hallgattam filozófiát, és jártam munkásör előképzésre Kulcsár Pista kollégámmal. Alapállásom az volt, hogy ha nem is használ, nem is árt ebben a fennálló társadalmi rendben.

Közben az elnök pozíciója erősítése érdekében elintézte, hogy felvegyék a pártba. A felvétel igen furcsa eljárással történt. A Járási Pártbizottságról jött egy ukáz, hogy fel kell venni. Kérdésemre, hogy mi történt, mert eddig a felvételi kérelmeit többször elutasították, azt a választ kaptam, hogy ne foglalkozzam vele. Így aztán nehezen, de tudomásul vettem. Miértjére csak a tisztújításomkor derült fény.

A hosszú őszön nemigen foglalkoztam az elvtársak ígéretével, gondoltam, a dolog el van rendezve, csak az év végi beszámoló és tisztújító taggyűlésre várunk. Egy hang sem szivárgott ki a háttérbeli előkészületekről. Nem volt gyanús a csend, hiszen máskor is előfordult, hogy felénk sem néztek. Előkészítettem annak rendje és módja szerint a taggyűlést. Megírtam a beszámolót az éves munkáról, és a munkatervben szereplő időpontra összehívtam az alapszervezet tagságát.

Munkásör eskü. Háttérben csesztregi barátaim.

Kezdték megérkezni a tagok, és pontos időben megnyitottam a taggyűlést. Köszöntöttem a tagságot, a pártbizottság kiküldötteit, a már korábban bemutatott Raj és Pálos elvtársakat. A napirendi pontok elfogadása után elhangzott a beszámoló, amit a tagság hozzászólás nélkül megszavazott.

Feszültség volt a levegőben, de nem tudtam rájönni, hogy mi okozza. A tagság várakozóan ült a helyén. Nem volt mozgás, kijárákálás. Valamit tudtak? Amikor folytatásra szólítottam és elmondtam, hogy most tisztújításra kerül sor, nevezetesen a lejárt mandátum után az alapszervezetnek új vezetőséget és titkárt kell választani, Raj elvtárs szót kért, röviden elmondta a pártbizottság állásfoglalását, hogy a nyugdíjba vonuló Szabó Sándor utódja az lesz, akit a mai taggyűlés a tsz alapszervezet titkárának választ. Magyarra fordítva, nem mondott semmit.

Beszéde után felkértem Simon Lászlót, a jelölő bizottság elnökét, hogy tájékoztassa a tagságot a jelölés eredményéről.

Simon Laci felállt, elmondta a szokásos sablonszöveget, aminek egy szava sem volt igaz, ugyanis a választás után a tagok elmondták, hogy a jelölő bizottság senkitől sem kért véleményt. A sablon szöveg után jelölte Kása László elvtársat az alapszervezeti titkári funkcióba.

Nagyon nem emlékszem az ezután következőkre, mert úgy éreztem, hogy nyakon öntöttek egy vödör forró vízzel, szinte nem kaptam levegőt. A tagok közül senki sem merte megtenni, hogy engem is jelöljön, mert érezték, hogy itt valamilyen felsőbb akarat érvényesül. A titkos szavazás eredménye is az egyetlen jelöltnek, Kása kollégának kedvezett, így ő lett a titkár, és a későbbi fórum őt választotta meg csúcstitkárnak is. Az esettel kapcsolatban érezhető volt az elnök keze nyoma. Nemrég megkérdeztem Pálos Lacitól, hogy hogyan emlékszik erre az eseményre. Azt mondta, hogy ő erre egyáltalán nem emlékszik. Sikeresen törölte ki ezt a csúfságot. Nekem erre ki kellett volna lépnem a munkásórségből, talán még a pártból is. Hagyni az esti egyetemet, de nem tettem meg. Kilenc évig voltam munkásór, és kiváló eredménnyel végeztem el a ML esti egyetemet, ami később még igen jól jött az egyetemi tanulmányaim során. Kása elvtárs nem volt munkásór, politikailag sem képezte magát, mégis ő lett a jó elvtárs és később a szövetkezet elnöke. Ez a poszt várhatott volna rám, ha akkor másként alakul.

Még mindig tovább húztam az igát, de már nem szerettem itt élni és dolgozni.

Fövényesi János növényvédelmi felügyelőnek elpanaszoltam, hogy miért vagyok magam alatt. Ő azt mondta, hogy hagyjam itt az egészet. A Lenti Tsz

növényvédő agronómust keres, és ha gondolom, beajánl engem. Ez ténylegesen meg is történt. Megkerestem a lenti elnököt és főmérnököt a munkahelyváltás ügyében. Úgy látszott, hogy jó cserét csinálók, és kezet adtam az elnöknek. Az elnök Kis László agrármérnök (növényvédelmi szakmérnök), a főmérnök a valamikori járási főmérnök, Horváth János volt, akit már régóta jól ismertem.

Az egyezség megkötését követően bejelentettem Tóth Vilmos csesztregi elnöknek távozási szándékomat, amit írásban is megerősítettem. Akkor kapott a fejéhez, hogy távozásom estén nem lesz növényvédelmi irányító, és új ágazatvezető után is kell nézni. Bajában azt ajánlotta, átmenetileg vállaljam el másodállásban a munka folytatását. Tekintettel kollégáimra, ráálltam. Már a második hónap telt, amikor hírt kaptam, hogy Borsos Palinak felmondott. Pali barátom volt a főmérnök. Kaptam a tollat, dühömben az alábbi tartalmú ajánlott levelet írtam Csesztregre.

„Elnök Úr! A tudomásomra jutott esemény, Borsos Pál főagronómusnak való felmondása után nem látom biztosítékát annak, hogy másodállásban végzett munkám megvalósulhasson. Így azt azonnali hatállyal felmondom. Az eddig végzett munkám után munkabérre nem tartok igényt.

Zala Megyei Tanács
Lenti Járási Hivatala

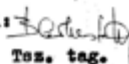
Élelmiszergazdasági és kereskedelmi Osztály

L e n t i

Bejelentem a T. Címnek, hogy a csesztregi "Petőfi" MTSs.-ben másodállásos munkaviszonyt a korábbi szóbeli meg egyezés-
től eltérően a csesztregi Termelőszövetkezetben kialakult
helyzet miatt nem létesítek, illetve a n övényvédelmi munkák
irányítását nem látom el.

Kérem fenti bejelentésem szíves tudomásulvételét.

L e n t i 1975 április 29.

Tisztelettel:
Berkes József Tsz. tag.
Növényvédő Szaktechnikus.

Jelen levelem másolatát ajánlott levélként megküldtem Fövényesi János növényvédelmi főfelügyelőnek és az illetékes mezőgazdasági osztálynak.”

Az elnök, amikor felbontotta a levelet, tombolt, mit képzél ez, meg egyéb másokat ordított, de nem volt mit tennie. János a levél érkezése után már másnap ott volt Csesztregen és ártatlan képpel érdeklődött, hogy most akkor mi a terve az elnök úrnak.

Később sikerült megagítaniuk Mihályka Gyulánét, aki két évig látta el másodállásban a feladatot Gutorföldéről az ottani munkája mellett.

1975 áprilisában elköltöztünk Csesztregről. Ezzel végleg meghíúsultak az itteni letelepedési terveink.

Vége a negyedik könyvnek.

Ötödik könyv

A Lenti Szabadság Tsz-ben

Lentiben nem volt szolgálati lakás, viszont Iklódbördőcén üresen állt egy szép, nagy családi ház, alatta garázzsal, virágos- és zöldségeskerttel, gazdasági udvarral és épülettel. Ezt ajánlották fel nekünk. Tetszett a szolgálati lakás, szépen ki volt festve, gondozott benyomást keltett. Természetesen elfogadtuk. A költözködés több napot vett igénybe. Most a lenti tehergépkocsik szállították a cuccunkat a berendezkedés ütemében.

Mint járási KISZ-vezető, már rendelkeztem némi ismeretséggel az iklódi emberek, főleg a fiatalok körében. A helyi KISZ-titkár Horváth Ottó volt, akit a járásban végzett sporttevékenysége alapján jól ismertem. Költözésünk után a családjával is megismerkedtünk. Nevelőapja, Pista bácsi a tsz helyi üzemegységben szolgált mint mezőőr. Halk szavú, zárkózott ember volt, ellentétben Irma nénivel, aki egy vidám, kedves asszony benyomását keltette. Hamar közel került hozzánk. Imádták a gyerekeinket. Ha valahová el kellett mennünk, akkor ő vette át a mamaszerepet. Ágit kis pitypalattynak hívta, amiből Tamás kanyarított „Kitykalattyot”. Ezután Irma néni is így szólította, és a mai napig megkérdezi a találkozásokkor, hogy a kis Kitykalatty hogy van.

Ottó ezidőtájt került Zalabaksára a Községi Tanácsra, és a KISZ-titkári posztot Harasztovics Sanyi vette át. Őt is ismertük már korábban, hiszen a tsz központi műhelyében dolgozott mint asztalos. Természetesen a családjával is összebarátkoztunk. Édesapja a vasútnál, édesanyja a lenti ruhagyárban dolgozott. Zoli, az öccse még iskolába járt. Velük közvetlenebb kapcsolatba kerültünk.

Feljártunk dolgozni az iklódi hegyen lévő szőlőbe, több éven böllérkedtem, építettem náluk disznóólat, kőburkolatot raktam, belső átépítéseket végeztem, hiszen ezek voltak azok a mesterségek, amiket az előző években ellestem a nálunk dolgozó mesteremberektől.

Nagyon jól éreztük magunkat Sanyi lakodalmában. Ők is részt vettek a mi munkáinkban.

Épül a disznóól. Harasztovics Sándorral (jobbra)

Az egész család ott volt a keszthelyi szüreteken, a lentihegyi pincénk építésénél. A barátság a mai napig tart, bár Sanyi bácsi már eltávozott az élők sorából. A család a mi elköltözésünk után Hahóton telepedett le.

Hamar megbarátkoztunk az új környezettel. Gyerekeinknek is lettek barátai. A nyári óvodába jártak, amit a helyi tanács szervezett.

Iklódi házunk mai, felújított állapotában (2016)

Ági is betöltötte a második évét. Néha ő is elment az oviba, ahol igen jó kis társaság volt együtt.

Eljött a szeptember, Tamás iskola-köteles lett, és mivel én Lentibe jártam, valamint a feleségem is készült vissza a szentgyörgyvölgyi munkahelyére, a Lenti 2-es Iskolát választottuk, mert ennek a szomszédságában volt a bölcsőde.

Idé hordtuk minden reggel a gyerekeket. Ez sem volt sima ügy, mert Iklódbördőce a Csömödéri Tanács-hoz tartozott, ezért nem akarták felvenni Tamást a lenti iskolába. Mi ragaszkodtunk ehhez, ugyanis ellenkező esetben reggel először a másik irányba indulva még távolabbra kerülünk volna a célunktól. De nem bírtam magam a hivatalnokokkal, ezért protekciót vettem igénybe. Elmentem Bogár Lajoshoz, akiről már írtam a fegyelmi ügyem kapcsán. Mivel józan gondolkodású, egyszerű ember volt, gondoltam, talán megért és segít. Elmondtam a panasz-

Ágikám és az akkori „vőlegénye”, Zoli (balra)

Szereplés a nyári óvodában (Ági középen)

mat, beszédem végén megkérdeztem, hogy kell-e a két szakember ennek a járásnak. Lajos bácsi azt mondta, igazad van, gyerek (mindig így szólított). Menj a dolgozdra, ezzel meg ne törődj, és reggel vidd a gyerekeket! És tényleg, másnap mintha kicserélték volna az addig akadékoskodó hivatalnokokat. És így a gondunk átmenetileg megoldódott. Azért írom, hogy átmenetileg, mert amikor Ági elérte az óvodáskort, természetesen a város másik végében lévő 1-es óvodába vették fel, és így mégis két irányba szaladtunk reggelenként. A gond véglegesen akkor oldódott meg, amikor Ági is iskolás lett, ekkor Tamást (ötödikben) áthoztuk az 1-es iskolába. Mivel egy helyre jártak, az idősebb kísérte hűgát reggelente. Tamás nehezen törődött bele barátai elvesztésébe, de már félévre beilleszkedett, új barátai lettek, és a tanulmányi eredményében sem látszott törés. Elhelyezését illetően az egyes számú iskola, a régi iskola, az MHSZ és a régi KIOSZ épületeiben működött. Készültek az új intézmény tervei, kijelölték az építkezés helyszínét, megkezdődött a munka, melynek elvégzése után az én gyermekeim is a boldog honfoglalók közé kerültek, akik elsőnek lakták be a gyönyörű, új iskolát. Arany Jánosról nevezték el.

A reggeli nagy rohanásnak gyakran a gyerekek látták kárát. Szerencsére feleségem munkahelyén elfogadták a helyzetünket, nem volt baj, ha egy kicsit késett.

Neki kisebb feladatot jelentett a munka, mert nem raktak rá a szakmain kívül egyéb terhet. Értette a szakmáját, jó segítői akadtak a növényvédő-szakt munkások között. Vezetőtársai is toleránsak voltak. Ő használta többet az autónkat, ami logikus volt. Nekem a motorom elegendőnek bizonyult. Apám új Simson S-50-es motort vett, ekkor végleg megkaptam a Sztárt. Ha nekem kellett az autó, Erzszi busszal is el tudott menni, mert viszonylag jó közlekedése volt.

A két fizetés arra készítetett bennünket, hogy egy új autóra fizessünk be. Az ajánlati listából kinéztük a Lada 1200 Combi típust, aminek az ára akkor 88 000 Ft volt, amit elérhetőnek tartottunk. A négy év várakozási időt ki kellett bírja a Trabant.

Befizettük az OTP-nél az előleget, és megkezdtük a várakozást. Megjegyzem, amire megkaptuk az autót, már kétszeresét fizettük az eredeti összegnek.

Lentiben is belevetettem magamat a politikába, nem tanulva az előző megcsalattatásomból. Rövid idő alatt átvettem Tánczos Pétertől az alap-szervezeti titkári posztot.

A KISZ-ben további sikereket értem el, megkaptam a Kiváló Ifjúsági Vezető, majd a KISZ Érdemérem kitüntetéseket, több elismerő oklevelet.

KISZ-es kitüntetések, oklevelek

Másutt minden kitüntetettnek megadták az egyhavi bért jutalomként, de az én esetemben ez mindössze 2000,- Ft lett, nem egészen félhavi bér.

Viszont a KISZ KB jutalma ellen nem tudott az elnök semmit tenni, kénytelen volt a jutalomszabadságot megadni.

Ez a jutalom egy szovjetunióbeli út volt Kijevbe, Moszkvába és Leningrádba (ma Szentpétervár). Háromszázhatvan velem egykorú fiatal szállt fel Budapesten a Keleti pályaudvaron a „Barátság vonatra” 1977-ben.

A vonat tényleg barátság vonat volt. Barátságok kötődtek az utazás alatt a magyar fiatalok között, és a fogadó fiatalokkal a mindhárom városban.

A vonat éjjel-nappal ment. Hálókocsikban helyeztek el bennünket. Záhonynál végignéztük a kerékcserét. Gyönyörködtünk a Kárpátok hegyeiben, átsuhantunk a valamikori magyar városokon, majd robogtunk tovább az ukrán sztyeppén. Lemberg, Kijev. A Kijevben töltött napokról nem írok, mert korábban már részletesen beszámoltam itteni élményeimről.

Csupán egy utazást említenék meg. Valami miatt a központban villamosra szálltunk, többen, magyar fiatalok. Elnéztük a megállót, és azon kaptuk magunkat, hogy erősen túl vagyunk az eredeti célunkon. Leszállni nem volt érdemes, így mivel bőven volt időnk, elutaztunk a végállomásig.

Amit láttunk, az volt az igazi Kijev. Először a központ palotái, aztán nagyvárosi panelházak, majd családi házas övezet, és végül a zsúpfedeles vályogviskók tízezrei. Körben a mélyszegénység nyomai mindenütt. A vil-

lamosunk visszaindult, és mi megdöbbenve a látottakon, már nem tudtuk csodálni a belváros palotáit.

Ritkán álltunk meg, elhagyni nem volt szabad a vonatot, hiszen akkor még a szovjetunióbeli utazások csak kötött útvonalakon voltak lehetőségek. Következő állomásunkon, Moszkvában, leszálltunk a vonatról. Majd két napig imbolygott alattunk a vasúti kocsi, jó volt stabil talajon állni. Buszok vittek bennünket a Lenin-hegyre, az Arlenok (Verébfióka) szállodába.

A szálloda egy lakótelepi házhoz hasonlított. Semmi luxus, a vizesblokkot a folyosó végén helyezték el, egyszerű szobaberendezés, de tisztaság volt mindenütt. Az ablakból ráláttunk a Moszkva folyóra, a Lomonoszov Egyetem tömbjére, a Luznyiki Stadionra, valójában a fővárosra.

Innen vittek buszokkal bennünket a városba, ahol kisebb csoportokban jártuk végig a látnivalókat.

A Vörös tér, a Kreml, az ismeretlen katona sírja előtti tisztelgés, a Történeti Múzeum, a Vaszilij Blazsenij székesegyház, egyik ámulatból a másikba estünk. Vásároltunk a GUM áruházban. Ennyi egyforma barna kalapot még nem láttam egy sorban.

Az egyik pult előtt hosszú sor állt. Barátaimmal mi is beálltunk a sorba. Amikor odaértünk a pulthoz, akkor derült ki, hogy WC-papírt árúsítanak. Mi is vettünk (amennyit adtak), de mivel nekünk nem kellett, átadtuk a sorban állóknak.

Sorban álltunk Lenin mauzóleuma előtt. Előzetesen közölte az idegenvezető, hogy semmilyen szűrő-vágó eszközt sem szabad bevinni, minden gyanús csomagot ellenőriznek, fényképezőgépet sem szabad bevinni. Mivel nálam volt fényképezőgép, az idegenvezető tanácsára a kabátom alá dugtam. Persze az őr azonnal kiszúrt, kivettek a sorból és átvizsgáltak. Amikor látták, hogy nem vagyok veszélyes, mehettem tovább. Érdekes élménynek számított a nagy vezető testének látványa. Ekkor már nem felejtettem mellette Sztálin. Az ő sírját a mauzóleum mögé helyezték át.

Megcsodáltuk a Tretyakov képtár festményeit. Moszkvában egy életre szóló élményt gyűjtöttem. Máig sem mondtam le arról a tervemről, hogy még egyszer Moszkvába utazzam, és újra átélhessem ezt a csodát.

Mielőtt elindultam volna, Lentiben megkeresett egy régi barát édesanyja, hogy vigyek el egy csomagot a lányának, aki Moszkvában tanul. Természetesen elvállaltam.

Az egyik esti időpont alkalmasnak látszott a megkeresésre. A tolmácsunkat megkértem, hogy hívjon egy taxit, és mondja el a taxisofőrnek, hogy hová szeretnék eljutni.

Szobatársam vállalkozott rá, hogy elkísér, így nem egyedül vágok neki az akkor nyolcmilliós nagyvárosnak. A taxisofőr, amikor meghallotta, hogy hová kell menni, először tiltakozott, hogy neki már le kell állnia, ilyen későn már nem vállalhatja, de addig gyözködtük, amíg ráállt.

A kocsí egy új típusú M24-es Volga volt. A sofőr inkább látszott szabadidős egyetemistának, mint rutinos taxinak. Bongyor haja volt, és drótkeretes szemüveget viselt. Elindultunk. Folyamatosan beszélt hozzánk. Amennyire hiányos nyelvtudásomból tellett, kommunikáltunk. Viszonylag jó tempóban haladtunk előre. Azt mondta, hogy körülbelül tudja, hová megyünk, de a keresett célpontot erősen titkolják.

Volt is mit titkolni, mert ide a szocialista országok fiataljai mellett főleg a harmadik világból iskoláztak be hallgatókat. Ez az iskola a KOMSZO-MOL FŐISKOLA néven híresült el itthon. Kemény káderfelkészítés folyt itt, fegyveres őrség vigyázta. A moszkvaiaknak halvány fogalmuk sem volt a létezéséről, így csak a taxis megérzésére hagyatkoztunk. Néha megállt egy-egy posztoló rendőr mellett érdeklődni, de legtöbbször bosszankodva ült vissza a kocsiba, aztán mentünk tovább.

Több mint másfél óra múlva megállt egy kőfal mellett, egy kis vasajtónál. Megverte az ajtót, és miután kinyitotta a géppisztolyos őr a kaput, néhány szót váltott vele, majd vigyorogva jött vissza. Közölte, hogy megérkeztünk, szálljunk ki.

A kapuszolgalat csak oroszul beszélt, így megkértem, hogy keressen valakit a magyar csoportból. Ez meg is történt. Akkor elmondtam ki vagyok, honnan jöttem, kit keresek. Dudi barátnőm éppen moziban ült, de kihívták, és leküldték a kapuhoz.

Azt az örömet nehéz leírni, ami az arcáról sugárzott. Óriási lendülettel ugrott a nyakamba, majdnem felborított, hiszen már közel egy éve nem volt otthon. Akkor én jelentettem neki a hazát, az otthont.

Az intézménybe idegeneknek nem lehetett bemenni, csak az előcsarnokba. Áadtam a csomagot, megállapodtunk, hogy másnap reggel ott lesz a szállodában. Amennyi szabadidőt kap, azt velünk tölti. Körülbelül fél órát beszélgettünk, azután kikísért a taxihoz, ahol kollégám és a sofőr türelmesen várakoztak.

Beszállás után elindultunk a szállodánk felé. Végigbeszélgettük az utat (ami most rövidebbnek tűnt, mint odafelé). Mikor megérkeztünk, a sofőr hét és fél rubelt kért. Akkor a rubel 16 forint volt. Természetesen tízet adtam neki. Köszönet közben sokáig ráztuk egymás kezét, kellemes tartózkodást kívánt a hazájában, majd elhúzott az éjszakában.

Dudi, amint ígérte, már reggel nyolckor ott volt a szállodában, egész nap nem tágitott mellőlem. Mindent elmondott, bemutatott, amit csak tudott Moszkváról.

Estére kulturális programot szerveztek vendéglátóink. Három csoportba osztották a jelentkezőket. Sajnos nem mi választhattunk a programok között. A választék: a Nagyszínház (oroszul: Большой театр, Bolsoj tyeatr), a Kongresszusi Palota vagy az Esztrád Színház.

Életem nagy vágya, ami azóta sem teljesült, hogy lássam belülről az orosz kultúra egyik fellegvárát, természetesen nem jött be. Bíztam a Kongresszusi Központban, de ez sem jött be. Nem maradt más, mint az Esztrád Színház. Nagy várakozással tekintettünk a program elé. Gyanúsan kevés néző ült be a székekre. Mi középtájon ültünk, előttünk három sorral a székekre asztalformát raktak, ami mögé beült vagy hat elegánsan felöltözött ember.

Kijött egy műsorközlő, és ahogyan Dudi segítségével megfejtettük, azt mondta, énekeseket fogunk hallani. Kiderült, hogy az előttünk ülők a zsűri, és mi egy igazi táncdalfesztivál egyik fordulójába cseppentünk. A versenyzők egytől egyig sötét öltöny, fehér ing-nyakkendőbe voltak öltözve.

Ez nem is lett volna baj, hanem a dalaik mind olyan hangulatot árasztottak, mintha valami katonai hőstettekről szóltak volna. Természetesen hálás közönség voltunk, minden fellépőt vastapossal jutalmaztunk. Aztán a szünet után már nem mentünk vissza, elegünk lett az ilyenfajta művészetből.

Nagyot sétáltunk a városban, majd a másik helyekre sorsolt magyarok beszámolóit végighallgatva, elkeseredett szájjal vettem tudomásul, hogy a Nagyszínház közönsége is otthagya félidőben a klasszikus balettelőadást. A Kongresszusi Központban a szimfonikusok hangversenye sem aratott nagyobb sikert. (Én nagyon szeretem az operát és a balettet.) Duditól elbúcsúztunk, ő visszament a szállására, mi pedig készültünk a másnapi utazásra, mert újra vonatra ültünk Leningrád felé.

Este indult a vonat a Leningrádi pályaudvarról. Újra a hálókocsinkban voltunk. A barátságok már annyira szorossá váltak, hogy nem számított, fiú vagy lány a hálótárs, sőt egyesek direkt törekedtek is erre. Reggelre Leningrád külvárosába értünk, kellett szedelődzkődni. A pályaudvaron megint fogadóbizottság, köszöntők, majd elfoglaltuk helyünket a buszokban. Ismét olyan színvonalú szállodában helyeztek el bennünket, mint Moszkvában.

Már aznap városnézés, Péter-Pál erőd, Izsák székesegyház, csodálatos paloták. Sötétedés után druzsba volt egy nagy kerthelységben. Jó zene, étel, ital, tánc. Igen hangulatosan szórakoztunk, és ez éjfélig tartott.

Carszkoje Szelo, Katalin cárnő mellszobra, háttérben a palotája (kép idegen forrásból)

Másnap látogatást tettünk a Téli Palotában (Ermitázs), ami valami csoda. Jártunk az Auróra cirkálón, este megnéztük, hogyan húzzák fel a hidakat a Néva folyón. Reggel utazás a Puszkino mellett épült Carszkoje Szeloba.

Itt is egy csodát láttunk, ami nem volt más, mint a Katalin cárnőnek épített palota, a nyári rezidencia, ami építészeti és berendezését tekintve is egyedülálló. Beszéltek a nácik által elrabolt „borostyánszobáról”, végigsétáltunk a csodálatos palota parkjában.

Társaságunk tagja, bizonyos Imre nevezetű, felszedett már a leningrádi tartózkodásunk első napján egy igen szép, szőke, húsz év körüli lányt. Együtt táncoltak a drúzsban egész este, utána a lány meghívta az otthonába Imrét, ahonnan csak reggel tért vissza. Velünk volt minden nap, esténként vitte Imrét.

Eljött a hazautazás ideje. Kiszállítottak bennünket a pályaudvarra. Vasárnap este volt. A sok magyar távozása már nem volt olyan érdekes, mint az érkezésünk. A háromszázhatvan integető hazautazót egy ember kísérte ki a pályaudvarra, Imre szép, szőke, orosz barátnője, akinek barátunk megígérte, hogy visszajön hozzá, amiből valószínűleg nem lett semmi, mert itthon a felesége és két kisgyereke várta. Bár ki tudja, mert a szerelem útjai kifürkészhetetlenek. A vonat elindult, és mi utaztunk és utaztunk. Budapesti és zalaegerszegi átszállás után szerdán délben leszálltam Iklód-

bördőcén a vonatról. Sok volt a csomag. Derékszíjjal átkötött két bőrönd a vállamon, egy nagy táska és egy dög nehéz lemezjátszó a kezeimben. A lemezjátszót még Moszkvában vettem (egy hétig volt jó). A Gelkában javítottak valamit rajta, de a trafó gerjedéséből eredő berregés soha nem szűnt meg. A végső hasznosítást Tamás fiam találta meg. A barátaival összehozott diszkóban ez a lemezjátszó vezérelte a futófényt. Leningrádban vásároltam operaalbumokat. A leghíresebbeket. Aida, Traviata, Nabucco, Borisz Godunov és még több nagylemezt. Ezeket is végigcipeltem.

Szerencsésen hazaértem. Családom szeretettel fogadott a hosszú távollét után. Rengeteg fényképet készítettem, amiket ma is szívesen nézegetek.

Mivel még mindig kötődünk Szentgyörgyvölgyhöz, elmesélek egy történetet, amit egy barátunktól hallottunk, állítólag igaz volt.

Élt egy idős házaspár a faluban, Pista bácsi és Kati néni. Egy alkalommal Pista bácsi felment a padlásra, füstölt szalonnát akart lehozni. A padlást a konyha melletti kamrából lehetett megközelíteni az oda rendszeresített létra segítségével. Ahogyan felért, a létra elmozdult és eldőlt a fal mellett, fogságba ejtve az öreget. Kiskabátosan ment, hiszen nem szándékozott sok időt odafenn tölteni, mert február volt, és nagyon fázott. Kiabált Kati néninek, de a nagyothalló néni, aki egyébként is zörgött a konyhában, nem hallotta meg a kiabálást.

Jó idő elteltével furcsa lett Kati néninek, hogy nem látja az öreget, és keresni kezdte. Az udvaron, a faházban, végül a kamrában is. Amikor belépett, meglátta az eldőlt létrát és a fenn hadonászó férjét, azt kérdezte, hogy te meg mit csinálsz odafönn? Az öreg elkanyarintotta a mondást, és ráparancsolt a nejére, hogy legott támassza a helyére a létrát, amit a mama nagy sietve meg is tett.

Pista bácsi lefelé kászálódott, de gémberedett lábával mellélépett a létra felső fokának. Természetesen a létra újra eldőlt, az öreg meg leesett a kamrába. Fájt minden porcikája, meg mérges is volt. Nagy haragjában ennyit mondott a megrémült asszonynak: „A rosseb egye meg, ezt már reggel is megcsinálhattam volna!” Szerencsére nem törött el semmije sem.

A kötődésünk abból állt, hogy feleségem még mindig Szentgyörgyvölgyre járt dolgozni. Innen, Iklódbördőcéről járta a mintegy 30 km-es utat naponta, miután lejárt a második gyes. Viszonylag hamar beilleszkedett, pedig hatévi szünet után ez nem is volt kis feladat. Elfogadható tömegközlekedés és a Trabant segítette ebben. Lakóhelyünk, egy kétszobás, tágas, új családi ház, az igényünket maximálisan kielégítette.

Volt virágos előkert, baromfiudvar és a ház alatt garázs is. Gyermkeinknek biztonságos játszóhely. Mindent jónak és elfogadhatónak mondhat-

tunk, csak a falunk nevét nem tudtuk megtanítani az ismerőseinknek, pedig ez sem okozhatott volna nagy gondot, ha tudják, hogy ez a név is az akkor kialakuló település-összevonások szüleménye. Shermannék első látogatása alkalmával a feleség, Kati, aki nejem unokahúga, sokallva a vonatozást, azt mondta, hogy itt olyan érthetetlen meg különleges helységnek vannak, például Egerszeg után van egy falu, aminek kan vagy bak, mindenesetre valami hímnemű neve van.

Természetesen Bakról volt szó. Visszatérve a mi falunk nevére, három kis önálló, de egymáshoz közel álló falu neve szűnt meg. Kerkaiklód, Kisiklód és Bördőce egyesültek Iklódbördőce néven.

Ezek a nevek a faluban még ma is elkülönülnek. A Bördőcei ember nem Iklódi, se nem Kisiklódi. A mi házunk a falu közepén, az Iklódi falurészben volt, de mi még mindig keszthelyinek és ágfalvainak tartottuk magunkat.

Az NDK-ban

Nekem megadatott, hogy több helyre eljussak, mint a feleségem. Hogy némileg kárpótoljam őt, úgy döntöttünk, hogy Trabanttal elmegyünk egy kirándulásra az NDK-ba. Ez azért merülhetett fel, mert a szomszéd fiú, akit bár Istvánnak kereszteltek, de mindenki csak Gusztinak szólította, indult a valamikori németországi munkahelyére elszámolni. Azért kellett elszámolni, mert még mindig betegállományban volt egy motorbalesetből kifolyólag, és mivel maradandó károsodást szenvedett, az orvosi bizottság leszázalékolta. Felajánlottuk neki a szállítást, ő pedig az ottani patronálásunkat vállalta. Apám is velünk tartott, anyámra a gyerekeket bíztuk.

Az indulás Iklódbördőcéről hajnalban történt. A gyerekeket nehéz volt ébreszteni, de mivel már este bepakoltuk a kocsit, így viszonylag gyorsan indulásra készek lettünk. Egy óra Keszthelyig, majd a gyerekek helyett apám ült be, és a család itthon maradó tagjai integetése közben útnak eredtünk.

Az útvonalat előre megterveztem. A 84-es úton mentünk Rajkáig, innen Pozsony, Brno érintésével Prágáig. Zinnwaldnál átléptünk az NDK-ba, majd a végcél, Drezda és Coswig következett. Az út huszonnégy órát vett igénybe. Figyelembe kell venni, hogy egy több mint hatéves Trabantban ültünk négyen, tele csomaggal, még a tetőcsomagtartó is meg volt pakolva. Néhányszor megálltunk, mert csak nekem volt jogosítványom, és

főleg éjszaka jelentkezett rajtam a fáradtság. A megállókban én is megittam egy-egy pohár sört, ettünk és indultunk tovább.

A haladást nehezítette, hogy akkor épült a csehszlovák autópálya, a sok terelés és zárás, kerülőutak mind ellenünk voltak. Szerencsés, de nagyon hosszú út után érkeztünk meg a szálláshelyünkre, a magyar szerződéses munkások szállójához. Már éppen világosodott. Nekem Guszti megmutatta az ágyamat, amibe szinte beleájultam. A többiek végezték a kipakolást.

Az elhelyezkedésünk úgy történt, ahogyan Guszti mondta. Ő ment a barátai közé a volt szobájába, ahol azóta is üresen állt az ágya. Nekünk felnyitották a vöröskeresztes szobát. Ebben, mivel üres volt, hárman bőségesen elfértünk. Kényelmes, jó fekvés esett az ágyakban. Ez a szálló lett a következő tíz napra tervezett kirándulásunk bázisa.

Másnap Guszti ment az ügyeit intézni, mi meg nagy, egész napos kirándulásokat tettünk Drezdában és a környékén. Megmutattam mindazokat a szépséges helyeket, ahová tíz évvel ezelőtt elvittek bennünket. Láttuk a kerétszetet, ahol egy hétig dolgoztunk, megmutattam, hol volt a szálláshelyünk.

Megismertük a város történelmét, a második világháború utolsó napjaiban elszenvedett bombázás nyomait, a mementókat. Bementünk a Zwingerbe, sétáltunk az Elba partján. Ha Guszti ráért, és amikor már végzett az elszámolással, velünk jött.

Nem mondhatnám, hogy sok hasznát vettem mint idegenvezetőnek. Tolmácsnak jó volt, de sem a történelemről, sem a természeti kincsekről, építményekről nem tudott szinte semmit.

Guszti több alkalommal a pocám bőrét húzatta. Ilyen esetünk volt Drezda belvárosában. Sétáltunk a járdán. Apám és feleségem jól lemaradva követtek bennünket. Én Gusztival mentem, és előttünk sétált két igazi bombázó, feszes nadrágban. Guszti egészen közel menve az egyikhez, tenyereit felfelé fordítva és egymás mellé téve, mintha bele akarna ülni a lány, fennhangon mondta: „Ügy megb...nálak”.

Erre a lány nyugodtan megfordult, és ékes magyarsággal közölte, hogy „Az édesanyádat!” Tőle sem volt szép a reakció, de én alattam akkor és ott megnyílt a föld. Szerettem volna Iklódbördőcén lenni, de nem ott voltam, és azt vettem észre, hogy csak engem zavar a dolog. A lányok továbbmentek, apámék utolérve bennünket, nem kérdezték, hogy miért álltunk meg. Guszti természetesnek vette a dolgot. Itt és ekkor jöttem rá, hogy ez az ember miért nem tud semmit a majd három év kinntartózkodás után. Ilyen link, piázós, csajozós, bulizós életet élt, mint a kint dolgozó fiatalok zöme. Nem érdekelték komoly dolgok, teljen a nyolc óra, aztán majd lesz

valahogy. Közülük többen létesítettek életre szóló kapcsolatot, vagy hazahozták a német lányt, vagy kint maradtak, és ott teremtettek egzisztenciát maguknak. Így visszagondolva, azok jártak jobban, akik az NDK-ban maradtak, ott érték meg a két német állam egyesülését, és talán többre vitték, mint az itthoni taposómalmokba újra beálló sorstársaik.

A megállapításomnak ékes bizonyítékát adta, amikor egész napos kirándulást tettünk Szász Svájcban. Itt együtt láthattuk a természet csodáit, az emberi kéz alkotta csodákkal.

A hatalmas, oszlopszerű kőképződmények között kanyargó folyam partján (Elba) az út és közvetlenül mellette ezek a több száz méter magas sziklák bizonyították az ember kicsinységét, de a sziklaormokra épült bevehetetlen középkori várak egyben a nagyságát is.

Königstein vára messziről láthatóan emelkedett a hatalmas szikla ormán. A szinte függőleges, természetes és épített falak bevehetlenné tették. Tíz éve mondta az idegenvezető, hogy erőszakos úton soha nem cserélt gazdát. Fel lehetett menni autóval a várba. Fentről megcsodáltuk a tájat, a kanyargó folyót, dobtunk egy kavicsot a kútba (152,5 m mély), amit több évtizeden keresztül vájtak a sziklába. Amikor beteltünk a látvánnyal, autóba szállva indultunk a szállás felé.

A Bastei sziklái és a híd, Szász Svájc legszebb vidéke

Az út kanyargott, de szinte minden kanyarját ismertem a tíz év előtti utazásból. Aztán fordult az út, és a mellettem ülő Guszti megjegyezte a szembe lévő várra mutatva, hogy legközelebb azt is érdemes lenne megnézni. Csodálkozva néztem rá és közöltem, hogy onnan jövünk. Természetesen a társaság egybehangzóan állította, hogy nincs igazam.

Igazolandó a magam álláspontját, felszólítottam őket, hogy nehegy levegýék a szemüket a várról, egy kanyarral megfordultam, és elindultam a visszaúton. Mehettünk vagy tíz kilométert, amikor valamelyikben felcsillant a felismerés, megállapították, hogy nekem van igazam. Annyit mondtam, hogy „naláttjátok”.

Königstein vára az Elbával

Másnap összekészülödtünk, és elindultunk a főváros, Berlin felé. Én elmondhatom, hogy az átlagembernél többet utaztam, és az útjaimra felkészülten mentem. Tudtam, hová és merre kell menni, mit kell és érdemes a rövid idő alatt megnézni. Berlinről is sokat tudtam, és egész úton meséltem a többieknek. A Drezda–Berlin közötti birodalmi autópályán mentünk. Nem volt útdíj, és lehetett száguldozni rajta (persze ezt nem ránk értem).

Valamikor a harmincas években építették az úthálózatot, és a cementet is beletették a betonba. A betonkockák úgy passzoltak egymáshoz, hogy szinte nem lehetett érezni döccenést. Jó volt rajta utazni.

Berlinben a központban találtunk megfelelő parkolóhelyet. A korábbi tervem szerint kalauzoltam végig a csapatot. Paloták, múzeumok, TV-torony, a Brandenburgi kapu messziről. Az előtte húzódó „fal” eltakarta előlünk a város másik, nyugati felét. A falról csak tanulmányaimból voltak információim. A látvány megdöbbenett, de akkor még ez a dolog, a politikai háttér nem érintett meg, nem voltam közvetlen szenvedő alanya.

A Régi Városháza (Altes Stadthaus) alagsorában lévő étteremben, a Molkenmarkton ebédeltünk és söröztünk. Olyan literes forma söröskorsók voltak előttünk, ki-ki a kaliberének megfelelő mennyiséget fogyasztott.

Én is jól álltam, de mivel már késő délután volt, gondolkodni kellett a visszaindulásról. Beszálltunk a Trabiba, és még bámészkodva elhagytuk a várost. Berlin megért volna egy hetes látogatást is, de szombat volt, és mi másnap indultunk volna haza. Vásárolni nem állt szándékunkban, pénzünk is csak a tankolásra, meg egy-két kis ajándékra futotta a gyerekeknek és anyámnak.

Az egynapos berlini kirándulás után nyomás az autópályára, és irány dél, Drezda felé.

Már több mint kilencven kilométert jöttünk. A társaság többi tagját elnyomta a buzgalom és a sör, én ennek megfelelően negyedikben tök gáz-
zal nyomtam a Trabantnak.

És ekkor egy nagy csattanás, a Trabi leblokkolt, éppen ki tudtam kanyarodni a lendülettel a leállósávba.

A hang irányából azonnal éreztem, hogy itt nagy a baj, katasztrófa történt a motorral. Kiszálltunk, én elővettem a szerszámokat. Új gyűrűkészlet volt nálam, ha gyűrűtörés miatt szorult meg a motor, azt ki tudom javítani. Amikor a hengereket levettem, előjött, hogy a nagy megterhelés miatt megragadt a főtengely, mozdíthatatlanul állt a motor.

A lebontott alkatrészeket beleraktam egy dobozba, és az egészet elhelyeztem a csomagtartóban. Gusztit elküldtem telefonálni az autómentőknek, akik nemsokára jöttek egy darus Garant autómentővel. Elmagyaráztam, hogy mi a baj, kértem, hogy vigyenek szakműhelybe.

A Trabant elejét megemelték, mi helyet foglaltunk a Garant kabinjában, és elindultunk. Néhány kilométer után letértünk a pályáról, egy faluba értünk, aminek a túlsó végén volt a szerelőműhely.

Kívülről dupla garáznak látszott, de belül egy kétaknás, nagyon jól felszerszámozott műhelyt találtunk.

A főnök, aki ott lakott, éppen vacsorázott. Kérte, hogy kicsit várjunk. Addig kifizettem az autómentőt, 72 keletnémet márka volt a díj (akkor 1 márka 4 forintot ért).

Közben a séf is előkerült, üdvözölt bennünket és megnézte a kocsit. Elmondta, hogy ma már nem tudja megjavítani a Trabit, mert szombat lévén az emberei hazamentek és csak hétfőn jönnek újra. Hétfőn viszont délre jöhetek érte. Érdeklődésemre, hogy mennyi fizetségre számítsak, azt mondta, hogy egy új főtengely beszerelése 360 márka, de ha egy kicsit rendbe akarom tetetni a motort, akkor 400 márkát fog kérni. Mivel egy speciális Trabant-Wartburg szervíz volt, kértem a rendbetételt. Na, most néhány gondolat a különbségről. Itthon a szervízbe hétfőn vihettem volna be a kocsit, és azt mondták volna, hogy majd a jövő héten érdeklődjek, és mehetek Isten hírével.

Szó nélkül előhozta a saját Combi Trabantját, mondta, hogy üljünk be, és elvitt bennünket a falu túlsó végén lévő vasútállomásra. Jegyeket vettünk, majd felszálltunk a kisvártatva érkező Berlin–Drezda expresszre. Nem kellett egy óra, és Coswigban voltunk a szállásunkon. Utazás helyett volt egy szabad vasárnapunk, amit városnézéssel, pihenéssel töltöttünk el. Mi itt, az autónk a Calau nevű faluban, messze az autópálya mellett pihent.

Másnap, hétfőn nagy utazás előtt álltam. Arra gondoltam, hogy mivel Berlin felől jöttünk, abban az irányban kell elindulni. Egy idegen országban, kevés nyelvtudással nem vállalhattam az akkor már egyre terjedő autóstoppozást, így a vonat látszott legkézenfekvőbbnek. Bementem a helyi érdekű vonattal a drezdai főpályaudvarra, és odaálltam a falon lévő vasúti térkép elé. Hamar megtaláltam a főváros felé vezető vasútvonalat, a táv felén túl, egy Cottbusba vezető mellékvonal mentén az én Calaumat. A baj csak az volt, hogy nekem nem vasúti, hanem autós térképem volt, de se baj.

A pénztárnál vásároltam egy jegyet Calauig, aztán kilenc óra körül felszálltam a Berlin felé induló vonatra. Robogott a vonat, és egyszer csak jött a kalauz. Átadtam a jegyemet és figyeltem a reakcióját. Elkezdte csóválni a fejét, magyarázta, hogy nem jó a jegyem. Biztosan bambán nézhettem, mert magyarázni kezdte, hogy a jegyem „Personenzug”-ra szól, ez a vonat pedig „Expresszug”. Gyorsan biztosítottam róla, hogy nem vagyok bliccelő, és hajlandó vagyok a különbözetet megfizetni. Erre elővette a táskájából a noteszát, és kiszámolta, hogy 4,20 márkát fizessek, amit nagyon gyorsan ki is egyenlítettem.

Itthon a hasonló esetet szinte megtorolta akkoriban a vasút. A térképeimen addig követtem az állomásneveket, amíg a következő megállóban az én átszállóhelyemet véltem felfedezni. Kisvártatva jött a másik szerelvény a helyes irányba. Arra felszállva a harmadik állomásra az volt kiírva: CALAU. Győztem!

Már 11 óra volt, de még korainak tartottam beállítani a szerelőkhöz, mert delet mondtak. Calau egy közel hat kilométer hosszú falu lévén, sétálásra vettem a dolgot, és pontosan 12-kor betoppantam a műhelybe. A mester fogadott, és kért egy kis türelmet, mert még a burkolatok helyrerakása, meg néhány beállítás vissza volt. A dolgozói végeztek az ebéddel, aztán lassan beindult a munka.

Nem tellett húsz percbe, és a Trabantom elindult. Éles, pöfögő hanggal, egészségesen gördült le az aknáról. A főnök vezetett. Invitált, hogy menjünk el egy próbaútra.

Gyönyörűen ment a kis kocsí, közben magyarázta, hogy szükséges néhány 100 km-es bejáratás, először csak 75-80 km/óra maximális sebességgel. Visszatérve a műhelybe, rendeztem a számlát. 410 márkát adtam át, amit először nem akart elfogadni, de mondtam neki, az a hálám jelképe. A németek nem ismerték a borravalót, ma sem ismerik. Azt vallják, hogy mindennek megvan a maga ára, azt kell megfizetni. A távozás előtti elköszönéskor kérte, ha még járok feléjük, feltétlen látogassam meg.

Talán a borravaló, talán a barátság miatt, a mester családotól, és az alkalmazottak is kint álltak a műhely előtt. Integettek, amíg látható voltam.

Hát beültem a régi-új autómbe. Megígértem neki, hogy ezután jobban vigyázok rá, majd elindultam Drezda felé.

Korábban azt írtam, hogy már nem maradt pénzünk, most meg csak úgy csikkzsebből kifizettem 410 márkát. Honnan?

Vasárnap Guszti megszervezte a szállón, hogy a magyar srácok dobjanak össze 500 márkát, és így lettem dúsgazdag a koldusból. A pénzt itthon, a megadott címekre adtam fel forintban. Köszönet nekik.

Mint már írtam, jöttem az ajánlott sebességgel az autópályán, közben tanulmányoztam a térképemet. Közeledve Drezdához a térkép mutatott egy jobb oldali mellékutat, ami rövidebbnek tűnt, mint az egyenes, és lekanyarodtam. Haladtam előre, az út kiért a lakott területről, már nem volt portalanított, csak kavicsos, gyönyörű búzatáblák között, mindig csak előre haladtam.

Egyszer csak, mintha csodát láttam volna, egy szép kislány állt az út szélén. Haja két vastag varkocsba fonva. Mellé kanyarodtam. Kérdeztem tőle, hogy jó irányba megyek-e Drezda felé, erre ő intett, hogy menjek csak előre. Ez látomás volt, vagy igaz, nem tudom, de követtem a jelzését. Amikor elfogyott a búzatábla is, egy öreg erdőbe jutottam, mély csapásokkal szabdalt nyiladékbba. Már azon voltam, hogy feladom és megfordulva visszatérek az autópályára, kerül, amibe kerül, de ritkulni kezdett az erdő.

Moritzburg kastélya (császári vadászkastély)

Egy kék vizű tó tárult a szemem elé, a közepén soktornyú, sárga kastéllyal. Nehogy azt higgyétek, hogy tündérországba értem, mert ez a kastély a moritzburgi várkastély volt, ahol tíz éve már jártam, és felismertem. Nem a főbejáratnál, hanem hátulról érkeztem. Megkerülve a tavat, még nyolc kilométert kellett mennem, amikor hazaértem Coswigba.

Alig múltott 16 óra. Rápihentünk a megoldott nagy feladatra, elmeséltem az élményeimet, és a reggeli hazaindulás miatt nyugovóra tértünk. Feleségem a többiekkel összepakolta a cuccot, megköszöntük a szállást, amiért nem kellett fizetni. Elbúcsúztunk a magyar barátoktól, és ők is nyugovóra tértek.

Másnap nyolc óra körül elindultunk. Még terveztünk egy kirándulást Meissenbe, a porcelán egyik hazájába. A főtéren parkoltunk le, körülnéztünk, betértünk a porcelánmúzeumba, de rövidre fogtuk a látogatást. Visszatérve a főtérrre, már messziről láttam, hogy egy rendőr vigyáz az autómra, ami éppen a tiltótábla alatt állt.

Nem akartam büntetést fizetni, már nemigen volt miből, ezért mondtam a többieknek, hogy induljanak el a kifelé vezető úton gyalogosan. Én meg majd megvárom, hogy meddig ér rá a rend őre. Egy olyan MZ 125 Trophy motorja volt, mint nekem a csesztregi tsz-ben. Tudtam, ha utánam ered, nem tudok meglógni előle, ezért kivártam. Egyszerre csak elővett

egy cédulát, amire azt írta, hogy 13.30-kor jelenjek meg a városi rendőrőrsön. Ezt elhelyezte az ablaktörő alá, és elment. Egy kicsit vártam még, majd odamentem a Trabihoz, kinyitottam, beültem, és mint aki akkor végzett a fodrásznál, kikanyarodtam a térről. Az utcában felvettem a többieket, és elindultunk most már tényleg a hazánk felé. A rendőrségre még máig sem volt szerencsém bemenni, mert délben Zinwaldnál átléptük a német–cseh határt. Integettünk a németeknek, akiket megszerettünk az újabb tizenkét nap alatt. Az akkor átmenetileg visszatért passzív nyelvtudásom azóta újra feledésbe merült. Visszafelé jobban jött a Trabant, hiszen az óhazájából az igazi hazájába igyekezett. Útirányunk Csehszlovákia, Magyarország volt. Keszthelyen kiszállt édesapám, beszálltak az ujjongó gyerekeink, és irány Iklódbördőce. Ez volt ennek a kis autónak a legnagyobb útja. Jártunk vele többször Budapesten, Aggteleken, a szomszédos Jugoszláviában, Sopronban évente kétszer-háromszor, Keszthelyre legalább kéthetenként.

Az ügyes kis jószág nagyon meghálálta azt a kevés kis törődést is, amiben nálunk részesült.

A szövetkezetben továbbra is a növényvédelemmel foglalkoztam. A jó személyi és technikai feltételek lehetővé tették a sikeres munkát. Az elnök nem szólt bele az irányításba, pedig, mint már írtam, szakmérnöki végzettséggel rendelkezett. A terveim így maradéktalanul megvalósulhattak, az anyagiak is a rendelkezésemre álltak. Évente sok millió forintot költöttem növényvédőszerre. Új permetezőgépeket vásároltunk. Ezek zökkenőmentesen dolgoztak.

A tornyiszentmiklósi Drávecz Jóska, az iklódi Bekk Feri bácsi, a lenti-kápolnai Horváth Jóska (Lóden) dolgoztak az IFA gépekre szerelt KERTITOX GÓLIÁT típusú permetezőegységeken. Az iklódi Mentés Lajos és a kerkaszentkirályi Kiss Józsi bácsi 1005-ös Novorokkal permeteztek. Új, nagyteljesítményű MOBITOX csávázógép és szerkeverő kocsi állt rendelkezésre. Nagy volt a tsz, nagy volt a feladat is, de mindig megbirkóztunk vele. A növényvédelem a növénytermelési főágazaton belül, annak részeként tevékenykedett.

El kellett fogadni a központi koncepciót, de harcolni kellett a szemléletében más irányultságú ágazatvezetőkkel. Nekik csak a vetés és aratás volt a fontos. Hogy mennyit kellett a két kampányszerű nagy munka között küzdeni a növénybetegségekkel, kártevőkkel, gyomokkal, őket nem nagyon érdekelte, de a sikert maradéktalanul maguknak könyvelték el. Később ez a szemlélet kezdett pozitív irányba változni, de az ellentét örökre megmaradt.

Az okot abban láttam, hogy míg mi alapos felkészítést kaptunk a tanulmányaink során a növénytermesztésből, addig a növénytermesztők egyáltalán nem kaptak kiképzést a növényvédelemből, még alapismereti szinten sem.

Feleségem szorgalmasan járt szentgyörgyvölgyi munkahelyére. Csak a jó munkahelyi légkör tartotta ott. Már elfelejtette a megpróbáltatásokat, hiszen közben több mint hat év elmúlt. Szerette és értette a szakmáját. Szorgalmasan részt vett a szakmai továbbképzéseken, ahol a régi kollégákkal együtt folyamatosan lehetősége nyílt a korszerű technológiák és az új növényvédőszeres megismerésére. A munkahelyváltást megint az én beosztásomban keletkezett változás hozta meg a számára.

Nekem a szakmám mellett továbbra is a politikában való aktív részvétel volt a fontos. Úgy éreztem, ez egy erős védelem számomra, ami egyben a családom védelmét is jelenti. Nem tanultam a csesztregi történetből, amikor csúnyán átverték, megszegyenítették és valójában ledöntötték addigi világomat.

A szövetkezetben önálló pártvezetőség irányította a politikai vonalat. Tanczos Péter függetlenített párttitkár a négyes felső vezetés tagjaként minden üzemi döntés előkészítésében tevékenyen részt vett, bár véleményére a legkevésbé sem voltak kíváncsiak. Kiss László elnök, akkor már Koncz Árpád (agrármérnök-főmérnök), Kovács László (főkönyvelő) és Tanczos Péter párttitkár jelentette a négyest. Általában a meghatározó személyiség, az elnök tervei valósultak meg. A többi csak a végrehajtásban működött közre, de ebben jelentős önállóságot kaptak a saját szakterületükre.

A pártbizottság emberei gyakran meglátogatták a szövetkezetet információs céllal, ami úgy játszódtott le, hogy megjelentek a szövetkezet elnökének az irodájában, ahol helyet és pálinkával kínálták őket, ital közben megbeszélték a fontos vagy nem fontos dolgokat, majd távoztak. Mondták, ez máshol is így zajlott, ez volt a munkamódszerük.

A termelési vonal szakreferense Horváth János (püspökjancsi) jött általában, aki nagyon fontos személyiségnek tartotta magát. Néha velem is beszélgettek, mert azért a csesztregi események dacára bent maradtam a káderutánpótlási elképzelésekben. Továbbra is tagja voltam a járási pártbizottságnak, KISZ-titkár voltam a tsz alapszervezetnél, tagja voltam a járási KISZ bizottságnak és a VB-nek is. Elsősorban KISZ vonalon jó kapcsolataim voltak a megyei szervekkel, sok barátom akadt közöttük. Talán emiatt jöhettem megint számításba, a pártapparátusba való behívásnál. Járási gazdaságpolitikusra volt szükség, és Busa elvtárs (já-

rási első titkár) behívatott elbeszélgetésre. Bizonyítandó töretlen hite-
met, igent mondtam a felajánlott státust illetően, és vártam a fejlemé-
nyeket.

Közben a munkahelyemen csúnyán összekapott az elnök és a párttit-
kár. Jellemzően a járási apparátus sunyi, számító és elvtelen hozzáállására,
természetesen magára hagyták a párttitkárt. Talán éppen a sok potyán
elfogyasztott vadpörkölt, pálinka és bor ízére emlékezve.

A vége az lett, hogy az elnök kijelentette, nem kíván tovább együtt dol-
gozni Péterrel. Ezt a pártosok szó nélkül tudomásul vették, de érzésem
szerint még egyet is értettek vele, bár kívülről nagyobbnak látszott az el-
nök zsarnoksága, mint a párttitkár hozzá nem értése és lázadása.

Péter felmondott, és mivel mezőgazdasági technikus végzettséggel ren-
delkezett, a Zöldért Vállalatnál lett a lenti kirendeltség vezetője.

Így megüresedett a négyesben a politikus helye.

A következő héten ájtott a tsz-irodába a járási első titkár, és az illetékes
szakreferens. Szokásukhoz híven betelepdedtek az elnökhöz. Már éppen
indultam a mezőre a munkásaimhoz, amikor jött az elnök titkárnője,
Ferincz Judit, és hozta az üzenetet, hogy menjek át az elnöki irodába.

Ott ültek körben a dohányzóasztal mellett, az elmaradhatatlan pohá-
rak között. Hellyel kínáltak, majd néhány közömbös témában elmondott
mondat után Busa elvtárs rátért a lényegre:

„Tudja, Berkes elvtárs, most nagy dilemmában van a járási apparátus.
A megajánlott gazdaságpolitikai munkahely betöltésére alkalmasnak
találjuk, de a tsz-ben kialakult új helyzetben úgy értékeljük, hogy
Tánczos elvtárs megürült helyének betöltése fontosabb feladat. Az appa-
rátusba könnyebben találunk új embert, mint egy speciális üzemi terü-
letre.”

Az elhangzottak elgondolkodtattak. A szakmám szeretete, az üzemhez
való ragaszkodásom nyomott nagyobbba a döntésben. Ha már pártmun-
ka, legyen az a mezőgazdasági üzemben.

A fiatal négyesbe való beilleszkedés lehetőségein is átfutottak a gondo-
lataim. Egyáltalán nem gondoltam arra a megaláztatásra, ami egyszer
már ezeknek az embereknek a közreműködésével ért engem. Most lehető-
ségem lett volna más irányt adni az életemnek, de újra rossz döntést hoz-
tam. A családdal történt egyeztetés után elvállaltam a felajánlást.

Ide besúrvva megemlítem, hogy a pártapparátusba az én „helyemre”
Szabó János, egy mezőgazdaságban soha nem dolgozott járási hivatal-
nok került, akiből Herbert Ferenc nyugdíjazása után a Lenti KERSZÖV

elnöke lett, az enyémnél többször nagyobb fizetéssel. Innen ment nyugdíjba, és mint Marci Hevesen, éli az életét. A pártapparátusba Szabó János után Onodi József agrármérnök került a csesztregi tsz-ből, ahová később visszatért elnökhelyettesnek, magasabb beosztásba. Mindkettő tipikus karrierpolitikus volt, akiknek nem sok közük volt a mozgalomhoz, sőt!

Engem, annak rendje és módja szerint megválasztottak a tsz alapszervezet, majd nemsokára a Lenti Tsz Pártvezetőség titkárának. Ezután elfoglalhattam elődöm, Tánczos Péter irodáját.

Így a szövetkezeti pártmunka mellé még községpolitikai feladatokat is kaptam, ami azt jelentette, hogy az irányításom alá került a Lenti Tsz alapszervezet, a lentikápolnai, tornyiszentmiklósi, iklódbördőcei és bárszentmihályfai falusi alapszervezet egy-egy sor községpolitikai feladattal. Közben megalakult a Lenti Nagyközségi Pártbizottság Árkovics József vezetésével, ami a közvetlen felettes szervünk lett. Ő az az Árkovics, aki évekig nem felejtette el a csesztregi templom meszelését.

Iklódon jól éreztük magunkat. Szorgalmasan jártunk a munkahelyeinkre. Már az előzőekben említettem, hogyan lett pártmunkás belőlem, ami átmenetileg újra eltávolított a szakmától. Kellott a helyemre egy növényvédős. Ismét Fövényesi kolléga segítségét igénybe véve, beajánlottuk feleségemet az állásba.

És ő ekkor hagyta végleg el a szentgyörgyvölgyi szövetkezetet. Egy nálamnál jobb, nagyobb tapasztalattal rendelkező növényvédőst kapott a lenti tsz. Folytatta az általam megkezdett munkákat, a brigád elfogadta, máig szeretettel gondolnak az együtt ledolgozott évekre.

A vezérkar nem tudta mellékesnek értékelni, hogy nő. Ez a fizetésén is meglátszott. Már az első éven, az aratás befejezését ünneplő úgynevezett „aratási bulira” sem hívták meg a dedesi vadászházba. Amikor ezt nehezményezte, a főmérnök azt mondta, hogy más nő sem lett meghívva, de ha akar, elmehet. Erre azt válaszolta, hogy a határban is csak egy nővel találkozhat, ezt miért nem kifogásolja?

Nagy küzdelmet folytatott az ágazatvezetőjével, akinek növénytermesztési szemléletét még csak enyhíteni sem tudta, de talpraesettsége, szakértelme, mindig átgúgolta a nehézségeken.

Pozitívumként értékelem, hogy ez alatt az idő alatt a vezetőség hozzájárulásával el tudtuk végezni a kiegészítő másfél évet, így szaktechnikusból üzemmérnökök lettünk, több mint tíz évvel az eredeti végzettség megszerzése után.

Csernobil

Éltük a lenti városi lakosok mindennapi életét, amikor világméretű katasztrófa érte egész földrészünket. Az ukrainai Csernobilban felrobbant az atomerőmű egyik blokkja. A magyar hatóságok még akkor sem kezdték meg a lakosság felkészítését, amikor az állatok védelme érdekében fóliával takarták le a tömegtakarmányokat, fóliázták az istállók ablakait, megszüntették a legeltetést. A fertőzött termékeket megsemmisítették.

Jól prezentálja ezt a gyerekeknek megrendezett szabadtéri program.

A megválasztásom óta alig telt el fél év, amikor az elnök előterjesztette a vezetőségi ülésen, hogy a párttitkárnak Lentiben kell laknia, és megszerezte a felhatalmazást egy szolgálati lakás megvásárlására. A központban, az OTP felett a harmadik emeleten éppen eladó déli fekvésű, erkélyes, kétszobás lakást megfelelőnek találtunk. Az általunk kért átalakítások elvégzését követően megkezdtük az átköltözést.

A két első szoba érintetlenül maradt, az ebédlőre egy ajtó került. A konyhát innen kiköltöztettük a folyósóra, ami a lépcsőház használaton kívüli

A láthatatlan veszély árnyékában. A csernobili katasztrófát követő napon tartotta a város (Lenti) a „Madarak és fák napi” szabadtéri rendezvényt. A mi gyermekeink a Kerka menti erdőben Laki Pistával, 1986 áprilisában.

részből került kialakításra. Ezt az átalakítást a négy emelet minden lakásában elvégezték. Az innen nyíló olajtároló lett az éléskamra. Majd parkett-csiszolás és festés után készen volt az új lakásunk.

Az átköltözés nem volt egyszerű dolog, mert az iklódi szolgálati lakásban használt bútoraink egy része nem fért el a más elrendezésű lakásban.

Ezeket eladtuk. Ugyanígy eladásra kerültek a nyúlketrecek, kerti- és kékiszerszámok, üst, kerti bútorok, talicska stb.

Viszont újakat is vásároltunk. Az erkélyes nagyszobába Freddy típusú szekrénysort és ülögarnitúrát vettünk, új függönyök, szőnyegek is kerültek.

A kisebb szobában a két ágyneműtartós heverőt (még szentgyörgyvölgyi szerzemény), egy felnyitható, lengyel gyártmányú kétszemélyes heverőt és a gyerekbútor szekrényeinek egy részét helyeztük el. A harmadik, az ebédlőből kialakított szoba, a gyerekszokornyek maradékával és emeletes gyerekágygal lett berendezve. A konyhába főzőpultot csináltattunk egy helybéli asztalossal, amibe beépült a gáztűzhely, mosogató és a hűtő is.

Ezekhez a beruházásokhoz elviselhető terhet jelentő hitelt vettünk igénybe, amit a két fizetésből törleszteni tudtunk. Mi elhelyezkedtünk, csak az autónknak nem találtunk helyet, de mivel az OTP árkádja üresen állt, oda tettük a kocsit. Nem szóltak érte, így aztán ez is fedél alá került. Ekkor már a Lada Combi autónk szolgált bennünket.

A Lada Combi valahol Bulgáriában, útbán a Fekete-tenger felé. Mellettünk Bazsikáék Moszkvicsa.

A falusi vér csak nem hagyott nyugodni. Nekem nem ment az, hogy városi emberként a munka után otthon punnyadjak. Valami föld vagy birtok hiányzott. Bálint Jancsi barátom ajánlotta, hogy van a lentihegyi Kamonyák-dűlőben egy eladó birtok, vegyük meg ketten. És így is lett. 20-20 ezer forintért megvásároltuk, egyik felét feleségem, a másikat Jancsi nevére, mondván, hogy nekem már van a cerszegtomaji szőlőm.

A birtok 650 négyszögöl, egy út szeli ketté, jól megközelíthető. Már tettem említést róla, hogy hiányzott a paraszti munka, a hegy, a szabad levegő, amit a harmadik emeleten nem tudtam megélni. Épület nem volt a birtokon, de mindenképpen terveztem, hogy egy kis esőbeállót felhúzok rá. Úgy gondoltam, hogy lesz egy 3×4 méteres beton alap, a közepében szerelőakna méretű mélyedéssel (pince), egy oldala téglá a kémény miatt, a többi könnyűszerkezetes faépület, bontott anyagokból, baráti segítségből és segítséggel. Jöttek is a barátok: Lapath Jancsi, Reistetter Jancsi, Bazsika Jóska és a többi kolléga. Vitettem kavicsot, kisméretű téglát, kiszámolva az egy falhoz és a kéményhez való mennyiséget. Újra vettem szerszámokat, kiástuk az alapot. Betonoztunk, akkor még kézzel keverve.

Megkészült az alap, és már a síkbeton öntését terveztük, amikor valamelyik éppen segítő barátom azt kérdezte, hogyan néz ki majd az épület felemás anyagból?

Igazat adtam nekik, és vettem még téglát. Felfalaztuk. Nem lett valami szép, de nekünk megfelelt. Amikor a födémeket akartuk csinálni, megint ott voltak a barátaim. Mondták, mennyivel pofásabb lenne a ház, ha szélesebbre tervezem. Még nincs elkészve, szélesítjük meg, és a födémeket egybe lehet önteni. Így is lett.

Újra alapás, megszélesítettük másfél méterrel, hátrafelé három méterrel, és egyben került rá a vasbeton födém. Amikor betonoztunk, Reistetter

Erzsi és Ági az új épület előtt

János kollégám kitalálta, hogy a koszorúba állítsunk vasakat, mert, ha később mégis akarnék padlásszobát, akkor legyen mihez hozzákötni. Így is lett, és a 2 × 3 m-es tervből lett egy 9 × 5 m-es, háromszintes épület, mert a következő évben földpincét is ástam mögéje. Víz, villany, út állt rendelkezésre. Szépen bebútoroztuk, kellemes pihenőhely lehetne, ha lenne rá időnk.

A pártmunka nekem nem jelentett új feladatot, hiszen már Csesztregen belegyakoroltam ebbe a fajta munkába. Elődöm hagyatéka alkalmasnak mutatkozott a folytatásra, hiszen nem emiatt akadtak össze az elnökkel. Átpörgettem az iratokat, sorban felkerestem a pártvezetőséghez tartozó alapszervezeteket, ismerkedtem az emberekkel, felderítettem a további lehetőségeket.

Nappal az irodában dolgoztam, vagy a felsőbb szervek képviselőivel tárgyaltam. Ekkor jártam a munkahelyeket, hoztam-vittem az információkat.

A főnökeim szerint is jó munkát végeztem, amit az év végi gyűléseken elmondott értékelések, minősítések bizonyítottak. Még olyan is elhangzott Kovács Lajos minősítésében, hogy példaként állíthatja más pártvezetőség és alapszervezet elé a mi munkánkat. Jellemzően a felettes szerv és az én kapcsolatomra, a dicséretnek mellé fizetésemelés is szóba jött. Meghívtak a VB ülésének az én béremmel kapcsolatos napirendjére.

A javaslatot Kumin Feri, a Párt és Tömegszervezetek Osztálya (PTO) munkatársa terjesztette elő. Dicsérő szavak után javasolta, hogy béremet a VB havi 4500 Ft-ban állapítsa meg. Várták a köszönő szavaimat, de én e helyett azt mondtam, hogy köszönöm, de a javasolt összeget nem fogadhatom el. Nagy megdöbbenést okoztam ezzel.

Az ocsúdás után az első titkár, mivel ilyen még nem fordult elő, megkérdezte, hogy a visszautasítás miért történt, és én akkor tájékoztattam a nagyérdeműt, hogy azért nem fogadhatom el, mert a megválasztásom óta ennyi a munkabérem, és ez nem jelent béremelést.

Nem tudom, hogy Kumin elvtárs kapott-e valami elmarasztalást, de többet nem került szóba az én bérem.

Aztán beindult a lavina, és egészen másról szólt a továbbiakban a történet.

Már két éve ment az együttműködés az üzemi négyesen belül, de egyre jobban abba az irányba sodródtunk, mint amerre az elődöm is.

Mi ketten a főkönyvelővel gyakran beszélgettünk a megtörtént eseményekről. Baráti viszony is kialakult közöttünk, és ezeken a beszélge-

téseken egyre többször előkerültek az elnök zsarnoki módszerei, önálló intézkedései. Az „üzemi négyszög” mellőzése mindennapossá vált.

Ennek többször hangot adtunk a megbeszéléseken. A főmérnök soha nem nyilvánított véleményt. Sunyi módon mindig megúsza az állásfoglalást.

Engem az elnök csicskáztatott. A vendégeit a különböző helyszíneken etette, itatta, természetesen a szövetkezet költségén. Engem, mint egy szállasmestert küldött előre, hogy legyen meleg, terített asztal és minden, ami szem-szájnak ingere.

Egy a sok esetből konkrétan az alábbiak szerint nézett ki.

Vendég elvtársat vártuk, mert ő a pénzügyminisztérium osztályvezetőjeként az elnök szerint sokat segíthet a szövetkezeten. Nagy cécot terveztek a dedesi vadászházban. Birkagulyás, báránypecsenye, házi rétes, badacsonyi bor, különféle márkás röviditalok.

Nekem is kiosztotta a parancsot, hogy menjek ki előre, legyen meleg és rend. Ezt én meg is csináltam. Félrehúzódva szemléltem a dáridót. Vendég a vacsora után elköszönt és távozott, hiszen Budapest még messze volt. A kocsiába került fél nyers birka, egy tepsis pecsenye, egy tepsis házi rétes, egy tízliteres badacsonyi demizson, számtalan rövidital.

Kovács Tibor elvtárs is kapott egy adagot mindenből, tíz liter bort stb.

Nemsokára az elnök is cihelődni kezdett. Berakatta az elnöki autóba a sofőrrel a maradék húsokat, süteményeket. Kétszer tízliteres badacsonyi bort és mindent, ami még gusztusosnak látszott. Azt mondta, hogy másnap kiviszi a műhelyhez, odaadja a szerelőknek. Aztán másnap nem is láttuk. Ottmaradtunk hárman a négyesből és még két középvezető. A feladat a maradék és a szemét eltakarítása, ehhez rendelkezésre állt a főmérnöki Moszkvics kombi. Megértünk hazapokolni. A főállattenyésztő később elmondta, hogy még egy birka is le lett vágva, amit az elnök nyersen hazavitt azzal a céllal, hogy szükség esetén bekerülhessen a menübe.

Na, ennek később nem tisztázódott a sorsa.

Az egészről a következő négyes megbeszélésen elmondtam a véleményemet. Nekem ez nem tetszett, neki meg az, hogy én szóvá tettem. Mai szemmel vizsgálva, nyilvánvaló korrupcióról volt szó, ami abban különbözött a jelenlegitől, hogy egy jó kaja, egy kis ajándék elég volt (jelen esetben is) a minisztérium támogatási döntésének „helyes” irányba való tereléséhez.

Általában szókimondásomról, egyenes, szembemondott véleményemről ismerhettek. Ilyen és ehhez hasonló események, lekezelő megnyilvánulások mindennaposak voltak. Feleségem is panaszkodott, hogy megérte elhárítani az elnök közeledését. Ebből nem lett cirkusz, mert önállóan is tudta kezelni a helyzetet. Szóval érett az összecsapás. Nem tudom, hogy ezek miatt, vagy volt egyéb oka is, egyre többet konzultált a pártbizottság elvtársaival. Egyre többet emlegette a klikkesedést, és már el-elmaradozott a négyes megbeszélés is.

Egyszer csak napirendre került az én leváltásom.

A főnökeimnek ki kellett volna vizsgálni, hogy mi a tényleges oka az elnök pálfordulásának. Miért fogyott el a második párttitkár is a tsz-ben? Láthatóvá, érezhetővé vált a pártbizottság kivonulása mögülem. És akkor sor került az egyeztető meghallgatásokra.

Elsőnek az elnök jelentkezett be Kovács Tibor megbízott járási titkárnál. Nem tudódott ki a megbeszélés tárgya, csak következtetni lehetett arra, hogy a korábbi borok és dáridózások kiértékelése lehetett napirenden.

A klikk másik tagja Koncz főmérnök, aki jellemzően soha nem nyilatkozott, nem volt véleménye, most azzal próbálta elkerülni a kikérdezést, hogy arra a napra, amikor a pártbizottságra kellett mennie, egynapos beteg jelentett. Nem úszta meg, mert amikor újra jött dolgozni, áthívták. Az összes mondanivalója annyi volt, hogy őt az elnök hozta ide, ezért vele lojális. Ők ketten lettek az egyik klikk.

A másik klikk első tagja, Kovács Laci főkönyvelő, mint igazi barát nyilatkozott, kiállt mellettem.

Utolsónak maradtam én, mint a párt katonája, a vádlott vagy áldozat. Illendően kopogtam be a megbízott titkár irodájába. Tibor helylél kínált.

Miközben leültem, azt mondta, hogy akkor beszélgezzünk Jóska, de előre kell bocsátania, hogy neki Kis Laci jó barátja. Köpni, nyelni nem tudtam. Én azt hittem, hogy a korábbi közös KISZ-es múlt, az egy csapathoz tartozás valamit nyom a latba, de nem ez történt. A korrupció, az elvtelen bratyi nagyobb nyomott.

Felálltam és azt mondtam, hogy én ide őszinte, nyílt szívvél jöttem, de ha te így kezded ezt a sorsdöntő beszélgetést, nekem nincs mit mondanom, és faképnél hagytam.

Visszatérve az irodámba, nekiálltam egy levelet írni a megyei pártbizottság titkárának, Csokona Sándornak.

Magyar Szocialista Munkáspárt
Zala Megyei Bizottsága

Tárgy: Bejelentés és
vizsgálat kérése.

Z a l a e g e r s z e g

A Megyei Pártbizottság Fegyelmi Bizottsága
E l n ö k é n e k !

Berkes József, a L e n t i " Szabadság " MGT SZ. párt-
vezetőségének titkára az alábbi bejelentéssel és kéréssel
fordulok Önökhöz. Kérem, hogy a sérelmemre elhangzott vádat
kivizsgálni és a szükséges intézkedést megtenni sziveskedjenek.

Valószínű ismert tény, hogy a Járási Párt Végrehajtó
Bizottsága 1979. november 21-i ülésén döntött felmentésem-
ről, amit a választáskor kell végrehajtani. Bár a Végrehajtó
Bizottság határozatát magam részéről tudomásul vettem, az el-
járás módja és a vele kapcsolatos események hagynak kívánni-
valót maguk után. Egyoldalúan a hibákra koncentrálnak, az ál-
talam végzett munka eredményeit lekicsinyítve. Ez megítélés
és koncepció kérdése. Ugy érzem, hogy az ügy, koncepció ügy,
gyakorlatilag előre eldöntött, az okok és indítékok utólag
lettek felkutatva.

A döntést több megbeszélés és egyeztető tárgyalás
előzte meg, ahol a tsz. elnöke és párttitkára közötti vi-
szony, kapcsolat megromlása volt a fő téma. Kölcsonös hiba-
feltárás, egyes kérdések táasztázása megtörtént. A tsz. elnöke
kijelentette, hogy velem nem hajlandó tovább együtt dolgozni
és szükségesnek tartja, hogy a Járási VP. tegye meg a "gaz-
daság érdekében" az új párttitkár beállításával kapcsolatos
lépést. Már ezen a tárgyaláson is elhangzott az a vád, ami

kéréssem fő témája. Én úgy éreztem, hogy itt megfelelő és meggyőző választ adtam a felvetésre. /1979. október 9. részt vettek Torma Gyula, Kovács Tibor és Molnár Jenő elvtársak a felsőbb pártszervek részéről./

Az 1979. november 29-én megtartott alapszervezeti beszámoló taggyűlésen újból elhangzott a rosszindulatú vád Kis László tsz.elnök részéről, a beszámolóban említett munkafegyelmi hiányosságokkal kapcsolatban, hozzászólás formájában. /Jelen volt Kovács Tibor és Klement Árpád elvtársak./

Az említett, személyemet érintő vád a következő:
/megpróbálom a jegyzőkönyv alapján pontosan leírni/
" Nem tartható az, hogy egyik oldalon a gazdaság-vezetés fellép a fegyelmezetlenség ellen, másik oldalon a párttitkár elvtelen engedményeket tesz a fegyelmezetlenkedő dolgozóknak a gazdaság-vezetés háta mögött, ami már odáig fajult, hogy lop a dolgozó, megveri az apját stb. Teheti ezt a párttitkár védelmére való hivatkozással, mivel együtt iszik a párttitkárral!"

Én úgy érzem, hogy a személyemet ért vád alaptalan. 1966 óta dolgozom a Lenti Járásban különböző beosztásokban. 1969. óta vagyok tagja a pártnak. 1960. óta a KISZ szervezetnek. Munkahelyeimen és lakóhelyeimen élveztam és élvezem a munkatársak, közösségek bizalmát és megbecsülését. Családi és magánéletem tiszta. Soha nem vétettem a szocialista erkölcs és a párt normáinak. Becsületes munkás családból származom. Nem itallozom, barátaim a társadalom megbecsült tagjai, főleg munkatársak, vagy volt munkatársak.

Magánéletem és tevékenységem önkritikus értékelése, önbecsülésem és mások előtti becsületem megtartása követeli, hogy ezt a tényt Önök előtt feltárjam, védelmüket, határozott állásfoglalásukat kérjem.

A Politikai Bizottság levele és a KEB. elvi állásfoglalásából engedjék meg, hogy idézzek:

" Rágalmaz az, aki ártó szándékkal vagy pusztán felelőtlen-ségből valakiről sértő és megbélyegző valótlan-ságot hiesz-tel a helyi közösség, esetleg a felsőbb pártszervek előtt, hogy ezzel saját érdekeit előmozdítsa, vagy hogy a megrágál-mazottat befekettitse és aláása iránta a bizalmat. A rágál-mazás és az intrika egy tőről fakadnak."

Hosszu folyamat csucosodott ki ebben a rágalomban, amelynek feltárása megkezdődött a Lenti Pártbizottság részé-ről, de nem tisztázta a részleteket, lezárult a párttitkár felmentéséről hozott határozattal. Szükségesnek tartom a ma-gam és a Lenti Tsz. kommunista kollektívája szempontjából ezt az ügyet kivizsgálni és a tényleges helyzetnek megfelelő lépést megtenni. A tsz. elnöke a Városi-Járási Párt Végrehaj-tó Bizottsága hatáskörébe tartozik, éppen úgy, mint a párt-titkár. Ugy érzem, hogy ezt az ügyet nem lehet kalap alatt elintézni, mondani kell valamit azoknak a megdöbbent arcu embereknek, akik a taggyűlésen értesültek az elmúlt évben történtek egy részéről.

Kérem a Tisztelt Bizottságot, hogy fenti bejelenté-semben röviden vázolt ügyet szíveskedjék megvizsgálni. Beje-lentésemet a párt előtti felelősségem tudatában tettem meg.

Lenti, 1979. december 13.

Elvtársi tisztelettel:

Berkes József
/: Berkes József:/

a Lenti MGT SZ. Pártvezetőség
titkára

A bejelentést kapták:

1./ MSZMP. ZM. Bizottsága

Fegyelmi Bizottság Elnöke
Baranyai János elvtárs

2./ MSZMP. Lenti VJ. Bizottsága
Kovács Tibor elvtárs

Ebben a levélben koncepció eljárásnak neveztem a velem történeteket. A levél hosszúra kerekedett, amire nem válasz, hanem Németh Pista, egy megyei PTO-s munkatárs érkezett megbeszélte időre.

Most fordult elő először, hogy nem az elnöki irodába hívtak, hanem az én irodám ajtaján kopogtatott a megyei munkatárs. Beszélgetés közben elmondtam végig a történetet. A válaszában annyit mondott, hogy „Berkes elvtárs, neked van főiskolai végzettséged, Gyuricza Sándor elvtárs a tanácsakadémiájával nem felel meg az iskolai végzettséget előíró párhátározatnak, így mennie kell a járási apparátusból. Az ő számára jelöltük meg a lenti tsz-munkát. Ezért kell neked más elfoglaltságot találni.” Megköszöntem az őszinte szavait, és még azt mondtam, hogy én egy értelmes embernek tartom magam. Csak azt nem értem, hogy miért kellett engem meghurcolni, megalázni. Meg lehetett volna mondani, hogy Jóska, menj vissza a szakmába, és én örömmel váltam volna meg ettől a szálnalmas beosztástól.

Azt mutattam, hogy megértem a döntést, de tudtam, hogy ez igen gyenge lábakon álló, nyilvánvaló hazugság. Önmaguk felé sem ismerték el, hogy egy zsarnok győzedelmeskedett felettük.

Gyuricza Sanyi megjelent a tsz-ben. Megtörtént az átadás. Vele már nem merte megtenni az elnök, amit Péterrel és velem művelt. Ő mégiscsak az apparátusból érkezett, és ki kellett neki húzni a nyugdíjig.

Nekem, hogy történjen velem valami, felajánlották a nyugdíjba vonult Gáspár Laci bácsi munkavédelmi felelős megüresedett helyét. Igent mondtam, mert nem kockáztathattam feleségem beosztását, és még nem volt időm utánanézni máshol, a szakmában megfelelő munkahelynek. Újra a növényvédelmi főfelügyelő segített. Hozta a hírt, hogy a reszneki tsz növénytermelési és növényvédelmi vezetőt keres. Lecsaptam erre az állásra. Megegyeztem a régről ismert vezetőkkel a munkakört, a bért, a kezdési időpontot illetően. Babolcsay Ottó elnök, Balogh József főagronómus, Erdősi Árpádné főkönyvelő vezették az üzemet.

Lentiben az egész vezérkar a zárszámadással volt elfoglalva. Készülődtünk a közgyűlésre. Teljesen tele volt a művelődési ház színházterme a tagsággal. Ekkor már benn volt a felmondó levelem a titkárságon, de az elnök még nem látta. Az elnöki beszámoló vége felé tájékoztatta a tagságot, hogy megnyugtatóan megoldódott a munkavédelmi irányítás, a posztot Berkes elvtárs töltötte be. Hogy miért rángatja közben a titkárnő a kabátját, nem tudhatta.

Csak a következő munkanapon jutott tudomására a dolog. Felkeresett, és megkérdezte, hogy miért döntöttem így. Én azt a választ adtam; „Úgy érzem, nem érdemeltek meg ti engem.”

Nem érdemelték meg a feleségemet sem, aki mindezen megpróbáltatások mellett is kitartott. Amikor magam alatt voltam, segített, bátorított.

Ő maradt a növényvédős, ennek égisze alatt tovább laktunk a szolgálati lakásban. Nem merték felmondani, csak amolyan laposan nézegettek, mintha neki nem lett volna jogos a bennlakás. Éreztük ezt a nyomást, ezért kezdeményezte feleségem a vezetőségnél, hogy szívesen megvásárolnánk.

Nem ez lett volna az első lakásértékesítés. Természetesen piaci árat kínáltunk érte, de valószínűleg valamiféle bosszú miatt nem támogatták. Ekkor az OTP vezetője, akit még Kerkakutásról ismertem, Lórántné Lőrincz Gyöngyi felhívta a figyelmemet egy jó helyen lévő nagy házra, a rendőrséggel szemben, amit Katona néni és családja 270 000 Ft-ért árult. Bomba üzletnek tűnt. Valami kevés készpénzünk volt, ezzel leelőlegeztük, Gyöngyi pedig elintézte a kedvezményes kölcsönt. Ez lett az első saját családi házunk. Az átalakítás alatt még a szolgálati lakásban laktunk.

Kocsink akkor már több mint egy éve a saját garázsunkban állt. A garázs szövetkezeti formában, saját kivitelezésben épült a Kállai Éva úti garázsszövetkezetben. Ennek a garáznak a hátrányára írható, hogy messze esett a lakásunktól. A nászjelöltem, Béla egyik beszélgetésünk során panaszkodott, hogy bár jó lakása van az egyik emeletes ház negyedik szintjén, de nincs hová betenni a kerékpárját. Akkoriban szerveztek egy másik szövetkezetet, ami az ÁFÉSZ udvarban a lakásom közelében épült. Megállapodtam Bélával, aki a tartalékos katonaidő alatt katonatársam volt, és a munkásórságban is együtt szolgált velem, hogy ő benevez ebbe a szövetkezetbe, és amikor az ő garázsa azonos készültségi fokon lesz az enyémmel, hivatalosan cserélünk. A csere megtörtént. Később ide tettem be az autót és az MZ 250-es motoromat is.

A motorokkal nem jártam szerencsésen. Az édesapámtól elhozott Simson Sztárt általában nem vittem el a garázsba, hanem a lépcsőházunk aljában lévő kerékpártárolóba toltam be éjszakára.

Egyik reggel a szokásos időben mentem, hogy előveszem, de csak a hűlt helyét találtam. Többet soha sem lett meg, a rendőrség nem kereste, mert vele ment a forgalmi engedély, nem tudtam a valamikori rendszámát, és más papírokat sem találtam meg.

Mostanában előkerült a számlája, gondolkodom rajta, hogy az okmányirodában megnézetem, ugyan nincs-e valamilyen nyoma.

Ezután megvettem a hegyen meghalt szomszédom, Mihálkó Pisti feleségétől Pisti motorját, egy 250 köbcentis MZ Trophyt. Jó párszor ledobott ez a hatalmas gép, de nagy bajom nem történt belőle, mert kellő óvatos-

sággal közlekedtem vele. Amikor készen lettünk az építési munkákkal, átköltöztünk régi-új házunkba.

Mit is építettünk valójában? A saját házat, a saját ízlés szerint. A munka, bontásokkal kezdődött. Szakemberem, Gyurics Jancsi barátom minden építészeti munkában részt vett. A tető átforgatásánál sok kolléga és barát segédkezett. Nem futotta új cserépre, ezért a régit válogattuk és forgattuk át, pótoltuk a törötteket, és elvégeztük a drótkéfés tisztítást.

Először az első szobák átalakítása történt meg. Gyakorlatilag a szobák közötti átjárást kellett megszüntetni, mert csak így lehetett a majdani használatnak megfelelő elkülönítést biztosítani. A középső szobának a lakás társalgó, nappali funkcióját szántuk. Ide vásároltam egy nagy cserépkályhát, ami egyik oldalával átért a hálósobába, a fűtése az előszobából történt. A hálósobánkról említettem, hogy szintén utcafrontra került.

A harmadik szobából lefalaztunk egy kis folyosót és egy éléskamrát. Ez lett a kisháló, Ági szobája. Tamás kiválasztotta a pince felett lévő szobát, ami csak a belmagasságát tekintve különbözött a többitől. Az előszoba és a konyha maradt az eredeti formájában, csak annyit változtattunk, hogy a nappalira egy kétszárnyú ajtó, míg a konyha felé boltív került. Innen nyílt a WC, a folyosó másik végében a fürdőszoba kapott helyet.

Első saját házunk az építkezés alatt, a lenti Petőfi utcában

Jancsi barátom volt a mester, én a segédmunkás. Én hordtam, kevertem az anyagot. Számtalanszor figyelmeztetett: „Te, ne tegyél annyi cementet a malterba, mert nem tudjuk majd visszabontani!” A visszabontásokra azért volt szükség, mivel nem voltak kiviteli tervek, így aztán, ami az elkészülte után nem tetszett, azt újraépítettük.

A három első szobába a rédicsei Tüske Feri bácsi szép akácfa parkettát készített. Tamásnál maradt az eredeti hajópadló. Máshol járólapot rakunk. A bejárat elé nagy terasz készült. A házban egyedi gázfűtés és a cserépkályha adta a meleget.

Hátrafelé egy ikergarázs és műhely, leghátul tyúk- és disznóól készült. Ehhez elbontottam a pajtát, ami düledezőfélben volt. Az udvart kerítéssel leválasztva, szép kertet alakítottunk ki, és a jó talajból jó terméseket takarítottunk be.

Ezután a hegyen már nem gazdálkodtam. Esténként a házban barkácsoltam, amit tudtam, magam készítettem el.

Tamás ekkor már a Lámfalussy Sándor Szakiskolába, és Csesztregre, a Mezőgéphez járt, esztergályos szakmát tanult. Ági nyolcadik után a Zalaegerszegi Egészségügyi Szakközépiskola tanulója lett. Feleségem növényvédőszkódott a lenti tsz-ben, én Resznekre jártam.

A volt szolgálati lakásunkat sorban a többivel együtt eladták, kevesebbet kértek érte, mint amennyit annak idején mi ajánlottunk. Fehér Tibi vette meg a gyerekének. Ez a család soha semmilyen kapcsolatban nem állt a szövetkezettel.

Utólag megszámoltuk, hogy 1966 áprilisától ez a ház a tizenkettedik lakóhelyünk, a jelenlegi tizenharmadikként került hozzánk.

A reszneki beilleszkedés és az itt töltött négy év

A reszneki munkakezdés zökkenőmentesen indult, hiszen az egész vezetőgarnitúrát, sőt a dolgozók zömét ismertem, még abból az időből, amikor feleségem itt dolgozott, és vele együtt én is éltem ebben a faluban. Egyedül a főagronómus, Balogh József próbálkozott a főnököt játszani, ami abból állt, hogy dacára a már több mint húszéves pertu viszonyunknak, most mégis magázódott velem.

Szóvá is tettem neki, hogy ez így nem tisztességes játék, és én tartom magamat a tegeződéshez. Talán két hónapig tartott ez a dolog, és akkor belátta, hogy nem lehetünk csendőrpertuban, és minden előzetes megbeszélés nélkül visszategezett. Babolcsay Ottó elnök jóval fiatalabb volt Baloghnál. Mezőgazdasági technikus végzettséggel rendelkezett. Korábban a növénytermelésben dolgozott mint brigádvezető. A főkönyvelő Erdősi Árpádné mérlegképes könyvelő, helyettese Dénes Lajosné képesített könyvelő volt.

A politikai vonalon Farkas János párttitkár amolyan mindenes, személyzetis, állattenyésztő dolgozott. Ez lett volna a klasszikus négyes, de Resznekén egy különleges helyzet alakult ki, nevezetesen a Huzián házaspár szerepe miatt. Huzián József, belsősárdi születésű, fiatal agrármérnök, a tsz ösztöndíjasa mint főállattenyésztő, felesége Huziánné Fata Margit, aki szintén agrármérnöki végzettséggel rendelkező fiatal szakember, törzsállattenyésztő és belső agronómuusként dolgozott. Az ott-tartózkodásom alatt Jóska állattenyésztési, Margit növényvédelmi szakmérnök végzettséget szereztek levelező úton. A tanulást a tsz támogatta, a főmérnök is ebben az időszakban végezte el a nagykanizsai főiskolát, és lett növénytermelési üzemmérnök. Engem is támogattak a továbbtanulásban, én is a reszeki tsz dolgozójaként lettem agrármérnök.

Az egyetemi évek

1980-ban mód nyílt rá, hogy hároméves kiegészítő képzéssel megszerezsem azt az agrármérnöki végzettséget, amit annak idején 1964-ben elpuskáztam a szüleim szándéka ellenére.

Nem kellett felvételi vizsgát tenni, csak jelentkezni és várni az értesítést. Feleségem úgy döntött, hogy mivel megfelelő végzettsége van, és a gyerekek, a háztartás és a munkahelye teljesen leköti, nem vállalja az újabb tanulást.

Két kollégám, a Mihályka házaspár azonban bevállalta. Miként az üzemmérnöki másfél év alatt, a lakhatást Keszthelyen a szüleim ajánlották fel mindhármunk részére. Jártunk a konzultációkra, készültünk a vizsgákra és vizsgáztunk.

Munkahelyemen minden támogatást megkaptam, természetesen ezek a kedvezmények arra irányultak, hogy a tanulás feltételeit biztosítsák. Szabadidő, tanulmányi és vizsgaszabadságok, rugalmas munkaidő-beosztás.

Kollégáim távollétemben helytálltak, mindig lehetett egyeztetni a helyettesítésemet.

Anyagi támogatással ez nem járt, de a munka alóli felmentés egy jó fizetésemeléssel is felért.

Az egyetemen a tanárok tudomásul vették, hogy már régen ültünk az iskolapadban, így az első évben a felzárkóztatás került előtérbe.

A vizsgákon a követelmény ugyanolyan széleskörű volt, mint a nappalisoknál, de elnézően betudták korunknak a kifejezőmódbeli hibákat, a tárgyi tudásunk akadozó előadását.

Néhány tantárggyal, a vizsgákkal kapcsolatos történésekkel is kell foglalkoznom.

Az első évfolyamon, a genetikavizsgán elégtelen osztályzatot kaptam Kováts professzortól. Az előzmény az volt, hogy a vizsga tervezésekor, arra gondolva, hogy a talajtan nem nehéz tárgy, egy napra tettem ezt a két vizsgát. Reggel bementem, és sikeresen levizsgáztam Pingvin néninél.

Kijőve a folyosón sétáltam, mert át akartam ismételni a beugró kérdéseket, de mivel nem volt senki előttem, és a prof. kinézett, hogy ki a következő, behívott és hellyel kínálta. Az agyamban még mindig a lösz, a szolonszákos-szolonyec, a barna erdei talaj járt. Szinte nem is ért el a tudatomig a professzor kérdése. Tíz kérdésből talán egyet-kettőt válaszoltam meg, ami nem volt elég a vizsga megkezdéséhez. Elégtelen és utóvizsga. Lement a vizsgaidőszak, a professzor késői időre tette a vizsgát. Amikor bementem a tanulmányi osztályra, hogy utóvizsgajegyvet váltsak, Jucika közölte velem, hogy az évfolyam le van zárva, mindenki eredményes vizsgát tett. Mutatta is a vizsgalapot, amire be volt írva nekem is a kettes. Mivel az indexemben ez nem szerepelt, mégis kiadta a szükséges papírt.

Nagyon készültem a vizsgára. Simán vettem a beugró kérdéseket, az A és B tétel is ment. A végén azt mondta a professzor, hogy a tudásom elegendő lenne arra, hogy a nappalisoknak órát adjak, és beírta a kettést. Mást nem írhatott, mert a vizsgalapon már ez szerepelt, és az évfolyamátlag is ki volt számolva.

A másik nevezetes vizsgám a matematika volt dr. Bartoss Attilánál. Ő egy fiatal, alkoholszerető, de nagy formátumú tanár volt, aki meg volt győződve arról, hogy mi értjük az általa felírt, leadott anyagot. A gimnáziumban a négyjegyű függvénytábla használata volt a csúcs, ő pedig matematikai statisztikáról, a mátrixszámításról, az integrálszámításról, differenciálegyenletekről beszélt.

Előadás közben írta a táblán, amit mondott, a tábla aljára érve törölt, nem gondolva arra, hogy mi hol állunk a másolással. Otthon minél többet

foglalkoztam a saját és az egyetemi jegyzet alapján az anyaggal, annál bu-
tább lettem. Megkaptuk a házi dolgozat példáit. Ötös volt az öt jó megol-
dás, de a hatost is meg lehetett célozni a hatodik feladat megoldásával.

Nyilvánvaló volt előttem, hogy önállóan nem tudok ötről hatra jutni, ezért
kértem a Számviteli Főiskolán tanító sógoromat, hogy segítsen. Az elküldött
példákat kollégája, Csécs Miklós tanár úr megoldotta és visszaküldte.

Itthon nekiálltam a jegyzeteim alapján értelmezni őket, és az egyik pél-
dában hibát véltem felfedezni. Rögtön jeleztem a sógoromnak, hogy nem
jó a megoldás, amit ő továbbadott a matematikus kollégának. A kolléga
azt üzenté vissza, hogy egy kanna borral keressem fel Egerszegen. Ezt meg
is tettem, és megtudtam, hogy az én megoldásom azért nem volt jó, mert
nem vettem figyelembe az előjeleket. A hatodik példát nem oldottuk meg,
mert nekünk az ötös is jó volt.

A kész példákat átadtam a Mihályka házaspárnak. Évi sokat gondolko-
dott rajta, kézzel leírta és beküldte a tanszékre. Gyula odaadta a titkárnő-
nek, hogy másolja le és küldje el.

Mentünk a következő konzultációra, ahol a tanár úr értékelte a dolgo-
zatokat, névsor szerint. Olvasta: Berkes József négyes. Igen büszke voltam,
hiszen meg is dolgoztam érte. Aztán következett Mihályka Gyula ötös,
Mihályka Gyuláné ötös.

Azt hittem, szétpukkanok dühömben. Nem értettem, ez hogyan tör-
ténhetett, mondtam is nekik, hogy suttyomban biztosan megoldották a
hatodik példát is.

Aztán jött a szóbeli vizsga. Én az általam sokat gyakorolt példát, a má-
trix inverze feladatot kaptam. Jól emlékeztem a megoldásra, és szinte hi-
bátlanul szerepeltem a táblánál.

Gyula csak állt, egy kukkot sem tudott. Még tanári segítség mellett sem
tudott egy értelmes mondatot előkotorni. Évinek is voltak jó mondatai,
látszott rajta, hogy foglalkozott az anyaggal.

Én négyesre, Évi hármasra vizsgázott. Gyulának azt mondta Bartoss
tanár úr, hogy te Gyula, én neked megadom a kettést, mert te megteszed,
hogy visszajössz úvézni. Így kaptam elégtételt a matematikavizsgán.

Volt még több érdekes vizsga, de ezeket nem írhatom le, mert nem en-
nek a könyvnek a feladata az ismertetésük.

A tsz-ben a munkám továbbra is a növénytermelési ágazat irányítása, és a
növényvédelem vezetése. Nem okozott különösebb gondot a feladat, hiszen
nagy gyakorlatra tettem szert az elmúlt évtizedekben. A „Hogyan tovább?”-ot
mindig kollektíven döntöttük el, a végrehajtásban szinte szabad kezét kaptam.

Fénykép a kiránduló reszneki gárdáról Egerben (a szerző felvétele)

A beosztásomban dolgozott Zsupán László gépirányító és növénytermesztési brigádvezető, valamint idősebb Huzián József magtáros. Nem voltunk sokan a feladathoz, de legalább nem akadályoztuk egymást a munkavégzésben. Értékelésem szerint jó csapatot alkottunk.

Az állattenyésztésben a reszneki telepen dolgoztak Horváth (Vizes) Ferenc és Czipóth József műszakvezetők, valamint Fentős Pál, a bagladi hízómarha telep vezetője (üzemmérnök). Később a füzesből átjött Molnár Ferenc (Köbli, mg. technikus) szintén az állattenyésztésbe. A már említett Farkas János is legtöbb idejét az állattartó telepeken töltötte.

A fenti felállásból jól látszik, hogy a szövetkezet fő profilját az állattenyésztés képezte.

A felső szintű vezetésben a főagronómus és a főkönyvelő volt a meghatározó, később a főállattenyésztő is olyannyira bekerült ebbe a körbe, hogy nélküle már nem döntöttek.

Mi úgy emlegettük őket, mint a Papa, a Mama és a Jóska fiam. Döntéseiket nem kérdőjelezte meg senki.

A termelési szerkezet az állattenyésztés igényeinek megfelelően került kialakításra. Három telepen és egy Lendvajakabfán lévő kis istállóban folyt a tevékenység. Bagladon hízóbikák, Resznenen tehenészet és a borjúnevelés, Belsőárdon a növendékek kaptak helyet.

A nőivarú állatállomány legelőkre települt, ahol karámrendszerek vigyázták a jószágot.

Nekünk, növénytermesztőknek az a feladat jutott, hogy mennyiségében, minőségében jó abrak és tömegtakarmány kerüljön a raktárakba. Ehhez a munkához a feltételeket maradéktalanul biztosította a vezetés. Pénz volt, mert az állatok és a tej értékesítése mellett a felesleges mennyiségű gabona és a megtermelt ipari növények (repce stb.) bevétele is a szövetkezetben realizálódott.

Nem kellett banki hitelt igénybe venni, így nem terhelte a kamat a gazdálkodást. Összefoglalva, a józan paraszti ész vezette a gazdaságot.

Nem volt látványos építkezés, szerényen megfértünk néhány irodában. Bútorcserére is akkor került sor, amikor Klement elvtárs (a járási pártbizottság első titkára) alatt összetört az elnöki iroda széke. Az adminisztráció és a vezetés a faluban lévő irodaházban, a műhelyiroda a majorban lett elhelyezve.

A mérlegházban a magtári dolgozók, az állattartó telepeken, a szociális épületben a gondozók kerültek elhelyezésre. Ezek kis szufnik voltak, ahol egyáltalán nem felelt meg az elhelyezés az előírásoknak. Ez sajnos nemcsak a reszneki, hanem a többi tsz-re is vonatkozott. Főleg a női dolgozóknak nem biztosították a megfelelő tisztálkodási, átöltözési feltételeket. A probléma csak a szakosított telepek építésével, és egyes rekonstrukciók során oldódott meg véglegesen, akkor is főleg az állattenyésztésben.

A szövetkezet műszaki állapotáról annyit, hogy a terület nagyságát meghaladó gépkapacitás állt rendelkezésünkre:

- 2 db K-701 típusú, 300 lóerős erőgép (teljes munkagéplánccal)
  - 3 db T-150 típusú, 150 lóerős erőgép (teljes munkagéplánccal)
  - 10 körüli darabszámban MTZ-50, 55 és 80 típusú traktor a hozzájuk való munkagépekkel
  - 1 db MTZ-80 KCR, rakodóval szerelve
  - 1 db Weimar típusú, NDK gyártmányú forgórakodó
  - 1 db előbb Csepel fixes, majd IFA billenős gépkocsi, pótkocsival
- Ezekhez az alapgépekhez rengeteg speciális munkagép tartozott.

A műszaki ágazatot Zsupán Laci kollégával irányítottuk, ahol a szakmai vezető én voltam, a traktorosokkal és a műszaki állapottal Laci foglalkozott.

Az ágazat traktoros állománya

A javítóbázis is új csarnokot kapott. Ennek vezetője Páli Zoltán technikus, helyettese Szunyogh Ferenc gépszerelő volt, aki jól ismerte a gépi eszközöket, és a gyakorlatban, az üzemeltetésben is jártas volt.

Az ott-tartózkodásom alatt épített a szövetkezet egy gabonaszárítót, melyhez csatlakoztatták a magtárat egy házilagos bővítéssel. A szárítót Budaházi Jani, a valamikori szállasadónk fia üzemeltette.

Mivel a szövetkezet nem függött a pénzügyektől, ezért felső vezetői bátran éltek az önálló kezdeményezéssel. A magtár bővítése úgy zajlott, hogy kijött a főagronómus a majorba, fogott egy cöveket, és a hosszú magtár hátsó fala mentén kilépte az építendő fal helyét, amit a kőműves még aznap kitűzött.

Másnap kiásták a Weimarral az alapárkot, és mivel saját kavicsbánya állt a rendelkezésre, a traktorok elkezdtek a kavics hordását. Az IFA még aznap meghozta a szükséges mennyiségű cementet.

A tsz-nek volt egy traktorhajtású, a hidraulikára szelhető betonkeverője, ráfogtak, és a kijelölés harmadik napján készen állt az alap.

A zsaluzással a bognár lett megbízva, néhány ügyes kezű parasztember segített neki.

Néhány gondolat a bognárról, aki mint egy intézmény működött a szövetkezetben:

Kovács Istvánnak hívták, a falu Baglad felé eső végén lakott az utolsó házban. Egy igen keményfejű, csökönyös embert tessék elképzelni, aki még a felső vezetőknek is ellenállt, és ha valamit meg akartak csináltatni vele, igen szépen kellett beszélni hozzá.

A majorban állt egy nagyméretű faépület, ebben gatter, több szalag- és körfűrés, valamint gyalugép működött.

Kovács állandó segítséget nem tűrt meg maga mellett, az alkalmi segítőit maga választotta ki.

No, de vissza az építkezéshez! Amikor az alap állt, Balogh és a bognár megállapították a falkerülő hosszát és méretét, kimérték a szarufák helyét és mennyiségét, megállapították a hullámpalát tartó stafli mennyiségét, és ekkor hívták Bakon Jóskát, az erdőst.

Jóska erdésztechnikusnak tanult, jópofa gyerek, jó kolléga volt. Egy kis fecnin átadták neki a méretjegyzéket, azzal a szóbeli kiegészítéssel, hogy egy hetet kap az anyag levágására és a bognárműhelyhez való beszállításra. Az üzemterv nem volt érdekes, gyakorlatilag nekiengedték a tsz-erdőknek. A kapacitás rendelkezésre állt, és a fa határidőre beérkezett. A gatter az első kocsiól kezdve folyamatosan vágta.

Közben a traktorosok pótkocsikkal szállították, és az IFA is pótosan hordta a Teskándi Téglagyárból a blokkteglát. Az alapot egy hét múlva szigetelték, és megindult a falazás, betonkoszorú-öntés.

A tetőanyagot a felhasználás ütemében hordta a KCR-es traktor a helyszínre. (Kezelője Csiszár Lajos, a Fitya Lali volt.)

Az építésvezető Balogh volt, aki a munkaidő zömét a helyszínen töltötte. Közben megérkezett a hullámpala is, és nem egészen egy hónap alatt állt az új magtárrész.

A másik oldalon javában készült a vakolás és a térbeton. Az összesenítäs falbontásokkal valósult meg. És az aratás kezdetére a kibővített magtár üzembe állt, megnövelve mintegy ötven vagonnal a tárolókapacitást.

Általánosságban elmondhatom, hogy a tsz építkezései mind hasonló módon készültek, a sárdi telep rekonstrukciója, a jakabfai istállóbővítés, a karámok építése stb.

Szerencsére nem történt baleset sem az építkezések alatt, sem az üzemelés során.

Néhány szóban megemlítem a vezetési módszert, ami még mindig a klasszikus, központi irányítás volt.

Minden munkanapon ebéd után, pontosan egy órakor összegyűlt a vezérkar, ahol az elnöktől a brigádvezetőig mindenki tartozott jelen lenni.

A megbeszélést Balogh vezette. Először mindenki referált az előző napi megbeszélés során meghatározott feladatok végrehajtásáról.

Baloghnak volt egy füzete, amiben leírta a napi mondanivalóját. Ebből kérte számon a teljesítéseket. Mi általában nem jegyzeteltünk, arra gondolva, hogy rövidtávon jó a memóriánk, nem felejtjük el a mondanivalónkat, és mivel a munka amúgy is folyamatos volt, elegendőnek éreztük a napi tevékenységünkéről beszélni, amennyiben rákérdezett.

Mindig az állattenyésztéssel kezdte. Huzián Jóskának nem nagyon kellett bizonyítani az eredményeit, mert egy irodában voltak, és a munkát szinte kézi vezérléssel irányította Balogh, amíg Jóska ezt ki nem kérte magának, mondván, hogy ő nem kiskorú, és nem kell fogni a kezét. „Én nem vagyok János Zsigmond” – mondta. Az öreg talán nem is értette a célzást, de lassan átadta az ágazat vezetését.

A tehenészet két brigádvezetője is mindig ott volt, de csak a Vizes Feri bácsinak kellett referálnia. Czipóth Jóskát ritkán kérdezte. A tej mennyisége volt a sarkalatos kérdés, erre Feri bácsi úgy felelt, hogy a kabátja vagy az inge zsebéből elővett egy cetlit, amire a megbeszélés előtt felírt egy számot, és eltette a zsebbe.

A kérdés elhangzása után látványos keresésbe kezdett, mondván, hogy felírtam ám, valahová ide tettem, és nagy meglepéssel diktálta be a tej mennyiségét a főnöknek, amikor megtalálta. Meg szoktuk kérdezni tőle, hogy honnan vette a számot, a válasza az volt, hogy a rosseb tudja pontosan, valahogy ilyenformán van. Mivel Balogh mindig felírta, ez alapján a szám alapján állapította meg, hogy megint csökkent, vagy valamelyest növekedett a hozam.

A bagladi hízómarhatelep vezetője is általában ott volt. Nem nagyon érdekelte a megbeszélés. Itt olvasta ki a sportújságokat. Amikor vége lett a megbeszélésnek, már ment is haza Csesztregre maszekolni a saját gazdaságába. Egyszer valaki kereste a Fentős Palit. Az elnök azt válaszolta, hogy kár keresni, mert úgyszincs a telepen. A munka távollétében is folyt, és ennek tudatában engedhette ezt meg magának.

Az erdészetről is esett szó. Akkoriban a téli nagy hó sok kárt okozott elsősorban a fenyőerdőkben, és ennek a helyreállítási munkái folytak nagy erősen. A kérdés így hangzott el minden nap: „Hótörések vágása?” Gulliver válasza: „Folyamatban”. Ezzel az erdészettel végeztünk. Nemrég találkoztam Bakon Jóskával, alias Gulliverrel, amikor is újra elhangzott ez a kérdés, amit én tettem fel neki, és azonnal jött rá a pontos válasz: „Folyamatban”.

Zárszámadási hangulatban Páli Zoli, én és az elnök, Babolcsay Ottó egy idősz-tag társaságában

A műszak képviselője a műhelyfőnök, Páli Zoltán nem tartozott a fontos emberek közé. Azért neki is tettek fel kérdéseket, bár mindenki tisztában volt a válaszaival.

A műszakban meg kell említenem két érdekes embert, nevezetesen Tüske Ferencet, aki anyagbeszerzőként járta a környéket ZUK típusú kis tehergépkocsival. Állandóan úton volt, szerintünk többet, mint kellett volna. Egy esetben megtette azt is, hogy bár Egerszegről Lentin keresztül jött, kirakodás után visszament Lentibe fagylaltozni, mert otthon jutott eszébe, hogy úgy elnyalna egyet. Jobb helyeken az ilyesmit fegyelmi nélkül nem úszta volna meg, itt még egy ejnye-bejnye sem hangzott el.

A másik érdekes figurát Harmath Ferencnek hívták, ő volt a raktáros. A műszaki és az üzemanyagraktár tartozott hozzá. Nagyon jókedvében kellett őt találni annak, aki el akart valamit intézni vele. Ha ezt sikerült kifogni, akkor minden volt, még maszekba is. A raktár körül valóságos macskafaromot tartott. Etette, kényeztette őket. Ez nem volt baj, mert a közelben lévő kukoricagörék között rengeteg rágcsló élt, amiket a macskák reguláztak.

A bognárról már említettem, hogy öntörvényű, különleges emberként a kitűzött célnak megfelelően, önállóan végezte a munkáját. Senkinek nem tartozott beszámolóval, pláne naponta.

Ezeknek a napi megbeszéléseknek nem tulajdonítottunk nagy jelentőséget, mert szinte óráról órára tudtunk egymásról, ismertük egymás munkáját, úgy is fogalmazhatnák, hogy mindent tudtunk mindenkiről.

A növénytermelést könnyen tudtam szervezni, mert már korábban említettem, hogy olyan méretű géppark fölött rendelkeztem, ami más üzemekben elképzelhetetlen lett volna. Ha dolgozni akartunk, minden feltétel rendelkezésre állt, az emberi tényező is rendben volt.

Gépészeink értették a munkát, gyalogos munkaerőben is bővelkedtünk. A szövetkezeti feladatok mellett, már említettem, hogy ott volt a háztáji gazdálkodás. Marhákat, sertést tartottak, aminek takarmánnyal való ellátása az üzemi munka mellett folyt.

Erről leírok egy érdekes példát.

Kulcsár Ferenc, akit csak Vörös Ferinek hívtak, valamilyen talajelőkészítő munkát végzett, de ebédidő lévén, szokás szerint lefogott a munkagépről, és hazament. Gyorsan bekapta a kaját, és mivel az előző este vellahegyekbe (kis kupacok, egy-két villára való széna) volt rakva a széna, az idő pedig jónak mutatkozott, gyorsan nekiállt a széthintésnek. Tudtam, hogy hol dolgozik, és mivel a talajmunkában a többiek utolérték, elindultam érte a kis motorommal. Amikor észrevett, olyan erővel kezdett dolgozni, hogy az egész kupacot a feje fölé emelve rázta szét a szénát. Kiabáltam neki, hogy ráér lassabban is, ő csak csinálta, amíg el nem végzett.

Egyébként ebben a szövetkezetben elfogadott dolog volt, hogy a traktorosok hazajárhattak a gépekkel ebédre, függetlenül attól, hogy a határ melyik végében, milyen eszközzel dolgoztak.

Lehetett az a gép K701-es vagy MTZ, a gépek bejöttek. Jobb esetben munkagépek nélkül.

Egyik ilyen bevonuláskor kértem Erdősi Sanyit, aki a főkönyvelő fia volt, hogy a már több napja Gólicán hagyott rendsodrónt vontassa be a majorba. Tényleg furcsa párosítás volt a K701-es traktor által vontatott csilagkerekes rendsodró. Útja a falun keresztül vezetve sokaknak feltűnt. Legdurvábban a főkönyvelő reagálta le a dolgot, ugyanis kérdőre vont, hogy mióta rendsodróztatok én egy 300 lóerős géppel. Jól felrántott vele, amit ki is kértem magamnak, hogy ennyire hülyének tart. Erre azt a következtetést vonta le, hogy akkor szerintem ő a hülye, és én őt hülyének tartom. A kiabálást csak akkor hagyta abba, amikor közöltem, hogy nem én mondtam neki, hanem ő állította magáról.

Balogh már jelentősen túllépte a nyugdíjas korhatárt, de mivel a Mama (főkönyvelő) még fiatal volt a nyugdíjhoz, mintegy biztosítékként maradt

a beosztásában. Már nem nagyon vettük komolyan az öreget, így a Mama is a védelmére kelt néha.

Páli kollégával idegennek számítottunk, mint bejárók. Ezt többször a fe-jünkhöz vágták olyan formában, hogy az idegenek meg akarják buktatni a tsz-t. Ez az ellenségeskedés kezdett komollyá válni, így védelemre szorulva kitaláltam, hogy pártvonalon kell lépni. Közelgett a tisztújító taggyűlés, va-lahogyan be kellett kerülnöm a vezetőségbe. A dolgozói körökben népszerű voltam, a párttag középvezetők is engem patronáltak, de ki essen ki?

A választás Bakon Ottó mezőőrre esett, aki a pozícióját meggingathatat-lannak tartotta. A taggyűlés simán megválasztott engem. A gyűlésről ki-vonuló főkönyvelőnő hangosan mondta a Balognak, hogy „Most aztán el kell mennünk, most aztán el kell mennünk”. Szabályosan félték tőlem, a megerősödésemtől, bár bennem semmiféle bosszúvágy vagy megtorlási szándék nem volt irányukban.

Én tudtam a dolgomat, tiszteltem is őket a koruk miatt. Ők tulajdonkép-pen nem is magukat, hanem Huzián Jóskát féltették tőlem, akinek a főagro-nómusi posztot szánták. Megjegyzem, soha nem akartam ebben a tsz-ben felsőszintű vezető lenni.

Néhány gondolatot az elnökről:

Babolcsay Ottónak hívták, mezőgazdasági technikumot végzett. Ami-kor először éltünk Reszneken, még brigádvezetőként dolgozott. Gyakorla-tilag nem ő irányított, talán úgy lehetett jellemezni, hogy valaki betöltötte ezt a posztot is. Jó szándékához nem fért kétség. Munkaidejét a különböző irodákban beszélgetéssel, a majorokban tett látogatásokkal töltötte.

Intézkednie nem kellett, mert erre ott volt a szakvonal. Egyszer vezetői megbeszélésen valamit kritikusabb hangon fogalmaztam meg, amire azt kérdezte, hogy te ezt a felső szintű vezetés elleni támadásnak szántad?

Természetesen nemmel válaszoltam, bár valójában arról volt szó.

Egy alkalommal napokig röhögtünk azon, hogy végre talált magához illő munkát, eltemettette a portással, Vereb (Kulcsár) Lacival a kapu kör-nyékén elgázolt macskát.

Az akkoriban divatos italozásban is élen járt, bár mi középvezetők sem tudtunk sokszor vigyázni magunkra.

A faluban szinte mindenkinek, minden családnak volt ragadványneve. A portás „Vereb” Laci és a párttitkár között zajlott le az ide kívánczó rövid történet.

Farkas Jancsi valamit ügyintézni akart a portással, és csak mondogatta, így Vereb elvtárs, úgy Vereb elvtárs, igen Vereb elvtárs... Laci megelégtel

a Vereb elvtársazást, és Jancsi nagy megdöbbenésére azt válaszolta, hogy igenis Meleg elvtárs. El kell mondanom, hogy a párttitkár a lentikápolnai (Meleg) Pista bácsi fia volt, aki valójában a Farkas vezetéknévvel viselte, de mindenki csak a ragadványneven szólította.

Jancsi csodálkozott és reklamált, hogy neki nem ez a neve, és akkor a portás is bemutatkozott, hogy ő meg Kulcsár. A ragadványnevek a valamikori ősök neveit idézik, vagy valami eseményre utalnak.

Visszatérve az elnökünkhöz és az italozáshoz, gyakran tett látogatást a tsz-ünkben a szomszédos rédcisi elnök, aki kihasználva Ottó gyengeségét, sokszor leitatta, aztán körbehordozta a járásban, hogy lássák a reszneki barátját.

Ez a rédcisi elnök egy nagy barma volt a Jóistennek. A főagronómusa, Zöld Miklós egy alkalommal azt mondta, hogy ő nem bánja, hogy iszik, és zömmel távol van az elnöke, mert így legalább hagyja őt dolgozni. Tessék elképzelni egy két méter magas, lúdtalpas, nagyfejű gnómot. Ő volt Berci, aki egy fogalom volt az elnökök között. Sok pozitívumot nem lehetett róla mondani. Neve Szekeres Albert, aki egyébként gáborjánházi parasztyereknek született, neki is technikumi végzettsége volt.

Az agronómusokat lenézte. Hírhedt mondása bejárta az egész megyét: „Ha nem akad elég állatgondozó, veszek föl négy-öt gyakornokot, ők megoldják a hiányt, és még nem is pofáznak.”

Primitívségére jellemző a gépkocsivezetője által elmondott eset. Berci a sofőr mellett ült és állandóan köpködött. Csak úgy maga elé, rossz szokásból. A sofőr kérte, hogy ne köpködjön, mert az autót neki kell kitakarítani és nem szívesen teszi ezt. Erre Berci, hogy bebizonyítsa a főnökségét, levette a saját sapkáját és abba köpködött tovább, mondván neki egy koszos sofőr ne mondja meg, hogy hol és mikor köpködjön. Megérkezésük után ezt a sapkát simán a fejébe vágta.

Egymás között a beosztottjai csak „kifijának” hívták, mert részegen azt mondogatta a körülötte lévőeknek, „Ki fija vagy? Mér születtél, te koszos?”

Volt egy eset, aminek végül is én lettem a szenvedő alanya.

A községek irányítását abban az időben még egy közös tanács végezte. Ezek a községek a rédcisi és a reszneki tsz-ek működési területén lévő falvak voltak. Bizonyos időszakonként összevont tanácsulást rendeztek, ahol a tagok döntéseket hoztak a területet érintő kérdésekben. Babolcsay Ottó, az elnököm is tagja volt ennek a grémiumnak. Engem kért meg, hogy vigyem el, és majd hozzam is haza a tsz UAZ gépkocsijával. Ez a terepjáró autó abban az időben az én munkámat segítette, én is vezettem.

Időben elindultunk, aztán várakoztam a tanácskozás végéig. Gondoltam, ha igyekszünk, még elérem a Lentibe induló buszt, amivel haza tudok menni. De a sors közbeszólt, mert az elnököm megbeszélte a kollégáival, hogy betérnek a kocsmába, így kiadta az útirányt, hogy „HUPUTA!” A Huputa kocsmája Varga Tibor maszek kocsmája, a hazavezető út mellett, ami a tulajdonos becenevéről kapta nevét. Ez a kocsmahíres gyűjtőhelyévé vált az italt kedvelőknek, utazóknak. Ha a Huputához mentünk, annak soha nem lett jó vége.

Italozás, kártya, véget nem érő potya beszédek, amiket józan ember nehezen viselt el. Megérkezésünket követően sorra érkeztek a tanácstagokat szállító autók, az érkezők zömmel törzsvendégnek számítottak.

Rendelések, kisfröccs, sör, röviditalok. Így lett ez most is. Én kint vártam az autóban, néha bementem és kértem az elnökömet, hogy induljunk, de ő ezt mindjárt szóval halasztgatta.

Közben megérkezett Berci is, és rövidesen utolérte a már bent hangoskodó társaságot. Érkezésekor pont bent voltam, és amikor újra beültem az autóba, megdöbbenve vettem észre, hogy hiányzik az indítókulcs.

Újra visszamentem és kérdeztem, hogy ki vette ki, és hogy ez nem tisztesleges játék, de kérdéseimre senki nem válaszolt. Közben Bercinek is eleget lett, és távozott a kocsmából. Ekkor mondta valaki, hogy biztosan a Berci vette ki, mert ennek mániája a slusszkulcsok begyűjtése.

Lassan az én utasom is hajlandónak mutatkozott az indulásra, beszálltunk, és a vezetékek rövidre zárásával elindítottam a kocsit. Mivel már minden járat elment, a gépkocsival mentem haza. Másnap nagyon felháborodva hívtam a rédicsi tsz-irodát, ahol Csordás Pista bácsi, a párttitkár vette fel a telefont, és azt mondta, gyere el Jóska, mert tényleg a Berci volt, és itt van a kulcs az asztalán.

Berontva az elnöki irodájába, tartottam olyan eligazítást ennek a vén baromnak, amilyenben még nem volt része. Megkértem, óvakodjék tőlem, mert ha lesz még egy ilyen, vagy hasonló afférunk, nem ússza meg a szájonvágást. Mindenki csak hápogott, de nekem adott igazat. Azt mondogatta, hogy határovezetben nem hagyjuk benn az autóban a kulcsot.

Valójában igaza volt, de ez nem jogosította fel őt az ilyenfajta intézkedésre. Még egy történetet, amiben szintén Berci volt a ludas.

Munkavédelemből kellett vizsgázni minden felső és középvezetőnek. Ezt a vizsgát a rédicsi irodában rendezték meg. Szinte mindenki sikeresen letette, hiszen benn voltunk a paragrafusokban, mint munkahelyi vizsgáztatók. A rédicsi vezetők sertepertéltek a vizsgabizottság körül. Kávét, teát, tízórait, ami ilyenkor szokás volt, és nagyban segítette az eredményes vizsga elérését.

Amikor a mi kollégáink kerültek sorra, először az elnök, majd az állatorvos (dr. Hadaró Lajos), utoljára én, elégtelen bizonyítvánnyal kerültünk ki. Nem értettük, hogy mi volt ez, de jót röhögtünk rajta.

Néhány nap múlva Csordás Pista bácsitól megtudtuk, hogy Berci vette rá a vizsgabizottságot, hogy minket brahiból buktassanak meg. Ehhez hasonló nem történt sehol. A dolog komolyra fordult. Még a pótvizsga napját is írásban közölték Zalaegerszegről a Tsz-ek Területi Szövetségéről. A pótvizsgát Pöttike (a szövetség jogásza) előtt kellett abszolválunk. Ide az elnök már nem jött velünk, megkegyelmeztek neki, mi viszont Lajossal rendszeren, tételt húzva immár eredményes vizsgát tettünk.

A pártvezetőség választása után a két felső vezető nyugdíjazása komolyan felmerült, Jóska is kész volt a főagronómusi teendők átvételére. Mivel Elza néninek még nem akaródzott a teljes visszavonulás, ezért a már nyugdíjas státusú Balognak is a közelben kellett maradnia. Kitalálták, hogy az öregnek a nyugdíj mellé kreálnak egy meliorációs agronómusi állást, és maradt továbbra is a régi irodájában, csak egy másik asztalnál. A beosztása az én főágazat-vezetői posztom alá tartozott, gyakorlatilag én lettem a főnöke. Hárman voltunk továbbra is az irodában. Huzián Jóska a főagronómusi teendők mellett az állattenyésztéssel is foglalkozott. Balogh azt várta, hogy mi majd ellátjuk munkával, de ez nem így történt. Az öreg reggel beült az asztala mellé, kiolvasta az újságokat és várt.

Volt úgy, hogy napokig nem szóltunk hozzá. Egyre nyilvánvalóbbá vált számára, hogy mi nem tartunk igényt a munkájára, és talán egy fél év után közölte az elnökkel, hogy úgy látja, nincs rá szükség, és többet nem jön. Elza is átadta a helyét az utódjának, egy reszneki férfi, Kulcsár György (Tüsze Gyuri) lett a főkönyvelő, aki korábban a csesztregi gépállomáson dolgozott hasonló beosztásban.

Az itt töltött négy évben, mint előzőleg a katonai leszerelésemet követően, rendkívül sok cigarettát szívtam. Napi három doboz volt az adagom. Szívtam Románcot, Portit, utoljára kék Symphoniát. A Portira azért álltam rá, mert a jobb cigaretták egy részét el kellett kínálgatnom a kunyeráló kollégáknak. Én mindenfélét elszívtam, nekik meg bűdös volt a Porti, ami egy illatosított bolgár cigi volt. Én is éreztem, hogy sok a füst körülöttem, de csak erőltettem, köhögtem.

Több alkalommal hagytam abba, de valaki mindig visszacsábított. Egyszer Lajos napjától Katalinig sikerült megállnom, amikor is a háziaszszony rászedett egy szál szivarka elszívására. Már aznap este úgy szívtam a Symphoniát, mint azelőtt. A következő év mikuláskor a gyerekeimtől

Tabak rágógumit kaptam ajándékba, hogy ne cigarettázzak, mert ez is büdös, de nem ártalmas az egészségemre, és nem szennyezi az ő világukat.

És én itt és örökre megfogadtam, hogy az én számba többet nem jár cigaretta. A készleten lévő három karton cigarettát elkínálgattam. Majdnem belepusztultam, de megálltam. Jellemző a füsthiányra, hogy néha azon kaptam magamat, hogy megyek egy dohányos ember mögött, és próbálom beszívni az általa kifújt füstöt.

Hiányzott az a mozdulatsor is, ami a cigarettázáshoz tartozott. Kivenni a szálát a dobozból, elhelyezni az ajkak közé, megkeresni a gyújtót, csetinteni, vagy kikotorni a dobozból a gyufaszálát, bámulni a tüzet, beszippantani mélyen az első slukkot, majd a többi, egészen a kátrányos csikkgig.

Akkor vált a dolog komollyá, amikor három-négy hónap múlva megéreztem a dohányos ember szagát a ruháján, a környezetén. Egyre jobban eluralkodott bennem a dohányosok iránti ellenszenv, ami a mai napig sem tűnt el. Szóvá is teszem, ha a közelemben rágyújtanak.

Mindenhol elmesélem a leszokásom történetét, hogy én egy olyan dohányos voltam, akit nem lehetett cigarettával megkínálni, mert folyamatosan legalább két szál égett, ha felkeltem az íróasztalom mellől, azonnal rágyújtottam, és amikor visszatértem, megdöbbenve vettem észre, hogy az előzővel sem végeztem, ott várt füstölögve a hamutartóban.

De az erős akarat legyőzte a vágyat. Már több mint húsz éve vallom, hogy nem hiányzik.

Szerencsés vagyok, mert a szűk családban sincs dohányos ember.

Közel hét évet töltöttem el a reszneki szövetkezetben. Kijáró voltam, de soha nem késtem el. A munkaidőmet maximálisan kihasználtam, a munkám ellen nem lehetett kifogás. De éreztem, hogy nem ez az állomáshe-lyem az utolsó, mert értékelésem szerint többre voltam még képes.

A pártapparátusban eltöltött év

Így folyt tovább az élet, ment a munka, amíg újra előkerültem a pártbizottságon, hogy bevinnének az apparátusba, gazdaságpolitikusként. Az újabb kísértésnek engedve, igent mondtam, és kikértek a tsz-ből. Fritz László töltötte be ez idő tájt az első titkári posztot, a titkárit Bakos Béla, aki a lenti tsz-ben kollégám volt. A pártbizottság épületében igen előkelő helyet kaptam, hiszen a valamikori első titkári iroda lett az enyém, erkély-

lyel, a főterre néző ablakkal. Közvetlen felettesem a titkár lett, aki a gazdasági ügyeket fogta össze.

Hozzám tartoztak a mezőgazdasági szövetkezetek, és a két ÁFÉSZ. Találtam velük dolgot, hiszen akkoriban minden ügyes-bajos eset átfutott a pártbizottságon. A már szállóigévé vált fenyegetés, hogy majd bemegyek a pártbizottságra, rengeteg munkát adott, mert minden esetet ki kellett vizsgálni. Ha megtudták, hogy én végzem a vizsgálatot, az illetékes vezetők komolyra vették az ügyeket, mert tudták, hogy nálam nem lehet itallal, vendéglátással eredményt elérni. A közvetlen kapcsolattartás mellett különböző, a területemhez tartozó előterjesztéseket készítettem, gyakorlatilag a vezetők keze alá kellett dolgoznom, beszámolókat, anyagokat írtam.

Széles ismeretségi körömnek köszönhetően gyorsan megtaláltam a helyemet, kialakítottam kapcsolatrendszeremet, és én úgy éreztem, hogy elfogadják az üzemi vezetők. Ki kellett menni a hozzám tartozó alapszervezetek rendezvényeire, ott okosnak tűnve hozzászólni a tárgyalt napirendekhez, igazságot tenni vitás ügyekben.

Korábban, ha várhatóan kényes téma merülhetett fel, mindenhova Kocsis Zsiga bácsit (egy régi munkatárs) küldték ki. Ez azért volt praktikus, mert az öreg soha nem foglalt állást semmiben. A dolgot úgy reagálta le, hogy megígérte a jelenlevőknek, hogy a felmerült problémáról értesíti a Járási VB-t és Busa elvtársat. Így volt idő felkészülni az ügyben eljáró munkatársnak, szervnek. Én nem ilyen voltam. Ismertek, hogy ha ott vagyok valahol, akkor a helyszínen megoldom a felmerült eseteket.

Egy érdekes történet arról, hogy el kellett készítenem a járás gazdaságpolitikai koncepcióját, amit összevont titkári értekezleten ismertettem.

Nagy sikere volt az anyagnak, az első titkár is megdicsért. Utána az írásmat le kellett adnom. Újra, a pártbizottság ülésén találkoztam vele, mert itt Fritz elvtárs szóról szóra felolvasta, mintha ő írta volna.

Még arra sem vette a fáradságot, hogy átírja a másik grémium követelményeinek megfelelőre, és a sajátos nyelvezetére. Akik mindkét rendezvényen részt vettek, kérdezték, nem ez az anyag volt már egyszer előterjesztve? Hát ennyit a minőségről.

Nagyon nincs mit írnom az apparátusbeli működésemről, annyit viszont megtapasztaltam, hogy bizonyára ez sem lesz az a munkahely, ahonnan majdan nyugdíjba megyek.

Mivel ebben a munkakörben jóval szabadabb voltam, mint egy termelő üzemben, és Lentihegyen úgy döntött a társaság, hogy bevezeti a pincékbe az ivóvizet, élére álltam ennek a munkának. Megalakítottuk a Lenti Budahegyi

Vízközmű Társaságot, ami nem lett jogi személyiség, csak egy laza, baráti együttműködés.

A társaság első elnöke Kelemen Jóska lett, a terveket Farkas József készítette el, én a kivitelezésben tevékenykedtem. Szerveztem az árok kiemelését, a csőrendszer lefektetést. Vízszelőlőnk Varga Zoltán (Talpas) volt. Az árkokat mindenki maga temette be a birtoka előtt. Egy-két hónap alatt folyt a víz a csapokon.

Gyors munka volt, és mint az évtizedek alatt kiderült, voltak tervezési és kivitelezési hibák, ami a gyakori csőtörésekhez, a vízszolgáltatás ideiglenes korlátozásához vezetett. Ez nagy tett volt, de nem aratott tetszést mindenki-ben. Sok ember nem tartotta be a fizetési rendet. A közös felelősség miatt a bliccelők jól jártak, mígnem 2015-ben újra lett gondolva a működtetés.

Jelenleg a rendszer egy közel fél éves állás után újra működik. Megvalósul a vételezésarányos térítés. Ebben az átszervezésben is aktívan részt vettem.

A rendszer vezetői az évek során az alábbi személyek voltak: Kelemen József, Krajcsics Béla, Géczi Géza, Berkes József (én), Fejes Lajos, Molnár Anita és Tóth László. Jelenleg egy háromtagú vezetőség jár el az ügyekben.

Egy évet töltöttem el az apparátusban, és akkor a családban történt esemény miatt kértem a feletteseimtől a felmentésemet, amit egyetértően elfogadtak. Még együtt szilveszterezünk a pártbizottságon, de az új évet már új munkahelyen kezdtem. Ez újra a szakmát, a mezőgazdaságot hozta a Zalabaksai Vörös Hajnal Mezőgazdasági Szövetkezetben.

A Zalabaksai Vörös Hajnal Mezőgazdasági Termelőszövetkezetben

Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy új munkahely után kell néznem, felvetődött az a lehetőség is, hogy visszamegyek Resznekre, ahonnan jöttem. A volt kollégák is támogattak ebben, de mindenesetre másutt is próbálkoztam. Több variáció közül a zalabaksai ajánlatot láttam a legmegfelelőbbnek. Volt pártbeli munkatársam, Bedő István, aki a tsz és a zalabaksai község pártvezetőségének titkára volt, Szita Dezső, a tsz személyzetise és minden lében kanál felesége, Ágnes asszony kerestek fel és győztek meg a baksai elhelyezkedés előnyeiről.

Nemrég távozott Balogh Rudolf főágazatvezető és vele együtt felesége, aki a tsz növényvédőseként dolgozott.

Kapóra jöttem, mert velem egy csapásra be lehetett tölteni a két beosztást. Ekkor már Németh János erdész technikus volt az elnök, aki a Marx Károly Közgazdaságtudományi egyetemre járt levelező tagozatra.

A szövetkezet főmérnöke Fuchs László agrármérnök, szakmérnök kezdő korától ebben az üzemben dolgozott, végigjárva a ranglétra minden fokát. A főkönyvelői posztot a lenti tsz-ből már ismert Szabó Ferenc töltötte be.

A középvezetők voltak: Laki József gépész, Sirhán Tamás főállattenyésztő, Nagy Zoltán erdőmérnök (őt a lenti tsz-ből ismertem), dr. Belső László állatorvos, valamint én, az új jövevény a növénytermelési ágazatban.

Ebben az üzemben már tiszta ágazati irányítás valósult meg, de a főmérnök konzerválta a régi típusú módszert is, a napi és heti vezetői megbeszéléseket, ahol sulykolta a feladatokat, legtöbbször feleslegesen, mert mindnyájan alkalmasak voltunk az önálló munkavégzésre.

Amikor először beszélgettem vele, elmondtam, hogy nekem van mindenről véleményem, aminek az átadására a több évtizedes tapasztalat jogosít fel, és ezt a véleményemet soha nem a háta mögött, hanem szemtől szembe mondom el. Azt is, ami jó, de azt is, amit nem látok helyesnek. Később, amikor vitatkoztunk, azt is megengedtem magamnak, hogy elmondjam, az én véleményem kialakításához hozzájárult a több üzemben megszerzett nagyüzemi gyakorlat, a kollégák munkájának, munkamódszereinek megismerése, ami szélesebb látókört adott nekem. Soha nem voltam intrikus, nem éltem vissza a tapasztalataimmal, bár némely esetben igen közel álltam hozzá.

Zalabaksa is a jól ellátott gazdaságok közé tartozott. Érkezésemkor szinte minden feltétele megvolt a szakszerű gazdálkodásnak. Rába gépsorok nagyteljesítményű munkagépekkel, rengeteg MTZ 550-es, 80-as és 82-es gép.

Az állattenyésztésben minden telep működött.

Zalabaksán volt egy 400-as szakosított tehenészet, Kerkabarabásban hízómarhatelep, Kálócán tehenészet, Kozmadombján, Pórszombaton és Szilvagyon növendékek, Pórszombaton sertések is voltak.

Valójában sokféle, és a takarmányigény tekintetében igen különböző állatot tartottunk.

Bőven állt rendelkezésre a rétlegelő, a magtárakban tároltuk az abrak-takarmányt.

Visszatérve a növénytermelési ágazathoz, itt mutatnám be az ágazatban vezető pozícióban lévő dolgozókat.

Általános helyettesem Fodor József, mezőgazdasági technikus volt. A tudását a gyakorlatára alapozta. Mindent ismert, amit az üzemben ismerni kellett. Velem az első perctől jó viszonyba került. Ismeretségünk hosszú évekre nyúlt vissza. Oda, amikor még a környező szövetkezetekben dolgoztam, és Baksa a malom miatt gyakori találkozásokra adott lehetőséget.

Megbízható kollégaként a papírmunkáját nem érthette kritika. Mindenről volt feljegyzése, jól szolgálta ki az ágazati irányítást az adataival.

Agrármérnöki végzettséggel rendelkező beosztottam is volt, egy jó képességekkel rendelkező fiú, Soós Lajos. Nem nagyon érdekelte a munkája, viszont tehetségesen, versenyszerűen sakkozott. Néha felöntött a garatra, de ilyenkor is egy szerethető figura maradt. Hiányzott belőle az egészséges törekvés, az előbbre lépés vágya. Úgy volt jó, ahogyan jött magától a dolog. Bár a végzettsége és a gyakorlata megvolt, mégsem gondolkodott benne a felső vezetés, amikor az ágazatvezetés került szóba.

Bécs Lóránt szilvágyi parasztfiú volt, akinek rádió-, tv-szerelő és varró-gépműszerész szakmája mellett jó érzéke volt a növénytermeléshez, de elsősorban a gépek irányításával bíztuk meg.

Takács Gyula (Horti) mezőgazdasági technikus képesítéssel a kinti munkák irányítását végezte. Nagy hibájának róttuk fel, hogy gyakran fogyasztott nagyobb mértékű alkoholt, ami komolytalanná tette a beosztottai és vezetőtársai körében. Végül ez lett a veszte, ami az állásába is került.

Az alkoholfogyasztás a beosztott állományban is okozott gondot egyes embereknél, ami legtöbbször megoldhatatlan problémának tűnt. Rólam tudták, hogy nem tolerálom a munka közbeni alkoholizálást, emiatt felbukkanásomkor alig győzték eldugni a poharakat, üvegeket. Egy ilyen érdekes eset történt a medesi réten. Motorkerékpárral mentem ellenőrizni az éppen ott kaszáló négy traktorost. Már messziről láttam, hogy egykupacban ülnek a fűben. Odaérve gondoltam, közéjük telepszem, és ráültem a renden lévő fűre, ezzel együtt az alá rejtett sörkészletre. Hát volt baj! Koltai Józsi azt mondta: „A szeme szakramentumát, nem volt odébb már hús hektár lekaszálva? Pont oda kellett neki ülni?” Hát ez éppen így esett.

Most itt nem kívánom ismételni azokat a munkameneteket, amikről a korábbi fejezetekben írtam, hiszen szinte azonos volt a profil mindenütt.

Tavasszal a talajon dolgoztunk, pótoltuk a hiányzó tápanyagokat, vetettünk, és szinte végeláthatatlanul küzdöttünk a gyomok és más károsítók ellen. A nyár és az ős első fele a betakarítás jegyében folyt, majd jött az ős, a vetés és az őszi mélyszántás ideje. Télen jobbra a következő év tervezése kötötte le energiánkat, de jártunk továbbképzésekre, tanultunk és tanítottunk.

Ebben az időszakban kampányszerűen indultak az úgynevezett nyolcvanórás „Zöld Könyves” tanfolyamok, ahol mint szervezők és előadók feleségemmel együtt sok órát adtunk, főleg az esti időpontokban.

Ezek a rutinszerű feladatok automatikus egymásutániségben jöttek, csupán a határidőkre, a következő munkákra való felkészülésre (mind az emberek, mind a gépek és a termelőtechnológiák üzemkész állapotban tartására) kellett figyelni. Ebben az időszakban jól jött a napi vezetői találkozás, mert a több szem többet lát elv alapján valaki mindig észrevételezte az esetleg kimaradni látszó feladatot.

A központi megbeszélésen túl napi ágazati „eligazítást” tartottunk, én vagy a helyettesem, ahol apróra váltottuk a teendőket. (Ez a munka egészen részletesen, gépre, emberre lebontva folyt.) Mindenki megkapta a másnapi feladatát, de előtte beszámolt az előző napi ténykedéséről. Ha valami nem valósult meg, azt újragondoltuk és beépítettük a másnapi, következő programba.

A megbeszélés helyszíne a majorban lévő kis irodahelyiség volt, ahol alig fértünk el.

A társaság egy emberként dohányzott, de voltak még rendszeresen megjelenő vendégeink is.

A főmérnök majd minden nap ott ült közöttünk, de napi vendég volt Tánczos Józsi bácsi (egy helybéli parasztember, Hordós kolléga apósa), akik, mihielyt beléptek a kis helyiségbe, azonnal rágyújtottak.

El lehet képzelni azt a füstöt, amit hat dohányos ember csinált a $2,5 \times 2,5$ méteres helyiségben. Az asztmás Fodor Jóska fulladozott, de szívta. Nekem sem esett jól a passzív dohányzás, mert már jó pár éve nem dohányoztam.

Egyik téli napon, amikor az erős szél szinte vízszintesen hordta a havat, és a felszólításom ellenére sem mérsékeltek a dohányzást, leemeltem a szabadba nyíló ajtószárnyat és kívülről nekitámasztottam a falnak.

Kollégáim szó nélkül felvették a nagykabátokat, láthatóan még örültek is a jobb levegőnek, és újra meg újra rágyújtottak. A vége az lett, hogy a dohányzás folyt tovább, az ajtót meg nekem kellett visszarakni a helyére.

Lentiben az emeleti szolgálati lakásban, majd elkészülte után a saját házunkban laktunk. Innen jártam be a munkahelyemre. Motoroztam, autóztam, téli időszakban busszal közlekedtem.

Vettem Kozmadombján egy 350 köbcentis Java motorkerékpárt, személygépkocsink, a Lada Combi mellé vásároltunk egy szép, kék színű Trabant 601-est. Gyakorlatilag a közlekedésem megoldott, a munkahelyem jó volt.

A romos raktárépület, amibe beleálmodtam a mai házunkat

Ebben az időszakban jelentkezett feleségem pajzsmirigybetege: kórház, műtét, lábadozás.

Új kihívások elé kellett néznünk.

Mivel a párom betegsége alatt a lenti tsz-ben megszűnt növényvédős munkaköre, kitaláltam, hogy nyitunk egy kis gazdaboltot. A szükséges helyiséget Németh János ajánlotta fel, jelképes bérleti díj ellenében. Rengeteget dolgoztam a rendbetételén, mert az épület, a tsz-iroda melletti régi Tantalics-magtár, rendkívül rossz állapotban volt.

A Zalabaksai Gazdabolt története

Feleségem értékelése a gazdabolt működéséről

Életemben az egyik legnagyobb változást a mezőgazdaság privatizálása, a termelési szerkezet drasztikus átalakítása hozta. Munkahelyemen, a Lenti Szabadság Tsz-ben, ahol a mintegy 7000 ha szántó növényvédelmi munkáját irányítottam, óhatatlanul bekövetkezett a leépítés, és több agronómus társammal együtt megszűnt a munkahelyem.

Erre még a betegség, műtét és az azt követő lábadozás is kiűt keresésére kényszerített. Jó lehetőségnek látszott férjem munkahelyén egy kis gazdabolt megnyitása.

Az elképzelést Németh János, a szövetkezet elnöke úgy támogatta, hogy jelképes bérleti díj fejében adott egy helyiséget a romos Tantalics-féle magtár földszintjén, amit férjem átalakított, hogy megfeleljen egy bolt számára a minimális követelményeknek.

A bolt bejáratában, vásárlókra várva

Beszereztük a szükséges engedélyeket, és mivel volt boltvezetői képzettségem, akár indulhatott volna a kereskedés, de ekkor még beteg voltam. Úgy gondoltuk, hogy gyógyulásomig férjem lesz a boltos, és a nyitva tartás munkaidő után, 16 órától késő estig lesz.

A módszer bevált, az emberek megszokták a furcsa nyitva tartást, ezt az is bizonyította, hogy amikor átvettem a bolt vezetését, a vásárlók akkor is inkább a délutáni órákban kerestek fel bennünket.

A másik bökkenő az volt, hogy bár tudtuk, hogy gazdaboltunk lesz, de honnan lesz áru, mit árulunk.

Ekkor felkerestük a kereskedelmi cégeknél dolgozó kollégákat, nevezetesen a Szombathelyi Agroker osztályvezetőjét, dr. Grozdics Károly urat, a Zalaegerszegi Agroker különböző osztályainak vezetőit, Fekete József zalalövői kádármestert, akiknek a támogatásával lett áru, amit csak az értékesítés után kellett kifizetni. Ez igen nagy segítség volt.

Aztán egyre bővült a választék, mert az alapelvem az volt, hogy falu helyen a gazdaboltnak a vetőmagon és a vegyszereken kívül mindazt kell kínálni, ami egy portán szükséges lehet.

Így került szállítóink közé a TITÁN, a FERROVILL, az AMFORA, a SZOMBATHELYI VETŐMAG, a BARBATUS, akik az állateledelt hozták, a KERKATÁP és még sorolhatnám.

Egyre több szállító cég keresett fel minket, szinte az ország egész területéről. (A köteles például Nyíregyházáról jött.)

Az áruválaszték kiszélesedése hozta magával a vállalkozás kibővítését, így a gazdabolt mellett vegyesiparcikkboltta váltunk, kibővítve a ruhás részleggel.

A bolt váltakozó eredményességgel működött az elmúlt 23 évben, amit a szezonális befolyásolt. Nem volt nagy forgalom. A törzsvásárlók mellett volt olyan lakója is a falunak, aki soha nem járt nálunk.

Közben nyugdíjba mentem, ami után még tíz évig dolgoztam vevőim meglegedésére.

2013. október 1-től több tényező együttes hatására nem viszem tovább a gazdaboltot, amik közül a legerősebb, hogy eljárt az idő.

Ezúton is köszönöm az együttműködést, a munkámra való igényt és azt a sok szeretetet, amit adhattam, és amit kaptam a vásárlóimtól.

Berkes Józsefné

Ismét a tsz-ről és a változásokról

A szövetkezetben a növénytermelés irányítása már rutinfeladat volt számomra, hiszen az elmúlt évtizedek során volt alkalmam több üzemben is gyakorolni. Egyszer, amikor vita alakult ki köztem és a főagronómus között, én elmondtam neki, hogy ő neki nincs kitekintése, mert gyakornok kora óta ebben az üzemben dolgozik, megjárva a ranglétra minden egyes fokát, és meg van győződve róla, hogy az ő útja a helyes. Kis vitatkozás után elfogadta az én álláspontomat, mert a gyakorlatra alapozott szakmai érvelésem meggyőzte őt. Később is adott a véleményemre, miután bebizonyosodott, hogy az üzem érdekét tartom elsődlegesnek, nyílt és szóki-mondó vagyok a véleményalkotásban.

A politikai környezet nem kedvezett a szövetkezeteknek, egyre kisebb lehetőségeket kaptunk. Ez beindította az elvándorlást a fizikai munkások és a vezetők között is.

Ha valami jó munkahely mutatkozott, elindultak az emberek, de volt, akinek mi kezdeményeztük a távozását.

Főmérnökünk is kapott lehetőséget az újonnan alakult Kárpótlási Hivatalban, ahol nagyobb pénzt kínáltak, és az andráshidai házához is közelebb került a megyei intézményben.

Az itthon maradt vezetők azon törték a fejüket, hogy honnan hozzanak egyetemet végzett szakembert a helyére. Megkérdeztem Németh János elnököt, hogy én miért nem felek meg ebben a beosztásban az agráregyetemi végzettségemmel.

A felelete még engem, a sokat megért embert is megdöbbenített: „Nem is tudtam, hogy te is agrármérnök vagy.” Hát ennyire volt tájékozott a beosztottjait illetően...

Aztán én lettem a megbízott főagronómus. A munka folyt tovább, de már érezhető volt a nagy változások szele, ami lassan, de biztosan az üzem leépülése felé vezetett.

Az első számú vezetőnket látványosan nem érdekelte a szövetkezet helyzete, az ideje nagy részét a magánvállalkozásában töltötte. A fia nevéen fakeskedéssel foglalkozott, ami abból állt, hogy az erdészet által letermelt fát átvette, azt a vevőnek átadta, elkészítette a papírokat. Az ellenértéket a saját számlájára utaltatta, és ő fizetett az erdészetnek. Ez a módszer akkor új volt, később bevett gyakorlattá vált. Így lehetett nagy pénzeket kaszálni, gyakorlatilag nulla befektetés mellett.

Közben lejárt a vezetőség és vele együtt az elnök mandátuma is.

Új vezetőség választásra készültünk, ami már az átalakulás után lépett funkcióba mint igazgatóság, az elnök helyett „Igazgatóság Elnöke” címet viselte az új vezető.

A címért ketten indultunk. Laki József főkönyvelő és én, a funkcióban lévő főagronómus.

Erősen kampányoltunk mindketten, végül a dolgozók többségének bizalmát én nyertem el, és én lettem az első számú vezetője az üzemnek.

Laki kolléga még egy rövid ideig dolgozott a korábbi beosztásában, majd jelezte, hogy falugazdász kíván lenni, és eltávozott a tsz-ből.

A főkönyvelői feladatokat Bécs Béláné látta el a továbbiakban.

A szövetkezet leépülése tovább folytatódott. Számomra az elsőrendű cél az volt, hogy a dolgozók megélhetése biztos legyen, a maradék létszám ne élje fel a szövetkezet vagyonát. Elsőként az állattenyésztési ágazat teljes felszámolásáról döntöttünk, mivel a számítások szerint több mint hússzezer forintos napi ráfizetést termelt, felfuttatására nem volt remény, az állomány egyre romlott.

Az állatokat egyben felvásárolták, a takarmánykészletet is pénzzé tettük. A dolgozók már előre készültek erre a lépésünkre, mindannyian megtalálták az új munkahelyeiket, részben nyugállományba vonultak.

A műszakiak egy szolgáltató kft.-t alakítottak, vezetőjük felvásárolta a gépek és eszközök nagyobb részét. Körülbelül egy-másfél évig működtek, aztán pénz és megbízások hiánya miatt megszűntették tevékenységüket. Nagyon sok pénzzel tartoztak a szövetkezetnek, aminek a behajtására még csak remény sem volt.

A földtulajdonos gazdák nagy része, nem bízva az új világban, eladta a birtokát a jelentkező, főleg osztrák–magyar kft.-knek. Tulajdonképpen aranykorona értékesítésre került sor. Az így felvásárolt jogokat a területi földkiadó bizottság konkretizálta és jelenítette meg szántó, rétlegelő, erdőbirtok formájában.

A vásárlók kihasználva a rövid ideig tartó lehetőséget, magyar ügyvédi irodák közreműködésével egyes tulajdonú kft.-kbe vitték a földeket. A tulajdonosok közül a magyar félnek 1-1,5% tulajdonrésze volt.

A másik forma, az úgynevezett zsebszerződéssel megszerzett birtok, ahol a vásárló magyar természetes személy, aki a külföldi tulajdonossal azonnal ötven évre szóló haszonbérleti szerződéseket kötött. A vásárlásra felhasznált pénzt a külföldi partner hozta be az országba.

Ekkor alakultak meg a több száz hektár méretű birtokok, amik nemcsak nálunk, de jellemzően az Ausztriával határos nyugati zónában jöttek

létre. Straubinger, Hager, Dettmann, Penz neveket ismertünk meg, akik a földterületek mellett az állattenyésztési telepeket, műhelyeket is megvásárolták. Az épületek a szövetkezet tulajdonában voltak, az eladásokból beflowó összegeket a bankban kötöttük le.

Ezek az átalakulások több éven át zajlottak. Közben a maradék területeken gazdálkodtunk, de tudtuk, hogy a folyamat nem fordítható vissza, és minél tovább csináljuk, annál bizonytalanabb lesz az anyagi helyzetünk.

A kezelésünkben lévő erdőkben az üzemtervnek megfelelően dolgozni kellett volna, de például a szilvágyi erdőkől a majdani tulajdonosok kitiltották a fakitermelő brigádot. Elmaradt a vágás, ezt követően az értékesítés és az árbevétel.

Pénz hiányában nem tudtunk előkészíteni, telepíteni, elmaradtak az ápolások is. Az erdőfelügyelő emiatt 2,5 millió forintos bírságot szabott ki, amit természetesen bíróságra vittünk, de másodfokon is elvesztettük a pert, és meg kellett fizetni a kiszabott büntetést. A pervesztés indokolásában az állt, hogy a tsz mindaddig köteles a feladatát ellátni, amíg az új kezelő szervezet meg nem alakul. Ilyenről azonban még szó sem volt.

Az irodában dolgozó asszonyok vállalták, hogy egy ruhás boltot nyitnak. A faluban béreltünk egy kis bolthelyiséget, ahová Budapestről hoztuk az árut. Zömében az akkor felkapott kínai termékeket forgalmaztuk. Ezt a tevékenységet a szövetkezet végelszámolásának befejezéséig folytattuk. A maradék árut személygépkocsival vittük Tiszakécskére, ahol az árvízkárosultak részére adtuk át mint segélyt. Így ért véget a kereskedelmi tevékenységünk.

Közben Bécs Béláné is megvált tőlünk, mert elérte a nyugdíjkorhatárt. Az irodavezető Pál Jánosné lett. Ekkor már rajtam és Pálnén kívül csak Becze Györgyné, Bécs Endréné és Holdasi János dolgoztunk a majorban.

A vagyontárgyak közül a magtár, a szárító, a gépműhely és az irodának használt mérlegház volt a birtokunkban.

Mivel a szövetkezetnek nem volt adóssága, a fenti eszközök és 33 millió forint bankbetét állt rendelkezésére, a végelszámolás mellett döntöttünk.

Jogász ismerősök javaslatára felkerestük a zalaegerszegi „Pecunia Agora” nevű ügyvédi irodát, akik a megbízást elfogadták. Átvették az ügyek irányítását, végkielégítés mellett megszüntették a munkaviszonyunkat.

Az átvett vagyonból kifizették az üzletrészeket a tulajdonosoknak, értékcsökkenték a még meglévő vagyontárgyakat, behajtották a kintlévőségeket.

Utcára kerülve mindnyájan egyénileg küzdöttünk a megélhetésért a nyugdíjas korig.

Munkanélküliség, segélyek, családi vállalkozásban alkalmazott, mindent kipróbáltam. Hiába volt nagy szakmai tapasztalatom, pályázataimat az életkorom miatt nem fogadták be, nem tudtam elhelyezkedni.

2000-ben édesapám, 2003-ban édesanyám is meghalt. A keszthelyi ház és szőlő értékesítéséből befolyt pénzeket a zalabaksai házunkba építettük be, kialakítva belőle lakásunkat és a terveink szerint idős korunkban biztonságos megélhetést ígérő panziót.

Végigküzdöttük az életünket, megteremtettük az anyagi alapokat, de a változásoknak sajnos mi nem lettünk nyertesei.

A zalabaksai időszak, ami talán egy utolsó szakasza lesz az életemnek, nagyon mozgalmas volt, ezeket az eseményeket és a hozzájuk fűződő emlékeimet:

- Újra politizálás az „Agrárszövetség” nevű pártban
  - A kertbarátmozgalom helyi eseményei
  - Kapcsolatom az irodalommal
- a következő fejezetekben írom le.

Vége az ötödik könyvnek.

Hatodik könyv

Agrárszövetség – Temerin – Cserkeszőlő

1994. Országgyűlési választás

Öt éve múlt, hogy az MSZMP kongresszusa kimondta annak a pártnak a megszűnését, amelynek húsz évig tagja voltam. Akkor megfogadtam, hogy többé nem politizálok, elkerülöm a politikát, és ezt a döntésemet csak megerősítették azok az információk, amiket a párt korábbi tetteiről csak akkor tudtam meg. Nem hasonlítottam meg önmagammal, nem volt miért szégyellenem magamat, csak nem kértem a továbbiakban a politikai sikerekből.

Aztán egy napon mégis megkörménykezett a politika. Régi pályatársam, Vass Ferenc, aki a mezőgazdasági szakirányításban, később a területi szövetségen dolgozott, és mint kiderült, az Agrárszövetség nevű párt megyei igazgatója, megszólított. Mezőgazdasági szakembert keresett a lenti központú 4-es számú választókerület képviselőjelöltjének. Olyant, aki a mozgalmi munkában már nem számít kezdőnek. Rám Szenté Rudolf, egy nyugdíjas közös ismerős hívta fel a figyelmét. Rudi az Állatforgalmi Vállalat felvásárlójaként ismerte már régről Ferit, és egy baráti beszélgetés során ajánlott engem. Addig győzködtek, amíg igent nem mondtam, és újra ringbe álltam. A párt megyei elnöke az a Balogh Rudolf volt, akit én váltottam a zalabaksai szövetkezet ágazatvezetői posztján. A jelöltársak igen kellemes emberek voltak: a zalaegerszegi kerületben Szakály Zoltán mélyépítési vállalkozó (mérnök), a keszthelyiben dr. Kárpáti László, az egyetem számítástechnikai és továbbképzési intézetének igazgatója, a zalaszentgróti kolléga dr. Szinku Mihály, zalatárnoki állatorvos (később Kiss László méhész vállalkozó), a nagykanizsai kerületben Johanidesz István, a mezőgazdasági szakközépiskola mérnök-tanára. És jómagam a lenti választókerületben.

Képviselőjelöltek
1994-ben:
dr. Kárpáti László
és Berkes József

Az előző, a rendszerváltozást követő ciklus bűnei, amiket a mezőgazdasági szövetkezetek szétverésében követett el a politika, bátorítottak fel bennünket a kiállásra, mert bíztunk abban, hogy a vidék, a volt szövetkezeti dolgozók mellénk állnak, és bejuttathatják pártunkat a Parlamentbe. Mindent elkövettünk és elfogadtunk a cél érdekében.

A felkérésre beszálltam a választási harcba. Velem együtt munkatársaim is lelkes politizálásba kezdtek. Estéinket úton és gyűléseken töltöttük, becsületesen végigjárva mind a 102 községet.

Nagy Tamás, az Agrárszövetség elnöke

Országos döntések születtek, aminek értelmében a második fordulóban választási szövetséget kötöttünk, és az úgynevezett LIBERÁLIS BLOKK tagja lettünk (Agrárszövetség, Fidesz, SZDSZ, Vállalkozók Pártja). Gondoltuk, hogy mint baloldali agrárpárt, egy leendő kormány mezőgazdaságpolitikáját kapjuk majd meg.

Rendkívül jó programunk volt, elnökünk, Nagy Tamás országos népszerűségnek örvendett, tulajdonképpen ő vitt bele bennünket a

liberális blokkba. Jó viszonyban állt Orbán Viktorral, aki akkor még a liberális eszmék szerint vezette a Fideszt.

Mi égtünk a bizonyítási vágytól. Szorgalmasan kampányoltunk, majd minden esténk erre ment, mintegy száz kampánygyűlést tartottam a választóközrztben.

A kampánygyűlések szervezésében és lebonyolításában nagy segítséget kaptam a munkahelyi kollektívámtól, akik egy emberként mellettem álltak.

A jelölt kollégáim tizenhárman voltak, akiket más-más pártok jelöltek. Több jelölőgyűlés úgy zajlott, hogy félkörben ültünk egy színpadon, szemben velünk a kérdező és a megjelent érdeklődők. Mindenki sor került, és akkor elmondhatta, mit tervez megválasztása esetére. Elhangzottak itt irreális, szerény, sokat és semmitmondó beszédek. Nekem a kisgazda jelölt beszédei „tetszettek”. Egy határidőnaplóba valaki beleírt neki pár sort, és azt olvasta fel mindenhol. Még egy betűt sem változtatott rajta. Úgy hívták, hogy dr. Gerócs József (letenyei nyugdíjas állatorvos).

Zalakarosi fénykép: a jelöltek, családtagjaik, valamint a zalabaksai támogatók. A szerző az ülő sorban balról a harmadik, a képről hiányzik Johanidesz István.

Ő lett 1998-ig a képviselő, pedig nyugodtan mondhatom, tizenkettő jobb jelölt volt nála. Ekkor Zalában két körzetben kapott a Független Kisgazda Párt egyéni mandátumot.

Nem számított a rátermettség.

A vesztes választás után a tsz zalakarosi nyaralójánál tartottunk értékelést.

A liberálisokra óriási vereséget mért az MSZP. Természetesen a rossz oldalon álltunk.

Jellemző a liberális blokk bukására, hogy a szövetségből a legjobban szereplő Fidesz 5,18%-ot szerzett. Az MSZP-vel kötött megállapodás szerint egy listás helyünk lett, amit dr. Solymosi József töltött be a ciklusban. Ő az SZDSZ frakciót választotta, és itt politizált. Többször a szemére vetettük, hogy az őt menedzselő Agrárszövetséget a négy év során egyetlen egyszer sem említette meg a parlamentben. Szépen elvult ott, vadászgatott és láthatóan jól érezte magát.

A választásokon pártunk országosan nem érte el önállóan a parlamentbe való bejutási küszöböt (hanem csak mindösszesen 2,45%-ot), így mindenütt új vezetőket választottunk. Nagy Tamás lemondott, helyette dr. Solymosi József lett az elnök. A központi vezetésből és annak holdudvarából szinte egyszerre tűntek el az addig jó pénzeket látó „szakemberek”. Későbbi információm szerint száznál több megbízási szerződéssel dolgozó szakértőt alkalmaztunk. Bérükre nem volt fedezet, főleg hitelből gazdálkodott a párt, amit a rendszerváltás után számára juttatott székház mint ingatlan fedezett.

A párt anyagi helyzete a rossz szereplés miatt megroppant, hiszen a kampányra felvett és egy fillérig elvert kölcsön törlesztésére elment a székház, és a következő ciklusban is nyögtük a terheket. A stabilizálás dr. Németh Bélának (Béla bácsi) volt köszönhető, aki számviteli szakemberként a forintok erős kézbe tartásával állította talpra a költségvetésünket.

A megyei elnökök a képviselőjelöltek közül kerültek megválasztásra.

Így lettem én is az Agrárszövetség Zala megyei elnöke, egészen a párt megszűnéséig viseltem a tisztséget. A megyei elnököket az országos kongresszusra is elküldte a megyei választmány, így kerültem be az országos elnökség tagjai sorába. Az alapító nagy öregek közül olyan emberek ültek itt, mint Németh Imre (későbbi FM miniszter, Dr. Bálint Csaba fő ideológusunk, Mayer Bertalan (későbbi elnök), dr. Németh Béla

közgazdász, pártigazgató, tanácsadóink közül pedig dr. Horn Péter, Galló Béla, Horváth László, dr. Nagy Bálint, dr. Boros Imre (nem a közgazdász).

Egy rövid ideig Nagy Tamás még eljött közénk, de lassan ő is eltávozott. Nem kívántuk Tamás jelenlétét, mert hatásos szövegével már csak a kárt növelte. Soha nem beszélt személyes szerepéről a párt szétverésében. Nagyzási mániája olyan kampányba vitte bele a pártot, aminek csak negatív hozadéka lehetett. Mi új utakon akartunk járni.

Mivel a szövetségi politikánk nem vált be a négy év alatt, az 1998-as választásokra készülve új szövetségest kerestünk, amit baloldali érzelmiünk miatt a jelenleg kormányon lévő MSZP-vel együttműködve láttunk értelmesnek, bízva az MSZP további kormányon maradásában.

Mi csak jártunk az Országos Elnökségi ülésekre. Erre az időszakra inkább volt jellemző a vegetálás, mint a politizálás jelző. Pénz nem nagyon akadt a kasszában, az elnökség döntése szerint már a második autótól is megváltunk. Mindenki úgy közlekedett, ahogyan tudott.

Delegációnk hosszas egyeztető tárgyalások után elérte, hogy az MSZP országos listáján az első hetvenöt helyből négyet mi állíthatunk. Elnökségünk és a választmány sorrendben az alábbi személyeknek nyitott lehetőséget a parlamentbe való bejutáshoz: Mayer Bertalan (alelnök), dr. Németh Imre (alelnök), Bodzás Ferenc Árpád (a választmány elnöke) és dr. Solymosi József (a párt elnöke) részére. A negyedik hely némi bizonytalanságot okozott.

Mi azért tettük az elnököt a negyedikre, mert biztos bejutónak tartottuk az egyéni körzetében (Bonyhád), és így a lehetőség nagyobbban ígérkezett a többiek számára. Jelöltjeink simán bejutottak a parlamentbe úgy is, hogy az MSZP elvesztette a választást, de mint erős ellenzék, annyi mandátumhoz jutott, hogy mind a négy helyet megkaptuk.

Kik is voltak és honnan jöttek ezek a politikusok?

A négy képviselő a pártunk elnöki székben a következők voltak: Nagy Tamást követő dr. Solymosi József agrármérnök, a bonyhádi tsz elnöke, dr. Németh Imre gépészmérnök, a Pest Megyei Agrárkamara titkára, Mayer Bertalan állattenyésztő szakmérnök, a Csepregi Győzelem RT. vezérigazgatója és Bodzás Ferenc Árpád mezőgazdasági mérnök, nyugdíjas szövetkezeti szakember Kisvárdáról.

Függetlenül attól, hogy mindnyájuknak volt baloldali múltja (legalább annyi, mint a többi MSZP-s bejutónak), ferdén nézegettek rájuk a frakció-

társaik, mondván, hogy előlük vették el a négy helyet. Ettől függetlenül eredményesnek ítéltük a parlamenti munkájukat.

Mayer és Bodzás képviselő urak méltóképpen képviselték pártjukat, míg Solymosi és Németh urakról ismeretlen szemlélőnek az a benyomása alakulhatott ki, hogy ők MSZP-sek. A négy év alatt egyszer sem hagyta el a szájukat az „Agrárszövetség” szó.

A választásokra készült programokat szép lassan ellopkodták és saját anyagaikba építették be a másik pártok. Mi pedig lassan kiszorultunk a politikai életből.

Még egy egész cikluson keresztül bízunk abban, hogy magára talál a világ, és a következő választásokon indulva önállóan bejutunk a parlamentbe.

Esélyünk lett volna rá, de nem mi nyertük meg a választást, a Fidesz elsöpörte a baloldalt. A mezőgazdák továbbra sem álltak mögénk, inkább ideológiai alapon választott pártjaikat preferálták.

Kongresszusainkon mindig kijelöltük az utat, amelyről rendre letértünk. A párt vezetése nem volt határozott, és ezt elsősorban az elnök hozzáállásának köszönhattük.

A nagy kérdés ekkor fogalmazódott meg, hogy ki legyen a vezető? A küldöttek megosztottak voltak. Bizonyos körökben dr. Mihalik László személye is felmerült. Ő az ország egyik leggazdagabb tsz-ének, a budapesti Sasadnak az elnöke, aki az alakulás időszakában aktívan dolgozott a pártért, és nem kevés összeggel támogatta szervezetünket. A jelenlegi elnök, dr. Solymosi József bejelentette a választmánynak, hogy nem kívánja tovább csinálni, amit a jelölő bizottság tudomásul is vett. Legkézenfekvőbbnek Mayer Bertalan jelölése tűnt, aki már évek óta az ügyvezető alelnök pozícióban volt.

Az ominózus kongresszusra a MOSZ székházban került sor. Előtte este a Hotel AGRÓ-ban az elnökség jóváhagyta a jelölőbizottság ajánlatát. Reggel a kongresszus helyszínére utaztak a küldöttek (Budáról Pestre).

A megnyitó után folyamatosan tárgyaltuk a napirendeket, mígnem a tisztújításra került a sor. A jelölés megkezdése előtt Solymosi kért szót, és nagy megdöbbenésünkre bejelentette, hogy mégis vállalja a további elnökséget. Ekkor már én voltam a jelölőbizottság elnöke, mert Bodzás Árpád a választmány élére való megválasztása miatt nem tölthette be ezt a funkciót.

Szót kértem, és nyílt, őszinte hangon emlékeztettem az esti bejelentésére és az elnökség döntésére. Felszólítottam, hogy legyen következetes, tartsa magát ahhoz, amit elhatározott, mert az olyan ember, aki ilyen gyakran változtatja a véleményét, nem való ebbe a pozícióba.

Valószínű, hogy az általam elmondottak térítették más belátásra, mert ezután visszavonta a bejelentését, és visszatért az esti véleményéhez.

Megválasztottuk Mayer Bertalant elnöknek, az alelnökök dr. Bálint Csaba, dr. Németh Imre és Simon János lettek.

Az Országos Választmányt Bodzás Ferenc Árpád vezette, én lettem a helyettese.

A Felügyelő Bizottság elnöke Rákosi Attila, a pártigazgató dr. Németh Béla lett.

Az elnökségbe még bekerültek a fentiekén kívül Hinkel Péter (Kiskunfélegyháza), Papp Sándor (Szolnok), Csatlós Sándor (Tömörkény), Heteyi János (Fejér megye).

1998-ban egy ciklust nyert a Fidesz. Ez alatt kezdte meg a jelenlegi, sokak szerint erősen kritizált működését. A ciklus végére a jobb- és baloldal erőviszonyai jól kiegyenlítődtek. 2002-ben az MSZP és az SZDSZ által létrejött szövetség néhány százalék többséget hozott, de igen erős ellenzéke lett.

Kormányt a baloldal alakíthatott, Medgyessy Péter miniszterelnökkel, aki a korábbi Horn- kormányban a pénzügyekért volt felelős.

Az MSZP listán induló, de valójában az Agrárszövetség tagjaként dr. Németh Imre is bejutott a parlamentbe. A kormányalakításkor az agrártárca irányítását bízták rá. Medgyessy és Németh nem voltak tagjai az MSZP-nek, így nem követte nagy ováció a kinevezést.

Németh Imre nem volt népszerű, de funkcióját egészen 2005-ig, a Hősök terén megtartott traktoros demonstrációig megtarthatta. Ekkor, ahogy mondani szokás, vele vitették el a balhét. Közben Medgyessy is lemondott, helyette Gyurcsány Ferenc lett a miniszterelnök. Ő és a párt még egy ciklusba belekezdett, de az elhíresült „őszödi beszéd” miatt lemondásra kényszerült 2009 áprilisában. A ciklust Bajnai Gordon szakértői kormánya fejezte be. 2010-ben a Fidesz-KDNP választási szövetség megnyerte a választásokat, és azóta a mai napig is kormányoz, nem mindenki meglepődésére.

Hát ennyit a politikáról, és nem többet, mert ennek az írásnak nem tiszta a véleménynyilvánítás, sőt még a véleményalkotás sem.

A Párttörvény szerint a bejegyzett pártoknak a választásokra országos listát kellett állítani, és képviselőket indítani az egyéni választókerületekben. Ha egy párt két egymást követő választáson ennek nem tesz eleget, akkor a törvény értelmében megszűnik. Mi a megszűnés helyett az átalakulást választottuk mint lehetőséget. 2002-ben az elnökség kimondta, majd a kongresszus jóváhagyta az átalakulást, így egyesület lettünk.

Volt a pártnak egy a kezdetekben létrehozott alapítványa, amiben még volt némi pénz, ezt nem akartunk elveszíteni. Béla bácsi volt a „Táj és Hagyomány” alapítvány kuratóriumának az elnöke. Ő nem mert lépni a megszüntetéssel és az itt lévő pénz felhasználásával kapcsolatban. Nekem volt egy felépített ötletem, aminek a megvalósítását az elnökség támogatta. Először is lemondattuk az alapítvány kuratóriumát, új tagokat választva.

A kuratórium új elnöke én lettem.

A pénz felhasználására a következő ülésen javasoltam, hogy támogassa az alapítványunk a Kertészek és Kertbarátok Országos Szövetségét (KKOSZ). Ennek én, mint a Zalabaksai Hagyományápoló, Kertbarát és Kulturális Egyesület (ZHKKE) elnöke, tagja voltam.

A törvény kimondja, hogy megszűnés, vagy átalakulás esetén az alapítvány pénze átutalható olyan szervezet részére, amelynek működési területe, kijelölt céljai összeegyeztethetők a megszűnő szervezetével. Ez megfelelt, és a KKOSZ pályázatára megtörtént 500 000 Ft átutalása. Az átutalásnál meghatároztuk a pénz felhasználási lehetőségét.

A maradék 650 000 Ft pedig a ZHKKE számlájára került, mivel a két hasonló céllal létrehozott egyesület és az alapítvány közgyűlése kimondta az egyesülést, és a zalabaksai egyesület nevében futottak tovább.

A folyamatot Hinkel Péterrel együtt vittük véghez, eljárva a Fővárosi Főügyészségen és a Zala Megyei Bíróság Cégbíróságánál. A végig aggódo Béla bácsinak az eljárás befejezését követően az alábbi levelet küldtem.

Béla bácsi a beszédstílusom miatt hívott naturális embernek, amit én nagy tisztelettel fogadtam el.

KEDVES BÉLA BÁCSI !

Szeretnék tájékoztatni arról, hogy a TÁJ ÉS HAGYOMÁNY ALAPÍTVÁNY Kuratóriumi Elnökének megválasztásakor tett ígéretemnek, és kötelezettségvállalásomnak eleget tettem.

A Zala Megyei Bíróság, 2009 december 9.-kén megszüntette alapítványunkat, az általam kezdeményezett módon, az ügyészség által benyújtott kereset alapján.

A bejegyző bíróság határozatát még nem kaptam meg, de mivel a törvényben előírt határidőn belül nem merült fel kifogás, /nincs róla tudomásom/ ez csak idő kérdése.

A többi lépést csak ez után tudom megtenni.

Engedd meg, hogy most, a közös munkánk befejezése kapcsán, mindannyiunk nevében

KÖSZÖNETEMET FEJEZZEM KI

a sok éves tevékenységedért. Úgy érzem ez a köszönet, mivel az Agrárszövetség mellett végsőkéig kitartó jó barátoktól érkezik hozzád, kifejezi nagyrabecsülésünket.

Ha nem is

veszel részt majdani találkozóinkon, hidd el velünk lesz.

Verseidet, bár nem tudjuk őket,-szívünkkel érezni fogjuk.

Ígérem, hogy tudatlak ha említésre méltó esemény történik köreinkben.

Végezetül NEKED és családnak kívánok békés, boldog, új esztendőit.

Zalabaksa 2010-01-07.

**Szeretettel és Tisztelettel
Naturális Barátod**

Berkes Jóska

Néhány mondatot az összeg felhasználásáról. A fejezet címében megtalálható a TEMERIN szó. Ez tulajdonképpen a szerbiai Vajdaságban lévő, valamikor tiszta magyar lakosságú város Újvidék közelében. Itt működik egy több mint kétszáz tagot számláló Kertbarát Egyesület, ami tagja a KKOSZ-nek. Minden évben Illés napján tartják a város fogadalmi ünnepét, ez a nap munkaszüneti nap, felvonulás, népviselet, mise és majális.

A valamikori városvezetés határozott az ünnepről, mert több mint 160 éve Illés napján olyan jégverés érte a várost és a vidéket, ami nemcsak a termést, hanem a házak nagyobb részét is megsemmisítette.

Fogadalom tehát az ünnep, ami nem veszített pompájából.

A gyönyörű népviseleti és egyenruhákban százával vonulnak a néhány éves gyerektől az idős emberekig. A menet két oldalán a város és a környék apraja-nagyja. Nincs itt nemzeti ellentét, zászlók és feldíszített lovaskocsik, lovasok, énekelve, táncolva haladnak a plébániatemplomig, ahová betérve (már aki befér) imádkoznak a jövőért.

Temerin másról is híres. A temetőben áll egy magyarellenés pogrom emlékműve, ahová minden csoportot elzarándokoltatnak.

A temerini gyermekek a csodálatos, színes népviseletben

Tulajdonképpen egyik kirándulásunk úti célja lett Temerin, ahol a felvonulás mellett igen gazdag terménybemutató kiállításokat, szakmai előadásokat látogattunk meg. Voltunk kertészetben és részt vettünk a díszvacsorán, ahol a helyi civil szervezetek főztek marha- és birkagulyást kilenc nagy üstben az ezernél is több vendégnek.

A tőlünk pályázott pénz fedezte a buszki költséget. Az agrárszövetség egyesület maradék tagjai közül húszan vettünk részt a programon. A többi helyet a KKOSZ töltötte fel. Sokszor emlegetett, örök emlék marad ez az út.

A pénz másik felén már a zalabaksai egyesület kirándult a tengerpartra 2010-ben. A háromnapos kirándulás úti célja a szlovén tengerpart, Izola volt. Itt a Belvedere szállodában éjszakáztunk, volt fürdés, szabad program, városnézés, piacok, múzeumok látogatása. Hazafelé Triesztben álltunk meg.

Már említettem, hogy a továbbiakban érdektelenné vált számunkra a hivatalos politizálás. Ez nem jelenti azt, hogy eltávolodtunk a politikától, hiszen ez a vérünk részévé vált, hanem a politika áttért az egyéni, személyes világunkba.

A kirándulócsapat hazaindulás előtt

A cserkeszőlői régi medence, ahová közvetlen átjáró vezet a szállodából

Ki így, ki úgy folytatja napjainkig. Egy biztos, hogy a végére maradt társaság ragaszkodik egymáshoz, amit az évente két alkalommal rendezendő találkozások fémjeleznek. És akkor itt van a fejezetcímben jelzett Cserkeszőlő.

Cserkeszőlő a Tiszántúlon lévő, dinamikusan fejlődő kis gyógyfürdőhely. Még a pártidőnkben fedezte fel Béla bácsi, ahol több értékelő összeívetelt tartottunk. Ezeken a már hagyománnyá vált, 2002 óta tartó baráti találkozókön a téli időszakban, valamint augusztus első hetében Zalabaksán, az egyesület éves beszámoló közgyűlésén összejövő barátokkal igen kellemes napokat töltünk együtt. Közben kibővült a kör, nyitottá váltunk, és szívesen látjuk a hasonló gondolkodású csatlakozni kívánókat magunk között. A kapcsolat, ami így kialakult az évek során, igen szerteágazó. Tudunk egymásról, és a 2002-ben létrejött csapat már ténylegesen a barátságról szól.

Volt még egy próbálkozásom a politizálással, de ez még az aktuális választás előtt véget ért.

Nevezetesen, agrárvégzettségű képviselőjelöltet keresett választókerületünkbe a Centrum párt, a Kupa Mihály-féle alakulat. Az egerszegi szervezőnek ajánlottak engem, ismerve agrárszövetséges múltamat.

Meghívtak egy egyeztető tárgyalásra, amikor ismertették a programelképzeléseket, és kértek tőlünk személyenként tízezer forintot a szervezési

költségekre, amit majd, mint ígérték, visszakapunk, többszörösen. Folyt a szervezkedés, így visszagondolva nem vittem ezt túlzásba, csak néhány helyen tettem említést róla.

Kampánygyűlésre kaptam Egerszegről értesítést, mondták, hogy jön a párt elnöke, Kupa Mihály, és ott lesznek még néhányan a vezérkarból. A leendő képviselőkön kívül még néhányan lézengtek a Centrum Áruház előtti téren, a bábéskodók között felismertem Góra Balázst és feleségét, aki az MSZP pártigazgatója volt.

Végighallgattuk a nagy késéssel érkező Kupa és Borbély urak mondatait, majd levonultunk a közelben lévő „Gyógygödör” nevű vendéglőbe, ahol mi az összeadott kis pénzünkből vendégül láttuk a többszörös milliomos elnököt és a sleppjét. Nem ő fizetett, hanem mi.

Késő este érkeztem haza. Az úton azon gondolkodtam, hogy kell-e nekem ez a semmire jutó párt és az a sok munka, ami a kampányban vár ránk.

Végül is a sok gondolkodásnak egy levél vetett véget, amit a megyei szervezőnek írtam.

A lényege az volt, hogy az eddigi tapasztalataim alapján rájöttem, hogy az ilyen politizálásra nincs időm és szükségem. Nincs kiszámítható perspektíva, és nem látom, milyen hozadéka lehet a továbbiaknak.

Eddig tartott a Centrumhoz való tartozás. A választási eredmény engem igazolt, a 2002. évi választásokon 3,98%-os eredménnyel nem jutott be a párt a Parlamentbe.

A Zalabaksai KERTBARÁT KÖR megalakulása és tevékenysége az átszervezésig

Az országban az első kertbarát vagy gazdakörök a vidéki emberek háztáji gazdaságában lévő kert és egyéb, nagy szakértelmet igénylő kultúrák, az itt termelt zöldség és gyümölcs fajtaválasztékának és helyi piacra jutásának segítése céljából jöttek létre az 1950-es években.

A szervezésben és a konkrét segítségben a Hazafias Népfront országos, megyei és helyi (járási) szervei szorgoskodtak. Szinte nem volt olyan vidéki település, ahol ne szerveződött volna kertbarát kör, vagy hasonló csoport.

Ennek az időszaknak a vége felé majd minden esténket igénybe vett a TIT által szervezett esti tanfolyamokon való előadás, ismeretterjesztés.

Ilyen előadások voltak Zalabaksa községben is, de ekkor még nem került szóba egy szervezettebb formához való csatlakozás.

Az itt élő emberek szívesen hallgatták a különböző helyi és nem ritkán országos híru előadókat, a falurádió műsorait, később a televízióban látható eseményeket is figyelemmel kísérték. Elsősorban a tsz-ek által szervezett kirándulás keretében egyesek több alkalommal is részt vettek a Budapesti Nemzetközi Vásáron, és ez az élmény szinte egész évre adott beszédtemát.

A kertbarát kör szervezésének gondolata 1988-ra érett meg. Ezekben az években országosan is egy új hulláma indult be a mozgalomnak.

Zalabaksán 1988 áprilisában 32 helybeli férfi létrehozta a kertbarát kört, melynek alakuló ülésén TÓTH LAJOS (†) állattenyésztő szakos mezőgazdasági üzemmérnököt választották meg elnöknek. Miután már volt szervezeti keret, elődeink nagy lendülettel vetették bele magukat a munkába. Ennek idén (2018) harminc esztendeje. Az idő előrehaladtával az alapító tagok közül többen meghaltak, de az élők még ma is tagként vagy partoló tagként együtt élnek a szervezettel.

Tóth Lajos elnöksége alatt az igen szerteágazó képzettségű és munkakörű emberek csoportja közösséggé kovácsolódott. Így együtt, tudásban egymást kiegészítve a helyi tsz agronómusa, állatorvos, agrármérnök, pedagógus, ipari munkás, fiatal és idősebb is jól megértette egymást. Közösséggé kovácsolódtak, jól érezték magukat egymás társaságában.

Mint már említettem, a megválasztott elnök állattenyésztő volt, de mint gyakorló szőlőbirtokos, igen szakszerűen állt neki a szervező- és szakmai munkának. Elsősorban a téli időszakokban szakmai előadásokat hozott, a gyakorlati foglalkozások, kirándulások, tanulmányutak során pedig a tanultakat mutatta be a tagságnak. Helyben találkozhattak a szakma és a mozgalom nagy személyiségeivel, nemesítőkkel, termelőkkel, tanárokkal. Mozgalmas és szép időszak volt ez. Én személy szerint ebben az időben kerültem Zalabaksára, és csatlakoztam a Kertbarát Körhöz. Mivel közben megszűnt a tsz községünkben is, így támogatást csak az önkormányzattól várhattunk. Ez bizonyos anyagi háttérrel jelentett, de főleg a saját anyagi eszközeinkre számíthattunk.

Mindnyájan rendelkezünk egy kis hegyi birtokkal, pincével, és ami a legfontosabb, némi saját borral is, amit rendkívül szívesen kínáltunk.

Nálunk erre az időszakra tehető a fajtaváltás, ami az oltványok általánossá válását jelenti. Őszintén el kell mondani, hogy néhány birtokon még ma is meghatározó arányú a direktermő fajták termelése.

Az ezredforduló évében meghalt alapító elnökünk. A gyász elmúltával az új elnök, KÓSA GYULA, aki erdész szakmával rendelkezett, folytatta elődje munkáját. Törés nem következett be.

Szakmai felkészültsége, tapasztalata, kiterjedt ismerősi köre vitte tovább a munkát. Kirándulásaink Somló, Sopron, Kőszeg, Villány, Eger és még számos közelebbi célpont felé irányultak. Ebben az időszakban kezdtünk részt venni a Zala megyei Művelődési és Ifjúsági Központ által kezdeményezett Zala Megyei Kertbarát Körök Terménybemutató Kiállításán.

Ez a megjelenés volt a kertbarát tevékenységünk legsikeresebb eseménysora. Rengeteg oklevél, elismerés, díj és nagydíj bizonyítja, hogy tényleg jók voltunk.

Elnökünk 2006. évben bejelentette, hogy megromlott egészségi állapota miatt nem tudja tovább vezetni a kör munkáját. Ezen a taggyűlésen választottak engem elnöknek, ami megbízatást, tudva az ezzel járó felelősséget, elvállaltam.

Itt egy új fejezet kezdődött a folytonosság megtartása mellett.

Elsődleges célom a tagság fiatalítása, a férfi hegemonia megtörése, a tagság létszámának jelentős növelése és kapcsolatok kialakítása /esetleg nemzetközi is/.

Emellett a hagyományos, elődeim által meghonosított kertbarát program továbbfejlesztése és továbbvitele.

Kapcsolatunk révén tagja lettünk a KKOSZ-nek, ahonnan sok, elsősorban szakmai segítséget kaptunk.

Kertbarát körünk a falu legsikeresebb és legszervezettebb civil szervezetévé vált. Tevékenységünkkel kivívtuk a helyi és megyei önkormányzatok elismerését.

Jó kapcsolatot alakítottunk ki a médiákkal. Minden megmozdulásunkról hírt ad a sajtó, a Muravidéki Magyar Rádió, a Lenti és a Zalaegerszegi Városi TV, de szerepeltünk az RTL Klub TV műsorán is.

Megalakulásunk 20. évfordulóján ünnepi ülést tartottunk, ahol a helyi iskolások rajzpályázatát értékeltük. (Az általunk kiírt rajzpályázat témája: „Én kis kertem kerteltem”)

Az iskolával megteremtett jó kapcsolat bizonyítéka volt a gyerekek ajándékműsora.

Fellépett a szilvágyi énekkar is, ami a frissen kialakított együttműködés keretében valósult meg. A KKOSZ megbízásából hét főnek adott át Elnöki Dicsérő Oklevelet Mrakovics Miklósné.

Az első hegyi mustrán

Az ünnepség szónoka dr. Pálfi Dénes kertészmérnök, későbbi tiszteletbeli tagtársunk volt.

Néhány új színfolt is került a kertbarát kör palettájára. 2007 tavaszán megrendeztük az első hegyi mustrát, és azóta ez minden év programjává vált. A mustra célja, hogy a tagok, gazdák birtokán lássuk, mit tett jól vagy rosszul a gazda, és a szaktanácsadásban mindenki nagy mesternek bizonyul.

Okos, jó tanácsok hangzanak el. A mustra végén elfogyasztjuk a helyben főtt ételeket (birka- és sertésgulyás), végigkóstoljuk borainkat, és közben elmondjuk a legkedvesebb nótáinkat.

Zalabaksán évek óta megrendezésre került a kézi cséphadarós cséplőverseny, melyre számos község csapata érkezett, de a baksaiakban nem volt annyi kurázsi, hogy benevezzenek. Sajnos a falu érdeklődése is megalázóan gyér volt.

A kertbarátokat sikerült meggyőzni, hogy mivel köztünk is van olyan, aki a régi időkben művelte, vagy legalább látta ezt a munkát, mi is induljunk.

Lelkesen készültünk, még egyennadrágot is varrattunk, és egy nagy és egy kis bandával elindultunk. Ez a későbbi években annyira fejlődött, hogy fehér nadrágosaink sok oklevelet, jelentős pénzjutalmakat szereztek.

Ezek a rendezvényeken a hagyományos ételek bemutatóján asszonyaink verhetetlennek bizonyultak. Felkutatták a hagyományos ételeket. Ezeket elkészítve az asztalunk a csodakategóriába illett.

A megválasztásomkor tett vállalásaim végrehajtásában legnagyobb sikernek értékelem az asszonyaink bevonását a kertbarát kör munkájába. Bár létszámuk 9-14 fő között változik, mégis új színfoltot jelentenek. Minden rendezvényünkön ott vannak, ötleteiket, munkájukat szívesen fogadjuk. Ma már nem beszélünk külön női tagokról, mert egyenrangúak, holott tudjuk, hogy a dicsőségszerzés speciális területein ők vannak otthon.

Nagy eseménynek tartom még, hogy a Kerkamenti Megyenap rendezvényén 150 főre készíthettünk gulyást. Ilyent még nem csináltunk, de a szakemberek különlegesen jónak értékelték, és ez nekünk egy bizonyos öngazolást adott.

Az iskola felső tagozatának megszűnése után önálló helyiségeket kaptunk, tanácskozótermünk és jól felszerelt konyhánk van, melyek kialakításához használtuk fel a rendelkezésre álló pénzeszközöket.

A téli időszak beálltával a benti, elméleti, szakmai munka kerül előtérbe. Tartottunk perecsütő és főzőtanfolyamot.

Volt sok külső előadó, de házi előadóink is aktívak, hiszen tagjaink sorában van mezőgazdász, erdész, közigazdász, jogász, pedagógus, akiknek előttünk beszélni komoly feladat, hiszen érdeklődő, szakavatott hallgató-számnak számítunk.

2009. évben változás történt a kertbarát kör státusát illetően. A finanszírozhatóság csak pályázati pénzek bevonásával látszott megoldhatónak, így egyesületté váltunk.

Mivel tagságunk egy részének más volt az érdeklődési köre, és a munkánk jelentős része sem kapcsolódott a hagyományosan kertbarát-tevékenységek közé, működési területeink szerint felvettük a hagyományápolást és a kulturális munkát is nevünkbe és programunkba.

A hagyományápolás elsősorban a zalabaksai kézi cséplőverseny továbbgondolásával kezdődött. Vásároltunk egy cséplőgéproncsot, amit közel hároméves munkával üzemképesé tettünk. Minden évben tartunk vele bemutatót. 2014-ben csépltünk vele a Novai Aratónapon is. Mintánk a százéves és üzemképes göntérházi cséplőgép, ami a szlovéniai kapcsolat elindítója lett.

Gyűjtjük, és én személyesen is gyűjtöm a régi népi használati tárgyakat.

A hagyományápolás más területein is szorgoskodunk. Elővettük a Szentandrás nevű őstelepülésünk legendáját. Először túrákat vezettünk az általunk állított emlékkereszthez.

Szentandrás keresztjénél

Páli Zoltán plébános úr megáldja a Zobák hídját és a közreműködőket

Ma már tanösvényen járunk, aminek a megalkotásában, az állomások kialakításában kizárólag a kertbarátcsapat dolgozott. Az anyagiakat is mi teremtettük elő. 2015-ben a várdombnál erdei bútorokat helyeztünk el, szintén önerőből. Elkészült, és felavattuk az új gyaloghidat a Zobák-patak felett. Ebben segítséget kaptunk az önkormányzattól.

Évente megtartjuk a Madarak és Fák Napját a cupi erdei rendezvényterünkön, ami szentmisével kezdődik, ezt kulturális műsor és gulyásparti követi.

Amikor az anyagi helyzetünk lehetővé teszi, szakmai kirándulásokat szervezünk.

Kőszeg, Sopron, Somló, Villány, Keszthely. Megannyi szép és hasznos program.

2015-ben Siklós, Villány, Harkány céllal kirándultunk. 2016-ban Klagenfurt érintésével ismerkedtünk a Wörthi-tó és környékének szépségével és a karinthiai mezőgazdasággal. Ebben az évben meglátogattuk a Radgonai Nemzetközi Vásárt is. Utazásainkhoz az önkormányzati támogatást használtuk fel, hiszen az utazási költségek tetemes összegbe kerültek.

Itt említem meg, hogy 2015-ben és 2016-ban is 300 000 Ft támogatásban részesültünk az önkormányzattól.

A madárünnep résztvevői

A kapcai tárgyaló delegáció. A személyes kapcsolat odáig fejlődött, hogy együttműködési megállapodásokat írtunk alá a két egyesület és a két település önkormányzatai között. Ennek szellemében dolgozunk még ma is.

A központi pályázataink rendre sikertelenek voltak, ezért véglegesen lemondunk a további pályázatokról.

Legszorosabb kapcsolatunk a Kapcai József Attila Művelődési Egyesülettel, a zalaegerszegi kertbarátokkal és a tapolcafői kertbarátokkal alakult ki.

A kapcai kapcsolat egy véletlen találkozás után jött létre. Testvérem képeinek körmendi kiállításán találkoztam dr. Zágorec-Csuka Judit költőnővel. Ő abban az időben a Kapcai Helyi Közösség vezetője (polgármestere) volt, és meghívott a falujába, ahol összeismerkedtünk a József Attila Művelődési Egyesület tagjaival és vezetőjükkel, Herzenjak Mária asszonnyal.

Összetartozásunkat a sok közös rendezvény és a József Attila emléktábla elhelyezése, majd 2017-ben egy kopjafa állítása tette egyre gazdagabbá.

A zalaegerszegi kapcsolat is személyes találkozásra épült. A már említett terménybemutató kiállításokon ismerkedtem meg Mrakovics Miklósnéval, Marikával, aki a Keresztury ÁMK-ban működő kertbarát egyesület elnöke.

Azóta kölcsönösen látogatjuk egymás rendezvényeit. A botfaiak gyakori vendégek, ünnepi műsorokkal, a citerazenekarral, egymás munkájának segítségével mérhető le a baráti kapcsolat.

A Kapcán felavatott emléktábla, még a felszerelés előtt

Tapolcafő, ami valójában Pápa város része, a KKOSZ közös rendezvényei révén került közel hozzánk. Voltunk vendégeik a Pápai EXPO kapcsán, kalauzoltuk őket a vidékünkön a háromnapos kirándulásuk alkalmából. Delegációjuk részt vett a 2015. évi Zalabaksai Családi Nap eseményein, a cséplőbemutón.

A kulturális tevékenységünk is kiemelkedő: író–olvasó találkozók, előadások, filozófusok, pszichológusok, költők meghívása, a Lenti Antológia bemutatása, diákköltők szereplése Zalabaksán, a „Tűz voltam” című verseskötetem kiadása, bemutatója, és még sorolhatnám...

A jelenlegi szervezet szakmai és jogutódja az elődjének. Eredményeire büszkék vagyunk, de sajnós a lakosság odafigyelését, együttműködését nem tudtuk a harminc év alatt kivívni. Legjobban az bánt, hogy a faluban élő értelmiség nagyobbik részét nem lehetett aktivizálni, pedig ők is, mi is csak gyarapodhattunk volna, nagyobb vonzóerőt mutatva a falu lakossága irányába. Főleg a pedagógusok hiányoznak.

Munkánkat írott krónikákban, a tanácskozó termünk falára felrakott fényképes bemutón tekintheti meg az érdeklődő.

Már 2015-ben a tagság kezdeményezte, hogy egyesületünk vegyen vissza ebből a nagy lendületből, mivel a fiatalításra tett erőfeszítéseink nem jöttek be, az átlagéletkorunk elérte a 70 évet, és az otthoni teendők mellett kevesebb energia jut az egyesületi munkára.

Fájó szívvel, de be kellett látnom, hogy engedni kell a tagság akaratának.

Döntés született a nyári közgyűlésen arról, hogy az egyesület szűnjön meg 2016. december 31-én.

A társaság együtt maradt, csak az egyszerűbb társasági formát választva, kevesebbet vállalva, mint hagyományápoló klub működik tovább, ami nem vállalja fel a jogutód szerepet.

Új nevünk ezt az átalakulást szimbolizálja: „Zalabaksai Hagyományőrző Kertbarátok”. Most ezen munkálkodom, nem feladva az eddigi lendületet és megőrizve elért eredményeinket.

A harminc évről készül a krónika, amelyet emlékeztető céljából írok sok fényképpel színesítve.

A „Tűz voltam” című verseskötnyvemben ezeket a sorokat írtam a kertbarátoknak, amit a zalaegerszegi barátaink 45 éves közgyűlésén fel is olvastam.

Kertbarátok

1.) Kert

Büszkeségünk tárgya,
Fárasztó munka gyümölcse,
Az ágyások sorban állnak,
A kertnek nagy a becse.

Terem mi kell, saláta, uborka,
Retek, paradicsom és paprika,
Piroslik az eper, zöld a káposzta,
Szedd le és tedd az asztalodra!

2.) Barátok

Összegyűlnek gyakran és dicsekednek.
Összevetik, amit megtanultak.
Bár szakmájuk összevissza,
Esznek, isznak, összeborulnak.

Az együttlétnek legfőbb célja,
Megismerni a másikat.
Segíteni bújában-bajában,
Együtt örülni sikernek, családnak.

3.) Kertbarátok

Sokkal többek, mint barátok,
A kert és a természet köti őket,
A jó bor és étel mellett ülve
Hagyományörzésből is példát adnak
A következő nemzedéknek.

Találkozásom az irodalommal és a befejezés

Már korábban említettem, hogy humán érdeklődésű voltam, és ez a középiskolai éveim alatt már kiderült. Kedvenc tárgyam a magyar irodalom, ott is elsősorban a versek érintettek meg.

Gyűjtöttem a versesköteteket. Sorkatona koromban a zsoldomból elsősorban verseskönyveket vásároltam. Nem tudtam magamat mint költőt elképzelni, és mégis eljutottam az első próbálkozásig, ami valamikor 1992 tavaszán a „Miért” című vers volt. A következő próbálkozás 2012-ben volt, majd 2013–2015-ben összegyűlt egy kötetnyi.

Az eddigi írásaimat 2015-ben jelentettem meg „Tűz voltam” címmel.

A szerencsés véletlennek köszönhető, hogy festőművész testvérem körmen-di tárlatán találkoztam dr. Zágorec-Csuka Judit muravidéki magyar költőnő-vel. Judit verseskötetei sorban jelentek meg. A kötetbemutatókra elmentem, és egyik alkalommal bevallottam neki, hogy nekem is vannak verseim. Kértem, nézze meg őket, és mondjon véleményt, biztasson vagy tanácsoljon el az írástól.

Nagyon boldoggá tett, amikor azt mondta: Írjon, írjon, írjon! Ő már a kezdetekkor költőnek nevezett, bár én a mai napig is félve mondom ki ezt a szót, inkább versírónak tartva magamat.

Néhány gondolatot a verseim születéséről.

Csak akkor írok, ha van mondanivalóm. Nem ülök papír elé, és erőltetem, hátha lesz belőle valami. Nem használok cetliket, mások írásaiból szófordulatokat. Témáimat megéltem vagy megtapasztaltam. Lektorom szerint szerethető versek kerülnek ki a kezem alól.

Könyvem megjelenése óta is foglalkozom versírással. Nem tervezem a kiadást, mert nem sürget semmi, nincs felém elvárás, ha késznek érzem, megjelentetem, vagy az utódaimra hagyom.

Néhány könyvbemutatót, rendhagyó irodalomórát tartottam.

Akik elfogadnak és veszik a fáradságot arra, hogy elolvassák költeményeimet, gratulálnak, örülnek, hogy erről az oldalamról is megismerhetek. Érzek bizonyos politikai nyomást is irányomban, ez elsősorban Lenti-ben tapasztalható.

Ez a könyv, amelyik rólam és családomról szól, bemutatja az olvasónak, hogy ki is az a városi fiú, aki életét főleg falun élte le. A Zalai Hírlap egyik számában az újságíró „Humanista ember”-nek nevezett. Valójában én is ennek tartom magamat. Életemet a környezetemnek, a családomnak szenteltem. Ennek megfelelően készítettem el végrendeletemet, melyet e helyen közreadok, és elbúcsúzom az olvasótól. Remélem, írásom alapján közelebb kerültünk egymáshoz, és sok új információval is szolgáltam magamról és azokról, akiket az élet mellém sodort.

Vége a hatodik könyvnek.

TESTAMENTUM

(Végrendelet)

Az életem után mit is hagyok örökül szeretteimnek, barátaimnak, és ha léteznek ilyenek, elleneimnek? Talán egy szóval így lehetne leírni: mindenemet.

De a testem csak az enyém, amiről az alábbiak szerint szabadon rendelkezem:

1.) Ami használható bennem, és más életét szolgálhatja, azt felajánlom mint donor.

2.) A maradék kerüljön elhamvasztásra. Ezt osszák kétfelé, és adják át két másik őselemnek, a földnek és a víznek.

A földé legyen az a rész, amelyik feleségem mellet nyugodjon, szimbolizálva az összetartozásunkat. Tegyék a koporsójába, vagy az urnája mellé. Addig a család őrizze.

A víznek jussa van belőlem, mert meghatározója létezésemnek. A Balaton gyermek- és ifjúkorban elválaszthatatlan volt tőlem, éppen úgy, mint a patakok, amelyek felnőttkorom társai voltak, és keretezték azt az életteret, amit magamnak választottam.

A Kerkavölgye tájegység, melyet számos patak szel át, hogy végül egyesüljenek a Kerkában, földi életem színtere volt. Hozzájuk tartozom, a rétek, erdők, szántóföldek és a falvak világához. Az itt élt és élő embereknek ajánlom fel hamvaimon keresztül, ellentmondásokban sem szűkölködő életemet.

Azt akarom, hogy a víznek szánt részt szórják gyermekeim az alsószerterzsbeti Kerka hídnál a KERKA VÍZÉBE. Ez a vízfolyás virágos réteken, az évszázakkal változó erdőkön, életet termő szántóföldeken, elbújva, majd újra előbukkanva szalad hol csendesen, hol haragosan zúgva. Átfolyik életem majd minden állomásán, falvakon, városon, ahol éltem, és életem nyomai fellelhetők.

Ebben a sírboltban akarok nyugodni. Itt mindig lesz virág felettem, de ha valaki rám gondolva egy szál kerti vagy vadvirágot bárhol a vízbe dob, vagy gyertyát gyújt egy szélcsendes zugban, szellemem idézi.

Ha létezik a lélek, testem elmúlása után, lelkem biztosan visszatér, és áldással száll az emlékezőre.

Így akarom, és kérem az utódaimat, hogy méltányolják akaratomat.

Végakaratomat olvassák fel hamvaim vízbeszórásakor.

A hagyatékom anyagi jellegű része a családom tagjaira szálljon.

Kelt: Zalabaksán, 2009. augusztus 25-én

Egy könyv margójára

Pár évtized óta divatossá vált családi krónikák, önéletrajzok feldolgozása és kiadása. Fontos és gyakran megkerülhetetlen forrásai a történetírásnak még akkor is, ha zömmel megmaradnak az oral history gyakran dokumentumokkal alá nem támasztott kategóriáiban. Minél távolabbi időket próbálunk megjeleníteni, annál többet kell a levéltárak, múzeumok és családi fényképalbumok elsárgult papírai között kutatnunk. Kevésbé problematikus, ha saját korunkat vesszük górcső alá, saját életünk megannyi megpróbáltatását, örömét és bánatát próbáljuk leírni. Sokan legyintenek, és nem fukarkodnak véleményükkel sem: – Minek ezeket a régi dolgokat bolygatni, kiket érdekelnek ma már ezek az avított történetek? – Nincs igazuk! Két szempontból sem. Történelmünk ugyanis millió apró kis történetből, mondhatjuk millió család történetéből áll össze. Másrészt tudnunk kell, honnét indultunk, és hová jutottunk. Mert annak a népnek, amelyik nem ismeri múltját, jövője sincsen. Így van ez a családokkal is.

Berkes József saját életének eddigi állomásait írta meg. Ahogy ő emlékezik, ahogy ő látta és megélte. Keszthelytől, számos településen át, Zala-baksáig tart ez a személyes történeti pannó. Erénye, hogy nem szépíti sem a kort, sem saját életének számos buktatóját, döntéseit és elhatározásait. Éppen ezért a kötet alcímének nyugodtan adhatjuk: „Így láttam, és így éltem meg”.

Az első könyv az útra bocsátó kisvárost, Keszthelyt, az abban eltöltött ifjúságot, iskolákat s azok megannyi élményét szedi csokorba. A szülői ház, a középiskola szellemisége meghatározó a szerző életében, és az itt szerzett tapasztalatok végigkísérik éltét. A nagyszülők sokszor fájdalmas életének felemlítése, a szülőknek a társadalmi ranglétrán való feljebbjutása, a kor számos jellegzetes pillanata, története teszi az írást különösen érdekessé. Feltűnik az akkori Keszthely képe, iparos- és kereskedőtársadalma. Megismerhetjük Keszthely utcáit, intézményeit, a fiatal Berkes-gyerekek és pajtásaik „játszótereit”, az úgynevezett Libást vagy a Büdösárkot, a Biked-tetőn végzett családi szőlőmunkát, a büdöskúti, a csókakői, a nagymezői kirándulásokat. Leírja, amit gyermekfejjel megélt, és hozzáfűzi akkori élményeinek megmaradt morzsáit. Később egyre inkább önmaga kerül a történetek középpontjába. Ez természetes egy ilyen visszaemlékezésnél. Idősebb fiatal-

korának meghatározó élménye a szerelem, majd a házasság, a gyermekek születése, a katonaság nem könnyű két éve.

A második könyv, vagy nagyobb fejezet már a mezőgazdaság irányába elindult ifjút mutatja be. Először a keszthelyi Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum falai között történő, a szakma megtanulásának buktatókkal is teli eseményeit meséli el. Ezek után a gyakorlatok, vizsgák, diploma következnek. Majd a kényszerű vagy szabadon választott munkahelyek sora, s a családi fészek építésének nem kis feladata, a gyermekek nevelése. Nem volt könnyű a feladatok ellátása, a célkitűzések megvalósítása, mert Berkes József mindig maximalista volt, és a mostoha körülményekkel is sokszor kellett megbirkóznia. Ezekben a „csatákban” felesége állt mellette.

Részletesen megismerhetjük szolgálati idejének sok-sok változását, a ranglétrán való feljebbjutás történéseit. Olykor konok, igazságában biztos, de beosztottjaival mindig emberséges vezető képe bontakozik ki a könyv lapjain. Sokszor részletekbe menően ismerhetjük meg a falu lakóival, kollégáival, főnökeivel való kapcsolatát, s a félreértések elkerülése érdekében, név szerint is említi őket. Megismerhetjük a mezőgazdasági termelésben meglévő ellentmondásokat, a benne dolgozók erőfeszítéseit, az egyszerű parasztemberek mindennapjait.

Berkes József nyugdíjba vonulását követően is aktívan vesz részt a társadalmi életben. Fokozottabban fordult az irodalom felé, s már megjelent verseskötete is. Erről ír a kötet befejező részében.

A szerzőt ezer szál és lelki kapocs köti a Kerka völgyéhez. E tájegység szeretete lengi át mondatait, gondolatait, s kapcsolata – saját akarata szerint is – örökké megmarad e tájjal.

A kezünkben tartott olvasmányos kötet nemcsak egy család, egy ember életének krónikája. Korrajz is, helytörténet is, egy emberöltő rajza örömeivel, nehézségeivel és bánataival együtt. Külön érdeme a könyvnek a sok értékes családi fénykép, amely még előbbé teszi a leírtakat.

Cséby Géza

Köszönetnyilvánítás

Köszönetemet kívánom kifejezni a könyv készítésében közreműködő barátaimnak, családtagjaimnak és mindazoknak, akik miatt írásra szántam el magamat.

Először is köszönet a szüleimnek, akiktől génjeimet örököltam, akik felneveltek, és nehéz munkával, de előteremtették számomra a tanuláshoz, az ismeretek megszerzéséhez szükséges anyagi javakat. Példájukkal az emberek megbecsülésére, tiszteletére és szeretetére neveltek.

Köszönet feleségemnek, a társnak, aki végig mellettem állt még a nehéz időszakokban is, és támaszom volt az újrakezdésben, a történések újragondolásában. Neki jár a köszönet a gyermekeink neveléséért, formálásáért, a család egybetartásáért.

Köszönöm dr. Zágorec-Csuka Judit költőnő biztató szavait, kritikus véleményalkotását.

Külön köszönetemet fejezem ki Vogl Mária tanárnőnek, aki nyelvünk szabályainak betartását felügyelte, hiszen én az 1964. évi érettségi vizsga óta semmiféle nyelvtani tanulmányokat nem folytattam. Úgy érzem, hogy helyesen beszélem az anyanyelvemet, de szóban elmondani valamit, vagy leírni, az két egészen más dolog. Ő óriási munkát végzett, javított és tanított, hogy könyvem a végleges formájában megállja a helyét az olvasó előtt.

Nagy megtiszteltetés számomra dr. Cséby Géza író, költő, műfordító ajánlása az olvasó számára.

Köszönet a könyvben megjelenített még élő és már halott barátoknak, akik az általam leírt élmények megélésében társaim voltak. A gondolataim, amit papírra vetettem, nem voltak ártó szándékúak. Remélem, ők is elfogadják az emlékeimet.

Mivel nem használtam feljegyzéseket, ezért köszönetet mondok a sorsnak és a körülményeimnek, hogy szellemileg tiszta maradtam, a memóriám ép, az emlékképeim frissen tűnnek elő a messzi évekből.

Tartalomjegyzék

Előszó	5
ELSŐ KÖNYV	9
Nagyszüleim, szüleim	9
Születésem	29
Az általános iskolában	33
1956-ról	38
A Mogyorósi szomszédok.....	56
Apám meséje	66
A Vajda János Gimnáziumban	72
Vissza a gimnáziumba	77
MÁSODIK KÖNYV	87
Továbbtanulás és a gyakornoki idő.....	87
A gyakornokok.....	104
Györländer Karcsi.....	105
HARMADIK KÖNYV	122
Katona lettem	122
Vízi kiképzés	138
A családalapítás kezdetei	141
Esetem a tsz-es szakaszvezetővel.....	148
NEGYEDIK KÖNYV	151
Újra civilben	151
Tartalékos katonák	193
Újra civilben	197

ÖTÖDIK KÖNYV	203
A Lenti Szabadság Tsz-ben.....	203
Az NDK-ban.....	213
Csernobil.....	225
A reszneki beilleszkedés és az itt töltött négy év.....	237
Az egyetemi évek.....	238
A pártapparátusban eltöltött év.....	252
A Zalabaksai Vörös Hajnal Mezőgazdasági Termelőszövetkezetben	254
A Zalabaksai Gazdabolt története.....	259
Ismét a tsz-ről és a változásokról.....	261
 HATODIK KÖNYV	 265
Agrárszövetség – Temerin – Cserkeszölő	265
A Zalabaksai KERTBARÁT KÖR megalakulása	
és tevékenysége az átszervezésig	277
Találkozásom az irodalommal és a befejezés	287
TESTAMENTUM	289
 Egy könyv margójára.....	 290
Köszönetnyilvánítás.....	292

Támogatók

Zalabaksa Község Önkormányzati Képviselő-testülete
Csesztreg Község Önkormányzati Képviselő-testülete
Sümei Kálmán, Sorbus & Sorbus Kft., Zalabaksa
Németh László ügyvezető, Németh-Fa Kft., Lenti
Szili Ervin, SZILI-VILLSZER Zrt., Zalabaksa

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület,
Pilisvörösvár, 2018
E-mail: muravidek@freemail.hu
www.muravidek.eu

A borítótervet Németh Csongor készítette
a szerző tulajdonában lévő fényképek felhasználásával
Nyomdai előkészítés: Angráf Bt., Budapest
Nyomda: Bodnár Nyomda Bt., Budapest

A kötetben megjelent fényképek a szerző felvételei,
illetve az ő tulajdonát képezik

ISBN 978-615-5750-23-6
ISBN 978-615-5750-36-6 (online)

